

การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม
กรณีศึกษาชุมชนวัดเกตการาม จ.เชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม
กรณีศึกษาชุมชนวัดเกตการาม จ.เชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาสาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF COMPONENT IN CULTURAL LANDSCAPE:
CASE STUDY KET KARAM TEMPLE CHIANGMAI PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Landscape Architecture (Master of Landscape Architecture Program)

Department of Division of Landscape Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2021

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม
กรณีศึกษาชุมชนวัดเกตการาม จ.เชียงใหม่
โดย นางสาวณัฐ์สินี รุ่งเพ็ชรเมณี
สาขาวิชา หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผนก ก แบบ ก 2
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. รุจิโรจน์ อนามัยบุตร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

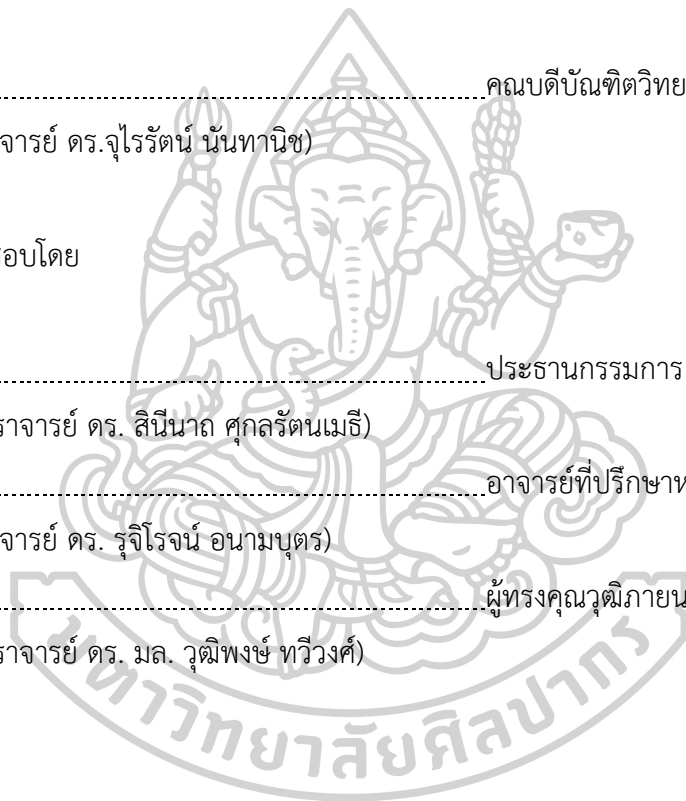
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สีนีนารถ ศุภรัตน์เมธี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. รุจิโรจน์ อนามัยบุตร)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มล. วุฒิพงษ์ ทวีวงศ์)

60060204 : หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, การประเมินคุณค่า, ชุมชนวัดเกตการาม

นางสาว ณัฏฐ์สินี รุ่งเพ็ชรธนะ: การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนวัดเกตการาม จ.เชียงใหม่ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. รุจิโรจน์ อนุามบุตร

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความสำคัญของชุมชนวัดเกตการาม เพื่อหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามต่อไป

ชุมชนวัดเกตการามมีประวัติศาสตร์นานกว่า 500 ปี มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง ชุมชนนี้มีความโดดเด่นทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ชาวชุมชนมีศาสนาที่นับถือ 5 ศาสนาด้วยกัน ได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ เป็นชุมชนอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัยของจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันมีการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชน

การวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการจำแนกองค์ประกอบที่สำคัญออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์และด้านเศรษฐกิจ หาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม 2 วิธี คือ 1) ใช้คำถามปลายปิด และ 2) ใช้การคัดเลือกภาพตัวแทน เพื่อหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม และทำการประเมินคุณค่าความสำคัญและหาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ผลที่ได้จากการหาความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม พบว่า ทุกองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมล้วนแต่มีความสัมพันธ์กัน โดยองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมและองค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ เป็นต้นกำเนิดขององค์ประกอบด้านกายภาพ และด้านเศรษฐกิจตามมา และผลจากการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมพบว่า พื้นที่ที่มีคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมสูงสุดในแต่ละด้านนั้นจะอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง แนวถนนเจริญราษฎร์และศาสนสถานที่มีความสำคัญ ดังนั้น แนวทางการพิจารณาคูณค่าจึงควรคำนึงถึงความเชื่อมโยงต่อบริบทเมืองและสังคมวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

60060204 : Major (Master of Landscape Architecture Program)

Keyword : CULTURAL LANDSCAPE, VALUATION, WATKETKARAM COMMUNITY

MISS NATSINEE RUNGPHETMANEE : THE STUDY OF COMPONENT IN CULTURAL LANDSCAPE:CASE STUDY KET KARAM TEMPLE CHIANGMAI PROVINCE

THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR RUJIROTE ANAMBUTR, Ph.D.

This article is intended to identify and describe the significant cultural landscape components of Wat ket karam community, located in Muang district, Chiang Mai province. This is a part of a study that assessed the value of the cultural landscape of Wat ket karam community to conserve and develop components the community. The Important components of the cultural landscape was identified and studied. Data is analyzed to evaluate the community's attributes area to find the value and importance of these cultural landscape components.

Wat ket karam community, with 500 years history was settled on the Ping River. It is known as one of Chiang Mai's important and well preserved residential communities. Currently, the community has been going through changes to support the tourism. The changes have impacted on way of life, cultural traditions and the community's economy, which are important components of the cultural landscape.

From field surveys of the community, physical attributes may be classified into four important components; physical, socio-cultural scenery, historical and economic components. A questionnaire interview was conducted. Respondents were also asked to give rating to twenty four representative pictures to indicate values and importance of cultural landscape components. Respondents rating identified pictures of areas with the highest value; namely the banks of the Ping River, Charoen Rat Road, Wat ket karam and important religious places. Recommendations were made to pay particular attentions to the critical areas and social economic activities considered essential to the conservation of the cultural landscape.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.รุจิโรจน์ อนามบุตร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทางผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัยและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ซึ่งส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมืองทุกท่านที่ให้ความรู้ และให้คำปรึกษารวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และมีค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเจ้าของหนังสือ ภาพถ่าย วารสาร เอกสาร และวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่ช่วยทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ในสาขาทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจ คำชี้แนะที่ดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณชาวบ้านในชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้ความร่วมมือเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนจนทำให้เกิดเป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบการทำวิจัย ส่งผลให้สามารถดำเนินการทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณครอบครัวรุ่งเพ็ชรเมณี ได้แก่ คุณพ่อ ณิชวีสิทธิ์ รุ่งเพ็ชรเมณี คุณแม่นิธิวิณัญ รุ่งเพ็ชรเมณี ขอบคุณน้องสาว ณิชวีริย์ รุ่งเพ็ชรเมณี ที่คอยให้คำปรึกษา ช่วยเหลือให้คำแนะนำและให้กำลังใจในทุก ๆ ด้านตลอดระยะเวลาในการศึกษาซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนที่ดีและส่งผลทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาและสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ดี และที่สำคัญ ขอขอบคุณตัวของข้าพเจ้าที่อดทน ขยันและมีวินัยไม่ย่อท้อต่อการทำวิจัยจนสามารถทำให้วิจัยฉบับนี้ ประสบความสำเร็จและผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

คุณค่าหรือประโยชน์อื่นใดที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแก่คุณพระบิดา มารดา ตลอดจนครูอาจารย์ที่คอยอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำที่ดีเสมอมา ถ้าหากมีข้อผิดพลาด ประการใด ทางผู้วิจัยต้องขอน้อมรับและขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

นางสาว ณิชวีสิทธิ์ รุ่งเพ็ชรเมณี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 คำถามของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	10
2.2 องค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ.....	17
2.3 เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	19
2.4 แนวความคิด การประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	21
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	26
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
2.7 สรุปแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	47
3.1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา	48
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	53
3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล	53
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	57
บทที่ 4 ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ชุมชน	66
4.1 ความเป็นมาของย่านวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่	66
4.2 สภาพทั่วไปของชุมชนย่านวัดเกตการาม	70
4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	72
4.4 โครงข่ายการคมนาคม	77
4.5 คุณภาพสิ่งแวดล้อม	84
4.6 ระบบสาธารณูปโภค.....	85
4.7 ระบบสาธารณูปการ.....	87
4.8 ลักษณะทางเศรษฐกิจของพื้นที่.....	89
4.9 ลักษณะทางสังคมของพื้นที่.....	90
บทที่ 5 พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่	93
5.1 ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325).....	93
5.2 ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรมการค้าทางน้ำ (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)	101
5.3 ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน).....	104
5.4 การเปรียบเทียบภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร พ.ศ. 2450 พ.ศ.2540 และ พ.ศ. 2563.....	110
บทที่ 6 การวิเคราะห์องค์ประกอบ เอกลักษณ์ และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน วัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	116
6.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ.....	116

6.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม	125
6.3 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ	135
6.4 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์	136
6.5 เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	142
6.6 การประเมินพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	149
6.7 การระบุคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม	154
6.8 สรุปคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	165
6.9 สภาพปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	166
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	177
7.1 สรุปผลการศึกษา	177
7.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รอง	186
7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	186
7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไปในอนาคต	189
รายการอ้างอิง	191
ภาคผนวก	194
ภาคผนวก ก	195
ประวัติผู้เขียน	205

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละประเภท	13
ตารางที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	14
ตารางที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา	15
ตารางที่ 3.1 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	60
ตารางที่ 3.2 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	61
ตารางที่ 3.3 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	62
ตารางที่ 3.4 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	63
ตารางที่ 3.5 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	64
ตารางที่ 3.6 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	65
ตารางที่ 5.1 สรุปพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่	114
ตารางที่ 6.1 แสดงการระบุคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม	154
ตารางที่ 6.2 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	155
ตารางที่ 6.3 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	159
ตารางที่ 6.4 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	161

ตารางที่ 6.5 สรุปลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม 166

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปที่ 1.1 แสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษา ชุมชนวัดเกตการาม อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่	6
รูปที่ 2.1 การแบ่งรายละเอียดขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	17
รูปที่ 2.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำ	19
รูปที่ 2.3 แสดงเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	20
รูปที่ 2.4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนและกระบวนการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	28
รูปที่ 2.5 แผนภูมิสรุปขั้นตอนแนวทางการวางแผนแนวทางอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	30
รูปที่ 2.6 แผนภูมิแสดงการวิจัยและการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Management)	31
รูปที่ 3.1 แผนภูมิแสดงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
รูปที่ 3.2 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา	48
รูปที่ 3.3 แผนภูมิแสดงการจำแนกประเภทขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม	51
รูปที่ 3.4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม	52
รูปที่ 3.5 แสดงการออกแบบแบบสอบถาม (Questionnaire Design)	56
รูปที่ 3.6 แสดงหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาทั้งหมด 9 หน่วยบริเวณพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่	58
รูปที่ 3.7 แสดงการคัดเลือกภาพตัวแทนและภาพตัวแทนที่ถูกเลือก	59
รูปที่ 4.1 แสดงรูปภาพชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ในอดีต	67
รูปที่ 4.2 บรรยากาศบ้านบอร์เนียว โรงแรม 137 พิลลาร์เฮาส์	70
รูปที่ 4.3 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาและตำแหน่งประเภทอาคาร	71
รูปที่ 4.4 แสดงลักษณะทัศนียภาพการสัญจรทางน้ำของชุมชนวัดเกตการาม	78
รูปที่ 4.5 แสดงลักษณะท่าเรือและการสัญจรริมแม่น้ำปิงในอดีต	81
รูปที่ 4.6 แสดงรูปภาพระบบขนส่งสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่	83

รูปที่ 4.7 แสดงเส้นทางระบบขนส่งสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่	83
รูปที่ 4.8 แสดงตำแหน่งป้ายรถประจำทางสาธารณะ.....	84
รูปที่ 4.9 แสดงจุดตรวจวัดค่าดัชนีคุณภาพแม่น้ำปิง และกราฟแสดงค่าดัชนีคุณภาพน้ำปิง WQI ...	85
รูปที่ 4.10 วัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	87
รูปที่ 4.11 วัดซีกข์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	88
รูปที่ 4.12 แสดงบรรยายบริเวณตลาดวโรรส และตลาดต้นลำไย.....	88
รูปที่ 4.13 แสดงรูปโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่ในสมัยอดีต	89
รูปที่ 4.14 แสดงรูปโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน	89
รูปที่ 5.1 คุณตาแจ๊ค และ คุณวิลเลียม เบน	94
รูปที่ 5.2 คุณประณีต ชิดจาร์วัฒนานันท์.....	94
รูปที่ 5.3 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามยุคที่ 1.....	100
รูปที่ 5.4 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามยุคที่ 2.....	104
รูปที่ 5.5 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามยุคที่ 3.....	109
รูปที่ 5.6 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตอนเหนือของชุมชนวัดเกตการาม.....	111
รูปที่ 5.7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตอนล่างของชุมชนวัดเกตการาม.....	113
รูปที่ 6.1 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม เสิ่นไม้ หรือ “เสิ่นแป้”	118
รูปที่ 6.2 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม อาคารอิฐแบบจีน	119
รูปที่ 6.3 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม ห้องแถว.....	119
รูปที่ 6.4 แสดงอาคารเพื่อการพักอาศัย เรือนไม้	120
รูปที่ 6.5 แสดงอาคารแบบเรือนผสม.....	121
รูปที่ 6.6 แสดงอาคารสมัยใหม่ภายในชุมชน	121
รูปที่ 6.7 แสดงอาคารศาสนาที่อยู่ในพื้นที่ของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม... ..	122
รูปที่ 6.8 แสดงสถาปัตยกรรมบริเวณท่าน้ำ	122
รูปที่ 6.9 แสดงสะพานข้ามแม่น้ำและทางเดินข้ามแม่น้ำตรงข้ามวัดเกตการาม.....	123

รูปที่ 6.10 แสดงประเพณีเป็ง จังหวัดเชียงใหม่	126
รูปที่ 6.11 แสดงประเพณีการล่องสะเปา ช่วงเทศกาลเป็ง จังหวัดเชียงใหม่	127
รูปที่ 6.12 แสดงประเพณีสงกรานต์ ที่สะพานนารัฐและบริเวณหน้าโบสถ์คริสตจักร พ.ศ .2511 และ พ.ศ.2507.....	128
รูปที่ 6.13 แสดงภูมิปัญญาการรำตีกลองสะบัดชัย	129
รูปที่ 6.14 แสดงภูมิปัญญาการทำตุ๋นทำโคมของชาวเชียงใหม่	130
รูปที่ 6.15 แสดงภูมิปัญญาการฟ้อนรำ ฟ้อนเล็บ	131
รูปที่ 6.16 แสดงภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้าน	132
รูปที่ 6.17 แสดงภูมิปัญญาการทำเครื่องเงิน	133
รูปที่ 6.18 แสดงภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา.....	133
รูปที่ 6.19 แสดงบรรยากาศบ้านพักTanita เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	135
รูปที่ 6.20 แสดงบรรยากาศร้าน เดอะแกลเลอรี ซึ่งเป็นร้านอาหารอาคารเก่าแก่ และเป็นที่ยรวบรวม ผลงานทางศิลปะที่มีค่าหลายชิ้น.....	136
รูปที่ 6.21 แสดงอาคารเก่าแก่อายุกว่า 60ปี ปัจจุบันเป็นร้านขนมและกาแฟเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	136
รูปที่ 6.22 แสดงทัศนียภาพบริเวณวัดเกตการาม.....	137
รูปที่ 6.23 แสดงทัศนียภาพบริเวณวัดซิกข์	138
รูปที่ 6.24 แสดงทัศนียภาพภายในบริเวณมัสยิดอัต-ตักวา.....	139
รูปที่ 6.25 แสดงทัศนียภาพบริเวณคริสตจักรที่1	140
รูปที่ 6.26 ครอบครัวมแม็กิลวารี	141
รูปที่ 6.27 แผนภูมิสรุปล่องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม	141
รูปที่ 6.28 แผนภูมิเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม.....	142
รูปที่ 6.29 แสดงหน่วยวิเคราะห์ทางสายตา.....	143
รูปที่ 6.30 แสดงการจำแนกหน่วยวิเคราะห์ทางสายตา	144
รูปที่ 6.31 แสดงการคัดเลือกภาพตัวแทนและภาพตัวแทนที่ถูกเลือก	145

รูปที่ 6.32	แผนภูมิแสดงผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้ภาพตัวแทน	146
รูปที่ 6.33	แผนภูมิแสดงผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้คำถามปลายปิด	147
รูปที่ 6.34	แผนภูมิ แสดงการวิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม	148
รูปที่ 6.35	แผนภูมิแสดงสัดส่วนการวิเคราะห์ผลของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	148
รูปที่ 6.36	อาคารสถาปัตยกรรมที่สูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนริมน้ำ	167
รูปที่ 6.37	แสดงภาพบรรยากาศพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีทางเดินเท้า	167
รูปที่ 6.38	แสดงภาพบรรยากาศพื้นที่ชุมชนที่มีการรुक้าทางเท้า.....	168
รูปที่ 6.39	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่มีความเสื่อมโทรม	168
รูปที่ 6.40	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่เป็นจุดอับสายตา	168
รูปที่ 6.41	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนที่ต้นไม้และพืชพรรณขาดการดูแลรักษา.....	169
รูปที่ 6.42	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนที่มีการระบายน้ำที่มีปัญหา	169
รูปที่ 6.43	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนประสบปัญหาขาดรายได้ เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด19.....	170
รูปที่ 6.44	ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนประสบปัญหาขาดรายได้ เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด19.....	170
รูปที่ 6.45	ภาพบรรยากาศอาคารสมัยใหม่ภายในพื้นที่ชุมชน	172
รูปที่ 6.46	ภาพบรรยากาศการคมนาคมทางบกภายในพื้นที่ชุมชน	173
รูปที่ 6.47	ภาพบรรยากาศการคมนาคมบริเวณแม่น้ำปิงในปัจจุบัน.....	173
รูปที่ 6.48	ภาพบรรยากาศการเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปิง.....	174
รูปที่ 6.49	ภาพบรรยากาศโรงแรม ภายในพื้นที่ชุมชน	175
รูปที่ 6.50	ภาพบรรยากาศร้านขายของที่ระลึกภายในพื้นที่ชุมชน	175
รูปที่ 7.1	แผนภูมิแสดงการวิเคราะห์ผลการศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม.....	182
รูปที่ 7.2	แผนภูมิแสดงสัดส่วนการวิเคราะห์ผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม	183
รูปที่ 7.3	แผนภูมิแสดงสัดส่วนสรุปการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม	185

รูปที่ 7.4 แสดงทัศนียภาพบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงฝั่งบริเวณชุมชนวัดเกตการาม 187

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมอันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญอกงามและพัฒนาสังคมของมนุษย์ นอกจากนี้ภูมิศาสตร์ยังได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้อีกว่า “เป็นร่องรอยและหลักฐานการเปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดินพื้นที่ภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมโดยมนุษย์ที่เกิดจากกิจกรรม ตามวิถีชีวิตของชุมชนหรือชาติพันธุ์นั้นซึ่งแสดงออกในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมซึ่งได้เรียนรู้ และถ่ายทอดสั่งสมกันมานานเป็นพัฒนาการตั้งแต่บรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน เช่น การสร้างบ้านเรือนที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ถนนหนทาง พื้นที่เกษตรกรรม และชุมชนซึ่งเป็นที่จับต้องได้ และรวมทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้ คือ บรรยากาศที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพจากชุมชนเฉพาะแห่งนั้นโดยอาจเรียก ว่าเป็นบุคลิกของพื้นที่นั้น (เอกลักษณ์) อันรับรู้ได้จากภาพที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้รับและวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่แห่งนั้น”¹

ชุมชนวัดเกตการาม เป็นชุมชนเก่าแก่โบราณที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิง อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยตั้งอยู่ด้านตะวันออกของแม่น้ำปิงเป็นย่านชุมชนค้าขายของชาวจีนแห่งแรกในเมืองเชียงใหม่ มีวัดเกตการามเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชนโดยเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยการปกครองของพม่า เนื่องจากมีการกล่าวถึงการใช้ท่าเรือวัดเกตต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ย่านชุมชนนี้เริ่มมีความคึกคักขึ้นมากในช่วงปลายรัชกาลที่ 3 ถึงช่วงต้นรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ชุมชนวัดเกตเป็นชุมชนที่เกิดจากคนหลายเชื้อชาติเช่น ชาวจีน ชาวฝรั่งและชาวพื้นเมืองซึ่งสามารถดูได้จากรูปแบบของสถาปัตยกรรมของชุมชนที่ยังหลงเหลือมาจนถึงในปัจจุบัน² การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังช่วงหลังในปีพ.ศ.2339 หรือหลังจากการที่มีการสถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์โดยก่อนหน้าที่รถไฟจะมาถึงเชียงใหม่ชุมชนแห่งนี้เป็น **ชุมชนที่เป็นท่าหน้าสำคัญ** ของการเดินทางเรือระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์จังหวัดกรุงเทพมหานครมายังเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นๆ ที่อยู่ทางใต้ลงไป ทำให้ย่านวัดเกตเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ในยุคนั้นอีกทั้งยังมีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีความเก่าแก่

---

¹De Blij, Harm, Human Geography: Culture, Society and Space. (New York: John Wiley&Sons, 1977), 142-143.

²ธนิศ ชุมแสง. แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์. เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.

แบบผสมผสานของอาคารดั้งเดิมตลอดสองข้างถนนเป็นชุมชนเก่าแก่อายุกว่า 200 ปี มี 5 ศาสนาอยู่ร่วมกันในชุมชน ได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดูและซิกข์ เป็นย่านธุรกิจของร้านอาหารริมแม่น้ำปิง ย่านวัดเกตตั้งอยู่บนถนนเจริญราษฎร์หรือ ถนนหน้าวัดเกตติดริมแม่น้ำปิงตั้งอยู่ตรงข้ามตลาดวโรรสหรือกาดหลวง โดยเป็นทั้งย่านที่อยู่อาศัยและย่านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ ย่านวัดเกตถือว่าเป็นถนนสายวัฒนธรรมที่อยู่คู่เชียงใหม่มายาวนานเป็นย่านการค้าเก่าแก่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในอดีตด้วยเรื่องราวของวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและศาสนาที่มีความหลากหลายมีความงดงามโดดเด่นด้วยอาคารและบ้านเรือนเก่าแก่ที่เปี่ยมไปด้วยสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าตั้งเรียงรายตลอดสองข้างถนน บางหลังถูกนำมาปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้าต่าง ๆ ร้านอาหาร โรงแรม ที่พัก เป็นอีกหนึ่งจุดที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวในตัวเมืองเชียงใหม่ จัดว่าเป็นย่านสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกที่หนึ่ง

วัดเกตการาม สันนิษฐานว่าสร้างเมื่อปี พ.ศ.1971 เดิมชื่อ วัดสระเกตุ สร้างขึ้นโดยพระเจ้าสามฝั่งแกน พระราชบิดาของพญาติโลกราชโดยมีพระยาเมือง พระยาคำ และพระยาลือ มีบริวารทั้งหมด 2,000 คนในการก่อสร้างวัดเกตการาม มีสถาปัตยกรรมประกอบด้วย วิหารหลังใหญ่ เป็นวิหารทรงล้านนาซ้อนชั้นหลังคา 4 ชั้น 2 ตับมีหลังคาคลุมรวบันไต่หน้าบันประดับลวดลายแกะสลักลายพรรณพฤกษาปิดทองแกะสลักลวดลายเครือเถา มีบัวหัวเสาประดับด้วยแก้วอั้งวะ หางหงส์ประดับด้วยไม้เป็นรูป นาคลายองประดับด้วยแก้วอั้งวะลงรักปิดทอง ภายในวิหารลงรักปิดทองร่องชาด ภายในวิหารมีธรรมมาสน์และสัตตภัณฑ์ที่สมบูรณ์และสวยงามอยู่หน้าพระประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทองหลังพระประธานประดับด้านพระแสงมีศิลาจารึกเรื่องราวของวัดเกตการามจารึกด้วยอักษรฝักขามอยู่ตรงมุขวิหารด้านทิศใต้ พระอุโบสถมีหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น 2 ตับแบบล้านนา หน้าบันประดับด้วยไม้แกะสลักลายพรรณพฤกษาลงรักปิดทอง บานประตูประดับด้วยไม้แกะสลักรูปเทวดา และประดับด้วยตัวกิลินและสิงโตจีนเหยียบมังกรและปลาพ่นน้ำรูปปั้นที่ได้รับอิทธิพลจากจีน ลักษณะโค้งคิ้วมีรวงผึ้ง มีเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ฐานเป็นสี่เหลี่ยมย่อเก็จ ถัดไปเป็นมัลลยเถา 3 ชั้น ประดับด้วยทองจังโกดุน ด้วยลวดลายต่าง ๆ ตั้งแต่ปากกระซังถึงบัลลังก์ประดับกระจกสีต่าง ๆ ปลียอดเป็นฉัตรมีเจดีย์บริวาร 4 องค์ องค์กระซังทรงกลม มีบัลลังก์ ปล้องไฉน ปลียอด ฉัตร ด้านหน้ามีซุ้มพระพุทธรูปประทับยืน รวบันไต่เป็นรูปพญานาค หอระฆัง ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ หอพระไตรปิฎก มีลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ก่ออิฐถือปูน มีฟาโลล้อมรอบหลังคาชั้นเดียว มุงด้วยกระเบื้องหางตัดปลายแหลม ช่องฟาโล มีการลงรักปิดทองทั้งหลังประกอบด้วยลวดลายดอกประจำยาม ศาลาเอนกประสงค์ ศาลาบาตรศิลปะแบบเงินมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภายในวัดมีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่เก็บรวบรวมสิ่งโบราณต่าง ๆ

ชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่มีองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมหลากหลาย องค์ประกอบ แบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคม

และวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์³และองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ⁴ ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ ปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น การสูญเสียคุณค่าทางอัตลักษณ์ของการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำ สภาพแวดล้อมและลักษณะทางธรรมชาติของชุมชนเสื่อมโทรม ปัญหาทางด้านสังคม เช่น และการสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ในอดีตนั้นชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่มีรายได้หลักของชุมชนมาจากการขนส่งสินค้าทางเรือ การค้าไม้ การทำการเกษตร แต่ในปัจจุบันรายได้หลักของคนในชุมชนมาจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก เพราะในปัจจุบันพื้นที่ชุมชนประกอบไปด้วย ร้านค้า ร้านอาหาร พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน ถ้าชุมชนขาดรายได้จากนักท่องเที่ยวภายนอกแล้ว ทางผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนแห่งนี้ก็ได้รับผลกระทบมากพอสมควรแต่ชุมชนก็ยังมีรายได้ที่มาจากคนภายในชุมชนเอง ซึ่งเป็นรายได้ที่มาจากร้านค้าในชุมชน

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของพื้นที่มีแนวโน้มลดลงและมีการเปลี่ยนรูปแบบการคมนาคม ในพื้นที่ชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น พื้นที่สีเขียวและพื้นที่เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีที่สำคัญภายในชุมชน มีแนวโน้มที่จะได้รับการสืบทอดต่อไปในอนาคต หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณีต่อไป ด้านเศรษฐกิจ มีการใช้เทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับมีทางเลือกที่เพิ่มมากขึ้นในการประกอบอาชีพ ทำให้คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะประกอบธุรกิจแบบสมัยใหม่ เช่น การเปิดร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงแรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้จึงเป็นเหตุให้ต้องทำการศึกษาถึงองค์ประกอบและเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามเพื่อหาความสัมพันธ์กันในแต่ละองค์ประกอบและการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการประเมินคุณค่านั้นจะใช้หลักการคัดเลือกพื้นที่ที่ทำการประเมิน โดยเป็นการประเมินร่วมกับบุคคลสำคัญของพื้นที่ชุมชนและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามจากหลักเกณฑ์การประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ(Saundra Neale) ร่วมกับกฎบัตรเบอร์ร่า Burra Charter⁵ โดยแบ่งคุณค่ามรดกวัฒนธรรมเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านความงาม 2) ด้านประวัติศาสตร์

³Lennon, J., & Mathews,S. **Cultural landscape management**. Canberra: Australian Alps Liaison Committee, 1996.

⁴ Fowler, P.**World heritage cultural landscapes,1992-2002**. Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2002.

⁵ Australia, I. **Burra Charter & practice notes**.Retrieved 2019, July 15. Australia: from<https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>.2013.

3) ด้านวิทยาศาสตร์ 4) ด้านสังคม ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดแนวทางการประเมินคุณค่าไว้ 4 ด้าน โดยอ้างอิงให้เชื่อมโยงกับองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และ ด้านเศรษฐกิจ⁶

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ สภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

1.2.2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบและเอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามเพื่อให้ทราบถึง องค์ประกอบที่มีความสำคัญกับชุมชน และลักษณะเด่นของชุมชนเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม

1.2.3) เพื่อประเมินคุณค่าความสำคัญของชุมชนวัดเกตการามในด้านสุนทรียภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นคุณค่าความสำคัญต่อคนในชุมชน คนเชียงใหม่ นักท่องเที่ยว และนัก ประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดพื้นที่สำหรับอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

1.3 คำถามของการวิจัย

1.3.1) องค์ประกอบที่สำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง และแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

1.3.2) เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามได้แก่อะไรบ้างและมีความสำคัญอย่างไรต่อชุมชน

1.3.3) การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามสามารถสรุปได้อย่างไร

1.3.4) แนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามควรเป็นอย่างไร

⁶ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

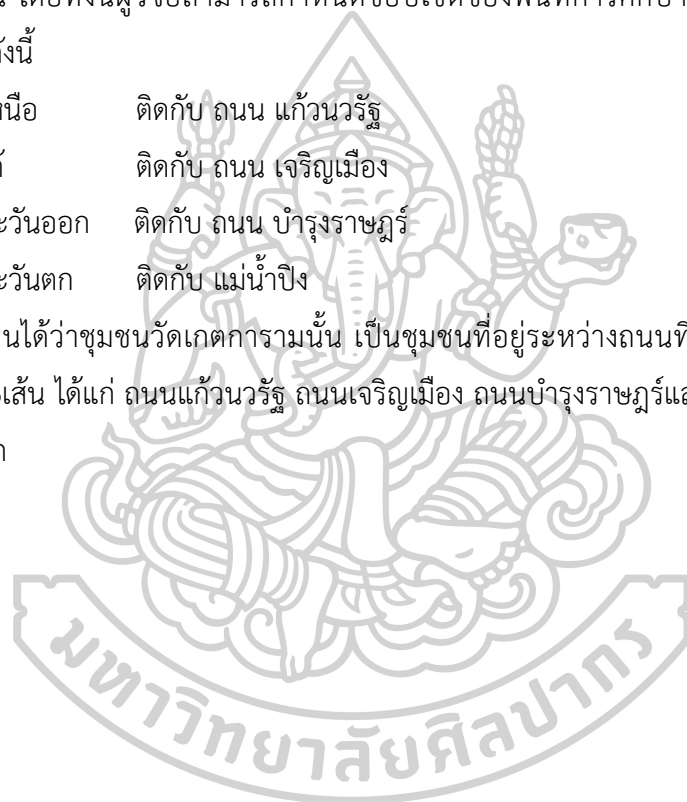
1.4. ขอบเขตของการศึกษา

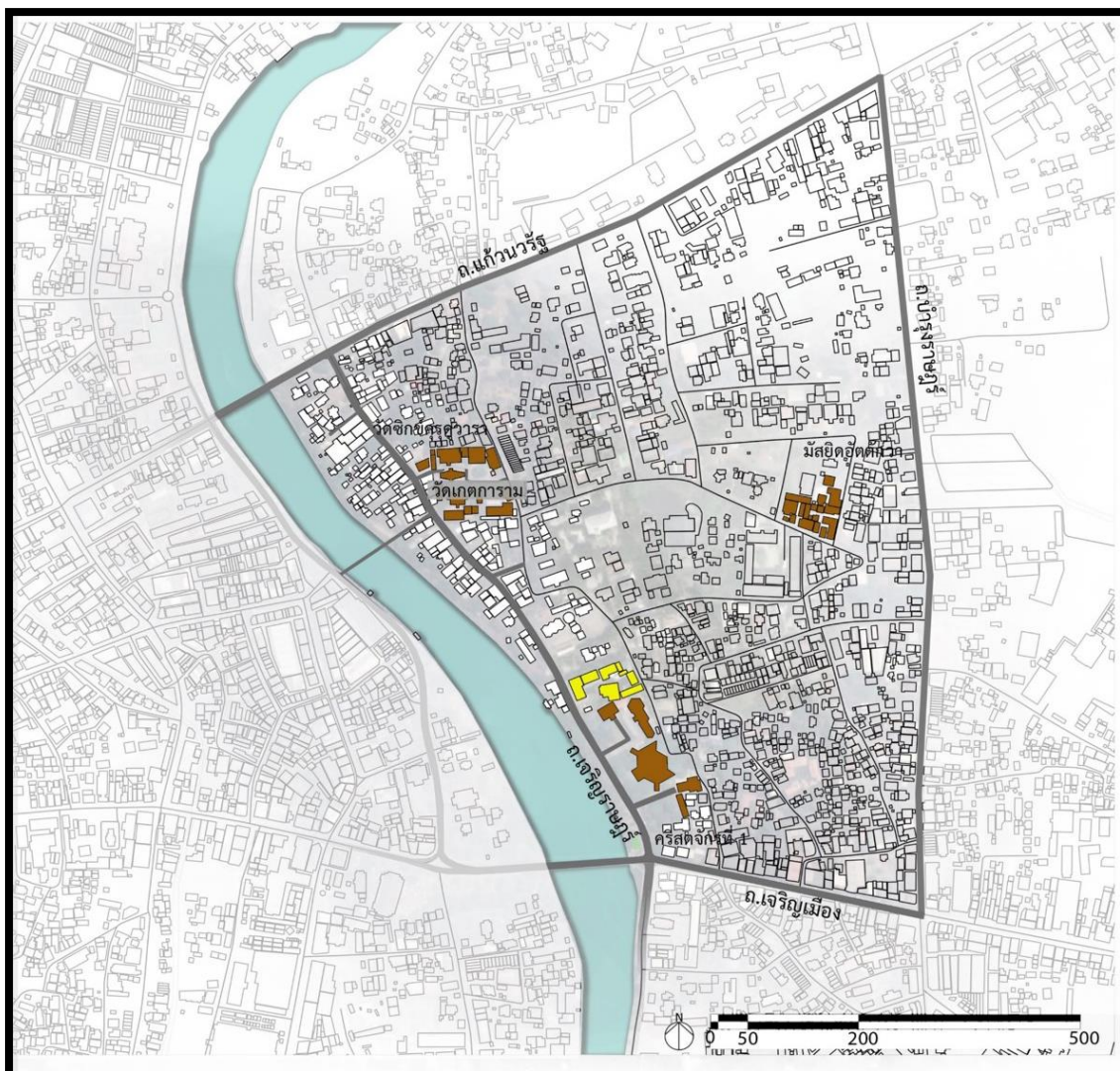
1.4.1) ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาย่านชุมชนวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งมีวัดเกตการามเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชุมชน มีถนนสายสำคัญคือ ถนนเจริญราษฎร์ตัดผ่านทางด้านทิศตะวันตกหรือทางด้านหลังของวัดเกตการามและมีถนนหน้าวัดเกตการามตัดผ่านด้านทิศตะวันออกหรือด้านหน้าของวัด มีทิศเหนือติดกับถนนแก้ววรัญ และทิศใต้ติดกับถนนเจริญเมือง ซึ่งถนนทั้ง4สายนี้ถือเป็นถนนที่มีความสำคัญและมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน โดยทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่การศึกษาของชุมชนโดยแบ่งเป็นทิศต่าง ๆ ได้ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ถนน แก้ววรัญ
ทิศใต้	ติดกับ ถนน เจริญเมือง
ทิศตะวันออก	ติดกับ ถนน บำรุงราษฎร์
ทิศตะวันตก	ติดกับ แม่น้ำปิง

จะเห็นได้ว่าชุมชนวัดเกตการามนั้น เป็นชุมชนที่อยู่ระหว่างถนนที่มีความสำคัญของเมืองเชียงใหม่ ทั้ง3เส้น ได้แก่ ถนนแก้ววรัญ ถนนเจริญเมือง ถนนบำรุงราษฎร์และติดกับแม่น้ำปิงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก

รูปที่ 1.1 แสดงตำแหน่งพื้นที่ศึกษา ชุมชนวัดเกตการาม อ.เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่

ที่มา : สำนักงานโยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่

1.4.2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

วิทยานิพนธ์นี้จะทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่เน้นการศึกษาทางด้าน ภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้แก่ องค์ประกอบที่สำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์ วัฒนธรรม พัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การระบุคุณค่าและประเมินคุณค่าภูมิทัศน์ วัฒนธรรมโดยมีพื้นฐานที่สำคัญคือ ข้อมูลทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และ เศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม การปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามเพื่อให้ตอบสนองกับคนในชุมชนและรองรับ กับกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอิทธิพลสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อย่านชุมชนในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาที่ทำให้งานวิจัยนี้กำหนดการศึกษาไปที่องค์ประกอบ เอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์พัฒนาการความเป็นมาของชุมชนจนนำไปสู่การประเมินคุณค่าและการหาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้เพื่อให้คงอยู่อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายทัศนียภาพและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม

1.5 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการศึกษา

1.5.1) ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่

ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร หนังสือ รวมไปถึงงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในเรื่องความหมาย ประเภท องค์ประกอบ เอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน การระบุคุณค่าและการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างมีระบบแบบแผนเพื่อนำแนวความคิดและทฤษฎีมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

1.5.2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ คือ การเก็บข้อมูลเอกสารต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ข้อมูลทางด้านกายภาพ ข้อมูลทางด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ โดยมีแหล่งที่มาคือ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดคณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

- แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน แหล่งที่มา คือ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่

- ผังบริบทพื้นที่ของชุมชน แหล่งที่มา คือ สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่

- ภาพถ่ายเก่าของชุมชน แหล่งที่มา คือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเกตการามภายในวัดเกตการาม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ คือ การลงภาคสนามเพื่อสำรวจพื้นที่ชุมชน การสำรวจด้วยสายตา และการสัมภาษณ์คนในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามทั้ง 2 วิธี ได้แก่ 1) การใช้คำถามปลายปิด และ 2) การใช้ภาพตัวแทน เพื่อพิจารณาในประเด็นเรื่ององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางและนโยบายในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนต่อไป

1.5.3) การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การศึกษาพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
2. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การระบุคุณค่า การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยและองค์ประกอบที่จะส่งผลต่อพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยที่จะต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิมภายในชุมชน
3. การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากข้อมูลภาคเอกสารและการลงสำรวจภาคสนาม
4. สรุปผลการศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เพื่อทราบถึงองค์ประกอบและเอกลักษณ์ที่สำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กันในแต่ละองค์ประกอบ การรับรู้ถึงคุณค่าของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญในพื้นที่ชุมชนให้มากขึ้น
- 3) เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ฐานข้อมูลที่สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำแผนพัฒนาการอนุรักษ์ย่านวัดเกตการามตลอดจนการเสนอแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชน

โครงสร้างวิทยานิพนธ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและปัญหา วัตถุประสงค์ คำถามการวิจัย ขอบเขต การดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2

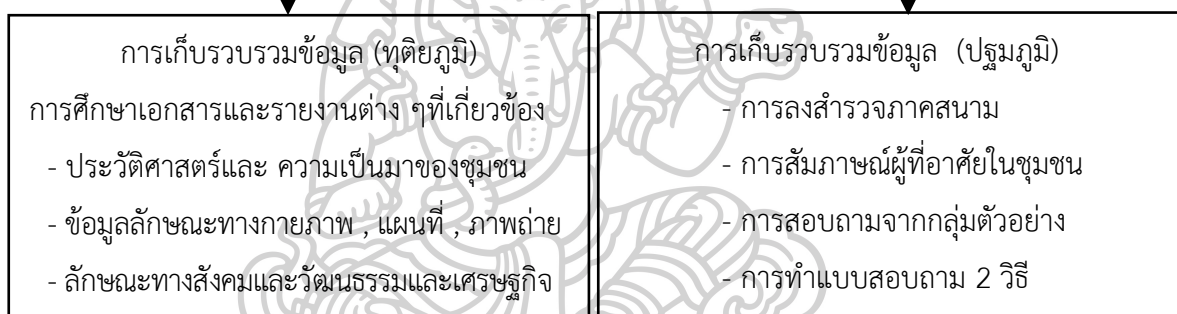
ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเภท องค์ประกอบ เอกลักษณะ การประเมินคุณค่า การวางแผนการอนุรักษ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

สร้างกรอบแนวคิด

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนวัดเกตการาม

บทที่ 5

พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม

บทที่ 6

การวิเคราะห์องค์ประกอบ เอกลักษณะ และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจ

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่ององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในครั้ง นี้ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม และศึกษาหาแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพของพื้นที่วัฒนธรรมและประเพณีรวมถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตและการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ในบทนี้จึงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ทฤษฎี แนวคิดที่มีความเกี่ยวข้อง โดยมีการศึกษาถึงองค์ประกอบ เอกลักษณ์ การประเมินคุณค่า และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อใช้กำหนดกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งมีแนวคิดและความหมายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนที่หนึ่งเป็นการให้ความหมายทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ส่วนที่สองเป็นเรื่องการจัดประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และในส่วนสุดท้ายเป็นเรื่องขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งทั้งสามส่วนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีที่มาจาก คำว่า ภูมิทัศน์ รวมกับ วัฒนธรรม ซึ่งคำว่า “ภูมิ” หมายถึง แผ่นดิน,⁷ คำว่า “ทัศน์” หมายถึง การเห็น การรับรู้ สิ่งที่เห็น การแสดง ดังนั้น “ภูมิทัศน์” หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศ ทั้งที่ปรากฏตามจริงและภาพลักษณ์ ในจิตใจที่รู้สึกได้ และ “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ทำขึ้นหรือสร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่สืบทอดและพัฒนาสังคมของตนเองแสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคมมนุษย์ เป็นประโยชน์ทั้งทางกาย เช่น การใช้บริโภค การใช้สอย หรือประโยชน์ทางใจ เช่น การชมสิ่งที่เจริญตาเจริญใจ⁸

ดังนั้น คำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ก็คือทุกสิ่งทุกอย่างทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม อันเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มถือรวมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อมภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญงอกงาม และพัฒนาสังคมของมนุษย์ นอกจากนั้นแล้วนักภูมิศาสตร์ยังได้ให้ความหมายของ

⁷ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 825.

⁸ ชนัญ วังวิภาค, การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, นครปฐม : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ไว้ว่า “เป็นร่องรอยและหลักฐานการเปลี่ยนแปลงผืนแผ่นดิน พื้นที่ภูมิประเทศ และสภาพแวดล้อมโดยมนุษย์จากกิจกรรมตามวิถีชีวิตของชุมชนหรือชาติพันธุ์นั้น ซึ่งแสดงออกใน ลักษณะรูปธรรมและนามธรรม อันได้เรียนรู้และถ่ายทอดสั่งสมกันมายาวนานเป็นพัฒนาการตั้งแต่ บรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน อาทิ การสร้างบ้านเรือนที่ปกอาศัย สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมต่างๆ ถนน หนทาง พื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนอันเป็นสิ่งที่จับต้องได้ และรวมทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้ คือ บรรยากาศ ที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพจากชุมชนเฉพาะแห่งนั้น โดยอาจเรียกว่าเป็นบุคลิกของพื้นที่นั้น (เอกลักษณ์) อันรับรู้ได้จากภาพที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้รับ และวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ ณ ที่แห่งนั้น”⁹

นิยามข้างต้นนั้นได้สอดคล้องกับ ความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม (Cultural Environment)” ซึ่งโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้อธิบายไว้ว่า “เป็นพื้นที่หรือบริเวณทาง ภูมิศาสตร์ที่สะท้อนและบอกเล่าเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมของ มนุษย์อันมีคุณค่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของ พื้นที่โดยรวมมากกว่า สถานที่จุดเดียว จึงสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนโดยทั่วไปได้¹⁰ นอกจากนี้คณะกรรมการมรดกโลก ยังได้ให้ความหมายทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ว่า เป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานกันระหว่าง ธรรมชาติ และมนุษย์โดยแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ผ่าน กาลเวลามาจนกระทั่งปัจจุบันภายใต้อิทธิพลของข้อจำกัดทางกายภาพ หรือโอกาสที่จะนำเสนอขึ้น โดยที่สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติเป็นตัวกำหนดรูปแบบ ตลอดจนเป็นการสืบต่อในทางสังคม เศรษฐกิจ และแรงกดดันทางวัฒนธรรมทั้งภายนอกและภายในโดยพื้นที่ดังกล่าวได้ผ่านการเลือกหาตาม หลักเกณฑ์ของคุณค่าในความโดดเด่นอันเป็นสากลจนสามารถเป็นตัวแทน ที่ชัดเจนของภูมิทัศน์ วัฒนธรรม รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมแห่งภูมิภาคนั้น ๆ

2.1.2 ประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามการแบ่งของ UNESCO นั้น ได้แบ่งหมวดหมู่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิทัศน์ ซึ่งได้ออกแบบและสร้างสรรค์อย่างตั้งใจจากมนุษย์ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเหตุผลทาง สุนทรีย์ เช่น สวน สวนสาธารณะ ซึ่งส่วนมาก มักจะเกี่ยวเนื่องกับ ศาสนา หรืออนุสรณ์สถาน

⁹ De Blij, Harm, *Human Geography: Culture, Society and Space*. (New York: John Wiley&Sons, 1977), 142-143.

¹⁰ คณะทำงาน โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, ร่างระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (CECS), เอกสารสำเนา ,2548. หน้า 2

2. ภูมิทัศน์ที่มีวิวัฒนาการ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม เศรษฐกิจ การ ปกครอง ศาสนา หรืออนุสรณ์สถานและความเชื่อ

3. ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม หรือ องค์ประกอบทางธรรมชาติ นอกจากนั้นยังมีการแบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามความมากน้อย หรือระดับที่มนุษย์สามารถเข้าไป เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์เดิมเพื่อพัฒนาการของสังคมจะแบ่งเป็น 4 ประเภท ตามที่ Lucus ได้แบ่งประเภทของภูมิทัศน์ตามอิทธิพลของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ คือ¹¹

1. ภูมิทัศน์ที่ได้รับการจัดการ (Managed Landscape) ได้แก่ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ฟาร์ม ปศุสัตว์ ป่าปลูกมีบ้านมีเถียงนาประปราย

2. ภูมิทัศน์เกษตรกรรม (Cultivated Landscape) ได้แก่

2.1 เกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ทุ่งนา ทุ่งหญ้า ไร่บุกเบิกมีสภาพธรรมชาติป่าเดิม หลงเหลืออยู่

2.2 เกษตรกรรมผสมแบบดั้งเดิม และแบบสมัยใหม่ เริ่มปลูกพืชพันธุ์ชนิดเดียว เป็นจำนวนมากกว่าการปลูกพืชหลายชนิดปะปนกัน มีสภาพธรรมชาติเดิมหลงเหลืออยู่

2.3 เกษตรกรรมแบบสมัยใหม่ สภาพธรรมชาติเดิมหลงเหลือน้อย

3. ภูมิทัศน์รอบนอกศูนย์กลางเมือง (Suburban Landscape) ได้แก่ ที่พักอาศัย ร้านค้า สวน

4. ภูมิทัศน์ในเมือง (Urban Landscape) ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่มีสิ่งก่อสร้าง อาคาร หนาแน่น มีสวนสาธารณะเป็นสภาพแวดล้อมแบบธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้น

จากการแบ่งประเภทของภูมิทัศน์ไปแล้ว ข้างต้นนั้น และ Heritage Victoria (2009) ได้ทำการยกตัวอย่างประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ดังตารางที่ 2.1

¹¹ Lucus. P.H.C. Protected Landscape: A Gude for Policy-Makers and Planners. London: Chapman&Hall, 1992, 46-47.

ตารางที่ 2.1 แสดงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละประเภท

ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบ (Designed Landscapes)	ภูมิทัศน์ที่มีวิวัฒนาการมาจากการเปลี่ยนแปลง (Organically evolved or vernacular landscapes)	ภูมิทัศน์ที่เชื่อมโยง (Associative landscapes)
<ul style="list-style-type: none"> - สวนพฤกษศาสตร์ หรือ ภูมิทัศน์ที่สร้างขึ้นเพื่องานทางวิทยาศาสตร์ เช่น สวนรุกขชาติ หรือ แปลงทดลอง - ภูมิทัศน์ที่ออกแบบเพื่อการสาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ นิทรรศการ งานสวน - ที่อยู่อาศัย - สถาบัน แหล่งพาณิชย์การ และอุตสาหกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาชุมชนในชนบท และรูปแบบการใช้ที่ดิน - พื้นที่ที่มีการใช้งานในช่วงเวลาต่าง ๆ - พื้นที่แหล่งการทำอุตสาหกรรม เช่น เหมือง ป่าไม้ เกษตรกรรม - ภูมิทัศน์แบบแนวเส้น เช่น ระบบชลประทาน - เส้นทางคมนาคมขนส่ง - เขตแนวป่า 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ - พื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรณีประวัติ - สถานที่ท่องเที่ยวจุดชมวิว - พื้นที่ที่เชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญ หรือ วัฒนธรรม - พื้นที่ทางธรรมชาติที่กลายมาเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อน และใช้สำหรับการใช้กิจกรรมทางสังคม

ที่มา : Heritage Victoria, 2009

การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในแนวความคิดของ คณะกรรมการมรดกโลก มีการแบ่งประเภทเป็น 3 ประเภท คือ ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบ ภูมิทัศน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตามวิวัฒนาการ และภูมิทัศน์ที่มีการเชื่อมโยง ซึ่งเป็นแนวคิดที่แสดงตัวอย่างของภูมิทัศน์ในแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจนและสามารถนำไปสู่การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ ดังนั้น ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ จึงเลือกใช้แนวคิดนี้ เพื่อนำไปปรับใช้กับการจัดแบ่ง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่และได้นำมาประยุกต์ใช้กับ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

2.1.3 องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

โดยกนูบตรเบอร์ร่า อ้างถึง (Lennon, Mathews and Associates)¹² ได้อธิบายถึงหลักฐานทางกายภาพทั้งหมดของภูมิทัศน์หรือลักษณะเด่นของภูมิทัศน์รวมไปถึงสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ทางกายภาพ โครงสร้างที่ยังคงอยู่ อีกทั้งยังมีหลักฐานทางโบราณคดีและยังรวมไปถึง หลักฐานที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น วรรณคดี หรือศิลปกรรม คติความเชื่อของชาวบ้านหรือของคนในชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ โดยอาจจะ ปรากฏอยู่ในหลักฐานทาง เอกสาร วรรณกรรม จิตรกรรม หรือในความทรงจำและเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมา

การแบ่งประเภทและรูปแบบ องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถทำได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับหลักฐานทางกายภาพ ที่สามารถบรรยายคุณลักษณะได้ คณะกรรมการมรดกของออสเตรเลียได้ ใช้การแบ่งหมวดหมู่ ตามรูปแบบที่แตกต่างกันของสถานที่ด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

โครงสร้าง	คุณลักษณะทางกายภาพที่คงเหลืออยู่ โดยมีการสร้างขึ้นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ เช่น อาคาร กระท่อม เขื่อน ปศุสัตว์
ความสัมพันธ์	คุณลักษณะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทางใดทางหนึ่ง เช่น การทำงาน หรือหน้าที่ เช่น การมีโครงสร้างต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัยและการเกษตร
ที่ตั้ง	แหล่งที่ตั้งของเหตุการณ์ต่างๆ โครงสร้างเป็นหลักฐานทางกายภาพ ที่ยังคงปรากฏเหลือให้เห็นบนพื้นที่
คุณลักษณะ	องค์ประกอบของภูมิทัศน์ ที่รวมไปถึงโครงสร้างทางสังคม พื้นที่ หรือความสัมพันธ์ รวมทั้งลักษณะทางธรรมชาติ เช่น แนวของต้นไม้ในพื้นที่นั้นๆ การสะสมตัวของดินตะกอนที่เกิดจากการพัดพาของน้ำที่มีแร่ธาตุต่างๆ
แนวเส้นทาง	โครงข่าย หรือ ลักษณะของภูมิทัศน์ตามแนวยาว แคบ หรือองค์ประกอบภูมิทัศน์ เช่น เส้นทาง ถนน การขนส่ง และองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึง สถานที่หยุดพักน้ำ บ่อน้ำ ร่องทางน้ำ ทุ่ง ฯลฯ

ที่มา : กนูบตรเบอร์ร่า อ้างถึงใน Lennon, Mathews and Associates (1996)

¹² Lennon, J., Mathews, S., and Associates. **Cultural Landscape Management.** Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee.1996,PP.4-6.

ซึ่งการแบ่งองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกของออสเตรเลีย จะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านกายภาพเป็นสำคัญ ซึ่งยังไม่ครอบคลุมมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาถึงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ วัฒนธรรม

นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (อ้างอิง ในLennon, Mathews and Associates)ได้ใช้แนวทางคล้ายกันกับของทางมรดกของออสเตรเลีย แต่จะมีบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านวัฒนธรรมและประเพณี เพิ่มเติมเข้ามาโดยในส่วนแรกประกอบไปด้วย 4 คุณลักษณะ อธิบายถึงการก่อตัวทางภูมิทัศน์ และส่วนที่สองประกอบด้วย 7 คุณลักษณะที่เป็นเรื่องขององค์ประกอบทางกายภาพ ซึ่งจากแนวทางนี้ สามารถตีความหมายได้ว่า ธรรมชาติและวัฒนธรรม นั้นจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดรูปร่างของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา

กระบวนการก่อตัวทางภูมิทัศน์	
1.การใช้ประโยชน์ที่ดิน	การใช้ที่ดิน และกิจกรรม
2.รูปแบบของพื้นที่ และ สังคม	เช่น ขนาดของพื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างของพื้นที่ การเข้าถึงของแหล่งน้ำ สิ่งเหล่านี้อาจได้รับอิทธิพลของปัจจัยทางด้านเมือง
3.การปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	วิถีชีวิต ประเพณีและการปฏิบัติที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และนิเวศวิทยา
4.ประเพณีวัฒนธรรม	อิทธิพลที่มีต่อแนวทางการใช้ที่ดิน, การครอบครองที่ดิน และรูปแบบของที่ดิน
องค์ประกอบทางกายภาพ	
5.โครงข่ายการสัญจร	ระบบการเดินทาง การขนส่งสินค้า และวัตถุดิบ
6.ขอบเขตของพื้นที่	เช่น ขอบเขตของคอกม้า หรือ คอกปศุสัตว์ที่มีรั้ว
7.พืชพรรณ	พืชพรรณที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

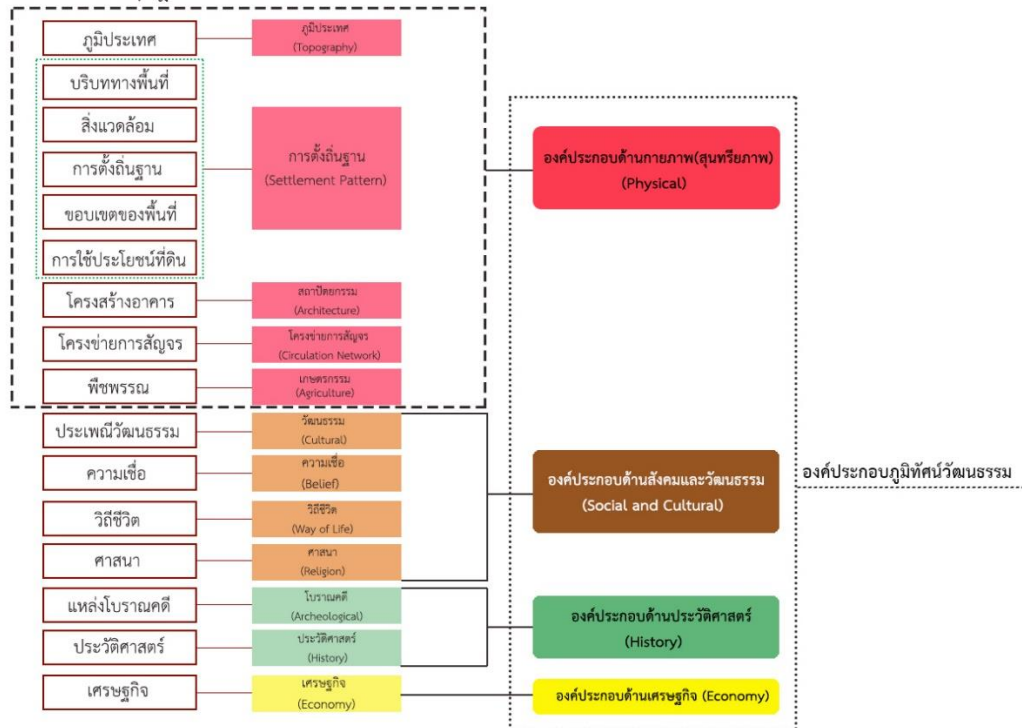
ตารางที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (ต่อ)

กระบวนการก่อตัวทางภูมิทัศน์	
8. โครงสร้าง และวัสดุของอาคาร	บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย โครงสร้างที่มีการตอบสนองและรองรับการทำกิจกรรม หน้าที่อื่นๆ นอกเหนือจากการเป็นที่อยู่อาศัย ในขณะที่วัตถุที่มีความสัมพันธ์ในระดับเล็กๆ แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เช่น เป็นเครื่องหมายหรือ อนุสรณ์
9. การรวมกลุ่ม การกระจุกตัว	การจัดกลุ่มของอาคาร โครงสร้าง หรือคุณลักษณะอื่นๆ เช่น พื้นที่การเกษตร หรือ กลุ่มของการตั้งถิ่นฐาน
10. แหล่งโบราณคดี	พื้นที่ของกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ หรือ การประกอบอาชีพที่แสดงถึงร่องรอยบนพื้นดินหรือใต้ดิน ที่ยังคงหลงเหลืออยู่
11. องค์ประกอบขนาดเล็ก	ป้ายถนน ประตู สะพานสำหรับคนเดินข้ามที่รวมกันอาจทำให้เกิดการแบ่งเขต และโครงข่ายการสัญจร เป็นต้น

ที่มา : การอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา อ้างถึงใน Lennon, Mathews and Associates(1996)

การแบ่งหมวดหมู่ขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา มีความครอบคลุมชัดเจน โดยกล่าวถึงองค์ประกอบทางด้านกายภาพ องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านประวัติศาสตร์ แต่ในส่วนของ คณะกรรมการมรดกของออสเตรเลียเน้นกล่าวถึง เฉพาะรายละเอียดด้านกายภาพเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองรูปแบบนี้เหมาะสมในการนำมาผสมผสาน และประยุกต์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีความจำเป็นที่จะต้องตัดแปลงให้เหมาะสม และนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อหาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งทางผู้วิจัยได้เพิ่มองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาอีกหนึ่งองค์ประกอบ เนื่องจากเห็นว่าเศรษฐกิจก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชนเช่นกัน โดยนำมาจากทฤษฎีของ UNESCO World Heritage Centre เพราะเศรษฐกิจของชุมชน เช่น การท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงและเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว สามารถสรุปได้ทั้งหมด 4 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

การแบ่งรายละเอียดขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
ได้รวบรวมนำทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยดังนี้

รูปที่ 2.1 การแบ่งรายละเอียดขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

2.2. องค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ

เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร¹³ ได้ให้ความหมายของชุมชนริมน้ำซึ่งหมายถึงชุมชนที่มีองค์ประกอบดังนี้

1. วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ หรือ โรงเจ (ชาวจีน) ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงจุดเริ่มต้นของการก่อกำเนิดของชุมชนริมน้ำ
2. ทำเรือร่วม บ้านริมคลองส่วนใหญ่จะมีที่ขึ้นลงเรือประจำบ้านอยู่ แต่กรณีที่บ้านอยู่เข้าไปในคลองสายรอง หรือคลองสวน ซึ่งเรือหางยาวหลักไม่วิ่งผ่าน ก็ต้องอาศัยเรือโดยสาร ในบริเวณหนึ่งมาส่งที่ทำเรือร่วมหน้าวัด แล้วบริเวณที่เป็นทำเรื่อนั้นถูกกำหนดโดยตำแหน่ง เป็นจุดศูนย์รวมของชุมชน

¹³ เทิดศักดิ์ เตชะกิจจจร. “การศึกษาที่อยู่อาศัยริมน้ำ บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง กรณีศึกษา บริเวณตลาดน้ำบางคูเวียง”, สารศาสตร์สถาปัตยกรรมศาสตร์ 2542, 2: 15.

3. ตลิ่ง หรือ เขื่อน เป็นตัวกำหนดแนวเขตของลำน้ำตามธรรมชาติ หรือเพื่อกันคลื่นซัดเดิม เริ่มจาก ตลิ่งดิน ต่อมาทำเขื่อนไม้ และเปลี่ยนมาเป็นเขื่อนหินทิ้งเพื่อรักษาหน้าดิน และนำหินมาก่อ เป็น กำแพงล้อมบ้านตนเองแล้วนำไปสู่การเทคอนกรีตหินที่รวมกันเป็นเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก แบบ ถาวรในที่สุด องค์ประกอบเหล่านี้ นอกจากจะก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของพื้นที่แล้วยังสะท้อนถึง พื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกด้วย ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ริมน้ำ คือ รูปแบบของโครงสร้างเครือข่ายลำน้ำซึ่งมีรูปแบบแตกสาขาที่เรียกว่า Creek อันเป็น ลักษณะเฉพาะ ที่พบเห็นได้ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ จากลักษณะที่แตกแขนงออกนี้ สามารถ แยกหน่วยของลำน้ำจากขนาดกายภาพ ประเภท และจำนวนเรือสัญจร ดังนี้

1) **คลองสายหลัก** ถือได้ว่า เป็นหน่วยของลำน้ำซึ่งแตกแขนงออกจากแม่น้ำ ที่มีขนาดใหญ่ ที่สุด เป็นเส้นทางสายหลักของเรือ โดยสารและมีปริมาณเรือสัญจรมากที่สุด ภายในเครือข่าย การใช้ ประโยชน์เพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิต โดยเฉพาะ เช่น การ การอาบน้ำ ซักผ้า ล้างภาชนะ ฯลฯ

2) **คลองสายรอง** เป็นลำน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างคลองสายหลักด้วยกัน มีความกว้างและระดับ น้ำลึก ลดทอดลง ประเภทของเรือสัญจร จะเป็นเรือที่มีขนาดเล็กกว่า การใช้ ประโยชน์นอกจากเพื่อ การดำรงชีวิตแล้ว ก็ยังเป็นคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรด้วย

3) **คลองสวน** เป็นลำน้ำกิ่งปลายตันต่อเชื่อมหลายๆ ทอดระหว่าง คลองสายหลัก คลองสาย รอง เป็นลำน้ำเพื่อเชื่อมต่อสำหรับผู้อยู่อาศัยในสวนกับคลองเพื่อขนถ่ายผลผลิตจากในสวน นอกเหนือจากเพื่อการเกษตร การสัญจรภายในมีความเป็นส่วนตัวสูง การขึ้นลงของน้ำ มีอิทธิพลต่อ ระดับน้ำเพื่อการสัญจรมาก

4) **ลำประโดง** ลำน้ำปลายตันหน่วยสุดท้าย ในการส่งน้ำ ผ่านเพื่อการเกษตรใน เครือข่าย ลำน้ำ ทั้งหมด บางแห่งมีการถมปากลำประโดงฝั่งท่อก ส่งน้ำเพื่อการควบคุม ระดับน้ำในสวน

5) **ร่องสวน** พื้นที่เก็บน้ำ เพื่อการเกษตรด้านสุดท้ายภายในสวน

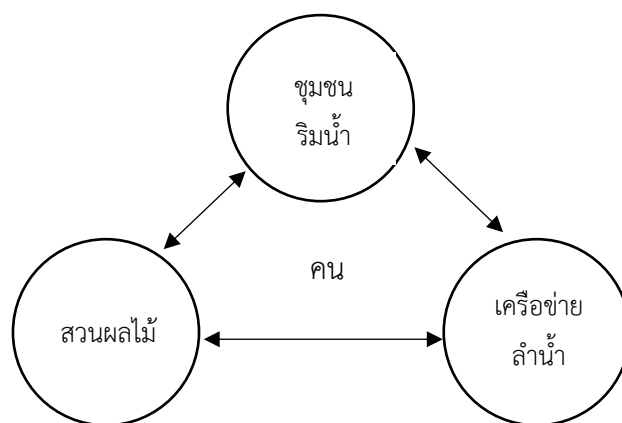
นอกจากนี้ เทิดศักดิ์ เตชะกิจขจร ยังกล่าวถึงแนวความคิด โครงสร้างพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นที่ อยู่อาศัยริมน้ำแบบใดก็ตามก็ไม่ขาดกับ “น้ำ” แต่จะอยู่ใกล้ชิดกับ “น้ำ” ภายในขอบเขตและระยะ คงที่อยู่เสมอ ในส่วนของโครงสร้างต่างถูกพัฒนาขึ้นเพื่อการถอดประกอบ ปรับเปลี่ยนเคลื่อนย้ายได้ ทุกสถานการณ์ สุดท้ายในส่วนของลำดับปริภูมิต่างก็มี การแบ่งลำดับระดับปริภูมิ เป็น หน้า กลาง หลัง โดยสันนิษฐานว่าส่วนหลังเป็นส่วนที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งประกอบด้วย

1. ชุมชนริมน้ำ ซึ่งมีชาวบ้านอาศัยอยู่ ที่ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากการ อุปโภคและบริโภค จากเครือข่ายลำน้ำหลักและรอง

2. โครงสร้างเครือข่ายลำน้ำ ทั้งในส่วนลำน้ำใหญ่ที่มีบทบาท ทางการค้าคมนาคมและเครือข่าย ลำน้ำย่อย

3. สวนผลไม้ ภายในบริเวณชุมชนทั้งริมน้ำหลักและฝืนสวนที่อยู่ลึกเข้าไปในชุมชน

รูปที่ 2.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนริมน้ำ

(ที่มา : เต็ดศักดิ์ เตชะกิจจจร (2542)

นอกจากนี้ลักษณะของความเป็นชุมชนริมน้ำควรมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญประกอบด้วย¹⁴

1. สถานที่ที่เป็นที่ตั้งอาคารบ้านเรือน หรือ ที่พักอาศัย
  2. แหล่งทำมาหากินหรือสร้างผลผลิต และเลี้ยงดูบุตรหลาน
  3. โครงข่ายลำน้ำ และลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิต
  4. บริเวณที่เป็นย่านการค้าหรือแหล่งในการแลกเปลี่ยนสินค้า
  5. มีการปะทะสัมพันธ์กัน หรือ ความผูกพันร่วมกันทางสังคม
  6. วัดซึ่งเป็นศูนย์รวมของผู้คนในชุมชน และมีความเชื่อทางศาสนา
- ทั้งนี้องค์ประกอบทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน และปรากฏให้เห็นทางรูปแบบกายภาพที่ชัดเจน จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ ทางผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาปรับใช้ในการศึกษาองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามด้วยเช่นกัน

2.3 เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

เอกลักษณ์ คือ ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีส่วนร่วม เช่น ชุมชน A มีเอกลักษณ์อยู่ที่การทอดผ้าจาก หมายความว่าคนในชุมชน A ก็จะมีอาชีพทอดผ้าจากเหมือน ๆ กันหมด¹⁵ หรือเมื่อกล่าวถึง

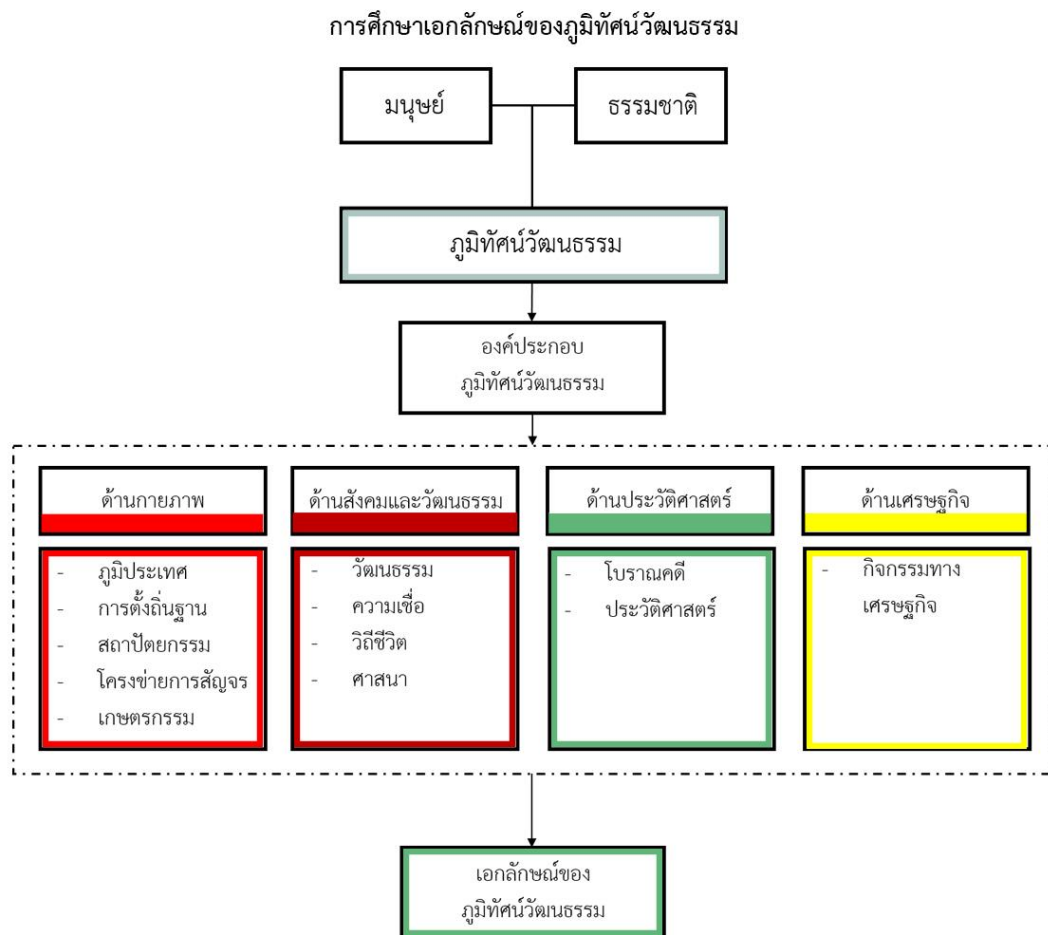
¹⁴ เต็ดศักดิ์ ภาณุวรรณ. “ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในคลองบางกอกน้อย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (การวางผังเมือง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

¹⁵ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542

เอกลักษณ์ของประเทศไทย จะนึกถึง ภาษา อาหาร หรือการไหว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่ถือร่วมกันโดยอาจมีมากกว่าหนึ่งอย่าง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม อันเกิดจากความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีวิวัฒนาการผ่านระยะเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกัน โดยมีปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและปัจจัยของมนุษย์เป็นตัวกำหนดทิศทางหรือรูปแบบของภูมิทัศน์จนสามารถแสดงความเป็นตัวตนตลอดจนสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคมพื้นที่นั้น ๆ ส่งผลให้ลักษณะของภูมิทัศน์ในแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะตัว ทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็น “เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ดังรูปที่ 2.3 ที่ทางผู้วิจัยได้ทำการสรุปที่มาและความสำคัญที่ทำให้เกิด เอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

รูปที่ 2.3 แสดงเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

2.4 แนวความคิด การประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในแง่มุมต่างๆของพื้นที่ ทั้งในแง่ของบริบท และการดำเนินไปของกิจกรรมผ่านกาลเวลา โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสภาพแวดล้อมที่เกิดจาก ปัจจัยทางธรรมชาติ และปัจจัยทางวัฒนธรรมจึงสามารถสื่อถึงเหตุการณ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นใน ประวัติศาสตร์ของผู้คนทั่วไปในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้

การประเมินคุณค่าด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ชุมชนเพื่อวิเคราะห์หาความสำคัญ (Significance) นั้น เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการอนุรักษ์ และนำไปสู่การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยจะต้องเคารพคุณค่าด้านต่าง ๆ ของพื้นที่เป็นหลัก และ ไม่ลดทอนคุณค่าด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ลง โดยการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทาง วัฒนธรรม สามารถแบ่งได้หลายด้านดังต่อไปนี้¹⁶

- 1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ หรือ ความงาม (Aesthetic Value)
- 2) คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ (Rarity and Uniqueness Value)
- 3) คุณค่าด้านจิตวิญญาณของชุมชน (Spiritual Value)
- 4) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value)
- 5) คุณค่าด้านสังคม (Social Value)
- 6) คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value)
- 7) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)
- 8) คุณค่าด้านการใช้สอยร่วมสมัย (Contemporary Functional Value)
- 9) คุณค่าด้านการศึกษา (Education)
- 10) คุณค่าด้านอื่น ๆ (Others)

นอกจากนี้ ยังได้มีการพิจารณาหลักเกณฑ์ในการประเมินความโดดเด่นเกี่ยวกับมรดกทาง วัฒนธรรมเพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล มีความเหมาะสมและได้รับการยอมรับจากนานาชาติ เพื่อใช้ในการประเมินคุณค่าของมรดกโลก ด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 ประการ ซึ่งแปลโดยกรมศิลปากร โดยอ้างอิงใน กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คือ

1. แสดงถึงการเป็นศิลปกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นผลงานชิ้นเอกของ (เอกลักษณ์) อริยสร้างสรรค์

¹⁶สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ, 2550.

2. มีอิทธิพลอย่างมากเหนือรูปแบบและพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมศิลปวัตถุ การวางผังเมืองและการออกแบบภูมิทัศน์ที่ครอบคลุมทั้งระยะเวลาและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของโลก

3. มีความเป็นเอกลักษณ์ หรืออย่างน้อยต้องเป็นพยานหลักฐานอย่างพิเศษของอารยธรรมหรือจารีตวัฒนธรรมซึ่งหายสาบสูญไป

4. เป็นตัวอย่างที่มีความโดดเด่นของชนิดอาคาร หรือสถาปัตยกรรมโดยรวม หรือภูมิทัศน์ซึ่งแสดงขั้นตอนที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

5. เป็นตัวอย่างที่มีความโดดเด่นของธรรมเนียมของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หรือการใช้พื้นที่ซึ่งเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มั่นคง เนื่องมาจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ที่ไม่สามารถนำกลับคืนได้ตั้งเท่าหรือ รวมไปถึงสภาวะแวดล้อมพิเศษ รวมถึงมาตรการอื่น ๆ ด้วย

6. มีการเกี่ยวข้องโดยตรงได้กับเหตุการณ์ หรือ จารีตประเพณีที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ หรือแนวคิด ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปกรรมและวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นที่เป็นสากล นอกจากนี้ยังพิจารณาเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมขององค์การยูเนสโกที่ว่าด้วยเรื่องความสอดคล้องของคุณภาพธรรมชาติ กับภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีปัจจัยในการประเมิน ดังนี้

1. มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ และระบบกึ่งธรรมชาติ รวมไปถึงสายพันธุ์ทางธรรมชาติของสัตว์ป่า และพืชพรรณ

2. มีการอนุรักษ์สัตว์และพืชพรรณในระบบของเกษตรกรรมและการเพาะปลูก

3. มีการใช้ที่ดินแบบยั่งยืน

4. มีการเพิ่มคุณค่าของภูมิประเทศที่สวยงาม

5. มีรูปแบบของประวัติศาสตร์

6. เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของมนุษยชาติที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติ

7. เป็นการค้นพบที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้กล่าวถึง การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในแง่ของความสอดคล้องกับธรรมชาติเป็นเกณฑ์ที่จะช่วยส่งเสริมให้การประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับระบบเกษตรกรรม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งบางส่วนยังไม่ได้กล่าวถึง ในเกณฑ์ของคณะกรรมการมรดกโลก (The World Heritage Committee) ดังนั้นจึงสามารถนำมาใช้ประกอบการระบุรายละเอียดการประเมินคุณค่าจากเกณฑ์หลักของคณะกรรมการมรดกโลก

นอกจากนี้ ยังมีเกณฑ์สำหรับการประเมินความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดย Jane Lennon และ Steve Mathews โดยได้ทำการอ้างอิงจาก Cultural Landscape in the Australian Alps National Parks. โดยกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) ได้ให้ความสำคัญดังต่อไปนี้¹⁷

1. ความสำคัญทางวัฒนธรรมคือ คุณค่าแห่งสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม สำหรับคนในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต

2. พื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าจะมีความสำคัญ คือ พื้นที่ที่ช่วยให้เข้าใจอดีตหรือเสริมสร้างปัจจุบัน และสิ่งที่มีคุณค่าต่อคนรุ่นต่อไปในอนาคต

แนวทางปฏิบัติทั้งหมดสำหรับการประเมินความสำคัญกฎของ Burra Charter ได้กำหนดคุณค่า ความสำคัญทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบไปด้วย¹⁸

1. **คุณค่าทางความงาม** ซึ่งรวมถึงแง่มุมของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส วัตถุจากคุณภาพ เช่น รูปร่าง ขนาด สี พื้นผิวและวัสดุของผ้า (เช่น หลักฐานทางกายภาพของภูมิทัศน์)

2. **คุณค่าทางประวัติศาสตร์** เกี่ยวข้องกับวิธีที่พื้นที่ได้รับอิทธิพลมาจากข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ช่วงกิจกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือเป็นที่ตั้งของเหตุการณ์สำคัญ

3. **คุณค่าทางวิทยาศาสตร์** สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ความหายาก คุณภาพ การเป็นตัวแทนและในระดับที่พื้นที่อาจให้ข้อมูลที่สำคัญเพิ่มเติม

4. **คุณค่าทางสังคม** รวบรวมคุณลักษณะพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อถือทางจิตวิญญาณ การเมือง ระดับชาติ หรือวัฒนธรรมอื่น ๆ ให้กับคนส่วนใหญ่หรือชนกลุ่มน้อย

โดยผู้วิจัยได้มีการนำหลักการประเมินความสำคัญของ Burra Charter มาใช้ในการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านความงามหรือสุนทรียภาพ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม ส่วนคุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ ไม่ได้นำมาพิจารณา เนื่องจากเห็นว่าคุณค่าด้านนี้ ได้นำไปรวมอยู่ในคุณค่าด้านประวัติศาสตร์แล้ว แต่ได้เพิ่มคุณค่าด้านเศรษฐกิจเข้ามาแทนเนื่องจาก เป็นคุณค่าที่มีความสำคัญกับองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม เพราะที่ผ่านมาชุมชนแห่งนี้ มีการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

สำนักงานคณะกรรมการมรดกแห่งออสเตรเลีย ยังมีหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเพื่อประเมินพื้นที่เพิ่มเติมจากทะเบียนมรดกโลก โดยมีเกณฑ์ที่หลากหลาย ข้อมูลต่อไปนี้เกี่ยวข้องกับ

¹⁷ Lennon, J., Mathews, S., and Associates. **Cultural Landscape Management**. Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee. 1996, pp.31-32

¹⁸ Australia, I. **Burra Charter & practice notes**. Retrieved 2019, July 15. Australia: from <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>. 2013.

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยมีตัวเลขที่ปรากฏในกฎหมาย อนุญาตให้มีการระบุเกณฑ์ในรูปแบบย่อโดยมีรายละเอียดดังนี้¹⁹

1. มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการพัฒนา หรือมีขั้นตอนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติ รัฐ ภูมิภาคหรือชุมชนเช่น พื้นที่หมู่บ้าน การปลูกพืชที่แปลกใหม่ โครงการ เชื้อกันน้ำบนภูเขาหิมะ

2. แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่หายาก พิเศษหรือใกล้สูญพันธุ์ ประเพณี กรรมวิธี การใช้ที่ดิน การใช้งาน หรือการออกแบบ เช่น การเปลี่ยนถ่ายตามฤดูกาล การต้อนฝูงสัตว์ตามทุ่งหญ้า

3. มีศักยภาพการวิจัยโดยให้ข้อมูลที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่กว้างขึ้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และการยึดครองของมนุษย์ในออสเตรเลีย

4. แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของ กิจกรรมของมนุษย์ ในสภาพแวดล้อมของออสเตรเลีย

5. แสดงลักษณะความงามที่มีคุณค่าโดยชุมชนหรือกลุ่มวัฒนธรรม

6. แสดงให้เห็นถึงระดับของความคิดสร้างสรรค์ หรือ ความสำเร็จทางเทคนิคในช่วงเวลาหนึ่ง

7. มีการเชื่อมโยงพิเศษกับชุมชนหรือกลุ่มวัฒนธรรมเฉพาะเพื่อทางสังคมวัฒนธรรมหรือจิตวิญญาณ 8. ความสัมพันธ์พิเศษกับวิถีชีวิตหรือ กิจกรรมของบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์

ความสมบูรณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ **ระดับภูมิทัศน์ที่ยังคงรักษาหลักฐานที่สมบูรณ์จากช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา** มีภูมิทัศน์ที่มีความสำคัญและสมบูรณ์มากมาย เนื่องจากยังคงมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องทำให้ทั้งร่องรอยของขั้นตอนการขุดค้นการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ซึ่งการกำหนดระดับความสมบูรณ์ของภูมิทัศน์บางครั้งอาจเป็นเรื่องที่ยาก

ดังนั้น “เครื่องชี้วัด” หลักที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินว่า คุณลักษณะภูมิประเทศหรือภูมิทัศน์นั้นมีคุณค่าเพียงพอที่จะมีความสำคัญหรือไม่ สามารถพิจารณาได้จากสิ่งเหล่านี้

1. หายากหรือมีเอกลักษณ์
2. มีความเชื่อมโยงในอดีต-ปัจจุบัน
3. ความสมบูรณ์ขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ
4. ระดับความสมบูรณ์ทางเทคนิค
5. การเชื่อมโยงกับบุคคลสำคัญ หรือ กลุ่ม หรือ เหตุการณ์
6. ระยะเวลาของความเกี่ยวเนื่อง กับ เหตุการณ์หรือรูปแบบ
7. กิจกรรมหรือ กิจกรรมที่ก่อให้เกิด เหตุการณ์ สังคม และเทคนิค ที่เห็นได้ชัดในภูมิทัศน์

¹⁹Lennon, J., Mathews, S., and Associates. **Cultural Landscape Management**. Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee.1996, pp.32.

8. มีความเกี่ยวข้องกับยุคสมัย
9. ความสำคัญเชิงสัญลักษณ์
10. มีความหลากหลายที่แสดงในภูมิทัศน์

ซึ่งความสำคัญของภูมิทัศน์นั้นจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการจัดการ โดยมีประเด็นที่ควรคำนึงถึง ดังต่อไปนี้²⁰

1. ชั้นต่าง ๆ ของความหมายในภูมิทัศน์ (ตัวอย่าง เช่น คุณลักษณะหรือความสัมพันธ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของรูปแบบและช่วงเวลาในประวัติศาสตร์)จะมีระดับความสำคัญที่แตกต่างกัน และมีความสำคัญโดยรวมของภูมิประเทศที่อาจสะท้อนถึงความสำคัญของคุณลักษณะทางกายภาพที่สำคัญในรูปแบบหรือช่วงเวลาในอดีตที่แสดงหรืออาจเป็นการจัดอันดับประกอบซึ่งขึ้นอยู่กับความสำคัญของจำนวนชั้น

2. ธรรมชาติของความสำคัญหลายระดับที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม ควรพิจารณาและประเมินให้ความสำคัญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด

3. ภูมิทัศน์อาจมีความสำคัญทางวัฒนธรรม (แม้ว่าจะดูไม่น่าสนใจหรือค่อนข้างธรรมดา)

4. การประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมนั้นไม่ค่อยชัดเจนหรือมีวัตถุประสงค์ เพราะแนวคิดนี้เต็มไปด้วยข้อสันนิษฐานและการตีความทางวัฒนธรรม (เช่น ค่านิยมใดควรนำมาเป็นมาตรฐาน) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องค่านิยมนี้สามารถลดลงได้โดยระบุให้ชัดเจนว่า คุณใช้ค่านิยมและเกณฑ์ใดเพื่อให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจพื้นฐานของการประเมินผลได้

5. ความถูกต้องของการพิจารณาในการประเมินความสำคัญนั้นจะขึ้นอยู่กับ การดูแลที่มีการรวบรวมข้อมูลและการใช้เหตุผล ดังนั้น ยิ่งการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ สารคดี ภาควิทยาและ การวิเคราะห์ที่มีประสิทธิภาพมาก ก็มีแนวโน้มที่จะประเมินความสำคัญของพื้นที่ได้เพียงพอ

6. ควรระบุข้อสรุปเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิทัศน์และคำอธิบายว่าทำไมถึงได้ข้อสรุปต่าง ๆ เหล่านี้

7. ด้านอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการแก้ไขในการประเมินความสำคัญ ควรระบุ เช่น ความไม่แน่นอนในการกำหนดคุณลักษณะภูมิประเทศให้กับรูปแบบหรือสองสี่ยในจุดแข็งของสังคม บุคคลสำคัญ ที่อาจมีผลต่อพื้นที่นั้น ๆ

²⁰ Lennon, J., Mathews, S., and Associates. **Cultural Landscape Management**. Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee.1996,pp.35

ความสำคัญของการประเมินคุณค่าความสำคัญ²¹

1. มุ่งเน้นที่คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของภูมิทัศน์ กระบวนการวิจัย การวิเคราะห์และการประเมินผลในความเป็นจริง การปฏิบัติ และการเขียนประวัติศาสตร์ทางภูมิทัศน์
2. ช่วยในการตัดสินใจยามกรณีฉุกเฉิน เช่น การถูกไฟไหม้ การมีข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของพื้นที่ จะช่วยให้มีความพยายาม ในการปกป้องภูมิทัศน์ และคุณลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ
3. การสนับสนุนก็เป็นเหตุผลที่ทำให้การใช้จ่ายเงินทุนมีส่วนช่วยสำหรับการจัดการ ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และคุณลักษณะ
4. ช่วยให้ทรัพยากรที่หายาก มีการจัดการ การอนุรักษ์และการตีความทางภูมิทัศน์และคุณลักษณะที่สำคัญที่สุด
5. สร้างพื้นฐานสำหรับนโยบายการอนุรักษ์และการจัดการภูมิทัศน์

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดูแลรักษา คุ้มครองและจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้ดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน การอนุรักษ์และการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีเป้าหมายเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน ในฐานะเป็นมรดกของแผ่นดิน ตลอดจนสร้างความเข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดีและตระหนักในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองให้แก่ชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทาง การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น มีอยู่หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ คุณค่าด้านต่าง ๆ วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์และการจัดการ รวมถึงไปถึงความต้องการใช้สอยพื้นที่ที่มีอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งการจัดการในพื้นที่ใด ๆ อาจไม่ได้มีแนวทาง ในการจัดการเพียงแนวทางเดียว แต่ต้องประยุกต์หลายแนวทางเข้าด้วยกันจึงจะมีประสิทธิภาพและสามารถใช้ได้จริง

²¹ Lennon, J., Mathews, S., and Associates. **Cultural Landscape Management**. Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee.1996,pp.36

2.5.1 ระบบเพื่อทำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม²² (Cultural Environment Conservation System)

การสำรวจแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Survey) นี้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ภายใต้ระบบเพื่อทำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) ระบบดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและเดนมาร์ก (DANIDA) โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการร่วมกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานในระดับท้องถิ่นเพื่อให้เป็นระบบที่มีความครอบคลุม และมีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เนื้อหาและวิธีการหลักของระบบการสำรวจนี้ได้ถูกพัฒนาและปรับใช้ทั้งจากระบบสากลที่ใช้อยู่ในนานาชาติ เช่น ระบบการสำรวจมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเดนมาร์ก

ระบบเพื่อทำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เป็นหนึ่งในผลผลิตที่สำคัญ ภายใต้โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (TCEP) ระบบนี้เกิดจากการนำระบบเพื่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเดนมาร์ก ได้แก่ SAVE (Survey of Architecture Value in the Environment) และ ระบบการบูรณาการแหล่งมรดกวัฒนธรรมเข้าสู่กระบวนการวางแผน CHIP (Cultural Heritage in Planning) มาปรับใช้และปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

ขั้นตอน และกระบวนการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

การดำเนินการสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะสำคัญ คือ

1) ขั้นตอนการศึกษาระดับกว้าง

ขั้นตอนการดำเนินการของระยะที่ 1 สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 6 ขั้นตอน โดยในแต่ละส่วนขั้นตอนจะมีผลผลิตสำคัญที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งระบบได้นำเสนอทางเลือกของรูปแบบกิจกรรมในการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ได้ รวมถึงได้นำเสนอแหล่งข้อมูลที่อาจได้มาเพื่อประกอบการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เป้าหมายหลักของการศึกษาในระดับกว้างนี้ คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมประเด็นองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายและกระจัดกระจายมาดำเนินการ ให้เป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์กันกับผังกายภาพโดยมีผลผลิตหลักสำคัญคือ ทะเบียนแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และผังกายภาพแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของพื้นที่รวมถึงลำดับความสำคัญเร่งด่วนของแต่ละพื้นที่เพื่อประกอบการตัดสินใจในการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป (ศึกษาในระดับรายละเอียด) การศึกษาในระดับกว้าง (ขั้นตอนที่ 1) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสรุปคุณลักษณะ

²² โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การระบุแหล่งสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม การสำรวจจัดทำเอกสารข้อมูล การประเมินคุณค่าและการวิเคราะห์ การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน และการบูรณาการเข้าสู่แผนระดับกว้าง

2) ขั้นตอนการศึกษาระดับละเอียด

สืบเนื่องจากผลการดำเนินการขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในระดับกว้าง ผลจากการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงพื้นที่ที่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการเพิ่มเติม ทั้งนี้การเลือกตั้งกล่าวอาจจะหรือควรจะมีสัมพันธ์กันกับงบประมาณของการศึกษาระดับรายละเอียด (ขั้นตอนที่ 2) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูลเชิงลึก เพื่อการวางแผน และการนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ละขั้นตอนมีผลผลิตสำคัญที่แตกต่างกันไป โดยเป้าหมายหลักของการศึกษาในระดับรายละเอียดคือแผนการบูรณาการและแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ แผนดังกล่าวจะประกอบด้วย ข้อมูลเชิงลึกทั้งในส่วนกายภาพและสังคมที่จะได้นำมาใช้เป็นตัวกำหนดมาตรการและแนวทางที่ปฏิบัติได้จริง ตรงกับความต้องการและวิสัยทัศน์ของคนในพื้นที่และมีความสอดคล้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่นเดียวกันกับขั้นตอนที่ 1 การศึกษาในระดับกว้าง ระบบได้นำเสนอทางเลือกของรูปแบบกิจกรรมในการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในพื้นที่

ที่มา โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รูปที่ 2.4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนและกระบวนการ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.5.2 แนวทางการวางแผนอนุรักษ์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติ (National Park Service) ของสหรัฐอเมริกา²³ ได้จัดทำแนวทางไว้ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) การค้นคว้าข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่

การศึกษาหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของพื้นที่ จะช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญ ความเป็นมาและพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ๆ ข้อมูลที่จะได้เป็นรากฐานในการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์ การวางแผนดูแลรักษาและการจัดการ ข้อมูลสามารถค้นได้จากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ จดหมายเหตุ พงศาวดาร ภาพถ่ายทางอากาศ การขุดค้นทางโบราณคดี หนังสือบทความ เป็นต้น

2) การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน การทำบัญชีรายการ (Inventory) และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ต้องอาศัย ความสามารถในการมองภาพรวมของพื้นที่ที่จะอนุรักษ์ เช่น ควรจะศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินรอบ ๆ พื้นที่ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพและการใช้ที่ว่างในภูมิทัศน์วัฒนธรรม การเก็บข้อมูลควรครอบคลุมทั้งองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมและองค์ประกอบทางด้านกายภาพที่สะท้อน คุณลักษณะทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เช่น สถาปัตยกรรม พื้นที่ว่าง ทางสัญจร ภูมิลักษณะ พืชพรรณ และระบบนิเวศ

3) การวิเคราะห์พื้นที่ คือ การประเมินคุณค่า ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้วยการพิจารณาเนื้อหา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และข้อมูลสภาพปัจจุบันประกอบกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่และการจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบ

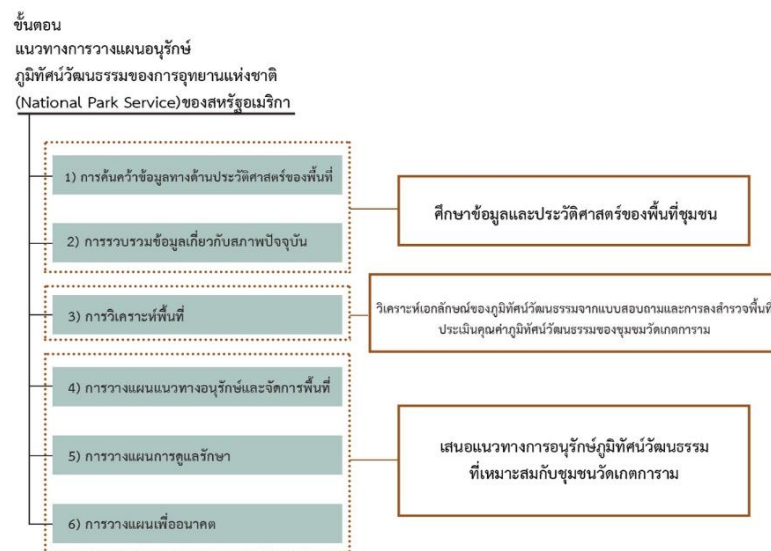
4) การวางแผนแนวทางการอนุรักษ์และจัดการ เป็นขั้นตอนการตัดสินใจหลังการวิเคราะห์ และประเมินคุณค่าว่าจะยึดแนวทางของการอนุรักษ์แบบใดที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมหนึ่งๆ ซึ่งอาจใช้แนวทางในการอนุรักษ์ และการจัดการได้หลายแนวทางไปพร้อม ๆ กัน หรือใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการสงวนรักษา การฟื้นฟู การบูรณะ การปฏิสังขรณ์แบบสร้างขึ้นใหม่ หรือการปรับใช้ใหม่

5) การวางแผนการดูแลรักษา การดูแลรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ต้องวางแผนและจัดวางเขตพื้นที่เพื่อจัดระดับในการดูแลรักษาพื้นที่ที่มีความสำคัญมาก ซึ่งอาจจะต้องได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ส่วนพื้นที่รอบนอก อาจจะลดระดับการดูแลรักษาลงมาเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

6) การวางแผนเพื่ออนาคต การประเมินผลและการบันทึกความเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาในอนาคตต่อไป

²³ นวนัฐ โอศิริ. “ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเบื้องต้น.” เอกสารคำสอนวิชาภูมิทัศน์วัฒนธรรม เบื้องต้น ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

แนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ เป็นการจัดวางแผนที่ ครอบคลุมตั้งแต่ระดับการค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น การศึกษาสภาพปัจจุบัน วิเคราะห์ การวางแผนแนวทางการอนุรักษ์และจัดการรวมถึงการวางแผนการดูแลในอนาคตอีกด้วย ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อใช้ทำการศึกษาในภาพรวมได้ซึ่งทางผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวข้างต้นนี้มาปรับใช้กับงานวิจัยในครั้งนี้

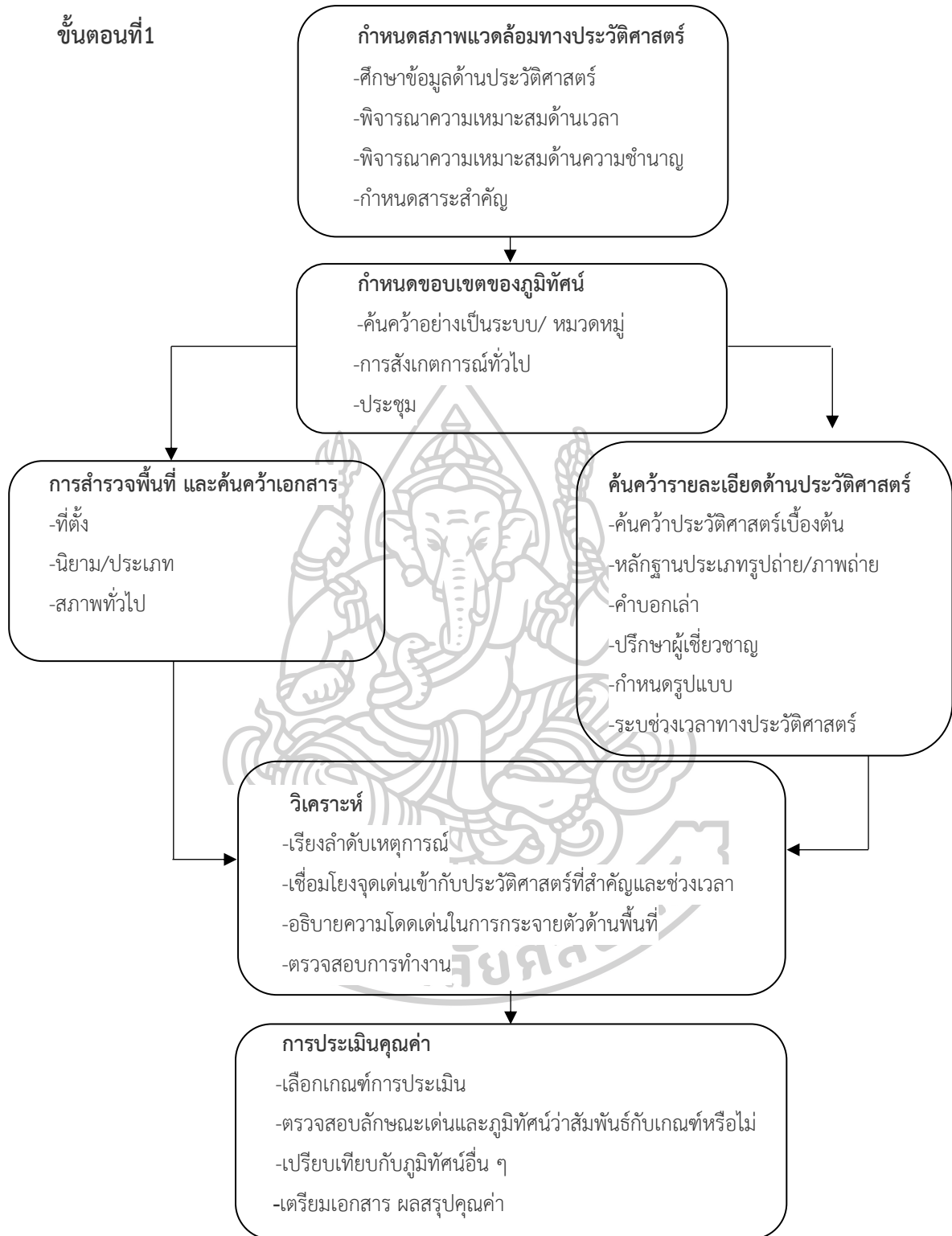

รูปที่ 2.5 แผนภูมิสรุขขั้นตอนแนวทางการวางแผนแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

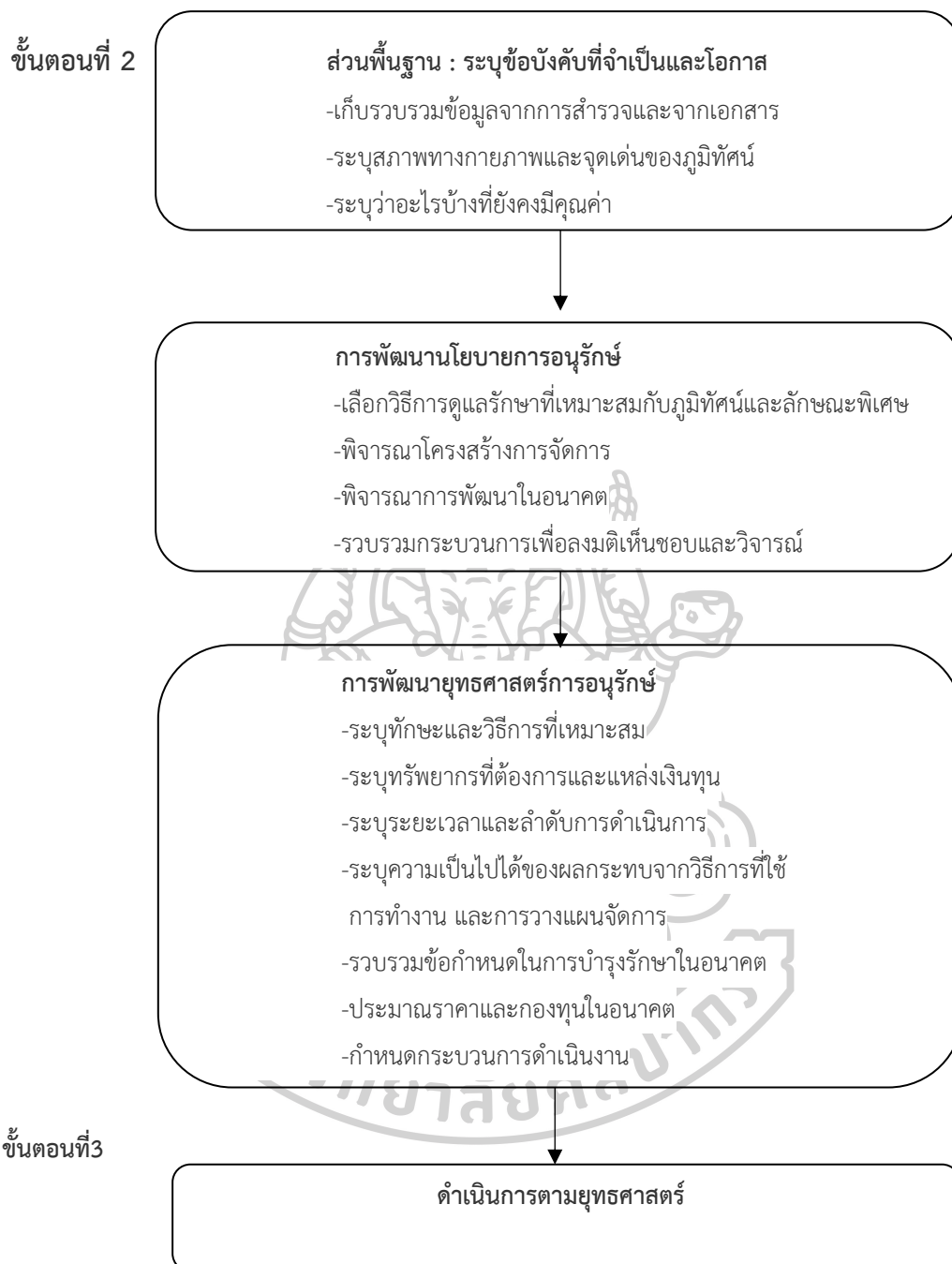
ที่มา U.S.National Park Service(2006)

2.5.3 กระบวนการจัดการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ของ Alps National Park ประเทศออสเตรีย

เป็นแนวทางการชี้ระบุ การประเมินคุณค่าและการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Alps National Park ประเทศออสเตรีย โดยได้มีการนำเสนอกระบวนการจัดการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็น 3 ขั้นตอนหลัก ๆ ได้แก่ 1. การวิจัยและการประเมินคุณค่า 2. การพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ 3. การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ กระบวนการจัดการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Alps National Park ประเทศออสเตรีย มี การประยุกต์มาจากแนวทางของกนูบัตเตอร์เบอร์รา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญครอบคลุมกับทุก ด้าน ยกเว้น รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับมิติของคน แต่สามารถนำขั้นตอนและกระบวนการที่ระบุเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ และ กายภาพ ไปประยุกต์ใช้ได้กับการศึกษาด้านพัฒนาการ ประเมินคุณค่า และเสนอแนะ แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนได้

รูปที่ 2.6 แผนภูมิแสดงการวิจัยและการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape Management)

แผนภูมิที่ 2.4 แสดงการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม
ที่มา Alps National Park ประเทศออสเตรเลีย

ความซับซ้อนทางธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นมีคุณค่า รูปแบบ ประวัติศาสตร์ และ
ประเภทของคุณค่าสามารถแสดงให้เห็นได้ในภูมิทัศน์แห่งเดียวกันก่อนที่จะเริ่มทำการจัดการในระบบ
ที่ซับซ้อนนี้ จำเป็นจะต้องมีการคลี่คลายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ชัดเจนตามหลัก

ตรรกวิทยาที่เป็นขั้นเป็นตอน เพื่อวิเคราะห์ภูมิทัศน์ ประเมินคุณค่าและจัดการส่วนประกอบที่สำคัญตาม 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินคุณค่าของวัฒนธรรม

1.1 รวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไป ค้นหาประวัติศาสตร์ทั่วไปของพื้นที่ และสถานที่เพื่อให้ทราบถึงลักษณะพิเศษเพื่อที่จะค้นหาต่อไป ช่วยในการตีความหมาย ทำความเข้าใจพื้นที่ และทำการกำหนด ขอบเขตภูมิทัศน์ บันทึกและระบุจำนวน หรือ ลักษณะพิเศษของภูมิทัศน์วัฒนธรรมรวมถึงการสำรวจ ดำเนินการค้นคว้ารายละเอียดในรายงานการวิจัยด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับลักษณะพิเศษทางภูมิทัศน์

1.2 วิเคราะห์หลักฐาน สรุปลักษณะเด่นและคุณลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับ สาระสำคัญที่หลากหลาย และระบุยุคทางประวัติศาสตร์

1.3 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์และลักษณะพิเศษโดดเด่น รวมไปถึงพิจารณาลำดับเหตุการณ์และหลักฐาน ความสัมพันธ์ในส่วนของกายภาพและประโยชน์ใช้สอย เช่น รูปแบบ ลักษณะพิเศษที่โดดเด่นที่สำคัญที่สุด หรือการกำหนดขอบเขตภูมิทัศน์ ที่มีการปรากฏของลักษณะพิเศษขึ้นหรือมีมานานและยังคงอยู่ หรือเพิ่งจะปรากฏขึ้นในยุคหลัง

1.4 วิเคราะห์คุณค่าของภูมิทัศน์ ลักษณะพิเศษและความสัมพันธ์บนพื้นฐานของ สาระสำคัญว่ามีความพิเศษอย่างไร และยุคทางประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอใช้หลักการและบรรทัดฐานต่าง ๆ เช่น ความหายาก สภาพความสมบูรณ์ และมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร ซึ่งอาจจะทำการเปรียบเทียบ การ ประเมินคุณค่าของพื้นที่อื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2

2.1 พัฒนานโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์ รวบรวมข้อมูล การพัฒนา ยุทธศาสตร์ เพื่อการทำงานและการปฏิบัติที่ถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 3

3.1 การปฏิบัติตามแผนยุทธศาสตร์ โดยการกำหนดโครงการอนุรักษ์ หรือ บูรณาการกับแผนพัฒนาที่มีอยู่เดิม

2.5.4 การจัดการในระดับภูมิทัศน์

สิ่งที่ควรให้ความสำคัญในการอนุรักษ์มากที่สุด คือ การจัดการโครงสร้างในแต่ละส่วน ตามที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วยขั้นตอนการ ขยายภูมิทัศน์ , รูปแบบภูมิทัศน์ และ หลักฐาน ที่เกี่ยวข้องกันของแต่ละองค์ประกอบควรพิจารณาส่วนประกอบเหล่านี้ให้เป็นส่วนหนึ่ง ในนโยบายการอนุรักษ์ กลยุทธ์และการจัดการเพื่อรักษาคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม รวมถึงการนำขั้นตอนการขยายภูมิทัศน์มาพิจารณา การบริหารจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมก็ถือเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน

2.5.5 การจัดการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ในบริบทของภูมิทัศน์

คำแนะนำ สำหรับการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ได้แนะนำเรื่องการวิเคราะห์และซ่อมแซม โครงสร้างโดยละเอียด ศึกษาเส้นทางและประวัติศาสตร์เพื่อสร้างภูมิทัศน์ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้โดยจะส่งผลให้ได้ทั้งประโยชน์ใช้สอยและสามารถสื่อถึงความหมายของภูมิทัศน์นั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2.5.6 สังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ การดูแลรักษาและผลที่เกิดขึ้น

ขั้นตอน การสังเกตการณ์ทำขึ้นเพื่อจัดแผนผังการเปลี่ยนแปลงทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบของภูมิทัศน์ล่วงหน้าทำให้การสืบหาการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ทางคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอาจเป็นผลทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์ใช้ในภูมิทัศน์ก็เป็นผลของการจัดการและการอนุรักษ์ด้วย

ขั้นตอนแรกในการสร้างข้อมูลโดยไม่มีปัจจัยใด ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องหลังจากนั้นใช้วิธีการสังเกตการณ์เพื่อติดตามผลโดยขึ้นอยู่กับว่าเทคนิคในการสังเกตการณ์สอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่และงบประมาณที่สามารถจัดสรรเครื่องมือการสังเกตการณ์ได้เท่าใด เทคนิคนี้รวมถึงการสังเกตการณ์รูปภาพ การสังเกตการณ์ตารางพีช สำรวจจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงเทคนิคสำหรับการประเมินเงื่อนไข ของโครงสร้างรวมถึงการปรับปรุงส่วนที่เสียหาย และตรวจสอบท่อประปาบนหลังคาและระบบกันน้ำ สำหรับการสังเกตการณ์ภูมิทัศน์ที่กว้างขึ้น และภาพถ่ายทางอากาศประจำปีจะแสดงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมอยู่หลายแห่งด้วยกัน โดยผู้วิจัยได้เลือกงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ทำการศึกษาซึ่งมีดังต่อไปนี้

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี

ชุมชนรางวัลระเข้ : การปรับตัวอย่างสอดคล้องกับบริบทของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี ชุมชนย่านวัดอนงค์าราม

เขตคลองสาน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการอนุรักษ์เมืองมรดกโลกหลวงพระบาง เมืองหลวงพระบาง

แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.6.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี²⁴

เวนิส เป็นเกาะที่อยู่ในทะเลสาบของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของคาบสมุทรประเทศอิตาลี เวนิสมีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านานแล้วเป็นเมืองท่าที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งอารยธรรม อื่น ๆ เนื่องจากเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรม

ภูมิทัศน์ของเมืองเวนิส คือ ภาพลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่สะท้อนออกมาในรูปของภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมเชื่อว่าทุกคนที่ได้สัมผัสกับภูมิทัศน์ของเมืองจะรับรู้ได้ถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนวัฒนธรรมริมน้ำที่สะท้อนจากภาพรวมและองค์ประกอบของภูมิทัศน์ หากพิจารณาสภาพทางกายภาพจะเห็นภาพภูมิทัศน์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชาวน้ำเวเนเทียน (Venetian) ตั้งแต่การวางผังที่ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศที่เป็นเกาะการเชื่อมโยงกันโดยระบบโครงข่าย การสัญจรทางน้ำด้วยคลองด้วยความเชี่ยวชาญในการเดินเรือและการอยู่กับน้ำ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์และเทคนิคการก่อสร้างที่ต้องปรับตามสภาพพื้นที่ริมน้ำ ถ้าหากพิจารณาแยกแต่ละส่วนขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่ทำให้เกิดภาพ “จินตลักษณ์” ของพื้นที่ ซึ่งอาศัยเทคนิคการอ่านภาพ ภูมิทัศน์ เอกลักษณ์ของพื้นที่จากแนวคิดของ Kevin Lynch ในเรื่อง Image of the city จะเห็นได้ว่าภูมิทัศน์ของเวนิส มีความชัดเจนมากทางด้านกายภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์และด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการจัดการ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเวนิส

สำหรับภูมิทัศน์ของเมืองเวนิสที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า มีความเปลี่ยนแปลงน้อยมาก เมื่อเทียบกับภาพลักษณ์ในอดีตซึ่งมีการจัดการอนุรักษ์ไว้ได้อย่างดีเยี่ยม เป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถรักษาวัฒนธรรมเอาไว้และได้สะท้อนมาในรูปแบบของภูมิทัศน์โดยมีแนวทางอนุรักษ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเดิม หรือแนวทางของวัฒนธรรมเดิมเป็นการจัดการด้านการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในระดับเมืองที่สามารถปรับตัวเข้ากับการพัฒนาได้

การจัดการภูมิทัศน์ของเวนิส ถือได้ว่าเป็นการจัดการระดับเมือง ประเด็นปัญหา คือ การพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่ เช่น การท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยของปัจจุบัน ทำอย่างไรจึงสามารถตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยได้ โดยที่ยังสามารถอนุรักษ์ภาพลักษณ์เดิมไว้ได้ซึ่งเมืองเวนิสแสดงให้เห็นว่าสามารถทำได้ภายใต้เงื่อนไขและข้อกำหนดทำให้เกิดความสมดุล ระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนาซึ่งเป็นการจัดการพื้นที่ในระดับเมืองในเชิงการอนุรักษ์ “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ปัจจุบันเวนิสกลายเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อ

²⁴ สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.

ประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรมใหม่ ๆ ของสังคมยุคปัจจุบันแต่ก็ยังสามารถรักษากฎมิตศน์วัฒนธรรมเดิมเอาไว้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ ซึ่งได้แก่

1. การรักษารากฐานของวัฒนธรรมเดิมที่สะท้อนออกมาในรูปขององค์ประกอบทางภูมิ ทัศน ของเมือง ทั้งรูปแบบ และโครงข่ายเดิมของระบบคลองและชอกซอยต่าง ๆ รูปแบบอาคาร และสถาปัตยกรรมรวมทั้งองค์ประกอบทางภูมิทัศนที่เป็นวิถีชีวิตและกิจกรรมที่ยังคงอยู่ ณ สถานที่นั้น ๆ เช่น ตลาด หรือทำน้ำ

2. การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมเดิม โดยการเลือกรูปแบบของการ พัฒนาที่ไม่ขัดกับองค์ประกอบเดิมในขณะเดียวกัน ก็เป็นการเสริมความต่อเนื่องของรูปแบบ แนวทางตามของภูมิทัศนเดิมของเมืองให้รองรับกิจกรรมประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน และรองรับกิจกรรม ใหม่ ๆ ได้ เช่น การท่องเที่ยวและที่สำคัญ คือ ไม่ยอมรับสิ่งแปลกปลอม ของการพัฒนาที่จะเข้ามา ทำลายวัฒนธรรมเดิม เช่น ระบบถนนที่นอกจากจะทำให้มีรูปแบบแปลกปลอมแล้วยังทำให้ Scale ของเมืองเสียไปซึ่งการจัดการด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาระดับนี้ ต้องมองในภาพรวมที่ดูผลกระทบ และความต่อเนื่อง ทั้งภายใน (พื้นที่อนุรักษ์) และภายนอก(ส่วนต่อเนื่อง) รวมไปถึงการออกแบบ องค์ประกอบใหม่ในภูมิทัศนก็พยายามทำให้มีรูปแบบที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับรูปแบบเดิมที่ สามารถผสมผสานกับเทคนิควิทยาการของเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้

วัฒนธรรม ที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของภูมิทัศนของเมืองเวนิส เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดที่แสดงให้เห็นว่าของแท้ หรือของดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดได้ถูกรักษาไว้เป็นอย่างดี โดยมีการผสมผสานกับการ พัฒนาใหม่ ๆ ที่มีความสอดคล้อง โดยที่ภาพภูมิทัศนเดิมไม่ได้ถูกทำลายและกลายเป็นจุดดึงดูด นักท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก

ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในภาพรวมของการจัดการภูมิทัศนวัฒนธรรมของเมืองเวนิส ถือได้ว่า ประสบความสำเร็จและยังมีส่วนที่ได้รับการอนุรักษ์เป็นอย่างดี ในส่วนของโบราณสถาน วิถีชีวิตและ วัฒนธรรม ถึงแม้ว่าบางส่วนได้ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อการท่องเที่ยวก็ตาม การพัฒนาที่เน้นการท่องเที่ยว เป็นหลัก โดยให้ความสำคัญของภูมิทัศนวัฒนธรรมเป็นเพียงสิ่งที่น่าสนใจจัดแสดง เพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยว เท่านั้นยอมไม่เป็นการจัดการภูมิทัศนวัฒนธรรมที่ดี

ซึ่งกรณีศึกษาดังกล่าวนี้มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นและมี ประวัติศาสตร์อย่างยาวนานที่มีความน่าสนใจเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ และรักษากฎมิตศน์ วัฒนธรรมที่สามารถนำมาปรับใช้ในการศึกษา และวิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของชุมชนวัด เกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ได้ ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ยังคงสืบสานและยังปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่ง บางส่วนอาจมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยและที่เป็นของดั้งเดิมอาจสูญหายไป แต่ในภาพรวมของภูมิ ทัศนวัฒนธรรมในพื้นที่ถือว่ายังคงรักษาภาพรวมทางภูมิทัศนวัฒนธรรมชุมชนเมืองไว้ได้ สามารถใช้ กรณีศึกษาในการทำการศึกษาด้านการประเมินคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่ง

เป็นหลักเกณฑ์หนึ่งตามที่เกณฑ์การประเมินมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ยอมรับจากนานาชาติ

2.6.2 ชุมชนรางจระเข้ การปรับตัวอย่างสอดคล้องกับบริบทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม²⁵

ชุมชนริมคลองรางจระเข้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ตั้งรกรากมาแต่สมัยอยุธยา หรือเมื่อประมาณ 250 มาแล้วและอยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่อง สันนิษฐานจากอายุของวัดรางจระเข้ ซึ่งมีบันทึกการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.2290 โดยที่มาของชื่อรางจระเข้นั้น ชาวบ้านกล่าวว่าในอดีตบริเวณเวียงน้ำฝ่งตรงข้ามหัวมุมวัดรางจระเข้มีลำรางสายหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของจระเข้จำนวนมากแต่เมื่อ 80 ปี มานี้อ่างจระเข้ได้ลดลงและหมดไป ในขณะที่ตัวชุมชนเองก็ได้พัฒนามาเป็นชุมชนการค้าทางน้ำ ชุมชนริมคลองรางจระเข้ เป็นส่วนหนึ่งของตำบลเสนาที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่เขตการปกครองที่ขึ้นอยู่กับแขวงเสนาเป็นแขวงเสนาใหญ่(ด้านเหนือ)และแขวงเสนา น้อย(ด้านใต้) อำเภอเสนา เป็นส่วนหนึ่งของแขวงเสนาใหญ่และในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นใน พ.ศ.243 และได้มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหลายตำบล จนภายหลังแยกไปรวมเป็นอำเภอต่าง ๆ หลายอำเภอ ได้แก่ อ.ผักไห่ อ.บางซ้าย อ.ลาดบัวหลวง อ.บางบาล

ชุมชนบ้านรางจระเข้เดิม มีวิถีชีวิตผูกพันกับลำคลอง โดยใช้ประโยชน์ทั้ง อุบโภค บริโภค และการคมนาคม ภายหลังเมื่อมีการคมนาคมทางถนนได้ขยายตัวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นในช่วงเวลาราว 20 ปีที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต รวมถึงการปรับปรุงสภาพบ้านเรือน และภูมิทัศน์โดยรอบให้เหมาะสม กับความเจริญที่แผ่ขยายเข้ามาต่อมาเกิดการ ท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์ขึ้น ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และก่อให้เกิดการปรับตัวและภูมิทัศน์ต่าง ๆ อีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิมขึ้นมาอีกครั้ง โดยกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองรางจระเข้

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองรางจระเข้เกิดขึ้นจากแนวความคิดของชุมชน ที่ต้องการจะฟื้นฟูสภาพคลองรางจระเข้ ซึ่งเคยเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก และเป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคที่สำคัญของชุมชนให้กลับมา มีสภาพแวดล้อมที่ดีดังเช่นในอดีต เนื่องจากช่วงระยะเวลาประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา มีการขยายเส้นทางคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น และมีการสร้างประตูน้ำขึ้นที่ปลายคลองเพื่อควบคุมระดับน้ำ ทำให้คลองจระเข้ถูกละเลย มีผักตบชวาและสวะต่าง ๆ ในลำน้ำเพิ่มมากขึ้นจนไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ แต่หลังจากที่กลุ่มฯ ได้จัดโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์คลองราง

²⁵ ศิริเกศอนงค์ ไตรรัตน์ทรงพล. “การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองรางจระเข้ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

จระเข้ขึ้น ทำให้คนในชุมชนกลับมาใช้การคมนาคมทางน้ำเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะการเดินทางในระยะสั้นภายในชุมชน อีกทั้งยังสามารถใช้น้ำในคลองสำหรับการอุปโภคได้อีกด้วย การฟื้นฟูลำคลอง แม้จะมีวัตถุประสงค์หลักด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ก็ทำให้วัฒนธรรมการดำรงชีวิตริมแม่น้ำของชุมชนแห่งนี้กลับคืนมาด้วย โดยสมาชิกของกลุ่มฯได้ร่วมกันฟื้นฟูประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ อาทิ การแห่นาคทางน้ำ การแห่ผ้าป่าทางน้ำ สภาพนิเวศวัฒนธรรมเหล่านี้ นอกจากจะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมแล้วยังสามารถใช้ประโยชน์สำหรับเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองรางจระเข้ จึงได้จัดการท่องเที่ยว ในคลองรางจระเข้ขึ้นโดยพื้นที่ที่ใช้ในการท่องเที่ยวครอบคลุมตำบลต่าง ๆ จำนวน 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านโพธิ์ ตำบลรางจระเข้ ตำบลลาดงา ตำบลหัวเวียง และตำบลบ้านกระทุ่มซึ่งมีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองรางจระเข้ ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศมีปลาน้ำจืดและนกน้ำจำนวนมาก และยังมีศักยภาพ ในการเป็นแหล่งน้ำ สำหรับอุปโภค ได้ด้วย

แนวคิดในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ชุมชนรางจระเข้ขึ้นโดยพื้นฐานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างเรียบง่าย การจัดการใด ๆ ในท้องที่ ยังคงค่อนข้างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่สะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนกันของคนในชุมชน และสภาพแวดล้อม โดยมีการจัดการในหลาย ๆ ด้าน เช่น

1. การรักษาพืชสวนในคลองซึ่งเป็นพืชผักที่ใช้ในการยังชีพในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กระจับ ผักบุ้ง ผักกระเฉด บัวต่าง ๆ พืชเหล่านี้ใช้ในการประกอบอาหาร และถัดมาเป็นพืชขายปลีก ได้แก่ ต้นโสน ลำเจียก สนุ่น มะกอกน้ำ ใผ่สีสุก พืชเหล่านี้ช่วยยึดหน้าดินและจนไปถึง หัวไร่ปลายนา ได้แก่ ต้นสะแก ก้ามปู พืชเหล่านี้ก็เป็นที่ยึดของนกตามท้องนาซึ่งเป็นสวนขนาดใหญ่ของชุมชน และถูกดูแลโดยธรรมชาติและเรียนรู้ปรับใช้ประโยชน์โดยมนุษย์

2. การมีพื้นที่ได้ฤกษ์เรือนเพื่อรับสภาพน้ำในฤดูน้ำหลาก หรือบางเรือนได้ทำการถมที่ดิน ให้สูงกว่าระดับน้ำหลากอันเนื่องมาจากการเข้าถึงโดยรถยนต์และจักรยานยนต์ซึ่งเป็นการปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปแต่ก็ไม่ลืมนึกถึงสภาพแวดล้อมที่จะเปลี่ยนไปในแต่ละฤดูกาล การมีศาลาท่าน้ำ หรือ พื้นที่ในการเข้าถึงตัวเรือนจากคลองซึ่งเป็นทั้งหน้าที่ใช้สอยโดยตรงในการพักรอในการสัญจรทางน้ำ หรือ อุปโภคต่าง ๆ และโดยอ้อมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในครอบครัวได้ด้วย

3. ภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวและฝนตกชุก ส่งผลต่อรูปแบบทิศทางระบายอากาศการเลือกใช้ช่องเปิดที่มีลักษณะโปร่ง โลงและมิมั้งค้ำแผงเป็นบานกระทุ้งตอบรับกับการกันฝน แต่ยังสามารถรับลมได้และการยื่นชายคากันฝนให้สอดคล้องกับการอยู่อาศัยในเรือน

4. ภูมิปัญญาการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา หรือเขตอนุรักษ์กษัตริย์ โดยกำหนดให้บริเวณหน้าวัดรางจระเข้ เป็นเขตห้ามจับปลาตลอดทั้งหน้าน้ำเป็นกฎของสังคมจนถึงมีเรื่องเล่าของผู้คนที่มือนเป็นไป

ต่าง ๆ ในการฝ่าฝืนข้อห้ามนี้และในช่วงฤดูวางไข่ปลา ก็ถูกกำหนด ให้เป็นกฎหมายห้ามจับสัตว์น้ำด้วยเช่นกัน

5. ภูมิปัญญาในการจัดสวนล้อมเรือน ได้แก่ พืชน้ำ เป็นทั้งแหล่งอาหารในชีวิตประจำวันและแหล่งจับปลา พืชพันธุ์ริมตลิ่งช่วยยึดหน้าดินบริเวณชายคลองเป็นแนวกันลมสามารถใช้ประโยชน์ได้

6. ลานบ้านพื้นที่อเนกประสงค์ในอดีตใช้เป็น ลานนวด และตากข้าวภายหลังจากการเปลี่ยนแปลง ระบบการทำนา โดยปัจจุบันเป็นบริเวณที่โล่งไว้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับการจัดงานทำบุญ

7. การปรับวิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมในแต่ละช่วงวันเริ่มตั้งแต่ตอนเช้า ใช้ประโยชน์จากทำน้ำในการอาบน้ำ ซักผ้า จากนั้นก็ออกไปนากลับมาตอนเที่ยงรับประทานอาหารได้ฤกษ์ร้อน ออกไปนาจนถึงช่วงตอนเย็น และออกพายเรือหาปลาเก็บผัก ทำครัว ทำอาหารมื้อเย็น รับประทานอาหารที่โล่งและเข้านอนเมื่อพลบค่ำ จะเห็นได้ว่าเวลาส่วนใหญ่ในตอนกลางวันซึ่งต้องประกอบอาชีพ จะอาศัยสภาพแวดล้อมอันได้แก่ ท้องนา ท้องน้ำ ลำคลอง หากต้องใช้พื้นที่ในตัวเรือนจะอาศัย ใต้ถุนส่วนที่เป็นโล่งซึ่งมีความโปร่งโล่งจะคลายความร้อนในช่วงหัวค่ำ จึงขึ้นไปใช้งานได้พอดี จนกระทั่งได้เวลานอนสภาพอากาศบนเรือน ก็จะเหมาะสมแก่การนอนเป็นอย่างดี

8. การปรับวิถีชีวิตบางส่วนเพื่อรองรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว แต่เป็นไปอย่างพอเหมาะพอดี กับกำลังที่จะรองรับได้ ไม่ละโมภ ทำให้ไม่เกิดความบอบช้ำต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม ทั้งคนในชุมชน ยังตระหนักถึงความสำคัญของต้นทุนทางทรัพยากรทางสถาปัตยกรรมธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นแรงดึงดูดสำคัญให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และมาเยือนอยู่เสมอ นำรายได้ซึ่งเป็นปัจจัยทางอ้อมมาสู่ชุมชน โดยต้องไม่ลืมเป้าหมายที่แท้จริงก็คือ เพื่อความสามัคคีของชุมชน

2.6.3 อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ชุมชนย่านวัดนองคารามเขตคลองสาน จังหวัดกรุงเทพมหานคร²⁶

ชุมชนย่านวัดนองคารามนี้เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะเคยเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย และเป็นแหล่งค้าขายของชาวต่างชาติ และชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏว่ามีศาลเจ้าของจีนอยู่หลายแห่งในบริเวณนั้น เช่น ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าซำโนเก็ง เป็นต้น ต่อมาสมัยปลายรัชกาลที่ 2 บริเวณวัดนองคารามฯเป็นที่ตั้งของโกดังสินค้าและที่อยู่ของพ่อค้าจีนและอินเดียตลอดจนบ้านเรือน ข้าราชการ กรมท่าซ้าย - ขวาที่มีหน้าที่ตรวจตราสินค้า และรองรับชาวต่างชาติ นอกจากนี้ย่านสุเหร่าตึกแดงเป็นที่อยู่ของชาวมุสลิม

²⁶มิวเซียมไทยแลนด์. อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://www.museumthailand.com/th/museum/The-Princess-Mother-Memorial-Park>

จากไทรบุรี ปัตตานีที่ถูกกวาดต้อนมา รวมถึงชาวลาวเวียงจันทน์ซึ่งเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นตรอกชานาก ซึ่งในหนังสือพิมพ์บางกอกคาเลนดา รายงานว่าพ่อค้าแขกรวมกลุ่มอยู่ที่ตึกขาวและตึกแดง ซึ่งมีโกดังสินค้าใหญ่โตริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ส่วนพ่อค้าจีนรวมกลุ่มกันที่ตึกแถวลักษณะเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันยังคงเห็นร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของย่านนี้ได้จากซากอาคารโกดังสินค้าในที่ดินตระกูลขุนนาค ละแวกอุทยานเฉลิมพระเกียรติฯ บ้านโป๊ะก๊กของตระกูลโปรชยานนท์ ในแถบท่าดินแดง

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในย่านนี้ เกิดขึ้นด้วยสาเหตุ 2 ประการคือ การหมดเจ้านายทรงกรมฯ และการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบจตุสดมภ์มาเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลที่ 5

สังคมในชุมชนวัดอนงค์าราม แบ่งเป็น ชุมชนย่านตึกแดงและย่านตึกขาวย่านตึกแดง เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพของชาวจีนไหหลำ กลุ่มอาคารทาสีแดง ชาวจีนไหหลำ กลุ่มอาคารทาสีแดง ชาวจีนมีอาชีพค้าข้าว น้ำปลา หนั้วว หนั้วควาย มีศาลเจ้ากวนอู ขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่า มีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีโรงงานทำน้ำปลาอยู่ใกล้กับศาลเจ้า

สำหรับย่านตึกขาวเป็นกลุ่มบ้านที่ทาสีขาวเป็นส่วนใหญ่มีกุ่มโกดังสินค้า มีมัสยิดใกล้ริมแม่น้ำ ถัดจาก โรงเก็บสินค้าและเป็นที่พักของชาวมุสลิมที่เข้ามาค้าขายในย่านตึกขาวมีโกดังข้าว โกดังน้ำตาล ลานมะเกลือและครามด้านการค้า เช่น ค้าหนัง ริมถนนท่าดินแดง มีศาลเจ้าช่าในเก็ง เดิมตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ด้านหลังศาลเจ้าเป็นลานย้อมผ้าด้วยมะเกลือ ชุมชนแถบนี้มีพื้นฐานทางการศึกษาดี เพราะมีโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพฯ อาจารย์เจ้าอาวาสวัดอนงค์ารามตั้งขึ้น

แนวคิดและขั้นตอนในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ความเป็นมา

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะอนุรักษ์นิวาสถานแห่งนี้ไว้เมื่อประมาณกลางปี พ.ศ.2536 จึงโปรดให้นักดนตรีวงอ.ส. และคณะรวม 3 คน ไปสำรวจหาบ้านครั้งทรงพระเยาว์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พบว่าสถานที่ที่เคยตั้งเป็น “บ้าน” นั้นกลายเป็นตึกแถว 2 ชั้นที่สร้างราว 30 ปีมานี้เอง จึงโปรดเกล้าให้สำรวจหาบ้านยุคเก่าในบริเวณใกล้เคียง พบว่าห่างออกไปประมาณ 100 เมตร ยังคงมีตึกแถวเก่าครั้ง รัชกาลที่ 3 ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับ “บ้านเดิม” ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อยู่ เป็นอาคารบริวารของบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค) อธิบดีกรมพระคลังสินค้าสมัยต้นรัชกาลที่ 3 ซึ่งต่อมาเมื่อนายแดง นานา และนายเล็ก นานา ผู้เป็นเจ้าของที่ดินได้ทราบถึงกระแสพระราชดำริจึงพร้อมใจกันน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินจำนวน 4 ไร่ และสิ่งปลูกสร้างติดที่ดินเพื่อให้จัดสร้างเป็นอุทยานเฉลิมพระเกียรติฯต่อไป โดยมีแนวทางดังนี้

1) มีการปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรม ให้เป็นอุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ให้เป็นสวนสาธารณะระดับชุมชน

- 2) มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่นขึ้น มีการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ที่มีแต่เดิม
- 3) มีการสร้างภูมิทัศน์ขึ้นใหม่ โดยปลูกไม้ยืนต้นเพิ่มเติม เช่น จิกน้ำ ต้นปีป ต้นตีนเป็ดน้ำ ตุ่มบก ลั่นทม กระทิง หรือ สารภี ประเภทปาล์มต่าง ๆ เข็มเศรษฐีมาเลย์ ประยงค์ เข็มขาว ซาซ่อย บ่อบัวชนิดต่าง ๆ รวมไปถึงดอกไม้ ใบไม้ สลับกันตามฤดูกาล
- 4) สร้างบ้านจำลอง ภาพแกะสลักหิน รวมทั้งงานด้านประติมากรรม
- 5) สร้างพิพิธภัณฑ์พระราชประวัติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ซึ่งในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งหมดนี้ ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ชัดเจน โดยที่ไม่ได้หยิบยืมทรัพยากรทางกายภาพและประวัติศาสตร์ใด ๆ นอกพื้นที่มาเป็นของตนซึ่งสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบันย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของชุมชนที่มีต่อพื้นที่แห่งนี้และมีความสุขใจเกิดขึ้นที่มีอุทยานแห่งนี้ อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นปอดแห่งใหม่ ให้แก่ชาวกรุงเทพมหานครได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

2.6.4 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการอนุรักษ์เมืองมรดกโลกหลวงพระบาง เมืองหลวงพระบาง แขวง หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว²⁷

“นครหลวงพระบาง” เป็นราชธานีแห่งแรกของอาณาจักรล้านช้าง เป็นเมืองโบราณที่มีพัฒนาการมาคู่เคียงกับเมืองประวัติศาสตร์อื่น ๆ ในภาคพื้นอุษาคเนย์ตอนบน เช่น เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงราย เมืองเชียงรุ่ง เป็นต้น

กลุ่มชนที่อาศัยในบริเวณเมืองหลวงพระบางและพื้นที่ใกล้เคียงมีทั้งกลุ่มลาวลุ่ม ลาวสูง และลาวเทิง กล่าวคือ “ชาวลาวลุ่ม” คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไต-ลาว ที่อยู่อาศัย ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาทิวเขา เช่น ไทลาว ไทลื้อ ไทขาว ไทแดง ผู้ไท พวน ซึ่งกลุ่มลาวลุ่มนี้เองที่ เป็นผู้สั่งสมวัฒนธรรมขึ้นมาจากการรับศาสนาพุทธ และระบบการเมือง การปกครอง จนพัฒนาชุมชนขึ้นจนมีความซับซ้อน จนกระทั่ง เป็นเมืองนั่นเอง สำหรับ “ชาวลาวสูง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ที่มีความสูงไม่เกิน 1,000 เมตรขึ้นไป ได้แก่ ม้ง มูเซอ เป็นต้น

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ประเภทตำนาน ได้บอกเล่าว่าเมืองหลวงพระบางแห่งนี้ เป็นเมืองเก่าแก่และมีชื่อเรียกกันหลากหลาย อาทิเช่น เมืองเชียงตุง-เชียงทอง เมืองชวา เมืองชวา มาลาประเทศ หรือเมืองชวาซึ่ง พื้นที่บริเวณเมืองหลวงพระบางแห่งนี้จึงมีคนอยู่อาศัยมาอย่างยาวนาน จนมีพัฒนาการขึ้นเป็นเมืองในที่สุดจากตำนานขุนบูลมราชากล่าวว่า เมื่อทำวอลอคำเจ้าเมืองสามหมื่น ล้นชีพลงมีผู้บุญหนักศักดิ์ใหญ่คนหนึ่งนามว่า “ขุนบูลมราชา” มาเกิดเป็นเจ้าเมืองแทน ขุนบูลมมี

²⁷ สมโชค อ่องสกุล, “การอนุรักษ์เมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงทอง.” วารสารเมืองโบราณ 20, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2547): 81.

ลูกชายเจ็ดคนและได้ส่งไปสร้างบ้านแปงเมืองใหม่จำนวนเจ็ดเมือง หนึ่งในเจ็ดเมืองนั้นคือ “เมืองหลวงพระบาง” และให้โอรสนามว่า “ขุนลอ” มาเป็นผู้ปกครอง

ประวัติศาสตร์ยุคตำนานได้บอกเล่าเรื่องราวอย่างยาวนานจนกระทั่งถึง สมัยของพระเจ้าฟ้าจุ่ม ราชสำนักล้านช้างจึงเสถียรภาพและมีการรับพระพุทธศาสนามาประดิษฐานยังอาณาจักรล้านช้างอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณปี พ.ศ.1846-1915 โดยได้อัญเชิญพระพุทธรูปพระปางมาจากเขมรแล้วนำไปประดิษฐานยังเมืองหลวงพระบาง เมืองหลวงพระบางรุ่งเรืองขึ้นด้วย มีทำเลที่ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองใหญ่ ๆ หลายเมืองและมีความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการราชวงศ์หยวนและหมิงของจีนและอาณาจักรล้านนา รวมไปถึงอันนัมในเวียดนาม

เมืองหลวงพระบางมีพัฒนาการมาคู่เคียงกับเมืองอื่น ๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์แต่มีความใกล้ชิดกับเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาในแง่ของความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมการค้า รวมถึงถึงความสัมพันธ์เชิงเครือญาติของผู้ปกครองเมือง เช่น พระไชยเชษฐาธิราช ซึ่งเคยมาปกครองเมืองเชียงใหม่ จนเมื่อพระบิดาของพระองค์ได้เสด็จสวรรคตจึงกลับไปยังล้านช้าง ช่วงเวลาดังกล่าวล้านนากับล้านช้างได้มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นนอน

จนกระทั่งปี พ.ศ.2100 พระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าได้ขยายขอบวงของอำนาจมาสู่ล้านนา เชียงใหม่และมีท่าทีว่าจะขยายอำนาจต่อมายังหลวงพระบาง พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงได้ย้ายราชธานี จากเมืองหลวงพระบางไปสร้างใหม่ที่เวียงจันทน์ นับแต่นั้นมาเมืองหลวงพระบางก็ได้ลดบทบาทลงแต่ก็ไม่เคยร้างผู้คนมาตราบเท่าปัจจุบัน

หลังจากรัชกาลของพระเจ้าไชยเชษฐาแล้วอาณาจักรล้านช้างที่เคยเป็นปึกแผ่นก็ถูกแบ่งออกเป็นสองหัวอำนาจ คือ หลวงพระบางซึ่งเป็นราชธานีเก่า และเวียงจันทน์ซึ่งเป็นราชธานีใหม่ หลังจากนั้นก็ยังแบ่งออกเป็นจำปาสักอีกศูนย์กลางอำนาจหนึ่ง ทำให้เกิดปัญหาการเมืองภายในอยู่เนื่อง ๆ และทำให้เกิดการแทรกแซงทางการเมืองจากประเทศข้างเคียงด้วยจนกระทั่งปี พ.ศ.2322 ทั้งสามอาณาจักรของลาวก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ลาวตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามอยู่ประมาณ 114 ปี จนกระทั่งปี พ.ศ.2436ก็ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสโดยหลังจากที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองดินแดนเวียดนาม เป็นอาณานิคมได้ทั้งหมดในปี พ.ศ.2426 หลังจากนั้นจึงมีความต้องการจะครอบครองลาวด้วย เพราะว่ามีฝรั่งเศสมีความคิดว่าจะใช้เส้นทางแม่น้ำโขงเพื่อติดต่อไปยังประเทศจีนโดยผ่านทางยูนนานประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีกองทัพโจรสลัดเข้ามาปล้นในดินแดนสิบสองจุไทและหลวงพระบาง ฝรั่งเศสจึงเสนอตัวเข้าร่วมกับสยาม ในการปราบกบฏฮ่อทำให้ฝรั่งเศสใช้สาเหตุนี้เองพยายามเข้ามาสำรวจ และปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสและใช้กำลังทหารข่มขู่สยามให้ยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่

ฝรั่งเศสทำให้สยามต้องสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงไปในที่สุดตามสนธิสัญญา วันที่ 3 ตุลาคม 2436

การเข้ามาของฝรั่งเศสในดินแดนอินโดจีนได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และ สังคมจากหน้ามือเป็นหลังมือรวมไปถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่พบในเมืองหลวงพระบางด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าว มีการก่อสร้างบ้านเรือนแบบอาณานิคม ฝรั่งเศสจำนวนมากในเมืองหลวงพระบางด้วย แต่อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวลาวทั่วทั้งหัวน้ำ แต่ก็ได้รับการปราบปรามจากรัฐบาลสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสที่ตั้งศูนย์บัญชาการ อยู่ที่เมืองฮานอยจนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2488 เมื่อญี่ปุ่นสามารถเอาชนะฝรั่งเศส ในอินโดจีนได้จึงให้เอกราชแก่ลาวแต่เมื่อสหรัฐอเมริกาผู้นำประเทศพันธมิตรได้ทิ้งระเบิด นิวเคลียร์ ในญี่ปุ่นเป็นเหตุให้ต้องยอมแพ้สงคราม การนั้นฝรั่งเศสจึงมีความพยายามจะเข้ามาบีบบบาทเหนือดินแดนอินโดจีนอีกครั้งแต่ก็ต้องสูญเสียอำนาจไปโดยสิ้นเชิง เมื่อมีกระบวนการต่อสู้ เพื่อเรียกร้องเอกราชโดยพรรคคอมมิวนิสต์ของสามประเทศ คือ ลาว เวียดนาม และกัมพูชาได้ร่วมมือกันต่อต้านฝรั่งเศสออกไปจากอินโดจีนและประสบความสำเร็จในที่สุดในปี พ.ศ.2497

ในปีพ.ศ.2518 หลังจากความขัดแย้งของกลุ่มความคิดต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน ได้มีการสถาปนาระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมและเปลี่ยนชื่อเป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) The Lao People’s Democratic Republic (The Lao PDR)”

การพัฒนาเมืองไปอย่างช้า ๆ ภายใต้การปกครองแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยทำให้เมืองหลวงพระบางได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนกระทั่งปี พ.ศ.2538 เมืองหลวงพระบางจึงได้รับการเสนอชื่อเข้าในบัญชีมรดกโลกและในปี พ.ศ.2541จึงได้รับการประเมินสถานภาพเป็นเมืองมรดกโลกอย่างเป็นทางการ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมืองหลวงพระบาง มีการแบ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมืองหลวงพระบาง จากพัฒนาการที่ดำเนินมาอย่างยาวนานนั้นทำให้สามารถจำแนกประเภทสถาปัตยกรรมออกได้เป็นกลุ่ม ๆ ตามประเภทของอาคาร โดยสามารถจำแนกออกได้เป็นกลุ่มได้ดังต่อไปนี้

1. บ้านเรือน
2. อาคารสาธารณะ
3. อาคารศาสนสถาน

เป็นที่น่าสนใจว่าในการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมของเมืองหลวงพระบางแห่งนี้ได้ให้ความสำคัญต่อมรดกทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวหลวงพระบางซึ่งมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ อาทิเช่น เรือนลาวแบบดั้งเดิมและเรือนลาว ที่ได้อิทธิพลจากตะวันตกที่เข้ามาพร้อมกับการล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส หรือหากจะจำแนก ตามลักษณะของอาคาร ก็มีทั้งเรือนลาวที่เป็นเรือนเดี่ยว ยกพื้นสูง มีจั่วเดี่ยว หรือ หลายจั่ว เป็นเรือนห้องแถวซึ่งมีทั้งชั้นเดียว

และสองชั้น หรือหากจะจำแนกตามประเภทวัสดุได้เป็นเรือนที่สร้างด้วยไม้ไผ่ ไม้จริง คอนกรีต เป็นต้น

นอกเหนือไปจากอาคารบ้านเรือนของชาวหลวงพระบางแล้วยังมีอาคารสาธารณะอีกเป็นจำนวนมากที่ได้ก่อสร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสปกครองรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารเหล่านี้จึงมีความ เป็นตะวันตกอยู่สูง แต่ทว่าในการออกแบบนั้นได้สอดแทรกรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงกลิ่นอายของวัฒนธรรมในท้องถิ่นรวมทั้งการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

แต่สำหรับประเภทของอาคารที่สร้างชื่อเสียงให้แก่เมืองหลวงพระบางในฐานะตัวแทนความรุ่งเรืองของเมืองแห่งพุทธศาสนาก็คือ วัดวาอารามที่มีอยู่มากมายในตัวเมือง วัดต่าง ๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากที่สุดของเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะว่าวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งในแง่ของศูนย์กลางจิตใจและศูนย์กลางการจัดระบบสังคมอีกด้วย ภายในวัดประกอบด้วย อาคารต่าง ๆ จำนวนมากซึ่งแบ่งออกได้ เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ อาคารที่ใช้ประโยชน์ทางพุทธาวาสและอาคารที่ใช้ประโยชน์ทางสังฆาวาสด้วยความที่วัดไม่ได้แบ่งผังบริเวณออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เช่น วัด ในภาคกลางของประเทศไทย อาคารที่ใช้เกี่ยวข้องกับพุทธาวาส ได้แก่ พุทธสีมา ซึ่งหมายถึง พระอุโบสถ วิหาร หอโห่ เจดีย์ เป็นต้น สำหรับอาคารที่ใช้เกี่ยวกับสังฆาวาส ได้แก่ กุฏิ เรือนครัว หอกลอง ห้องน้ำ เป็นต้น จากที่กล่าวถึงการขึ้นทะเบียนมรดกทางสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในเมืองหลวงพระบาง ให้เป็นมรดกโลกแล้ว คณะกรรมการมรดกโลกแห่งเมืองหลวงพระบาง ยังให้ความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมืองเป็นอย่างมาก จึงได้มีการขึ้นทะเบียนพื้นที่สีเขียว พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่เป็นหนองบึงต่าง ๆ เอาไว้ด้วย เพราะการขึ้นทะเบียนพื้นที่สีเขียวและต้นไม้เอาไว้จะช่วยให้สามารถรักษาภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่เช่นเดิมเอาไว้ได้ อีกทั้งจะเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ รวมไปถึงแหล่งอาหารและยารักษาโรคของผู้คน ในเมือง เช่นเดียวกับเมื่อครั้งอดีต

แนวคิดด้านการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองหลวงพระบาง

เมืองหลวงพระบาง เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดตัวอย่างหนึ่งของเมืองที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาตั้งแต่โบราณและยังรักษารูปแบบทางวัฒนธรรมของพื้นที่ได้เป็นอย่างดีจนกระทั่งคณะกรรมการมรดกโลกแห่งองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ขึ้นทะเบียนเมืองหลวงพระบาง ให้เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2541

กระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกของเมืองหลวงพระบางมีหลายขั้นตอน แต่ขั้นตอนแรกที่สำคัญ คือ ประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งที่มีคุณค่าและความสำคัญที่คิดว่าจะมีความหมายต่อการดำเนินไปของโลกต้องทำแบบสำรวจข้อมูลเพื่อนำเสนอคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ของแหล่งนั้น ๆ โดยมีการระบุขอบเขตของพื้นที่ที่ชัดเจนแล้วนำเสนอพื้นที่นั้นขึ้นเป็น “Tentative List” เพื่อรอการ

บรรจุก้าวเข้าเป็นแหล่งมรดกโลกอย่างเป็นทางการต่อไปในอนาคตเมื่อแหล่งดังกล่าวผ่านการประเมินในขั้นตอนต่าง ๆ และได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นแหล่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดสมควรจะได้รับการบรรจุก้าวเข้าเป็นแหล่งมรดกโลก อีกทั้งยังมีการพิจารณาแผนการจัดการพื้นที่ในอนาคตเพื่อให้แหล่งมรดกโลกสามารถดำรงคุณค่าต่อไปได้นานเท่านานมาใช้ประกอบในการพิจารณาด้วย

จุดมุ่งหมายหลักของการเป็นเมืองมรดกโลกของเมืองหลวงพระบาง คือ การสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม ตลอดจนจนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสำหรับการขึ้นเป็นเมืองมรดกโลกนี้ทางองค์การ วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโกจะให้ความช่วยเหลือในแง่ของการให้คำปรึกษาและทุนสนับสนุนสำหรับการเก็บข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ แต่เมื่อเทียบกับขนาดของเมืองที่มีขนาดใหญ่โต และจำนวนสถาปัตยกรรมแล้วนับว่าเป็นเงินที่น้อยมาก ทั้งนี้รัฐบาลท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นต้องหาวิธีการจัดการมาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์

สิ่งหนึ่งที่ทางรัฐบาลท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนตลอดจนมีการจัดทำคู่มือแนวทางการจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรม การประดับตกแต่งอาคาร การซ่อมแซม การทาสีรวมไปถึงรูปแบบรั้วและประเภทของต้นไม้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและนำไปใช้เป็นคู่มือในการจัดการพื้นที่ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม แต่ทว่ายังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ได้

แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบการบริหารและการจัดการเมืองมรดกโลกหลวงพระบางก็มีข้อด้อยที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ การขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการบริหารและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตน อีกทั้งการเข้ามาของกระแสการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไม่มีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมก็เป็นผู้บ่อนทำลายความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งหากไม่มีวิธีการบริหารและการจัดการให้การท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้รวมไปถึงหากชุมชนท้องถิ่นไม่มีจิตสำนึกในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว มรดกโลกหลวงพระบาง ก็คงอาจจะเหลือเพียงชื่อในระยะเวลาอันใกล้

2.7 สรุปแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาหัวข้อวิจัยรวมไปถึงประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นแนวคิดสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนซึ่งได้แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมและประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมซึ่งจะใช้แนวความคิดของคณะกรรมการมรดกโลกรวมไปถึงแนวคิดของ Lucas เพราะมีแนวคิดที่กว้างขวางและครอบคลุมพื้นที่ที่จะทำการศึกษา อีกทั้งยังใช้แนวความคิดขององค์กรรวมไป

ถึงนักวิชาการอื่น ๆ มาสนับสนุนด้วย เนื่องจากทุกแนวความคิดได้กล่าวถึงเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมไปในทิศทางเดียวกันซึ่งจากการวิเคราะห์ตัวแปรของระบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างนั้นทำให้เห็นภาพรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน คือ เครือข่ายลำน้ำ ชุมชนริมน้ำ พื้นที่สาธารณะ และสถานที่สำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เช่น วัด และที่ประกอบพิธีของศาสนาต่าง ๆ ภายในชุมชน

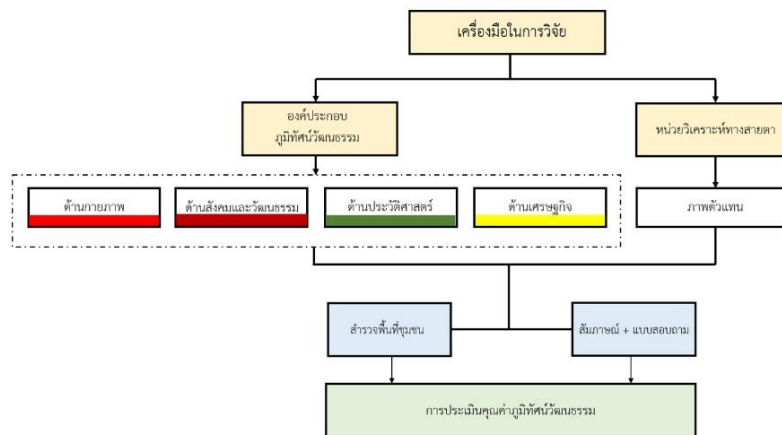
การวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นเลือกใช้แนวคิดของระบบเพื่อการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) ซึ่งเป็นระบบที่มีการเก็บข้อมูลอย่างเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากเกณฑ์ การประเมินความโดดเด่นของมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกโลก (The World Heritage Committee) ที่ว่าด้วยเรื่องความสอดคล้องของคุณภาพธรรมชาติของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม โดยผสมผสานเข้ากับวิธีการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) เพื่อนำหลักเกณฑ์ที่สำคัญมาปรับใช้ในการประกอบการพิจารณาคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมย่านชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะศึกษาเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมือง และคุณค่าของสถานที่ต่าง ๆ ในสภาพปัจจุบันที่ยังมีความสำคัญต่อเมืองอยู่ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ภายในพื้นที่ที่ทำการศึกษารวมไปถึงกลไกทางเศรษฐกิจ ทางสังคมและการพัฒนาของเมืองในปัจจุบัน ซึ่งจากการทบทวนแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและแนวความคิด ในการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แนวความคิด การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และแนวความคิด ในการกำหนดแนวทางมาตรการ รวมไปถึงผลกระทบต่าง ๆ เพื่อที่จะกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นการศึกษาและรักษาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน ของบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ย่านชุมชนวัดเกตการามซึ่งเป็นย่านชุมชนริมแม่น้ำปิง แห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม ในบทที่ 2 นั้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวความคิด สำหรับการวิจัยได้ดังต่อไปนี้ โดยการวิจัยนั้นจะเน้นการสำรวจทางด้านกายภาพ คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน การหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้ภาพตัวแทนเป็นหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาและแบบสอบถามปลายปิด รวมไปถึงการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์บุคคลสำคัญและใช้แบบสอบถาม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกระบวนการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

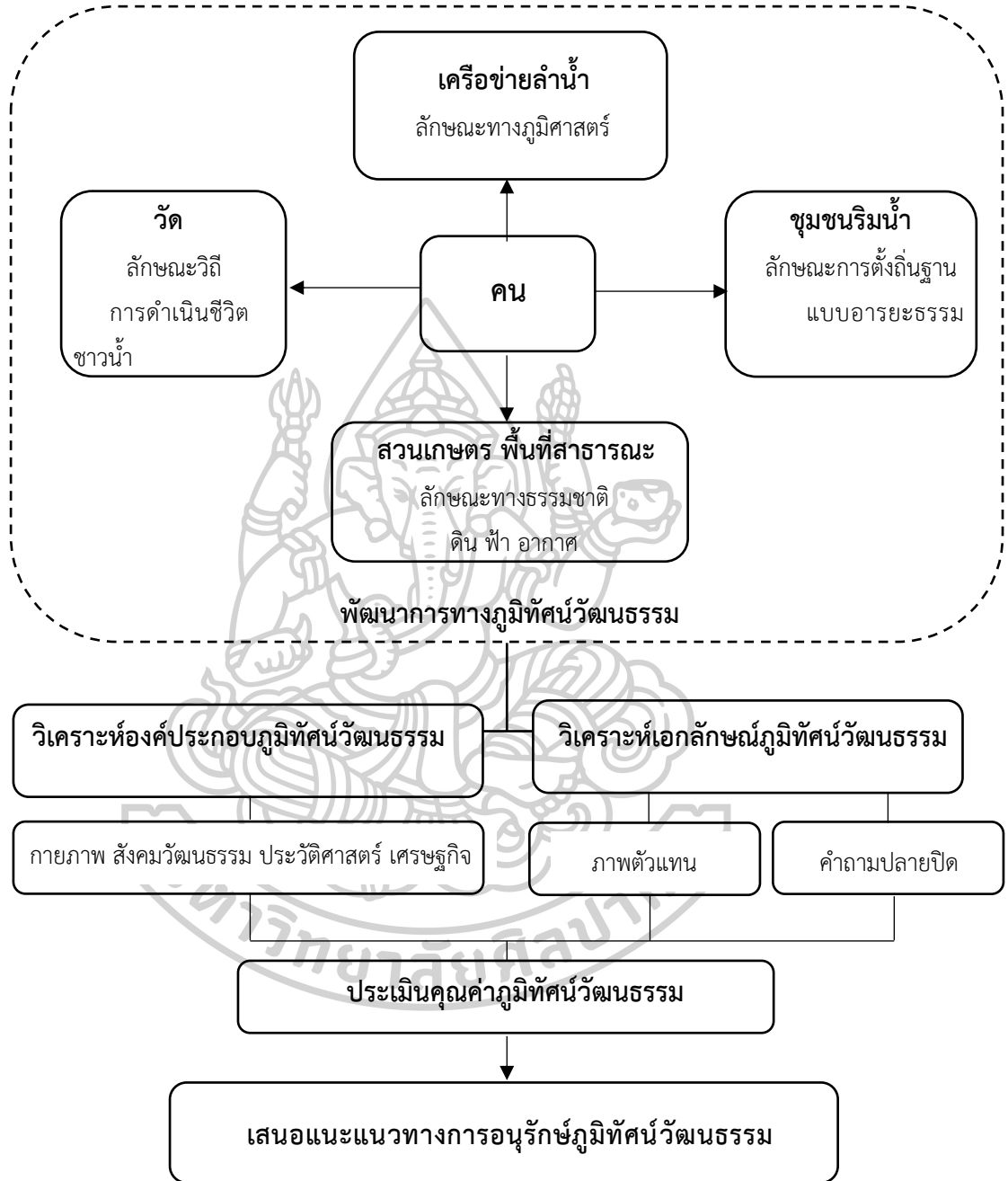

รูปที่ 3.1 แผนภูมิแสดงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

รูปที่ 3.2 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากกรอบแนวคิดข้างต้น องค์ประกอบที่ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในการทำให้เห็นภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมประกอบด้วย

	ระบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง
- ลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่ภาคเหนือ มีแม่น้ำ ใช้อย่างเหลือเฟือเพื่อจึงไม่จำเป็นต้องควบคุมการใช้น้ำ ส่งผลให้เกิด วิถีการดำเนินชีวิตแบบ “อารยะธรรมชาวน้ำ”	→ เครือข่ายลำน้ำ → ชุมชนริมน้ำ
- ลักษณะทางธรรมชาติของพื้นดินและสภาพดินฟ้าอากาศเป็น ตัวกำหนดระบบสวนและการประกอบอาชีพของชุมชน	→ สวนเกษตร
- ลักษณะวิถีชีวิตการดำเนินของชุมชนริมน้ำเป็นตัวกำหนดรูปแบบ วัฒนธรรมและประเพณี	→ วัด

ซึ่งจากการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเพื่อทำการศึกษาตัวอย่างโดยมีประเด็นหลักอยู่ 3 ส่วน ดังนี้

3.1.1. การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนในแต่ละช่วงเวลาเพื่อทราบการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมและทราบถึงลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนในปัจจุบัน

1) การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ร่วมกับการศึกษาโครงสร้างของเมืองและชุมชน โดยเป็นการพิจารณาในปัจจุบัน 4 ประการ ดังนี้

ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์, รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน, การใช้ประโยชน์ที่ดิน, ระบบคมนาคมขนส่ง, ระบบสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการ, การขยายตัวของชุมชน

ลักษณะทางสังคมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน, การเมืองการปกครอง, ลักษณะชุมชนเป็นการแสดงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา, วิถีการดำเนินชีวิต, ขนาดประชากรหรือโครงสร้างประชากร, กลุ่มคน/เชื้อชาติ/ศาสนา

ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจ, กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

2) การศึกษาลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการศึกษาถึงระบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างซึ่งประกอบด้วย เครือข่ายลำน้ำ ชุมชนริมน้ำ สวนเกษตรและวัด ซึ่งองค์ประกอบประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 เป็นตัวแปรหลักที่ทำให้เห็นลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโดยคนกระทำกับธรรมชาติที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา

3.1.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การวิเคราะห์องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมในสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านองค์ประกอบที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน ที่ได้รับการทบทวนวรรณกรรมแบบที่ 2 โดยประยุกต์จากการแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกออสเตรเลียและการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา²⁸ และจากผู้วิจัยวิเคราะห์ขึ้นมาประกอบด้วย

1) องค์ประกอบทางด้านกายภาพ ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารสิ่งก่อสร้างโบราณสถานชุมชน สถาปัตยกรรมและรูปแบบอื่น ๆ ภายในบริเวณชุมชน ระบบที่วางและทางสัญจรในชุมชน สภาพทางธรรมชาติ และภูมิทัศน์ชุมชน

2) องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชุมชน กลุ่มคน ประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) องค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ตำนานในท้องถิ่น บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์

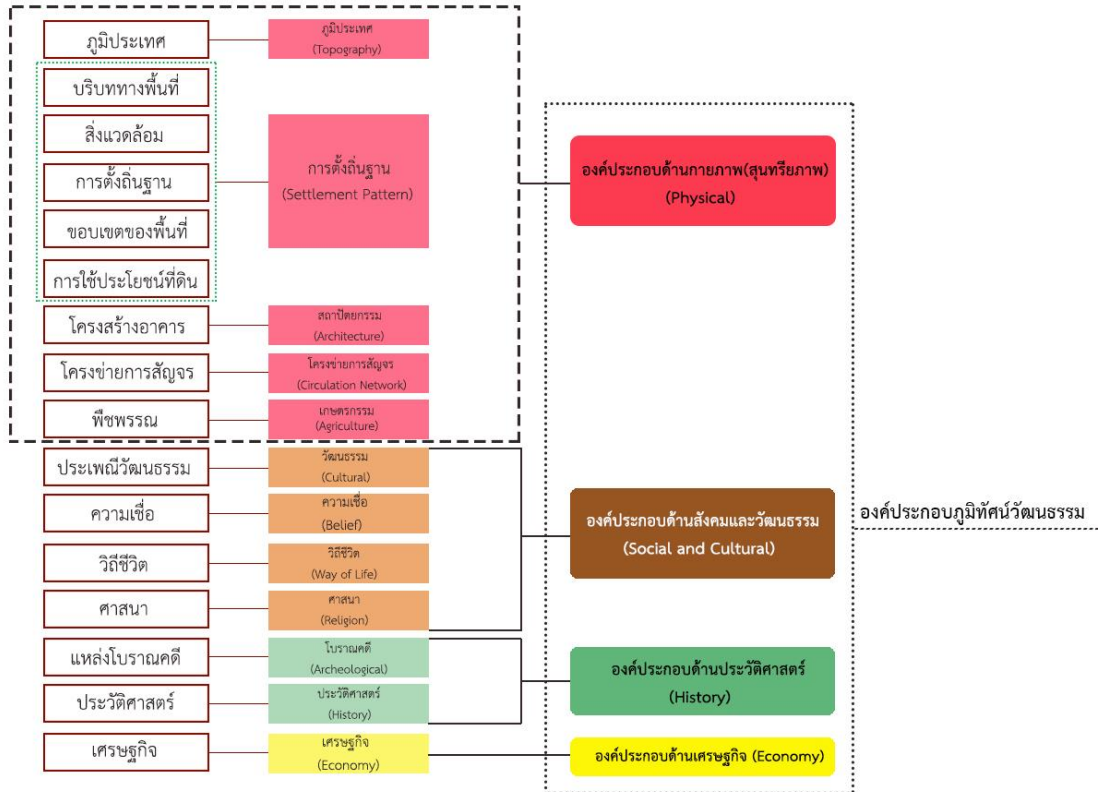
4) องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เศรษฐกิจภายในชุมชน

หลังจากวิเคราะห์องค์ประกอบแล้วจึงทำการสำรวจเก็บข้อมูล โดยใช้แบบสำรวจชุดที่ (1) ได้แก่ แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไปเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่ 2 : คำถามปลายเปิดและส่วนที่ 3 : ภาพตัวแทน แบบสำรวจชุดที่ (2) แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไป เพื่อประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่ 2 : องค์ประกอบทางกายภาพ ส่วนที่ 3 : องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม และส่วนที่ 4 : ทศนคติที่มีต่อชุมชน และแบบสำรวจชุดที่ (3) เพื่อประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 : ประเด็นการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 : ประเด็นการสัมภาษณ์เฉพาะบุคคล

ตามที่ได้อ้างอิงไว้ในภาคผนวก หลังจากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลที่ได้ไประบุลงไปในแผนที่ที่ได้จัดทำขึ้น โดยใช้วิธีการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) จากนั้นจึงนำแผนที่รวมขององค์ประกอบในแต่ละด้านมาซ้อนทับกัน เพื่อนำไปสู่การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป

²⁸ Lennon J, Mathews S. *Cultural Landscape Management*. Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee, 1996.

การแบ่งรายละเอียดขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
ได้รวบรวมนำทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยดังนี้

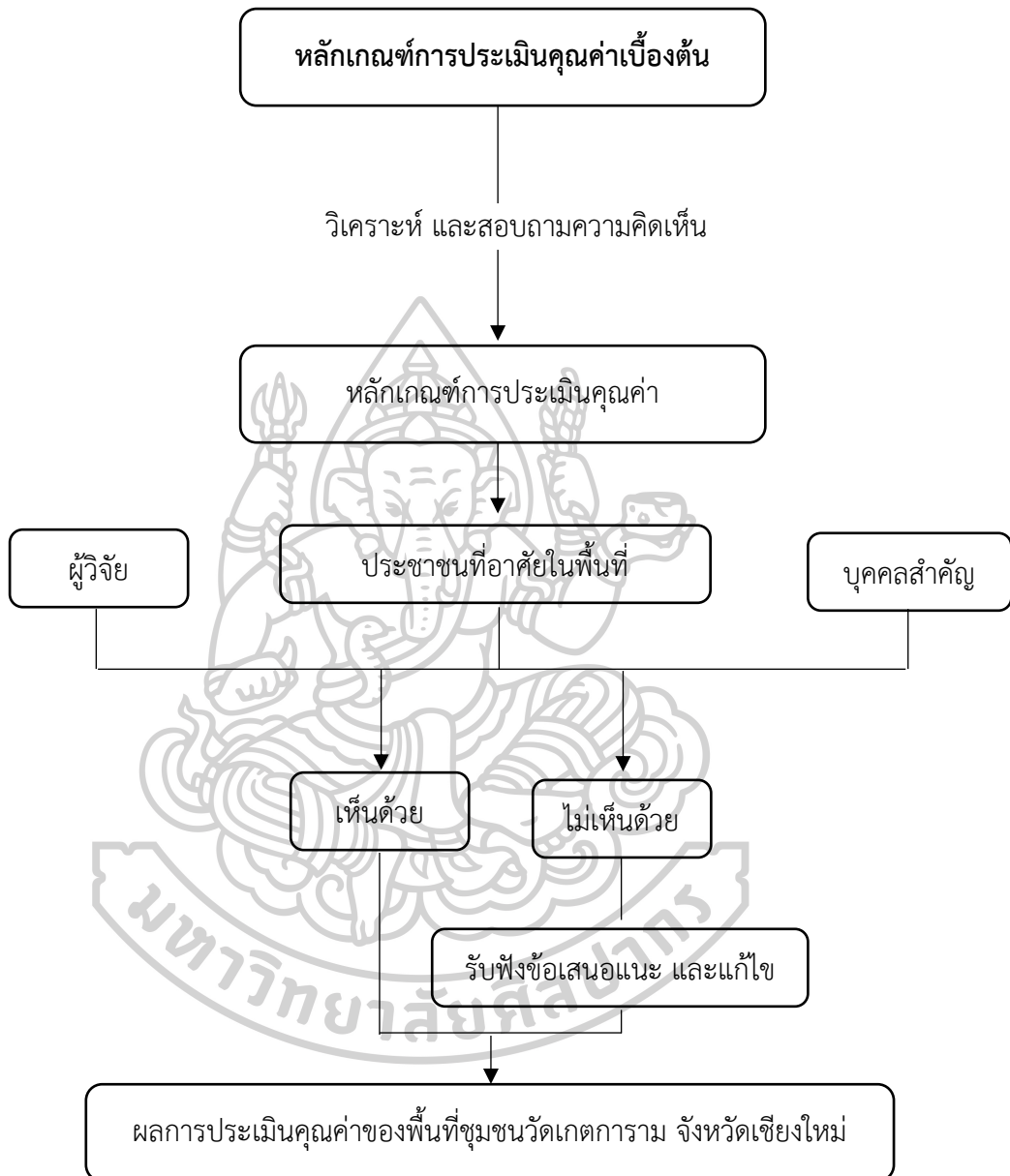

รูปที่ 3.3 แผนภูมิแสดงการจำแนกประเภทขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3.1.3 การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การประเมินคุณค่าวัฒนธรรมจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อนำมาสู่การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทั้งนี้การประเมินคุณค่าประยุกต์จากเกณฑ์การประเมินความโดดเด่นมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ คณะกรรมการมรดกโลก (The World Heritage Committee) และเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องความสอดคล้องของคุณภาพธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ องค์การยูเนสโก ผสมผสานเข้ากับวิธีการของระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) ซึ่งจะเลือกหลักเกณฑ์ที่สำคัญ มาประยุกต์ใช้ในการพิจารณาคูณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชน โดยนำมาหารือร่วมกับกลุ่มตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งผลที่ได้คือเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน ด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจากหลักเกณฑ์

การประเมินคุณค่าและการวิเคราะห์ องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม แสดงได้ดังขั้นตอนดังต่อไปนี้

รูปที่ 3.4 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยที่มีวิธีการและความเหมาะสมในการใช้เครื่องมือแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัตถุประสงค์ประกอบด้วย

- 1) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)
- 2) การสังเกตการณ์ (Observation)
- 3) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 4) การเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

3.3 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ โดยแบ่งข้อมูลได้ดังนี้

1) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับชุมชน เพื่อสำรวจเก็บข้อมูลสภาพพื้นที่ศึกษาซึ่งครอบคลุมทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ร่วมบันทึกเรื่องราวในชุมชนและบันทึกลงในแผนที่ภาพถ่ายเพื่อให้สภาพพื้นที่ของชุมชนเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งการสำรวจภาคสนามนี้มีความเหมาะสมและชัดเจนกว่าเครื่องมือการวิจัยอื่น โดยให้ประชากรในชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสำรวจและร่วมระบุงค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำคัญของชุมชน ทั้งในละแวกพื้นที่ชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากนี้ยังสามารถทราบถึงความคิดเห็น มุมมอง ทศนคติทั้งทางบวกและทางลบของประชากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นแนวทางในการร่วมเสนอในสิ่งที่ต้องการแก้ไขปรับปรุงต่อไป การสำรวจภาคสนามในพื้นที่ชุมชน ได้แก่

- ขนาดและประเภทของชุมชน
- ลักษณะของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน
- ขอบเขตและการปกครองของชุมชนริมน้ำ
- ระบบสาธารณูปโภค และ สาธารณูปการ
- องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้าง ได้แก่ ศาสนสถาน อาคารบ้านเรือน ภูมิทัศน์ของชุมชน และสภาพแวดล้อม
- องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ ระบบ แม่น้ำลำคลอง พื้นที่เกษตรกรรม
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน อาคาร ระบบที่ว่าง และทางสัญจรภายในชุมชน

ในการสำรวจภาคสนามนี้จะใช้แบบสำรวจ (ก) ในการเก็บข้อมูลองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นอาคารและสิ่งก่อสร้าง ประเภทสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ในการเก็บข้อมูล

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่อาคาร และสิ่งก่อสร้าง เช่น แม่น้ำลำคลอง พื้นที่เกษตรกรรม ร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจและใช้แบบสำรวจ (ข) ในการคัดเลือกวิเคราะห์หาภาพตัวแทนเพื่อนำไปสู่การหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม เป็นต้น หลังจากนั้นจึงได้มีการจัดทำ การบันทึก ข้อมูลลงในแผนที่ และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ โดยการซ้อนทับแผนที่ เพื่อหาความสำคัญ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน รวมทั้งใช้ในการประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

2) การสังเกต (Observation)

หลังจากทำการสำรวจกายภาพของพื้นที่ชุมชนสำรวจด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมโดยใช้วิธีในการสังเกตการณ์ ทางด้านกิจกรรมของพื้นที่และวิถีการดำเนินชีวิตของการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมดังนี้

- ช่วงวันธรรมดาและวันหยุดจะเป็นการสังเกต เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนในพื้นที่ชุมชน ชุมชนริมน้ำ ความสัมพันธ์ของคน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการใช้พื้นที่ในชุมชน โดยทั้งบริเวณพื้นที่ ละครวมชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม

- ช่วงเทศกาลจะเป็นการสังเกตเกี่ยวกับประเพณี กิจกรรมทาง วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่นวันสำคัญทางศาสนาที่มีการใช้พื้นที่ของวัด หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้พื้นที่ของหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและใช้ในการ ประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามต่อไป

3) การสัมภาษณ์ (Interview)

จากการสำรวจและสังเกตข้อมูลเบื้องต้นแล้วจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยที่จะได้ข้อมูลในเชิงลึกที่มีรายละเอียดและตรงประเด็น เนื่องจากวิธีการนี้เป็นการถ่ายทอดการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นในเรื่องของชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในอดีต ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความใกล้ชิด และมีความสำคัญต่อจิตใจของทุกคน และทำให้ได้ทราบถึงความคิดเห็น และทัศนคติของคนในชุมชนต่อสภาพทั่วไปในชุมชนการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้น ทิศทางการพัฒนาความเข้าใจ ความตระหนักถึงคุณค่า และความจำเป็นในการเก็บรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมฯลฯ การสัมภาษณ์จะพิจารณาจากผู้คนชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ส่วนใหญ่ทำอาชีพค้าขาย และเป็นเจ้าของกิจการที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม แห่งนี้ จำนวน 20 หลังคาเรือน โดยการสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มบุคคลสำคัญ คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญภายในพื้นที่ หรือ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ในด้านที่มีความสนใจที่ มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.กลุ่มบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากความหลากหลายที่จะสามารถแสดงความคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ศึกษา

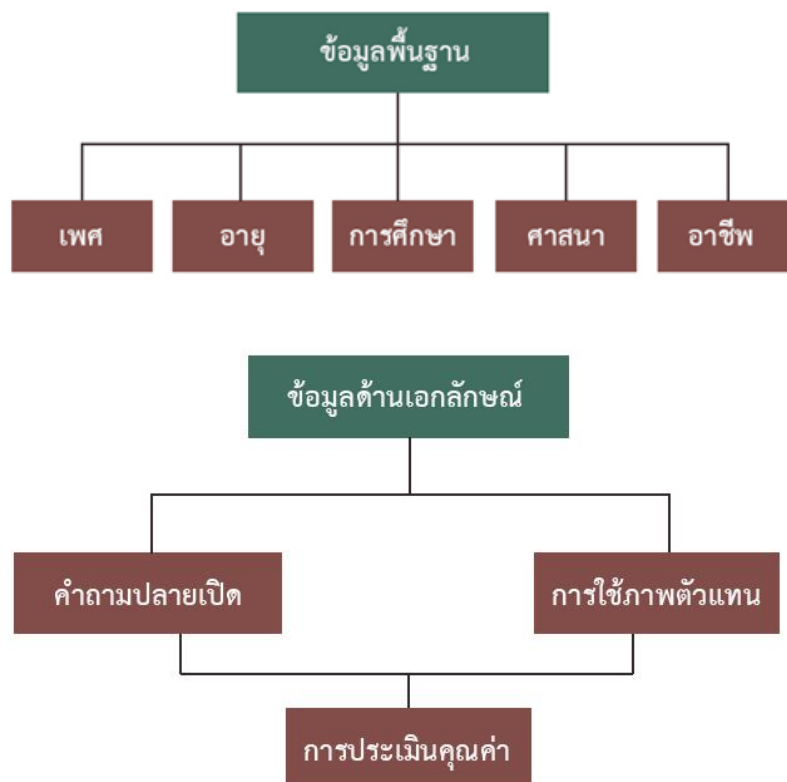
โดยจะรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนต่อไป

การออกแบบ แบบสอบถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม จะทำการคัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่าง (Sampling Group) ภายในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและมนุษย์เป็นผู้กำหนดและทำการเปลี่ยนแปลงรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ภายในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นผู้ที่จะให้ข้อมูลตลอดจนการแสดงออกทางความคิดเห็นในเรื่องของเอกลักษณ์และการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามได้นั้นก็คือ ประชากรที่อยู่อาศัยภายในชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้ซึ่งประชากรทั้งหมดในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต พ.ศ.2563 มีจำนวน 875 คน และมีครัวเรือนทั้งสิ้น 817 ครัวเรือน โดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1970) ใช้ค่าความคลาดเคลื่อน (e) เท่ากับ 10% เนื่องจากจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนวัดเกตมีสัดส่วนประชากรที่เป็นคนภายนอกพื้นที่อยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งถ้า ใช้ค่าความคลาดเคลื่อน 5% นั้น อาจจะเป็นไปได้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล และในช่วงที่ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น มีช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไปทำให้ส่งผลกระทบต่อกรเก็บข้อมูลและมีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มากพอในการทำแบบสอบถาม

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2} \quad \text{ดังนั้น } n = \frac{875}{1 + 875(0.1)^2} = 100$$

จากสูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ได้เท่ากับ 100 คน หรือ 100 ครัวเรือนซึ่งนำมาใช้ในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม โดยการออกแบบ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ศาสนาและอาชีพ
2. ข้อมูลด้านเอกลักษณ์ ได้แก่ คำถามปลายเปิด การใช้ภาพตัวแทน นำไปสู่การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

รูปที่ 3.5 แสดงการออกแบบแบบสอบถาม (Questionnaire Design)

4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม คือ การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ซึ่งมีผู้ร่วมสนทนากลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5 – 10 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มบุคคลสำคัญ เพื่อร่วมจัดทำเกณฑ์การประเมินคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน สภาพปัญหา แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงของกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเสนอแนะแนวความคิด เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะมาตรการในการเก็บรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนโดยใช้ประเด็นในการสัมภาษณ์ที่อ้างอิงไว้ในภาคผนวก เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะทางในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมจากรายงาน เอกสารต่าง ๆ หนังสือ ตำรา บทความ รายงาน การวิจัย วิทยานิพนธ์ แผนที่ ข้อมูลเชิงสถิติ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่

1. ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ห้องสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดเชียงใหม่

5. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่
6. พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการรวบรวมข้อมูลการศึกษาและทำการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ มีรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.1 วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

จากการที่ได้รวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ ภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ โดยให้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยแสดงข้อมูลในรูปแบบของรูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ ตาราง และบรรยาย ในลักษณะของการวิจัยเชิงพรรณนา

3.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ

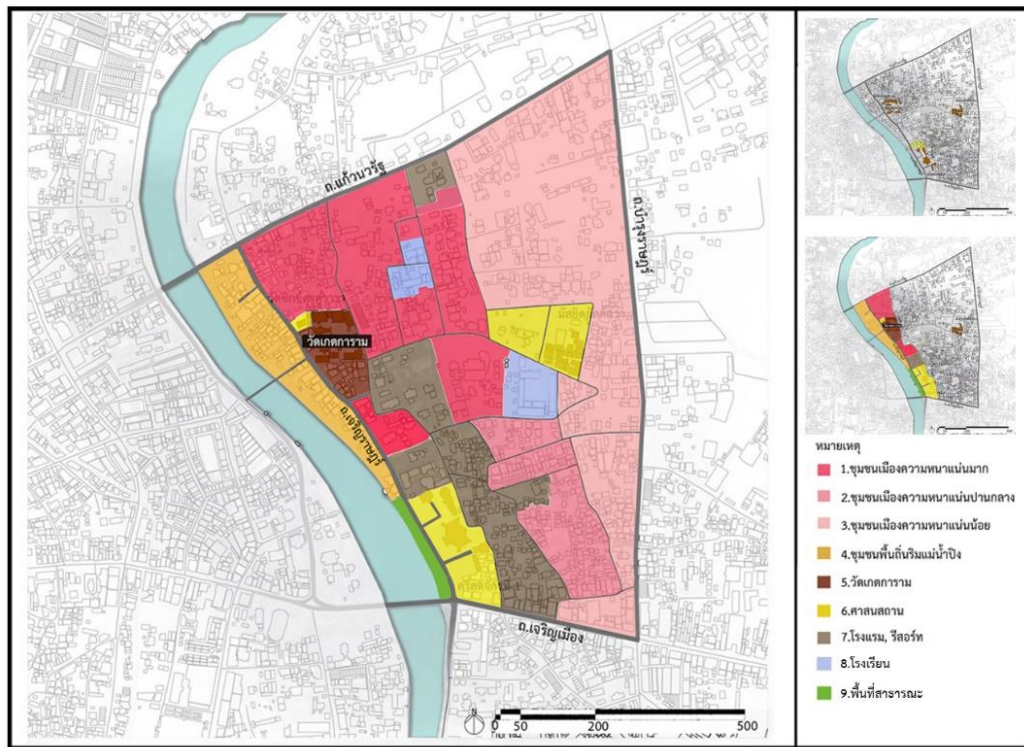
ในส่วนนี้ ได้ทำการรวบรวม ข้อมูลจากการสำรวจลงภาคสนาม การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ซึ่งมีดังนี้

1. วิเคราะห์ลักษณะสภาพปัจจุบันของพื้นที่ การพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชุมชน
2. วิเคราะห์องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการทำให้ทับซ้อน(Overlay) ตามวิธีการของ(CECS)ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมลงบนภาพถ่ายทางอากาศและนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการประเมินคุณค่า
3. วิเคราะห์เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยการใช้ภาพตัวแทนที่ได้ทำการคัดเลือกมาจากหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาของพื้นที่ศึกษา โดยใช้หลักเกณฑ์ในการถ่ายภาพจากจุดที่คนทั่วไปสามารถมองเห็นหรือรับรู้ได้ เป็นภาพที่สามารถเป็นตัวแทนของหน่วยการวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis) เป็นภาพวิถีชีวิตในช่วงเวลาปกติของชุมชน (Everyday life) ที่มีความเป็นธรรมชาติโดยไม่มีการจัดองค์ประกอบของภาพขึ้น (Composition) เป็นภาพตัวแทนขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน²⁹ โดยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 9 หน่วยพื้นที่ศึกษา ได้แก่ 1) ชุมชนเมืองความหนาแน่นมาก 2) ชุมชนเมืองความหนาแน่นปานกลาง 3) ชุมชน เมืองความหนาแน่นน้อย 4) ชุมชนพื้นที่ถิ่นริมแม่น้ำปิง 5) วัดเกตการาม 6) ศาสนสถาน 7) โรงแรม และรีสอร์ท 8) โรงเรียน 9) พื้นที่สาธารณะ โดยหน่วยที่ 1) - หน่วยที่ 3) จะจัด รวมอยู่ในหน่วยเดียวกัน ในการเลือกภาพมาทำการวิเคราะห์ในการหาภาพตัวแทน ซึ่งหน่วย ที่ 1) - หน่วยที่ 3) ได้มีภาพตัวแทนที่นำมาทำการคัดเลือกทั้งหมด

²⁹รุจิโรจน์ อนามัยบุตร และ วิลาสินี สุขสว่าง. คู่มือการประเมินผลกระทบทางสายตาจากสิ่งก่อสร้างประเภทอาคาร Visual impact assessment manual. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555.

จำนวน 12 ภาพ หน่วยที่ 4) จำนวน 8 ภาพ หน่วยที่ 5) จำนวน 8 ภาพ หน่วยที่ 6) จำนวน 4 ภาพ หน่วยที่ 7) จำนวน 12 ภาพ หน่วยที่ 8) จำนวน 2 ภาพ หน่วยที่ 9) จำนวน 4 ภาพ

หน่วยวิเคราะห์ทางสายตา

รูปที่ 3.6 แสดงหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาทั้งหมด 9 หน่วยบริเวณพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่

และได้ทำการคัดเลือกภาพตัวแทนจากทั้งหมด 9 หน่วย โดยคัดเลือกจากองค์ประกอบ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพทั้งหมดจำนวน 13 ภาพ แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1. การตั้งถิ่นฐาน 1.1 การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำปิง จำนวน 3 ภาพ 1.2 การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง จำนวน 4 ภาพ 2. สถาปัตยกรรม 2.1 เรือนไม้ จำนวน 2 ภาพ 2.2 ห้องแถว จำนวน 2 ภาพ 2.3 เรือนผสม จำนวน 2 ภาพ 3. โครงข่ายการสัญจร 4. พื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งข้อ 3. และ 4. ไม่ได้ทำการคัดเลือกมา องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดจำนวน 2 ภาพ แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. ประเพณี 1.1 การทำบุญไหว้พระธาตุประจำปีเกิด จำนวน 1 ภาพ 1.2 การละเล่นดนตรีพื้นบ้าน จำนวน 1 ภาพ องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ทั้งหมดจำนวน 3 ภาพ แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. วัดเกตการาม จำนวน 1 ภาพ 2. คริสตจักรที่ 1 จำนวน 1 ภาพ 3. วัดซิกข์คุรุคูวาร่า จำนวน 1 ภาพ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจทั้งหมดจำนวน 6 ภาพ

แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. ร้านค้า จำนวน 3 ภาพ 2. ร้านอาหาร จำนวน 2 ภาพ 3.โรงแรม จำนวน 1 ภาพ รวมทั้งหมด 24 ภาพ

การคัดเลือกภาพตัวแทน	จำนวนภาพ	ภาพตัวแทนที่ถูกเลือก
องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม		
ด้านกายภาพ(สุนทรียภาพ)		
■ การตั้งถิ่นฐาน		
การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำ/บึง	3	
การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง	4	
■ สถาปัตยกรรม		
เรือนไม้	2	
ห้องแถว	2	
เรือนผสม	2	
■ โครงข่ายการสัญจร		
ถนนสายหลัก		
ถนนสายรอง		
■ พื้นที่เกษตรกรรม		
ด้านสังคมและวัฒนธรรม		
■ ประเพณี		
การทำบุญไหว้พระธาตุประจำปีเกิด	1	
■ ภูมิปัญญา		
การละเล่นดนตรีพื้นบ้าน	1	
ด้านประวัติศาสตร์		
■ วัดเกตการาม	1	
■ คริสตจักรที่ 1	1	
■ วัดซีกข์ศุภราชูวารา	1	
ด้านเศรษฐกิจ		
■ ร้านค้า	3	
■ ร้านอาหาร	2	
■ โรงแรม	1	
รวม	24	

รูปที่ 3.7 แสดงการคัดเลือกภาพตัวแทนและภาพตัวแทนที่ถูกเลือก

4. การประเมินคุณค่าทำโดยยึดหลักแนวทาง การประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ คณะกรรมการ มรดกโลก (The World Heritage Committee) และเกณฑ์การประเมินคุณค่า ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม ที่ว่าด้วยเรื่องของความสอดคล้องของคุณภาพธรรมชาติของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ขององค์การยูเนสโกผสมผสานเข้ากับวิธีการของระบบเพื่อเป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณค่า และเพื่อ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System) ซึ่งหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามมีดังนี้ (ตารางที่ 3.1) และจะ ทำการประเมินคุณค่าเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามต่อไปในบทที่ 6

ตารางที่ 3.1 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	สูง	การตั้งถิ่นฐานของพื้นที่บริเวณชุมชนดั้งเดิมนั้น มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ มีองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำครบถ้วนในบริเวณเดียวกัน เช่น วัด ทำน้ำ ทำเรือ พื้นที่เกษตรกรรม
	ปานกลาง	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมบริเวณริมแม่น้ำปิงยังคงมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมริมน้ำ บางครัวเรือนบางบ้านมีการใช้ทรัพยากรทางน้ำอยู่บ้าง มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ขยายตัวออกไปตามแนวถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน
	น้อย	กลุ่ม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและลักษณะทางกายภาพ ซึ่งปรากฏองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำน้อยกว่า 3 องค์ประกอบ
โครงข่ายการสัญจร	สูง	พื้นที่ชุมชนปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโครงข่ายสัญจร โดยเป็นโครงข่ายดั้งเดิมของพื้นที่ คือการสัญจรทางน้ำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม
	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนยังปรากฏโครงข่ายดั้งเดิม คือ การสัญจรทางน้ำ แต่เริ่มมีโครงข่ายการสัญจรรูปแบบใหม่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน เป็นโครงข่ายการตัดถนนสายหลักและสายรองของพื้นที่ชุมชน
	น้อย	พื้นที่ที่ไม่ปรากฏโครงข่ายดั้งเดิม คือการสัญจรทางน้ำ บทบาทของการสัญจรทางน้ำได้หายไปและมีโครงข่ายการใช้ถนนเข้ามาแทนที่ โดยมีการสัญจรทางถนนสายหลักและสายรองเพิ่มมากขึ้น

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 3.2 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
พื้นที่เกษตรกรรมและ โครงข่ายลำน้ำ	สูง	พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมมีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณพื้นที่ชุมชน ดั้งเดิมมีการทำการเกษตร ทำนา บริเวณริมแม่น้ำ มีความสอดคล้อง กับสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และโครงข่ายลำน้ำ เป็นพื้นที่ที่ มีการทำเกษตรกรรมของชุมชนริมน้ำซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาทาง การเกษตร
	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมอยู่บ้าง แต่ เริ่มมีความไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศดั้งเดิม เริ่มมีการปรากฏ โครงข่ายถนนเข้ามายังพื้นที่เกษตรกรรม โครงข่ายลำน้ำต่าง ๆ ที่ เชื่อมต่อกับพื้นที่เกษตรกรรมเริ่มหายไปบางส่วน เนื่องจากพื้นที่มีการ ถมเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านอื่น เช่น การสัญจร ทำถนน สร้างที่อยู่ อาศัยเพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ชุมชน
	น้อย	พื้นที่เกษตรกรรมได้หายไปไม่มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ดั้งเดิมแล้ว ขาดความเชื่อมโยงกับโครงข่ายลำน้ำ คือแม่น้ำปิง ที่ยังคง เหลืออยู่เป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรมน้อยลง ไปมาก บางบ้านยังคงทำเกษตรกรรมอยู่แต่เป็นการทำสวนหลังบ้าน แบบเล็ก ๆ ปลูกพืชผักสวนครัว ไม่ประดับ เท่านั้น
สถาปัตยกรรมบ้านเรือน	สูง	กลุ่มของอาคารบ้านเรือนในพื้นที่นั้นมีการออกแบบที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว มีหลักความเชื่อในการก่อสร้างได้รับอิทธิพลมาจากชาวจีนที่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคแรก ๆ เป็นลักษณะของเรือนไม้ การก่ออิฐ แบบจีนผสมเลือกใช้วัสดุและสีของตัวอาคารที่มีความกลมกลืนกับ ธรรมชาติ มีกรวางตัวของอาคารบ้านเรือนหันหน้าเข้าสู่ริมแม่น้ำปิง ซึ่ง เป็นเส้นทางการสัญจรหลักของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 3.3 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
สถาปัตยกรรมบ้านเรือน	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมมีการก่อสร้างอาคารดั้งเดิมที่มีการสะท้อนการ ออกแบบเฉพาะตัวที่ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชุมชน ออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีการปรับเปลี่ยนวัสดุและสี ของอาคารให้ทันสมัยและทนทานมากขึ้น แต่ยังคงบริบทของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของพื้นที่ชุมชนอยู่
	น้อย	กลุ่มอาคารบ้านเรือน ร้านค้าต่าง ๆ เป็นอาคารสมัยใหม่ที่มีรูปแบบ ลักษณะอาคารที่ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม และไม่ได้ สะท้อนการออกแบบเฉพาะตัวดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชนได้
สถาปัตยกรรมที่เกิดจาก ความเชื่อ	สูง	กลุ่มของอาคารบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชน มีความสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชน มีวัดเกตการามเป็นศูนย์รวมจิตใจของ คนในชุมชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน วัดเกตการามยังคงมีสภาพที่ สมบูรณ์ และได้รับการดูแลบูรณะมาตลอด
	ปานกลาง	สถาปัตยกรรมของพื้นที่ชุมชนยังให้ความเคารพกับพื้นที่ชุมชน บาง อาคารสภาพไม่สมบูรณ์เหมือนในอดีต แต่ก็ยังได้รับการดูแล
	น้อย	สถาปัตยกรรมมีการก่อสร้างตามยุคสมัยมากขึ้น อาคารสถาปัตยกรรม ที่เคยมีความสำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันถูกปล่อยทิ้งรกร้าง เสื่อมโทรม
สถาปัตยกรรมรูปแบบอื่น	สูง	สถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติ มีการสะท้อนถึงภูมิ ปัญญาในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น มีสภาพที่สมบูรณ์
	ปานกลาง	สถาปัตยกรรมที่ขาดการดูแล ขาดความกลมกลืน สอดคล้องกับ ธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงถึงการใช้งานในปัจจุบัน
	น้อย	สถาปัตยกรรมถูกปล่อยทิ้งรกร้าง บางอาคารไม่ปรากฏให้เห็นแล้วใน พื้นที่ชุมชน หรือถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานไปแล้ว

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 3.4 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
เหตุการณ์ที่มีความสำคัญกับ สถานที่ชุมชน และบุคคลทาง ประวัติศาสตร์	สูง	มีการปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของสถานที่ รวมถึง บุคคลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีการ จัดบันทึกหลักฐานต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการเชื่อมโยงถึง ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความสำคัญภายในชุมชน
	ปานกลาง	ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ สถานที่ บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เห็นและหลงเหลือเพียง บางส่วน เช่น จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ชุมชน หรือจากการ สัมภาษณ์ของคนในพื้นที่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน
	น้อย	ไม่มีการปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มีความสำคัญ ทาง ประวัติศาสตร์ รวมไปถึง สถานที่สำคัญ และบุคคลสำคัญของพื้นที่ ชุมชนด้วย
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของพื้นที่ชุมชน	สูง	มีการค้นพบจุดกำเนิดเรื่องราว หรือวัตถุสิ่งของที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ รวมไปถึงพัฒนาการที่สำคัญ ของพื้นที่ทาง ประวัติศาสตร์ภายในบริเวณชุมชนที่มีความสำคัญ
	ปานกลาง	มีการจัดบันทึกและบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ ชุมชน เช่น ชาวบ้าน ผู้อาศัย ลูกหลานของคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ใน พื้นที่ชุมชนมาอย่างยาวนาน
	น้อย	ไม่มีการพบจุดกำเนิด หรือหลักฐานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และไม่มีการจัดบันทึกเรื่องราว รวมถึงหลักฐานที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 3.5 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
ประเพณีและวัฒนธรรมของ ชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ เป็นประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต มีประเพณีวัฒนธรรมที่มี ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ชุมชน
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชน โดย เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของคนในชุมชน มีการปรับเปลี่ยน รูปแบบของประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา
	น้อย	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนน้อยกว่า 3 ประเพณี วัฒนธรรม โดยเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมและเริ่มมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต
พื้นที่ที่แสดงออกถึง ภูมิปัญญาด้านศิลปะและ วัฒนธรรม	สูง	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี การฟ้อนรำ ศิลปะพื้นบ้าน และอาหาร
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี ปรากฏ 3 รายการ
	น้อย	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี ปรากฏน้อยกว่า 3 รายการ

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 3.6 แสดงเกณฑ์การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
กิจกรรมและการใช้พื้นที่ ของชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคนทุก กลุ่มวัย ได้แก่ เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และคนชรา
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคน ร่วมกันเพียง 3 กลุ่มวัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่
	น้อย	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคน ร่วมกันน้อยกว่า 3 กลุ่มวัย

คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
เศรษฐกิจชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีเศรษฐกิจของชุมชนที่แสดงออกถึงการใช้ทรัพยากรภายใน พื้นที่ แสดงเอกลักษณ์รวมถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน เช่นการค้าขายวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น การทำเกษตรกรรม การทำธุรกิจ ของคนในพื้นที่ชุมชน โดยเปิดพื้นที่เป็นร้านค้า พิพิธภัณฑ์
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีเศรษฐกิจของชุมชนที่แสดงออกถึงการใช้ทรัพยากรภายใน พื้นที่ แสดงเอกลักษณ์รวมถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน และเริ่มมีการทำเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน เช่น การค้าขายสินค้า ขายของทั่วไปในชุมชน
	น้อย	พื้นที่ที่ไม่มีการแสดงออกถึงเศรษฐกิจระดับชุมชน ไม่มีการใช้ ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนเข้ามาเพื่อหารายได้แต่เป็นการสร้างระบบ เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่พึ่งพาเทคโนโลยีเข้ามาแทนการใช้ทรัพยากรที่ มีอยู่เดิมของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ชุมชน

4.1 ความเป็นมาของย่านวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่

“ย่านวัดเกตการาม” อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า “ย่านวัดเกต” “ชุมชนวัดเกต” หรือ “บ้านวัดเกต” เป็นคำที่ปรากฏอยู่ในหนังสือและงานวิจัยจำนวนมากซึ่งชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของฝั่งแม่น้ำปิง ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสถานที่สำคัญภายในย่าน คือ พระเกศธาตุ ประดิษฐานอยู่ที่วัดเกตการาม อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของศาสนสถานสำคัญต่าง ๆ อีกหลายแห่ง ได้แก่ คริสตจักรที่ 1 วัดซิกข์คุรุตวาราลและมัธยมวัดเกต-ตักวา เนื่องด้วยย่านนี้ประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลายทั้งทางศาสนาและเชื้อชาติจากการที่เคยเป็นชุมชนค้าขายที่เก่าแก่ของเมืองและเป็นทางเชื่อมต่อไปสู่ส่วนอื่น ๆ ที่สำคัญของเมือง เพราะเป็นย่านชุมชนที่ถูกขนานนามด้วยถนนหลายสายโดยมีถนนสายสำคัญ คือ ถนนเจริญราษฎร์ตัดผ่านด้านตะวันตกของวัดเกตการาม หรือ(ด้านหลัง)ของวัดเกตการาม และถนนหน้าวัดเกตอยู่ด้านตะวันออกของวัด(ด้านหน้า)

ย่านวัดเกตการาม เป็นชุมชนเก่าแก่ทางตะวันออกของแม่น้ำปิง เป็นชุมชนย่านการค้าของชาวจีน มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ตั้งแต่เป็น “ชุมชนเกษตรกรรม” ที่เติบโตรายรอบวัดสระเกษ หรือ วัดเกตการามในปัจจุบัน ซึ่งมีอายุกว่า 500 ปี ซึ่งปรากฏหลักฐาน การตั้งถิ่นฐานว่าเป็น ชุมชนเกษตรกรรม ที่มีหมู่บ้านอยู่อย่างกระจัดกระจายมาตั้งแต่อดีต จากแผนที่ของมิชชันนารีที่เขียนเมื่อปี พ.ศ.2456³⁰

ย่านวัดเกตการามนี้มีความสำคัญและมีบทบาทต่อเมืองเชียงใหม่อย่างมาก โดยเฉพาะการเป็นย่านการค้าทางน้ำแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นยุคสมัยที่ย่านวัดเกตการามมีความรุ่งเรืองมากเช่นกัน เนื่องด้วยชัยภูมิของย่านที่มีลักษณะทางกายภาพติดกับแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่เชื่อมเมืองเชียงใหม่กับปากแม่น้ำโพธิ์ มีเส้นทางสัญจรและการขนส่งในอดีตที่เชื่อมโยงไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศรวมถึงกรุงเทพมหานครจนเรียกได้ว่าย่านวัดเกตการามนี้เป็นชุมชนทางการค้าใหญ่ของเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองทางเหนือ โดยมีการบันทึกไว้ว่า มีเรือล่องขึ้นลงกรุงเทพ-เชียงใหม่ กว่า 1000 ลำต่อปี ด้วยความรุ่งเรืองนี้จึงทำให้ย่านวัดเกตการามมีความเจริญรุ่งเรืองมาก โดยคนจีนยุคแรกได้ตั้งถิ่นฐานอยู่สองฝั่งถนนด้านหลังวัดเกตการามตามแนวแม่น้ำปิง หรือบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ย่านวัดเกตการามจึงเป็นแหล่งค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค

³⁰ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. ย้อนอดีต ชุมชนวัดเกต. เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/506499/>

และยังมีอาคารร้านค้าหนาแน่นโดยปลูกสร้าง เป็นรูปแบบอาคารบ้านเรือนสถาปัตยกรรมจีนที่ยังคงหลงเหลืออยู่ให้เห็นในปัจจุบัน

เนื่องด้วยที่ตั้งของย่านที่มีระยะห่างจากกำแพงเมืองศูนย์กลางการปกครองในอดีตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บริเวณนี้ได้รับอนุญาตจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (พ.ศ. 2413 – 2440) เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ใน ขณะนั้นพระราชทานให้เป็นพื้นที่อาศัยของพ่อค้ามิชชันนารีชาวต่างชาติที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีและ ค้าขายในเมืองเชียงใหม่ทั้งพ่อค้าชาวไทยใหญ่ พ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวพม่า พ่อค้าแขกอินเดียทั้งมุสลิม และแขกซิกข์รวมถึงชาวตะวันตกที่เข้ามาทำกิจการค้าไม้ คณะของมิชชันนารี นิกายโปสเตสแตนต์ คณะ อเมริกัันเพรสไบเธเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ.2407 นอกจากนั้นยังมีช่างชาวลาวขมุ ที่เข้ามาทำงานให้กับบริษัทค้าไม้อีกด้วย

รูปที่ 4.1 แสดงรูปภาพชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ในอดีต

ที่มา : บุญเสริม สาดราภัย

โดยในปี พ.ศ.2432 บริษัทบริติช บอร์เนียว จำกัด มาตั้งสำนักงานบริเวณถนนหน้าวัดเกต และบริษัท บอมเบย์เบอร์มาเข้ามาในปี พ.ศ.2435 ตั้งอยู่ในย่านสันป่าข่อยทางตอนใต้ของย่านวัดเกตการาม เรียกได้ว่าในยุคนั้น ย่านวัดเกตการามเป็น **ยุคแห่งการค้าไม้** โดยเฉพาะทำน้ำในย่านที่กลายเป็นจุดปล่อยขลุ่ยลงแม่น้ำที่สำคัญของเมือง³¹ จนถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **“บ้านท่าช้าง”**

กระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2464 การรถไฟสายเหนือสร้างขึ้นมาถึงตัวเมืองเชียงใหม่³² ทำให้การขนส่งได้มีบทบาทเข้ามาแทนที่การขนส่งทางน้ำที่กำลังลดความนิยมลงส่งผลให้ย่านค้าขายย้ายไปอยู่ในบริเวณย่านสถานีรถไฟ ขยายตัวไปตามเส้นทางเจริญเมืองเข้าสู่ย่านท่าแพเชื่อมเข้ากับเขตเมืองเก่าทำให้การค้าขายในย่านวัดเกตการามลดบทบาทลงตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นประกอบกับสภาวะ

³¹ วิลาส นรินทร์สุขศิริ. “ร้อยปีหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ กับแผ่นดินสยาม”. *ศิลปวัฒนธรรม* 26 (มีนาคม 2548): 131-137.

³² จักรพงษ์ คำบุญเรือง. *ร้อยเรื่องเมืองล้านนา ทำน้ำปิงโบราณ เมืองเชียงใหม่*. เชียงใหม่, 2560.

ชบเซาทางเศรษฐกิจระหว่างช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488)และปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลให้ชาวต่างชาติ จำนวนมากที่อาศัยอยู่ในย่านวัดเกตการามและเชียงใหม่ในขณะนั้นต้องอพยพลี้ภัยออกนอกพื้นที่ ย่านวัดเกตการามจึงได้ผันตัวกลายมาเป็นย่านที่พักอาศัยเก่าแก่และที่เก็บสินค้าของเจ้าของกิจการการค้าเดิมในพื้นที่ที่ย้ายร้านไปอยู่ที่ย่านท่าแพ หรือตลาดวโรรสแทน

ในปี พ.ศ.2540 ตำบลวัดเกต มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งจัดเป็นอันดับที่ 2 ของอำเภอเมืองเชียงใหม่มีประชากรประมาณ 25,000 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าย่านวัดเกตการาม เป็นย่านพักอาศัยที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่ในอดีตโดยผู้ที่อยู่ในย่านส่วนใหญ่ยังคงเป็นลูกหลานของคนที่มาตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม นอกจากนี้ก็มีคนจากภายนอกเริ่มอพยพเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบธุรกิจเรื่อยมา³³

ในปีพ.ศ.2542 ย่านวัดเกตการามถูกประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็น “ย่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” โดยมีอาคารประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นหนึ่งในจุดหมายที่สำคัญในการศึกษาเที่ยวชมชุมชนอย่างต่อเนื่องและมีการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้าน ในชุมชนกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการอนุรักษ์ขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรมจากการรวมกันชะลอการรื้อศาลาบาตร อายุกว่า 100 ปี ในวัดเกตการาม ด้วยการจัดเสวนาเรื่อง “ฮ่วมกึด ฮ่วมใจ พัฒนาวัดเกต”(ร่วมคิด ร่วมใจ พัฒนาวัดเกต) แล้วส่งผลให้เกิดการลงประชามติยกเลิก การรื้อถอนศาลาบาตรจากคนในชุมชนต่อเนื่องทำให้มีการจัดทอดกฐินขึ้นเพื่อหาเงินบูรณะศาลาบาตรจนแล้วเสร็จซึ่งนับได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการอนุรักษ์ที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลสถาปัตยกรรมในชุมชนแห่งนี้

ต่อมาในปี พ.ศ.2550 ชุมชนได้มีการรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อเรียกร้องการคัดค้านร่างผังเมืองรวม เมืองเชียงใหม่ (ปรับปรุงครั้งที่3)ที่กำหนดให้ย่านวัดเกตการามเป็นพื้นที่สีแดงซึ่งหมายถึงที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากโดยจะส่งผลให้มีการขยายถนนเจริญราษฎร์ถึง 20 เมตร ซึ่งจะทำให้อาคารบ้านเรือนสองฝั่งถนนที่เป็นเรือนไม้พื้นถิ่นดั้งเดิมสูญหายไปรวมถึงรูปแบบการใช้พื้นที่ของย่านก็จะถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากจนทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อเรียกร้องขอเปลี่ยนแปลงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินจากสีแดงเป็นสีเหลืองทแยงขาวที่หมายถึง ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัยได้สำเร็จในปีพ.ศ.2556 หลังจากนั้นย่านวัดเกตการามก็ได้เป็นที่สนใจจากนักวิชาการ นักวิจัย ในการศึกษาเชิงอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนมาอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการวิจัยภายในย่าน อาทิเช่น การวิจัยเรื่อง เมืองเชียงใหม่ที่ยั่งยืน แนวความคิดและประสบการณ์ของย่านวัดเกต หรือหนังสือเล่าเรื่อง ย่านวัดเกตการาม 2546) รวมถึงหนังสือแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม

³³ วิฑูรย์ เหลือรุ่งเรือง และคณะ. “โครงการเผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.” 2547.

ย่านถนนเจริญราษฎร์ เป็นต้น ด้วยปัจจัยเหล่านี้ช่วยสนับสนุนให้คนภายในย่านและคนภายนอกเริ่มรับรู้ได้ถึงความเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของย่านวัดเกตการามเรื่อยมา โดยหากพิจารณาการเคลื่อนตัวของย่านวัดเกตการาม ในเรื่องของ การอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวแล้วสามารถสรุปภาพรวมบางส่วนของย่านในแต่ละช่วงเวลาได้ดังนี้

พ.ศ.2536 - ร้านอาหาร The Gallery ได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่นโดยสมาคมสถาปนิกสยาม พ.ศ.2540 - มีการจัดกิจกรรมทัวร์ย่านวัดเกต ส่วนหนึ่งในกิจกรรมทัวร์วัฒนธรรมเนื่องในงาน สืบสานล้านนา ครั้งที่ 1

- บ้าน 4 เสา 6 เสา ได้รับรางวัลอนุรักษ์ด้านสถาปัตยกรรมดีเด่นโดยสมาคมสถาปนิกสยามฯ

พ.ศ.2542 - จัดกิจกรรมทัวร์ย่านวัดเกต ซึ่งส่วนหนึ่งในกิจกรรมทัวร์วัฒนธรรม เนื่องในงานสืบสานล้านนา ครั้งที่ 3 จนทำให้เกิดการลงประชามติเก็บรักษาศาลาบาตร ในวัดเกตการามแล้วดำเนินการบูรณะให้กลับมาใช้ได้อีกครั้ง

พ.ศ.2543 - มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัดเกตมีการปรับปรุงจากกุฏิเจ้าอาวาสเดิมบริเวณภายในวัดเกตการาม

พ.ศ.2548 - ย่านวัดเกตการาม ได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทชุมชนพื้นที่ถิ่น โดยสมาคมสถาปนิกสยามฯ

พ.ศ.2549 - มีการจัดทำหนังสือบ้านต้าวัดเกต โดยชาวบ้านย่านวัดเกตการาม เพื่อเป็นการเก็บรวบรวม ประวัติของชุมชน

พ.ศ.2550 - มีการรวมตัวกันออกมาคัดค้านร่างผังเมืองรวมเชียงใหม่ (ปรับปรุงครั้งที่ 3) และสำเร็จในปี พ.ศ.2556 เป็นลำดับถัดมา

- เรือนระรินจินดา โรงแรมระรินจินดา ได้รับรางวัลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่น โดยสมาคม สถาปนิกสยามฯ

พ.ศ.2554 - มีหนังสือ แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมย่านถนน เจริญราษฎร์ (ธนิต ชุมแสง, 2554)

พ.ศ.2556 - บ้านบอร์เนียว โรงแรม 137 พิลลาร์เฮาส์ ได้รับรางวัลอนุรักษ์ด้านสถาปัตยกรรมดีเด่น โดยสมาคมสถาปนิกสยามฯ

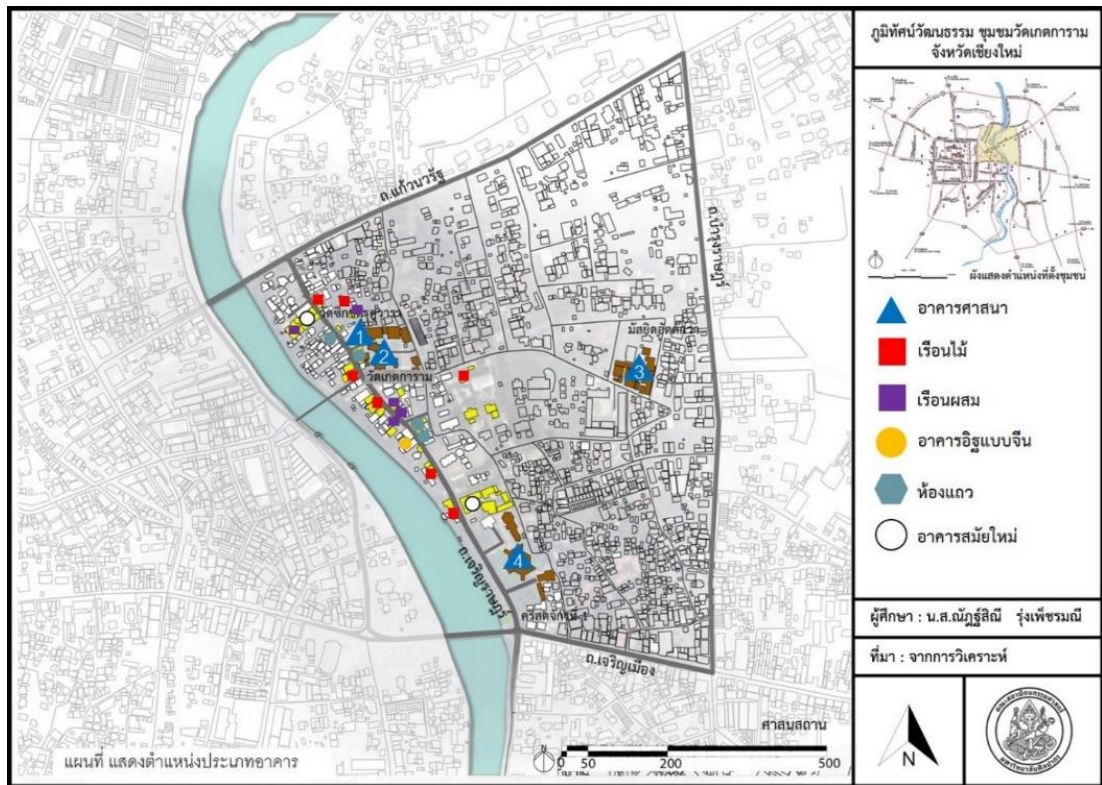
รูปที่ 4.2 บรรยากาศบ้านบอร์เนียว โรงแรม 137 พิลาร์เฮาส์
ที่มา : ผู้วิจัย

ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ย่านวัดเกตการามแห่งนี้เต็มไปด้วยศิลปะวัฒนธรรมที่มีความหมายและความหลากหลาย ในเรื่องของการผสมผสานทางด้านชาติพันธุ์และศาสนาที่สะท้อนออกมาผ่านมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ให้เห็นมาจนถึงปัจจุบันนี้ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาคารบ้านเรือนที่มีความผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นล้านนาให้เข้ากับรูปแบบอาคารตะวันตก ซึ่งเกิดจากการขยายตัวของย่านการค้าของชาวจีนในอดีต ถือได้ว่าย่านวัดเกตการามเป็นย่านของอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่

4.2 สภาพทั่วไปของชุมชนย่านวัดเกตการาม

4.2.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดถนนแก้วนครรัฐ
ทิศใต้	ติดถนนเจริญเมือง
ทิศตะวันออก	ติดถนนบำรุงราษฎร์
ทิศตะวันตก	ติดกับบริเวณริมแม่น้ำปิง

รูปที่ 4.3 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาและตำแหน่งประเภทอาคาร
ที่มา : ผู้วิจัยดัดแปลงและทำการวิเคราะห์จากแผนที่จังหวัดเชียงใหม่ของกรมโยธาธิการ
และผังเมืองพ.ศ.2552 และGoogle map,2562

โดยมีถนนสายสำคัญ คือถนนเจริญราษฎร์ ตัดผ่านทางด้านทิศตะวันตกของวัดเกตการาม (ด้านหลัง) และถนนหน้าวัดเกตอยู่ด้านตะวันออกของวัด (ด้านหน้า) โดยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเรียกพื้นที่ย่านชุมชนดังกล่าวว่า “ย่านวัดเกตการาม” เพื่อแสดงถึงพื้นที่ที่ทำการศึกษา

4.2.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่

4.2.2.1 ลักษณะทางภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดเชียงใหม่รวมถึงจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทยจะมีความแตกต่างจากภูมิอากาศของภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์อุณหภูมิในเวลากลางวันเฉลี่ยอยู่ที่ 21 องศาเซลเซียสและเวลากลางคืนยังคงมีอากาศเย็นช่วงที่มีอากาศหนาวมากที่สุด ได้แก่ เดือนธันวาคมและมกราคม ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่ต้นเดือนมีนาคมถึงปลายเดือนพฤษภาคมโดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตอนกลางวันประมาณ 30 องศาเซลเซียส ช่วงที่มีอากาศร้อนมากที่สุดได้แก่ เดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มประมาณเดือนมิถุนายนจนถึงสิ้นเดือนตุลาคม ฝนตกมากที่สุดในเดือนกันยายน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 25 องศาเซลเซียส

จังหวัดเชียงใหม่มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 25.4 องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20.1 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,200 มิลลิเมตร สภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุม 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น 3 ฤดู

4.2.2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ในพื้นที่ประกอบด้วยแม่น้ำปิงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักและเป็นแม่น้ำสายสำคัญของประเทศไทยและเป็นหนึ่งในสองของแม่น้ำที่บรรจบมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำปิงไหลอยู่ในหุบเขาระหว่างทิวเขาถนนธงชัยกลางกับทิวเขาผีปันน้ำตะวันตกซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่ตอยเชียงดาวในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีปริมาณน้ำไหลมาสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำปิงซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม แม่น้ำปิงมีแม่น้ำสาขาที่สำคัญอยู่ 6 สาย ได้แก่ น้ำแม่จัด น้ำแม่แตง น้ำแม่กวง น้ำแม่ลี น้ำแม่กลาง และน้ำแม่แจ่ม

4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

4.3.1 ผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2555³⁴

ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2555 ได้กำหนดให้บริเวณพื้นที่ศึกษามีการใช้ที่ดินอยู่ในเขตพื้นที่สีเหลืองทแยงขาวซึ่งจัดอยู่ในส่วนพื้นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย โดยให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่นให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละสิบของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ โดยที่ดินประเภทนี้ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดดังต่อไปนี้ (1) โรงงานทุกจำพวกตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน (2) คลังน้ำมันเชื้อเพลิงและสถานที่ที่ใช้ในการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง ที่ไม่ใช่ก๊าซปิโตรเลียมเหลวและก๊าซธรรมชาติ เพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง (3) สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซและห้องบรรจุก๊าซ สำหรับก๊าซปิโตรเลียมเหลวตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงแต่ไม่หมายรวมถึงร้านจำหน่ายก๊าซ สถานที่ใช้ก๊าซ และสถานที่จำหน่ายอาหารที่ใช้ก๊าซ (4) การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อเหตุรำคาญตามกฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข (5) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ (6) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม (7) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม (8) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรม (9) จัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย (10) การ

³⁴ “กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129, ตอนที่ 36 (25 เมษายน 2555): 17-22.

อยู่อาศัยประเภทห้องแถว ตึกแถว หรือบ้านแถว (11) คลังสินค้า (12) คลังวัตถุระเบิดหรือวัตถุเคมี (13) ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า (14) โรงฆ่าสัตว์ (15) ไซโลเก็บผลิตผลทางการเกษตร (16) สวนสนุกหรือสวนสัตว์ (17) ซั๊อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า (18) ซั๊อขายหรือเก็บเศษวัสดุ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการใด ๆ ให้ดำเนินการ หรือประกอบกิจการได้ในอาคารที่มีพื้นที่ทั้งหมดรวมกันไม่เกิน 1,000 ตารางเมตรและมีความสูงไม่เกิน 9 เมตรแต่ไม่หมายความรวมถึงโครงสร้างสำหรับใช้ในการส่งกระแสไฟฟ้ารับส่งสัญญาณวิทยุ สัญญาณโทรทัศน์หรือสัญญาณสื่อสารทุกชนิดการวัดความสูงของอาคารให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงพื้นดาดฟ้าสำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดจากระดับพื้นดินที่ก่อสร้างถึงยอดผนังของชั้นสูงสุด การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการใด ๆ ให้มีที่ว่างไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของแปลงที่ดินที่ยื่นขออนุญาต การใช้ประโยชน์ที่ดินริมฝั่งแม่น้ำปิง ลำคลองหรือแหล่งน้ำสาธารณะให้มีที่ว่างตามแนวนานริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำปิง ลำคลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณะไม่น้อยกว่า 6 เมตร เว้นแต่เป็นการก่อสร้างเพื่อการคมนาคมทางน้ำหรือการสาธารณสุขโรค

นโยบายและมาตรการที่มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบริเวณพื้นที่ศึกษา คือ การส่งเสริมและอนุรักษ์ด้านที่อยู่อาศัยและการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชน และระบบเศรษฐกิจโดยดำรงรักษาอาคารที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ไว้ รวมถึงการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากภายในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จะเห็นว่าแนวคิดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่พ.ศ.2555 พยายามที่จะมีความสอดคล้องกับลักษณะพื้นที่ชุมชนริมน้ำและพื้นที่ชุมชนที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ คือมีแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำและอาคารทางด้านประวัติศาสตร์โดยได้กำหนดข้อห้ามการใช้ที่ดินเพื่อกิจการต่าง ๆ เอาไว้แล้วดังที่กล่าวไปข้างต้นโดยมีการกำหนดให้มีที่ว่างตามแนวนานริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำไม่น้อยกว่า 6 เมตร ทำให้เห็นว่าระยะทางที่กั้นขอบเขตพื้นที่ไว้น้อยมาก ซึ่งไม่ได้มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำอย่างจริงจัง

4.3.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน³⁵

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัยเป็นพื้นที่ ที่ต้องการการบำรุงรักษาให้คงคุณค่าในการนำมาใช้ประโยชน์ต่อไปในระยะยาวซึ่งพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามจัดเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม พื้นที่ที่ทำการศึกษานำมาใช้ประโยชน์ได้แต่ต้องไม่ทำให้คุณค่าเดิมที่มีอยู่เสื่อมคลายลง โดยเกณฑ์การกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ ได้แก่

³⁵ กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 3-4.

1) แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งแร่ธาตุ ที่ดินที่อุดมสมบูรณ์สำหรับเกษตรกรรม แหล่งน้ำ
พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมหรือนอกเขตของผังเมือง

2) พื้นที่ที่วิเทศน์ธรรมชาติที่งดงาม เช่น ชายหาด เกาะแก่ง ท้องทะเล ทิวเขา หน้าผาโขดหิน
เป็นต้น

3) พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะวัฒนธรรม เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม
ศิลปะ สถาปัตยกรรม มักพบในเขตผังเมืองรวมกรณีที่เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนเก่า เช่น พื้นที่ชุมชน
วัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่ทำการศึกษาในครั้งนี้

ลักษณะอาคารบริเวณถนนเจริญราษฎร์ริมแม่น้ำปิงของย่านชุมชนวัดเกตการาม จังหวัด
เชียงใหม่ มีอาคารความสูง 1-2 ชั้นเป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วย อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรมหรือที่
เรียกว่า “เฮือนแป” ซึ่งมีด้วยกัน 2 แบบ คือ เฮือนไม้ อาคารอิฐแบบจีน และห้องแถว อาคารเพื่อ
การพักอาศัย ได้แก่ เรือนไม้ และเรือนผสม อาคารทางศาสนา และอาคารสาธารณะ ซึ่งอาคารส่วน
ใหญ่มีลักษณะเป็นเรือนแถวไม้กระจายตัวอยู่ริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน โดยมี
ศูนย์กลางชุมชน คือ วัดเกตการาม นอกจากนั้น ในปัจจุบันอาคารบ้านเรือนได้มีการปรับปรุงอาคาร
จากบ้านไม้ริมน้ำมาเป็นร้านอาหาร พิพิธภัณฑสถาน ร้านขายของที่ระลึก ร้านกาแฟ โรงแรม โฮสเทล
เพื่อให้ต้อนรับกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนมากขึ้น

- การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย ลักษณะประเภทอนุรักษ์เพื่อการ
อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นจะเป็นอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นหลัก รวมถึงมีประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชน
มาอย่างยาวนานซึ่งจัดเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีความสำคัญกับจังหวัดเชียงใหม่เป็น
อย่างมาก แต่ปัจจุบันก็ได้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะตัวอาคาร เพื่อให้เข้ากับพฤติกรรมของ
นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น โดยอาคารบ้านเรือน ในบริเวณย่านนี้ก็ได้ปรับเปลี่ยน มาเป็นอาคารเพื่อการ
พาณิชย์กรรมผสมกับการอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย โดยคนในชุมชนก็จะมีมีการประกอบการค้า
เป็นหลัก ซึ่งย่านวัดเกตการาม เป็นย่านเก่าแก่ของพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำปิง รวมถึงเป็นจุดกำเนิด
การค้าทางเรือ การขนส่งทางเรือ ของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่แรกในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการขนส่ง
ทางเรือโดยมีแม่น้ำปิง เป็นเส้นทางหลัก ในปัจจุบันได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการเดินทางจากทางน้ำ
สู่ทางบกไปแล้ว

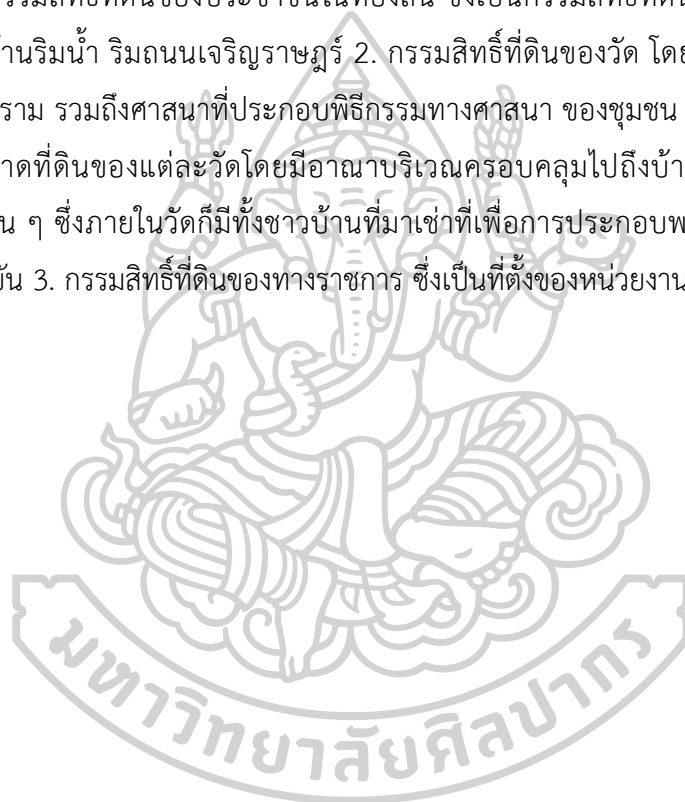
- การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา โดยศาสนาถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน
ดังนั้นพื้นที่ศึกษาจึงมีหลายศาสนารวมอยู่ด้วยกันในย่านชุมชน ได้แก่ ศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม
ฮินดู และซิกข์ โดยมีวัดเกตการาม ตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธ ซึ่งจัดเป็นวัดที่มีความสำคัญ
ทางประวัติศาสตร์และพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างมาก

- การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศึกษา การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนี้จะมี
ความสัมพันธ์กับพื้นที่วัด โดยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน

- การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ
- การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ ได้แก่ อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ หมายถึงอุตสาหกรรมที่ประกอบกิจกรรมเฉพาะอย่างของชุมชน อันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น หรือ อุตสาหกรรมที่จำเป็นต่อชุมชนเมือง และอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งอุตสาหกรรมในพื้นที่ชุมชนทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดย่อย³⁶

4.3.3 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

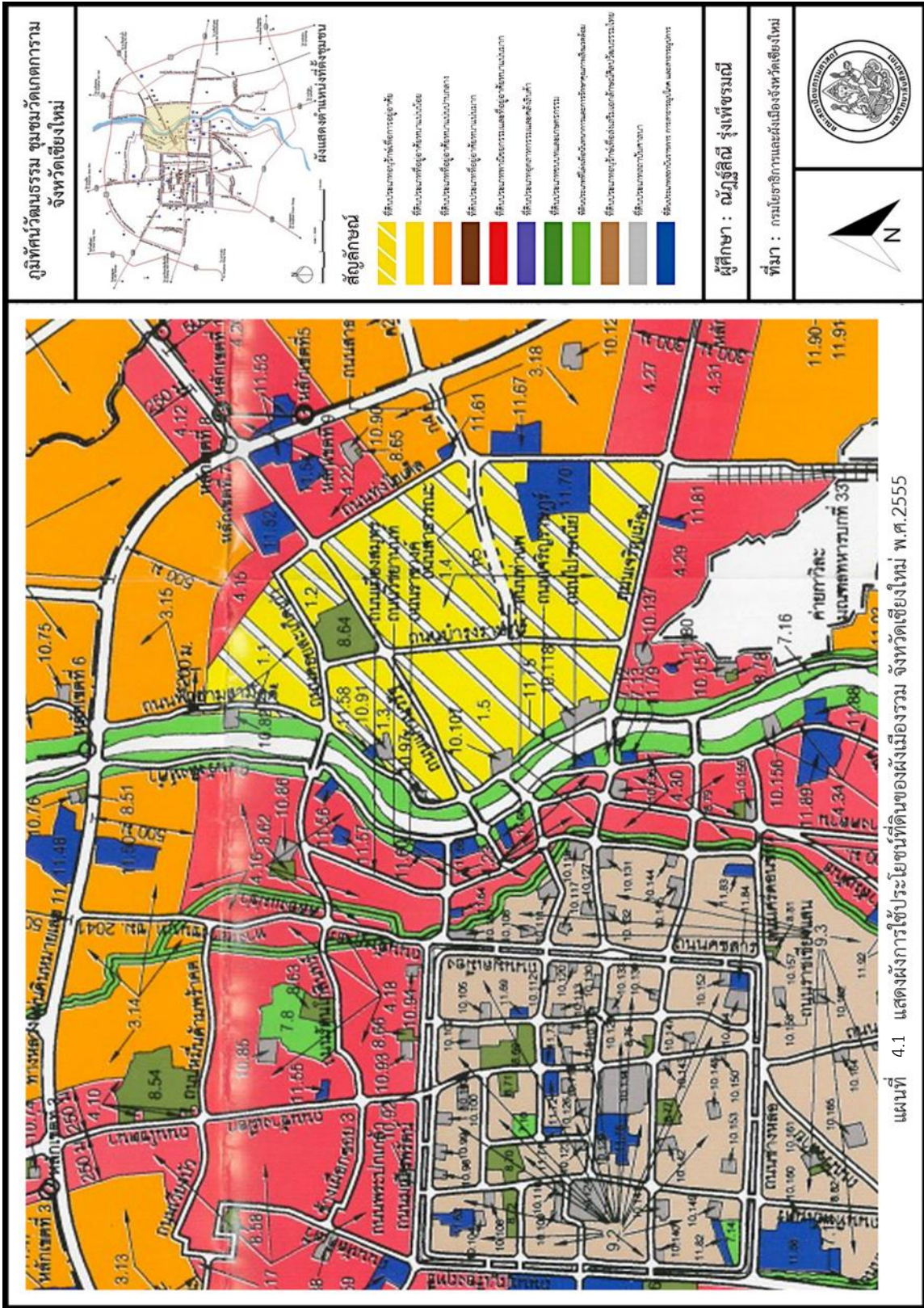
ลักษณะการถือครองที่ดินในพื้นที่ชุมชน สามารถจำแนกผู้ถือครอง กรรมสิทธิ์ที่ดินได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กรรมสิทธิ์ที่ดินของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ในพื้นที่ได้แก่ พื้นที่อาคารบ้านเรือน น้ำ ริมถนนเจริญราษฎร์ 2. กรรมสิทธิ์ที่ดินของวัด โดยตลอดแนวริมแม่น้ำปิง จะมีวัดเกิดการรวม รวมถึงศาสนาที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ของชุมชน ซึ่งมีขนาดที่ดินแตกต่างกันไปตามขนาดที่ดินของแต่ละวัดโดยมีอาณาบริเวณครอบคลุมไปถึงบ้าน โรงเรียนและบริเวณใกล้เคียงวัดนั้น ๆ ซึ่งภายในวัดก็มีทั้งชาวบ้านที่มาเช่าที่เพื่อการประกอบพาณิชย์กรรม ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน 3. กรรมสิทธิ์ที่ดินของทางราชการ ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการภายในพื้นที่³⁷

³⁶ กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 12.

³⁷ กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 13.

แผนที่ 4.1 แสดงผังการใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2555

4.4 โครงการคมนาคม

การสัญจรของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชุมชนวัดเกตการามริมแม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตถือได้ว่าแม่น้ำปิงจัดเป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญอย่างมากในการสัญจรและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้ ซึ่งในปัจจุบันบทบาทของการสัญจรการคมนาคมทางน้ำได้มีการลดบทบาทลงไปอย่างมาก ปัจจุบันการสัญจรทางบกได้เข้ามาแทนที่อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดเป็นระบบโครงข่ายการคมนาคมที่มีความเชื่อมโยงทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

4.4.1 ระบบการสัญจรทางน้ำ

โครงข่ายการสัญจรทางน้ำยังคงมีบทบาท ต่อการสัญจรและการขนส่งในพื้นที่ศึกษาอย่างมากโดยมีแม่น้ำสายหลัก คือ แม่น้ำปิงเป็นตัวเชื่อมชุมชนเข้าหากันรวมถึงใช้ในการเดินทางในชีวิตประจำวัน โดยบริเวณริมแม่น้ำปิงฝั่งตะวันออกนั้น ในอดีตยังเป็น พื้นที่เกษตรกรรม ทุ่งนา พื้นที่ชลประทาน เช่น ฝายพญาเพชร ฝายพญาคำ ฝายแม่ควา เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วย

1) แม่น้ำปิง การเดินทางโดยใช้เรือจะขึ้นมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วแยกย้ายไปตามสายน้ำสาขาต่าง ๆ เช่น ปิง วัง ยม น่าน โดยทำการค้าทางเรือกับศูนย์อำนาจทางใต้ เช่น กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงเทพฯตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าที่ทำการค้าทางเรือขึ้นล่องระหว่างลำนากับกรุงเทพฯ โดยใช้เส้นทางการค้าที่สำคัญ 2 เส้นทาง คือเส้นทางแม่น้ำปิง กับเส้นทางแม่น้ำน่าน โดยการค้าของเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ตาก จะใช้เส้นทางแม่น้ำปิงเป็นเส้นทางสายหลัก

กล่าวได้ว่า ก่อนที่เส้นทางรถไฟสายเหนือจะมาถึงลำปาง ในปี พ.ศ.2459 และถึงเชียงใหม่ในปี พ.ศ.2464 การค้าทางเรือของพ่อค้าชาวจีนขยายตัวอย่างมาก โดยสมัยนั้นการค้าทางเรือสามารถทำได้ตลอดทั้งปีแม้ในช่วงฤดูแล้ง ถ้าสินค้าขาดแคลนพ่อค้าคนจีนก็สามารถล่องเรือกลับมาซื้อสินค้าที่กรุงเทพฯ โดยใช้วิธีซูดทรายในแม่น้ำให้เป็นร่องหรือใช้กระดานไม้ช่วยชักลากเรือ

การเติบโตและขยายตัวของการค้าทางเรือในสมัยนั้นเป็นไปอย่างคึกคักมาก ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนตัดสินใจเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่อาศัยในภาคเหนือ

ประเภทการสัญจรทางน้ำ

ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ ยังสามารถใช้การคมนาคมทางน้ำได้สะดวกถึงแม้ว่ายานพาหนะทางบกจะเข้าถึงได้ในหลายพื้นที่แล้วก็ตาม ซึ่งยานพาหนะทางน้ำได้แก่

- 1) เรือโดยสาร เป็นเรือหางยาวซึ่งโดยสาร ได้ประมาณ 20-25 คน
- 2) เรือนำเที่ยว โดยจะเป็นเรือเครื่องหางยาวที่มีหลากหลายขนาดด้วยกันโดยปัจจุบันมีเจ้าที่ให้บริการล่องเรือชมทัศนียภาพบริเวณริมแม่น้ำปิงรวมถึงย่านวัดเกตการาม ซึ่งได้แก่ เรือของแม่ปิง ริเวอร์ครุยส์ (Mae Ping River Cruise) คือ กลุ่มผู้ประกอบการที่ให้บริการล่องเรือชมความงามริมสองฟากฝั่งแม่น้ำปิงในเขตตัวเมือง จ.เชียงใหม่ โดยมีบริการล่องเรือทั้งในช่วงเวลากลางวันตั้งแต่

เวลา 8.30 – 17.30 น. (เรือออกท่องเที่ยวทุก ๆ 1 ชม.) ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าต้องการจะล่องเรือเพียงแค่อ่างเดียวหรืออาจจะล่องเรือแล้วไปนั่งพักรับประทานอาหารที่ บ้านชานา (Thai Farmer's House) เป็น ข้าวซอย หรือ อาหารไทยชุดก็สามารถทำได้ การล่องเรือแม่น้ำปิงในช่วงเวลากลางวันนี้จะใช้เวลารวมกันประมาณ 2 ชม. และช่วงหัวค่ำแม่ปิงริเวอร์ครุยส์จะเปิดให้บริการล่องเรืออีกครั้งในเวลา 18.30 น. โดยช่วงหัวค่ำบริการล่องเรือแม่น้ำปิงจะเป็นแบบ Dinner Cruise วันละ 1 เที่ยว พร้อมรับประทานอาหารไทยชุดบนเรือ โดยใช้ระยะเวลาในการล่องเรือยามค่ำคืนราว 1.30 ชั่วโมง ประเภทของเรือล่องแม่น้ำปิงซึ่งให้บริการโดยแม่ปิงริเวอร์ครุยส์นั้นจะมีตั้งแต่เรือหางยาวลำเล็ก ขนาด 3 ที่นั่ง ซึ่งเหมาะกับคู่รักที่ต้องการความเป็นส่วนตัว เรือเอี่ยมจุ่นที่ต่อขึ้นจากไม้สักโบราณ ขนาด 16 ที่นั่งและ 24 ที่นั่ง หรือในกรณีที่นักท่องเที่ยวรวมตัวกันเดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่ในลักษณะของบริษัทห้างร้านหรือหน่วยงานราชการ แม่ปิงริเวอร์ครุยส์ก็ยังมีเรือเหล็กท้องแบนขนาดใหญ่ ขนาด 48 ที่นั่ง ที่สามารถเตรียมเอาไว้คอยให้บริการได้อีก 2 – 3 ลำตามความเหมาะสม

รูปที่ 4.4 แสดงลักษณะทัศนียภาพการสัญจรทางน้ำของชุมชนวัดเกตการาม

ที่มา : จากการสำรวจ 2562

ซึ่งแต่ละช่วงของแม่น้ำปิงนั้นจะมีท่าเทียบเรือรับส่งผู้โดยสารซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ตามร้านอาหารต่าง ๆ บริเวณริมแม่น้ำปิง ท่าเทียบเรือที่พบตลอดแนวริมแม่น้ำปิง ในอดีต จะประกอบไปด้วย

1. ทำน้ำสำหรับขนขึ้นไม้ซุง เป็นทำน้ำของผู้ที่มีโรงเลื่อยส่วนตัวทำการแปรรูปไม้ท่อนเพื่อใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน หรืออาจจะซักลากไม้ซุงเก็บไว้เพื่อขายให้กับบริษัทต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้รับสัมปทานจากทางราชการ ไม้เหล่านี้ลำเลียงมาในรูปของแพประกอบด้วยไม้ซุง จะจอดเฉพาะท่าของแต่ละเจ้าของ เช่น ทำน้ำพ่อเลี้ยงหม่องผ่อ ทำน้ำพ่อเลี้ยงน้อยแก้ว ทำน้ำขุนกัน ทำน้ำเจ๊กแก้ว ทำน้ำเจ๊กเทียม และท่าจักรของหมอเอ็ม.เอ.ซิค เป็นต้น

2. ทำน้ำสำหรับขขึ้น-ขลงสินค้า เรือสือซึ่งเป็นเรือขนาดเล็ก จะจอดเคียงคู่กันไป ซึ่งได้แก่ ทำน้ำไปรษณีย์ท่าสะอาด ท่าวัดเกต และท่าศาลา สินค้าที่ขึ้นลง ณ ท่าไปรษณีย์หรือท่าน้ำสถานนั้น ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์) คือผ้าชนิดต่าง ๆ เครื่องเหล็ก เครื่องมือช่าง เหล้าฝรั่ง อาหารกระป๋อง ของกินของใช้และเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในขณะที่นครเชียงใหม่ยังอยู่ในสภาพของประเทศราช อาหารการกินจึงค่อนข้างขัดสนและขาดแคลนมาก การบุกเบิกที่ดินเพื่อทำไร่ ทำนาและทำสวน จึงไม่มีมากนัก เว้นแต่การปลูกต้นหมากพลู และปล่อยครั้งตามต้นฉำฉา สินค้าที่นำไปขายหาเรือล่อง จึงได้แก่ ครั่ง หมาก พริกแห้งและของป่าเท่านั้น สินค้าที่เหนือจากนี้มีราคาสูงคือ ผืน ซึ่งบรรดาพ่อค้าชาล่องจะนำผืนลงไปด้วย ทั้งที่กฎหมายได้ตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ว่า “ห้ามซื้อ ห้ามขายผืนและห้ามสูบผืน (พ.ศ.2345)”

3. ทำน้ำต้อนรับเจ้านาย ทำน้ำนี้จะเป็นท่าผูกขาดใช้เฉพาะเจ้านาย เป็นท่าขึ้น-ลงและจอดเรือ ของเจ้านายเท่านั้น ซึ่งมีบันทึกการเดินทางเสด็จมาเยี่ยมนครเชียงใหม่ของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อปี พ.ศ.2451-2452 ซึ่งเป็นการเตรียมการรับเสด็จทางเรือพระที่นั่งตามลำน้ำปิง ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งในสมัยนั้น ข้าหลวงประจำนครเชียงใหม่ (เทียบเท่าผู้ว่าราชการจังหวัด) ต้องสนองคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทย ทำการสำรวจพื้นที่ ออกคำสั่งถึงนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ที่ขบวนจะเสด็จผ่านโดยการเกณฑ์แรงงานราษฎร ตัดไม้ซาง ไม้บงและฟาง เพื่อทำประรำชั่วคราวต้อนรับขบวนเรือของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีที่จะจอดพักค้างคืน

4. ทำน้ำสำหรับเจ้านายอาบน้ำดำหัว ทำน้ำจะจัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษในวันสงกรานต์หรือวันสังขารล่อง ซึ่งเป็นประเพณีที่คนพื้นบ้านจะรักษาไว้อย่างเคร่งครัด โดยการนำของเจ้าผู้ครองเมืองในยุคนั้น พระยาอนุบาลพายัพกิจได้บันทึกไว้ว่า ตามที่ได้สืบถามผู้สูงอายุในเชียงใหม่ว่าขณะที่ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เป็นเจ้าครองเชียงใหม่อยู่นั้น เมื่อถึงวันสงกรานต์ล่อง (วันมหาสงกรานต์) พระเจ้าอินทวิชยานนท์แต่งองค์เสด็จแต่เช้าลงจากคุ้มหลวงกลางเวียง ซึ่งมีบริเวณประมาณหน้าศาลากลางจังหวัด (หลังเดิม) ประทับแคร่หาม มีขบวนแห่ซ้อง กลอง พร้อมด้วยเจ้านาย พระญาติราชวงศ์ข้าราชการตามเสด็จออกจากคุ้ม มุ่งหน้าไปตามประตูช้างเผือกเลียบบคูเวียงลงไปจนถึงท่าน้ำเจดีย์งาม ในบริเวณนั้นเคยมีคุ้มของเจ้านายอยู่ทางด้านเหนือและใต้

5. ทำน้ำเพื่อชักน้ำขึ้นในการเกษตรกรรม เนื่องจากแม่น้ำปิงในยุคนั้นยังไม่มีเขื่อนหรือฝายกั้นน้ำแต่อย่างใด น้ำจึงไหลเชี่ยวอยู่ในร่องน้ำตลอดทั้งปี จึงมีชาวบ้านได้ทำหลุก (ระทัด) ติดอยู่ทั้งสองฝั่ง จะสร้างห่างจากฝั่งหรือติดฝั่งสุดแล้วแต่น้ำไหลผ่าน แกนกลางของหลุกจะทำด้วยแก่นไม้ ส่วนประกอบอื่นเป็นไม้ไผ่ทั้งสิ้น น้ำจะไหลพัดเอาตะไคร้ที่ติดกับไม้ไผ่วงกลมที่เจาะเป็นกระบอกไว้ พอถึงตอนบนก็เหนี่ยวใส่ราง ลงสู่ท่อไม้ไผ่ที่เจาะทะลุปล้อง ทำให้น้ำไหลลงสวนผักที่ชาวบ้านปลูกไว้บนฝั่งน้ำทั้งสองฟากของแม่น้ำปิง หลุกจะหมุนอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน พอถึงช่วงน้ำหลาก ไม้ซุงไหล

มาก็พังหลุกหลายลงไปใต้อ่างน้ำปิง พอหมดหน้าฝนน้ำไหลตามปกติ ก็สร้างกันขึ้นใหม่ ริมฝั่งแม่น้ำปิง จึงเป็นแหล่งปลูกพืชผลต่าง ๆ มากกว่าแหล่งอื่น ๆ

6. ทำน้ำอุโบสถหรือทำน้ำอันเป็นมงคลในการล่องเรือ ในสมัยนั้นมีทำน้ำอุโบสถ คือ “ทำน้ำวังสิงห์คำ” ตรงข้ามทำน้ำวัดศรีโคง เป็นอุโบสถหลังใหญ่สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง มีลวดลายแกะสลักมีห้องกว้างขวางจะใช้ในการบวชพระ บวชเณร หลังจากเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ได้พัดเอาอุโบสถพังทลายลง จากนั้นก็ไม่เห็นการสร้างขึ้นแทนได้อีก ผู้ที่ใช้เรือล่องในยุคนั้น มีสัจจะหลายประการ พึงกระทำ ขณะที่เรือล่องสู่ภาคกลางของประเทศ ก่อนจะล่องเรือก็ทำพิธีบวงสรวงขอขมาเจ้าที่ เทวดารักษาทำน้ำ ที่ชาวเรือจะแวะขอประพรมน้ำมนต์จากตุ้หลวง วัดชัยมงคล เพื่อเรือเข้าสู่แก่งต่าง ๆ ได้อย่างปลอดภัย จึงมีชื่อเรียกว่า “ทำเรือวัดชัยมงคล”

7. ทำเรือที่ใช้ในกิจกรรมอย่างอื่น ทำน้ำประเภทนี้แบ่งย่อยลงไปเป็นทำผูกขาดเฉพาะ และทำน้ำเอกชน ที่ว่าเป็นทำน้ำผูกขาดนั้น คือ ทำที่ใช้เฉพาะเจ้านาย ราชบรรดาศักดิ์จะไปใช้ไม่ได้ คือ “ทำคุ่มหลวง” เป็นทำน้ำที่อยู่ติดกับคุ่มหลวงของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ของพลตรีเจ้า แก้วนวรรฐ เป็นทำน้ำสำหรับช่างของเจ้าหลวงลงอาบน้ำ ช่างหลายเชือกจะลงไปอาบน้ำพร้อม ๆ กัน โดยมีความรู้ช่างเป็นผู้ลงไปกับช่าง ทำความสะอาดถูเรือนร่างของช่างให้ผ่องแผ้ว ทำอาบน้ำช่างมีอยู่สองแห่ง คือ ทำน้ำต้นลำไย กับ ทำน้ำคุ่มหลวง

8. ทำน้ำสำหรับเอกชน เช่นของห้างบอร์เนียวและห้างทองบอมเบย์นั้นก็ต่างหาก ซึ่งมีชื่อว่า “ทำน้ำห้างบอร์เนียว” ตั้งอยู่ตรงข้ามสำนักงานของบริษัทบอร์เนียว จำกัด ซึ่งต่อมาได้ถวายช่างเผือกแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 หนึ่งเชือก ซึ่งเป็นช่างคู่บารมี มีพระนามว่า “พระเศวตคชเดชดิลก” อันเป็นช่างประวัติศาสตร์สำคัญเชือกหนึ่งของไทย

9. ทำน้ำของกรมป่าไม้ ซึ่งตั้งอยู่ที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่เป็นทำน้ำที่คู่กับเชียงใหม่ และมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ในการเสด็จกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี เมื่อ พ.ศ.2451-2452.³

10. ทำน้ำของร้านอาหารต่าง ๆ บริเวณริมแม่น้ำปิง ซึ่งปัจจุบันได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว³⁸

³⁸ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. ร้อยเรื่องเมืองล้านนา ทำน้ำปิงโบราณ เมืองเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่, 2560.

รูปที่ 4.5 แสดงลักษณะท่าเรือและการสัญจรริมแม่น้ำปิงในอดีต
ที่มา : จักรพงษ์ คำบุญเรือง เชียงใหม่ (2560)

4.4.2 ระบบการสัญจรทางบก

การตัดถนนในระยะแรกมีการตัดถนนบริเวณชุมชนวัดเกตการามทางตะวันออกริมแม่น้ำปิง โดยถนนมีลักษณะเป็นเส้นตรงไม่คดเคี้ยวและมีถนนเส้นรองเป็นซอยย่อยเข้าไปในพื้นที่ของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ต่อมาชุมชนเริ่มมีการขยายตัว รวมถึงประชาชน นักท่องเที่ยว เริ่มเข้ามามีบทบาทกับชุมชนมากขึ้นทำให้มีเส้นทางจราจรที่เพิ่มขึ้นโดยมีโครงข่ายถนนที่เข้าถึงพื้นที่ศึกษา ดังนี้

ถนนสายหลัก

เป็นถนนที่เชื่อมต่อทั้งในเขตพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง โดยทำหน้าที่จัดการปัญหาการจราจรในจังหวัดเชียงใหม่ และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

1. ถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เป็นถนนสายหลักที่เชื่อมจุดต่างๆของเมืองเข้าหากัน โดยไม่ต้องผ่านเมืองเก่า
2. ถนนแก้ววรัฏฐ เป็นถนนที่สร้างขึ้นสมัย พ.ศ. 2476 เพื่อเชื่อมการคมนาคม อำเภอรอบนอกกับในเมือง เป็นถนนสายสำคัญในอดีตเรียกว่า ถนนสายสันทราย-ดอยสะเก็ด แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นถนนแก้ววรัฏฐ
3. ถนนเจริญเมือง เป็นถนนที่เชื่อมกับถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่ – ลำปางและถนนท่าแพ เพื่อเข้าสู่พื้นที่ชุมชน และย่านเมืองเก่าได้

ถนนสายรอง

เป็นถนนที่เชื่อมต่อภายในเขตพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม เป็นถนนเทศบาลนครและลาดยาง

1. ถนนเจริญราษฎร์ เป็นถนนที่เชื่อมระหว่างถนนแก้ววรัฏฐ์และถนนเจริญเมือง ซึ่งถนนเส้นนี้จัดเป็นถนนที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นถนนที่ใช้เข้าถึงพื้นที่ชุมชน

2. ถนนบำรุงราษฎร์ เป็นถนนสายย่อยที่เชื่อมระหว่างถนนแก้ววรัฏฐ์ กับถนน เจริญเมืองเช่นกัน โดยทางทิศเหนือจะไปจรดกับถนนรัตนโกสินทร์

3. ถนนหน้าวัดเกต เป็นถนนซอยย่อยที่เข้าถึงวัดเกตได้โดยตรง รวมถึงเข้าถึงสถานที่ต่างภายในชุมชน เช่น ศาสนสถาน สถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ภายในชุมชน ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

ประเภทการสัญจรทางบก

ระบบขนส่งสาธารณะ

1. รถบัสสาธารณะ ของขนส่งมวลชนจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

1.1 สาย R1 โดยเส้นทางการเดินรถเริ่มจากสวนสัตว์เชียงใหม่ – มทร.ล้านนา – หน้า มช. – ศูนย์การค้าเมญ่า – กาดสวนแก้ว – ประตูช้างเผือก – ขนส่งช้างเผือก – ตลาดวโรรส – สี่แยกสันป่าข่อย – สี่แยก ร.ร.ปรัณสีฯ – รพ.แมคคอร์มิค – ร.ร.ดาราฯ – ขนส่งอาเขต – เซ็นทรัลเฟสติวัล รถออกทุก 30 นาที ให้บริการ 06.00น. – 22.00น.

1.2 สาย B1 โดยเส้นทางการเดินรถเริ่มจาก ขนส่งอาเขต – ถนนทุ่งโฮเต็ล – สถานีรถไฟ – ถนนเจริญเมือง – ตลาดสันป่าข่อย – สะพานนวรัฐ – ประตูท่าแพ – สี่แยกกลางเวียง – สภ.เมืองเชียงใหม่ – วัดพระสิงห์ – ร.ร.วัฒโนฯ – รพ.สวนดอก – รพ.ประสาธ – ตลาดต้นพยอม – มช.ประตูปตท. – รร.เชียงใหม่ภูคำ – หน้า มช. – มทร.ล้านนา – สวนสัตว์ – ย้อนกลับเส้นทางเดิม (ขากลับผ่านตลาดวโรรส) รถออกทุก 30-60 นาที (วันเสาร์-อาทิตย์ ทุก 60 นาที) ให้บริการ 06.30 น. – 18.00น.

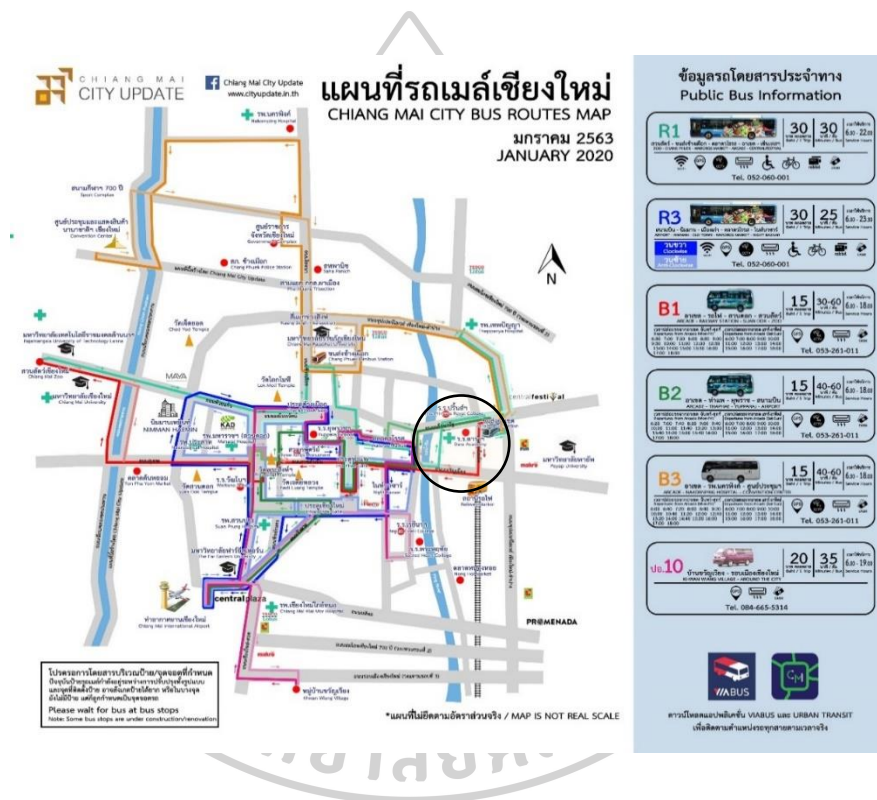
สาย B2 โดยเส้นทางการเดินรถเริ่มจาก ขนส่งอาเขต – ถนนแก้ววรัฏฐ์ – ร.ร.ดาราฯ – รพ.แมคคอร์มิค – ร.ร.ปรัณสีฯ – สะพานนครพิงค์ – ตลาดวโรรส – สี่แยกพุทธสถาน – ประตูท่าแพ – ร.ร.ยุพราชฯ – วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ – วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ – วัดพระสิงห์ – ร.ร.สอนคนตาบอด (ตรงข้าม ร.ร.วัฒโนฯ) – แจ่งกูเอื้อง – สวนบวหาด – ประตูเชียงใหม่ – ถนนวัวลาย – สี่แยกสนามบิน – เซ็นทรัลพลาซ่า เชียงใหม่แอร์พอร์ต – ท่าอากาศยานเชียงใหม่ – ย้อนกลับเส้นทางเดิม (ขากลับผ่านด้านข้าง รพ.สวนดอก) รถออกทุก 40 นาที (วันเสาร์-อาทิตย์ ทุก 60 นาที) ให้บริการ 06.20น. – 18.00น.

2. รถสองแถวแดง โดยจะให้บริการตามรอบเมืองเชียงใหม่ โดยค่าใช้จ่ายจะคิดตามระยะทาง

รูปที่ 4.6 แสดงรูปภาพระบบขนส่งสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่
ที่มา .ศ.ผู้วิจัย จากการสำรวจ พ :2562

รูปที่ 4.7 แสดงเส้นทางระบบขนส่งสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่
ที่มา : เว็บไซต์ www.cityupdate.in.th

สำหรับการใช้บริการรถเมล้นั้นจะมีป้ายรถเมล์อยู่ทุก ๆ 500 เมตร ตลอดแนวเส้นทางและตามสถานที่สำคัญ ป้ายสี่เหลี่ยมหรือสี่ฟ้าสำหรับสาย B1, B2, B3 ป้ายสี่บานเย็นสำหรับสาย ปอ.10, ส่วนป้ายของสาย R1 และ R3 ใช้ป้ายสีน้ำเงินขอบแดงและป้ายเล็กสีขาว โดยระหว่างรอรถสามารถใช้

แอปพลิเคชัน URBAN TRANSIT และ VIABUS เพื่อดูตำแหน่งของรถเมล์ทุกสายได้แบบตามเวลาจริง³⁹

รูปที่ 4.8 แสดงตำแหน่งป้ายรถประจำทางสาธารณะ

ที่มา : ผู้วิจัย จากการสำรวจ พ.ศ.2562

4.5 คุณภาพสิ่งแวดล้อม

ลักษณะสิ่งแวดล้อมบริเวณริมแม่น้ำปิง ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ และบริเวณใกล้เคียงที่อยู่ติดกับริมแม่น้ำปิงนั้น มีผลต่อความต้องการที่จะพักอาศัยของคนในชุมชน เช่น คุณภาพของ แม่น้ำ อากาศ และเสียง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการใช้พื้นที่ริมน้ำ

4.5.1 คุณภาพแม่น้ำปิง

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทางภาคเหนือที่มีแม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยเป็นหนึ่งในแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลมารวมตัวกันกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งแม่น้ำปิงถือได้ว่า เป็นแม่น้ำสายสำคัญของประเทศไทยและเป็นหนึ่งในสองของแม่น้ำที่บรรจบมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิงไหลอยู่ในหุบเขาระหว่างทิวเขาถนนธงชัยกลางกับทิวเขาผีปันน้ำตะวันตกมีต้นน้ำอยู่ที่ต๋อยเชียงดาว ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ไหลลงทางใต้ผ่านจังหวัดลำพูน รวมกับแม่น้ำวังที่อำเภอบ้าน ตาก จังหวัดตาก ไหลลงทางใต้ผ่านจังหวัดกำแพงเพชรแล้วมาบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ และจากจุดนี้ไปเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิงมีความยาวทั้งสิ้น 658 กิโลเมตร ซึ่งจากรายงานคุณภาพของแม่น้ำปิงในปี 2562 จะพบว่า คุณภาพแม่น้ำปิงที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษานั้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่เสื่อมโทรมโดยมีช่วงคะแนนอยู่ที่ 31-60 คะแนน⁴⁰

³⁹ รถเมล์เชียงใหม่ RTC Chiang Mai City Bus. รถเมล์เชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.cmhy.city/place/17469-RTC-BUS-R1-CM-Zoo-Central-festival>

⁴⁰ ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปิง พ.ศ. 2549.” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123, ตอนที่ 27 (16 มีนาคม 2549): 40.

รูปที่ 4.9 แสดงจุดตรวจวัดค่าดัชนีคุณภาพแม่น้ำปิง และกราฟแสดงค่าดัชนีคุณภาพน้ำปิง WQI
ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ, ระบบฐานข้อมูลคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดินทั่วประเทศ (IWIS)

4.5.2 คุณภาพอากาศและเสียง

จากการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่โล่งติดกับแม่น้ำปิง และถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งยังคงเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และประกอบการค้าขายเป็นหลัก ทำให้มลพิษทางอากาศในพื้นที่ศึกษาอยู่ในคุณภาพที่ดี ส่วนมลพิษทางเสียงนั้นส่วนใหญ่เกิดจากเสียงของท่อไอเสียของเรือหางยาวและเรือนำเที่ยว ซึ่งจะทำให้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามร้านอาหารบริเวณริมแม่น้ำปิงรวมถึงที่พักอาศัยริมน้ำโดยมลพิษของเสียงส่วนใหญ่เกิดในช่วงเช้าและช่วงเย็นซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเดินทางทางน้ำในการประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ทั้งนี้ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนต่างไม่รู้สึกรำคาญมากนักเนื่องจากความเคยชิน

4.6 ระบบสาธารณูปโภค

4.6.1 การระบายน้ำในพื้นที่

สถานการณ์แหล่งน้ำชลประทานในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ม.ค. 63) เชื่อนขนาดใหญ่มากจำนวน 2 แห่ง มีปริมาณน้ำเก็บกักอยู่ที่ 211.389 ล้าน ลบ.ม. หรือ 40.04% แบ่งเป็น เชื่อนแม่จันทสมบูรณ์ชล มีปริมาณน้ำเก็บกัก 138.176 ล้าน ลบ.ม. หรือ 52.14% น้อยกว่าปี 2562 – 122.479 ล้าน ลบ.ม. หรือ 46.22% ซึ่งได้ดำเนินการบริหารจัดการน้ำโดยการงดส่งน้ำเข้าพื้นที่เพาะปลูกในวันเสาร์และวันอาทิตย์และเชื่อนแม่กวอดมธารา มีปริมาณน้ำเก็บกัก 73.213 ล้าน ลบ.ม. หรือ 27.84

% น้อยกว่าปี 2562 – 63.516 ล้าน ลบ.ม. หรือ 24.15% ทั้งนี้ ในปี 2562 มีปริมาณฝนสะสม 911 มิลลิเมตร น้อยกว่าค่าเฉลี่ยปกติที่มีค่าเท่ากับ 1,165 มิลลิเมตรส่งผลให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำปิงที่ตรวจวัดที่สะพานนารัฐ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (สถานี P.1) มีปริมาณน้ำรายปีสะสม เท่ากับ 519 ล้านลูกบาศก์เมตร น้อยกว่าค่าเฉลี่ยปกติที่มีค่าเท่ากับ 1,639 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งนับว่าปีนี้มีปริมาณน้ำทำน้อยที่สุดเป็นลำดับที่ 2 รองจากปี 2559 (314 ล้านลูกบาศก์เมตร) จากสถิติข้อมูลตั้งแต่ปี 2464 ถึงปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าปัจจุบันในเขตจังหวัดเชียงใหม่ยังไม่มีพื้นที่ประกาศภัยแล้ง แต่สำนักงานชลประทานที่หนึ่ง ก็ได้ขอความร่วมมือจากประชาชนและกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกภาคส่วน ใช้ทรัพยากรน้ำในพื้นที่อย่างประหยัดและรู้คุณค่าเพื่อให้เพียงพอสำหรับความต้องการใช้น้ำทุกกิจกรรมและสามารถผ่านพ้นวิกฤติภัยแล้งปี 2563 ไปได้ นอกจากนี้ยังได้ขอความร่วมมือเกษตรกรลดการทำนาปรังและส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อยแทน พร้อมทั้งวางแผนจัดสรรน้ำช่วยในการผลิตน้ำประปาให้เพียงพอตลอดฤดูแล้ง อีกทั้งควบคุมระดับน้ำ คุณภาพน้ำ โดยการเฝ้าระวังการระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำปิงและขอความร่วมมือจากกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำให้ปฏิบัติตามแผนการใช้น้ำแต่ละรอบเวรที่กำหนดไว้

4.6.2 ระบบบริการประปา

ระบบน้ำอุปโภค - บริโภคของพื้นที่ชุมชนมีการเปลี่ยนจากการใช้น้ำจากแม่น้ำในอดีตมาใช้ น้ำประปาโดยมีโครงข่ายของการประปาอยู่ในความรับผิดชอบของการประปานครหลวงส่วนภูมิภาค เขต 9 รับผิดชอบการบริการในพื้นที่ 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง และลำพูน โดยในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามนั้น จะมีพื้นที่หน่วยบริการและเขตจำหน่ายน้ำอยู่ที่หน่วยบริการ แม่ข่ายเชียงใหม่ เทศบาลนคร เชียงใหม่ ซึ่งสภาพน้ำปัจจุบันมีคุณภาพที่ดี ใช้เพื่ออาบ ซักผ้า ซักล้าง การเกษตร กิจกรรม อื่น ๆ ได้

4.6.3 ระบบบริการไฟฟ้าและโทรศัพท์

พื้นที่ชุมชนอยู่ในเขตการให้บริการของการไฟฟ้านครหลวง อำเภอเมืองเชียงใหม่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 (ภาคเหนือ) จ.เชียงใหม่ การให้บริการไฟฟ้ากับชุมชนจะจ่ายให้แก่ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนริมถนนเจริญราษฎร์และริมแม่น้ำปิงโดยจะเป็นการปักเสาไฟฟ้าไปตลอดแนวถนนสองฝั่ง การไฟฟ้านครหลวงจะติดตั้งหม้อแปลงไฟฟ้าเป็นระยะ ๆ เพื่อกระจายกระแสไฟไปตามบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ส่วนระบบโทรศัพท์ใช้วิธีการเดินสายร่วมกับเสาของการไฟฟ้าเหมือนสภาพปกติทั่วไป โดยปกติอยู่ในพื้นที่ให้บริการขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยและบริษัทเทเลคอมเอเชีย ให้บริการครอบคลุมทุกพื้นที่

4.6.4 การจัดเก็บขยะ

ในบริเวณพื้นที่ชุมชนจะมีรถเก็บขยะของหน่วยงานปกครองจะทำหน้าที่เก็บขยะทั้งทางบก และทางน้ำโดยจะแบ่งตามเขตการปกครองให้บริการอาทิตย์ละ 3 วัน ขยะที่เก็บได้จะนำมารวมกันที่

จุดทิ้งขยะและจะมีรถขยะมารับไปกำจัดสำหรับพื้นที่ภายในชุมชนที่ไม่ได้ติดกับแม่น้ำจะมีให้บริการ เก็บขยะมีถังขยะสาธารณะให้บริการ

4.7 ระบบสาธารณูปการ

4.7.1 สถาบันทางการศึกษา

ลักษณะทั่วไปของสถาบันการศึกษาภายในชุมชนจะมีระดับประถมจนถึงมัธยม โดยส่วนใหญ่จะอิงกับวัดอยู่ติดกับวัดเกตการาม โรงเรียนเหล่านี้จะรับนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล-ประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตั้งอยู่ภายในชุมชนซึ่งโรงเรียนจะมีทั้งแบบพุทธ และ คริสต์ ซึ่งจัดว่าเป็นศูนย์กลางชุมชน ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นในบริเวณพื้นที่ชุมชนจะไม่มี

4.7.2 สถาบันทางศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ นับถือศาสนาด้วยกันถึง 5 ศาสนา ซึ่งชุมชนแห่งนี้จัดว่ามีความหลากหลายทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งประกอบไปด้วย ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ โดยมีวัดเกตการามเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธและของชุมชน มีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาของแต่ละศาสนาอยู่บริเวณภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสักการะของชาวไทยเชื้อสายจีนประจำอยู่ตามบ้านเรือนของคนในชุมชนอีกด้วย

รูปที่ 4.10 วัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

รูปที่ 4.11 วัดชีกซ์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : ผู้วิจัย จากการสำรวจ พ.ศ. 2562

4.7.3 ตลาดชุมชน

การให้บริการตลาดภายในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ตลาดวโรรส หรือ กาดหลวง ถือเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นตลาดเก่าแก่ที่มีประวัติอันยาวนานมานับร้อยปี เดิมทีที่ตั้งปัจจุบันแห่งนี้เป็นที่ข่วงเมรุ หรือที่ปลงพระศพและเป็นที่พักพระอัฐิของเจ้าเชียงใหม่หลายพระองค์ หลังจากที่พระชายาเจ้าดารารัศมีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริให้ย้ายพระอัฐิไปไว้ที่วัดสวนดอก และได้รวบรวมเงินส่วนพระองค์และเงินจากเจ้าอินทวโรรสฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในสมัยนั้น มาสร้างตลาดขึ้นในบริเวณข่วงเมรุนี้ และได้พระราชทานชื่อว่า “ตลาดวโรรส” ตามพระนามของเจ้าอินทวโรรส นอกจากนี้ยังมีตลาดต้นลำไยซึ่งอยู่ติดกับตลาดวโรรส ขายสินค้าพื้นเมือง ของกิน อาหารพื้นเมือง ผลไม้ อาหารแห้ง และเสื้อผ้า เป็นต้น

4.7.4 สถานบริการและสาธารณสุข

ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ มีโรงพยาบาลที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ชุมชน ได้แก่ โรงพยาบาลแมคคอร์มิคเชียงใหม่ซึ่งถือเป็นโรงพยาบาลเอกชนแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ อายุ 131 ปี ตั้งอยู่บนถนนแก้ววรัฐ คลินิกขนาดย่อมเปิดให้บริการบริเวณถนนเจริญเมืองและมีศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย อยู่ตามตำบลต่าง ๆ คอยให้บริการภายในชุมชน

รูปที่ 4.12 แสดงบรรยายบริเวณตลาดวโรรส และตลาดต้นลำไย

ที่มา : ผู้วิจัย จากการสำรวจ 2562

รูปที่ 4.13 แสดงรูปโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่ในสมัยอดีต

รูปที่ 4.14 แสดงรูปโรงพยาบาลแมคคอร์มิค จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน

ที่มา : ข้อมูลและภาพ โรงพยาบาล แมคคอร์มิค

4.8 ลักษณะทางเศรษฐกิจของพื้นที่

ชุมชนวัดเกต เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออกเกิดจากชนหลายเชื้อชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาวจีน ชาวฝรั่งและชาวพื้นเมือง สามารถดูได้จากรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่ยังหลงเหลือมาจนถึงในปัจจุบันนี้ มีวัดเกตการามอยู่ศูนย์กลางระหว่างชุมชน การก่อสร้างอาคารบ้านเรือน เริ่มขึ้นอย่างจริงจังช่วงหลัง พ.ศ. 2339 หรือหลังการสถาปนาเมืองเชียงใหม่ เป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนหน้าที่รถไฟจะมาถึงเชียงใหม่ที่นี้เป็นชุมชนที่เป็นทำนน้ำสำคัญของการเดินทางเรือระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ) มายังเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ทางใต้ลงไป ย่านวัดเกตจึงเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ในยุคหนึ่ง

โดยเศรษฐกิจของพื้นที่ชุมชนก็ได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ตามความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสังคม รวมไปถึงความเจริญทางด้านกรท่องเที่ยวที่เข้ามามีบทบาทมากกับพื้นที่ชุมชน โดยเศรษฐกิจหลักจะมาจากการค้าขาย ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เบเกอรี่ ร้านขายของที่ระลึก และโรงแรมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ย่านวัดเกตฯ ถือว่าเป็นถนนสายวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับเมืองเชียงใหม่มานาน เป็นย่านการค้าเก่าแก่ที่เจริญรุ่งเรืองในอดีตด้วยเรื่องราวของวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและศาสนาที่ความหลากหลาย มีความงดงามโดดเด่นด้วยอาคารและ

บ้านเรือนเก่าแก่ที่เปี่ยมไปด้วยสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าตั้งเรียงรายตลอดสองข้างถนน จึงทำให้ย่านวัดเกตนี้เป็นถนนสายวัฒนธรรมที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันว่าถนนสายนี้คือ ศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญของย่านวัดเกต คือ อาคารบ้านเรือนที่งดงามโดดเด่นด้วยสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าตลอดสองฝั่งถนน เช่น บ้านนิมมานเหมินท์ บ้านคุณารักษ์ บ้านอรพินท์ บ้านท่าช้าง บ้านสีเส้า หกเส้า บ้านเหลียวยงจ้วน (เดอะแกลลอรี่) บ้านเบนนิवास ที่เคยเป็นสำนักงานบริษัทบริติช บอร์เนียว ฯลฯ อาคารบางหลังยังคงใช้เป็นที่อยู่อาศัย บางหลังปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ผับ นอกจากนี้ ยังมีขนมของว่างที่มีชื่อเสียงของวัดเกตฯ เช่น ข้าวเกรียบปากหม้อ สาคุไส้หมู ขนมตาล เป็นต้น⁴¹

4.9 ลักษณะทางสังคมของพื้นที่

4.9.1 ลักษณะประชากร

การศึกษาลักษณะประชากรของชุมชนนั้น มีข้อจำกัดที่มีการเปลี่ยนแปลงขอบเขตและการขยายพื้นที่ของการปกครองใหม่ทำให้ข้อมูลด้านสถิติประชากรย้อนหลังได้ประมาณ 5 ปี และจากการศึกษาข้อมูลทางสถิติประชากรพบว่า มีอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรมากขึ้นทุกปี ในทุกอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่รวมถึงอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยในชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ แห่งนี้ด้วย

จากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนและการให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนนั้น พบว่า ประชากรที่อยู่อาศัยตามแนวริมน้ำค่อนข้างเพิ่มขึ้นตามลำดับ เพราะในปัจจุบัน ได้มีประชาชนเข้ามาประกอบธุรกิจริมน้ำปิงกันเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังมีประชาชนประจำท้องถิ่น หรือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่อาศัยมาอยู่เป็นเวลานานแล้วยังมีอยู่มาก ส่วนใหญ่ในปัจจุบันก็ได้มีการอนุรักษ์และปรับเปลี่ยนลักษณะของที่อยู่อาศัยมาเป็น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงแรม ที่พักเพื่อให้เข้ากับเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ดังนั้นจากข้อมูลสถิติประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นนั้น ทำให้ชุมชนวัดเกตการามก็มีการขยายตัวทางด้านสังคมและเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วย โดยจำนวนประชากรทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ ณ ปี พ.ศ.2559 แบ่งเป็นชาย 843,088 คน และหญิง 892,674คน โดยมีอัตราการเกิด 19,789 คน การตาย 15,604 คน การย้ายเข้า 76,106 คน การย้ายออก 74,195 คน และมี 5 อำเภอ ดังนี้ ที่มีความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดจำนวนมากที่สุดไปถึ้นน้อยสุด ได้แก่ 1) อำเภอเมือง จำนวน234,837 คน 2) อำเภอฝาง จำนวน 118,075 คน 3) อำเภอหางดง จำนวน 111,901 คน

⁴¹ วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรืองและคณะ. “โครงการเผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.” 2547.

4) อำเภอสันทราย จำนวน 105,948 คน 5) อำเภอเชียงดาว จำนวน 91,829 คน⁴² ซึ่งจากจำนวนประชากรจะเห็นได้ว่า อำเภอเมืองนั้นมีจำนวนประชากรสูงที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนวัดเกตการามด้วย โดยเห็นได้จากการขยายตัวของเมืองและเศรษฐกิจที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ

4.9.2 ลักษณะทางสังคมของชุมชน

ชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย ในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและได้พัฒนามาเป็นอาชีพการค้าขายมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยคนไทยเชื้อสายจีนลักษณะทางสังคมยังคงดำเนินชีวิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเครือญาติ และมีลักษณะเป็นครอบครัวที่อยู่รวมกันเมื่อลูกหลานออกเรือนไปแล้วมักจะปลูกเรือนใหม่ใกล้ ๆ กับบ้านพ่อแม่ หรือช่วยขยายกิจการภายในครอบครัวรวมถึงการพัฒนาธุรกิจของครอบครัวเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนที่มีความสำคัญมาอย่างยาวนาน

ด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก แต่เนื่องด้วยชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งนอกจากศาสนาพุทธแล้ว ยังมีศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ เป็นต้น ในพื้นที่ชุมชนจะประกอบด้วยวัดเกตการามซึ่งเป็นวัดเก่าแก่และมีความสำคัญกับศาสนาพุทธและคนในชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนถนนเจริญราษฎร์รวมถึงมีสถานประกอบพิธีทางศาสนาของ ศาสนาต่าง ๆ อยู่ภายในบริเวณชุมชนโดยคนในชุมชนสามารถเดินทางมาที่วัดได้โดยการเดินเท้า หรือ รถมอเตอร์รวมถึงรถสาธารณะ ปัจจุบันการเดินทางทางน้ำนั้นไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว เพราะในปัจจุบันการเดินทางทางน้ำได้สลับบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัดจะเหลือก็แต่การสัญจรทางบกที่เข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน ซึ่งการเดินทางทางน้ำจะเหลือเพียงแต่การให้บริการเรือท่องเที่ยวของร้านอาหารต่าง ๆ และโรงแรม ที่พักบริเวณริมแม่น้ำปิงเท่านั้น

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพทำการเกษตรในอดีตเป็นอาชีพที่สร้างรายได้เป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ชุมชนและได้พัฒนามาเป็นอาชีพค้าขายตามการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมในชุมชน เนื่องจากพื้นที่ชุมชนเป็นย่านที่อยู่อาศัยและย่านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ ย่านวัดเกต ถือว่าเป็นถนนสายวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับเมืองเชียงใหม่มา ยาวนาน เป็นย่านการค้าเก่าแก่ที่เจริญรุ่งเรืองในอดีต ดังนั้น จึงมีการประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก ในรุ่น พ่อแม่ซึ่งทำมาตั้งแต่อดีตแต่ปัจจุบันรุ่นลูกหลานจะประกอบอาชีพตามสาขาที่ได้เรียนมาเนื่องจากรายได้ และความถนัดของแต่ละบุคคล แต่บางคนเรียนจบก็มาช่วยกิจการ

⁴² สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่, 2559.

ของครอบครัว รวมถึงขยายปรับเปลี่ยน ที่อยู่อาศัยในอดีตมาเป็นร้านอาหาร ร้านค้า ปัจจุบันแต่ยังคง
อนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิมเอาไว้

บทที่ 5

พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจำเป็นต้องทำการศึกษาประวัติความเป็นมาของพื้นที่ชุมชนอย่างละเอียด โดยอาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทั่วไป ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่ ประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งในอดีตและ ปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 : ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325)

ช่วงที่ 2 : ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรมการค้าทางน้ำ (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)

ช่วงที่ 3 : ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน)

5.1 ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325)

มีหลักฐานว่าชุมชนวัดเกตการามตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายสมัยการปกครองของพม่า เนื่องจากมีการกล่าวถึงการใช้ท่าเรือวัดเกต มาตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น เมื่อพระเจ้ากาวิละ (พ.ศ.2317-พ.ศ. 2325) เสด็จกลับจากการเดินทางไปเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ ซึ่งพระองค์ได้เสด็จมาขึ้นเรือที่ท่าวัดเกต

ย่านนี้เริ่มมีความคึกคักมาก ตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 – ช่วงต้นรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา เมื่อการค้าทางเรือระหว่างเชียงใหม่และกรุงเทพฯ เติบโตมากขึ้น ท่าวัดเกตฯได้กลายเป็นท่าเทียบเรือสำคัญของเรือสินค้าจากที่ต่าง ๆ จนส่งผลให้ย่านวัดเกตกลายเป็นแหล่งทำนุของพ่อค้าหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวอังกฤษเข้ามาตั้งบริษัทบอร์เนียวค้าไม้สัก กลุ่มหมอสอนศาสนาเข้ามาตั้งโรงพยาบาลแมคคอมิค โรงเรียนปรีณสรอแยลวิทยาลัยและโรงเรียนดาราวิทยาลัย ชาวจีนเปิดร้านค้าขาย เช่น ร้านกวงเอี้ย ของนายเซ่งโอก แซ่ฉิม ชายผ้าฝ้าย ร้านค้าส่งของแปะอูยและร้านของจีนฮู้ ที่ขายสินค้าจากกรุงเทพฯ เช่น ผ้า ปลาทุเค็ม และน้ำมันปืบ เป็นต้น ในขณะที่คนเมืองส่วนหนึ่งยังทำไร่ทำนาอยู่ด้านหลังวัดเกตเคยเป็นที่นา ซึ่งคนสมัยนั้นเพิ่งจะมาเลิกทำนาในปี พ.ศ.2504 ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของลุงแจ๊ค (จรินทร์ เบน) ซึ่งเป็นผู้จัดการบริษัท บอร์เนียว ไม้ ในสมัยนั้น โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามและทำการนัดหมายเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์ลูกสาวของคุณตาแจ๊ค ปัจจุบันเปิดร้านอาหาร Hinlay Kerry House อยู่บริเวณถนนในซอยหน้าวัดเกตการาม ซึ่งเป็นพื้นที่บ้านเก่าแก่ดั้งเดิมของคุณตาแจ๊ค เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนอย่างละเอียดเพิ่มขึ้น

รูปที่ 5.1 คุณตาแจ๊ค และ คุณวิลเลียม เบน

รูปที่ 5.2 คุณประณีต ชิดจาร์วิพัฒน์นันท์

ที่มา : คุณประณีต ชิดจาร์วิพัฒน์นันท์ (บุตรสาว คุณ แจ๊ค เบน)

ความเจริญรุ่งเรืองย่านวัดเกตยังคงปรากฏหลักฐานให้เห็นจนทุกวันนี้ จากอาคารที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยและบริษัทห้างร้านของชุมชนชาติต่าง ๆ ที่มีด้วยกันหลายศาสนาทั้งชาวพุทธ ชาวคริสต์ อิสลาม และชาวซิกข์พบบ้านเรือนที่ยังคงรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่อายุร่วม 100 ปีทั้งบ้านเรือนที่ทำด้วยไม้สักและอาคารก่ออิฐถือปูนบางแห่งถูกนำมาดัดแปลงเป็นร้านอาหาร เช่น เดอะแกลเลอรี เป็นอาคารที่สร้างโดยชาวจีน ด้านหน้าเป็นส่วนแสดงผลงานภาพเขียนและด้านหลังเป็นส่วนของร้านอาหารที่ติดกับแม่น้ำปิง

ด้วยความเป็นย่านเก่าและความสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนทำให้ชาวบ้านวัดเกตนำโดยลุงแจ๊ค ได้ร่วมมือกันก่อตั้งพิพิธภัณฑวัดเกตการามในบริเวณวัดเกตขึ้น โดยของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑล้วนเป็นของในชุมชนที่ตกทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานรุ่นสู่รุ่น เช่น เครื่องเงิน เครื่องแก้ว

เจียรไน เครื่องปั้นดินเผาเงินและของพื้นเมือง เป็นต้น ย่านชุมชนวัดเกตการามนอกจากจะเป็นย่านประเพณีวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นย่านที่มีความมั่งคั่งทางด้านภูมิปัญญาของชุมชนอีกด้วย⁴³

5.1.1 ลักษณะทางกายภาพ

ในยุคนี้ถือเป็นยุคแรกของการตั้งถิ่นฐานโดยจัดเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ทางตะวันออกของแม่น้ำปิง มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีการเติบโต บริเวณรอบวัดสระเกษหรือวัดเกตการามในปัจจุบันอายุกว่า 500 ปี ซึ่งมีปรากฏการตั้งถิ่นฐานว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจายมาตั้งแต่ในอดีตจากแผนที่ของมิชชันนารีที่เขียน เมื่อปี พ.ศ. 2456 โดยชุมชนมีการกระจายตัวอยู่ตามบริเวณริมแม่น้ำปิงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน เพราะต้องอาศัยประโยชน์จากน้ำในการอุปโภคและบริโภคเพื่อทำการเกษตรกรรมและการคมนาคม

รูปแบบการใช้พื้นที่ในยุคนี้เป็นลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรมและเป็นย่านการค้าทางน้ำที่รุ่งเรือง เนื่องด้วยชัยภูมิที่ติดกับแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่เชื่อมเมืองเชียงใหม่กับปากน้ำโพธิ์มี เส้นทางสัญจรและการขนส่งในอดีตที่เชื่อมโยงไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศรวมถึงกรุงเทพมหานคร จน เรียกได้ว่า ย่านวัดเกตการามแห่งนี้เป็นย่านชุมชนการค้าใหญ่ของเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองทางเหนือ โดยคนจีนยุคแรกได้ตั้งถิ่นฐานอยู่สองฝั่งถนนด้านหลังวัดเกตการามตามแนวแม่น้ำปิง

5.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพหลักของคนในชุมชนยุคนี้ คือ การทำเกษตรกรรม การทำนา เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลักซึ่งเป็นลักษณะเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพที่เป็นระบบที่พึ่งพาธรรมชาติสูงโดยเป็นการเพาะปลูกในช่วงฤดูฝน เน้นการใช้แรงงานจากสมาชิกในครอบครัวและแรงงานจากสัตว์เป็นหลัก ประกอบกับการลงแขกช่วยแรงกันภายในหมู่บ้าน โดยในระหว่างที่รอการเก็บเกี่ยวข้าวนั้นก็มีการทำการ ค้าขายทางน้ำ ซึ่งจะขายสินค้าอุปโภคบริโภคทั้งปลีกและส่งรวมถึงการทำหัตถกรรมหรือภูมิปัญญาที่ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประเพณีของคนในชุมชน เช่น การทำตุ่ง ทำโคม เป็นต้น

ในด้านวิถีชีวิตบรรพบุรุษของคนในชุมชนนี้ เป็นลักษณะของชาวจีนและชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน นั่นก็คือวัด เกตการาม เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1971 สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกนที่อยู่ภายใน พื้นที่ชุมชนมีการนำเอาหลักธรรมของศาสนามาใช้เป็นวิถีหรือแนวทางในการดำรงชีวิต เพื่อหล่อเลี้ยงคน ในพื้นที่ชุมชน โดยเวลามีกิจกรรมประเพณีของชุมชนก็จะจัดขึ้นที่วัดเกตการาม ซึ่งในแต่ละเดือนก็จะมี ประเพณีที่สืบทอดกันมาทุก ๆ เดือน เช่น เดือนเมษายนก็จะมีประเพณีขนทราย

⁴³ อนุ เนินหาด, “ย่านวัดเกตการาม”, พิมพ์ครั้งที่ 1 (เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2544)

เข้าวัด ปีใหม่เมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอีก 4 ศาสนาที่เข้ามามีบทบาทภายในพื้นที่ชุมชน ซึ่งได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ฮินดู และศาสนาซิกข์ มีรายละเอียดดังนี้

การเข้ามาของศาสนาคริสต์

ในปี พ.ศ. 2407 เชียงใหม่ในรัชสมัยพระเจ้ากาวิโรรสสุริยวงศ์เป็นผู้ครองนคร (เป็นเจ้าของ) ฝรั่งเศสคนแรกได้มาถึงเชียงใหม่ ท่านผู้นั้นคือ อาจารย์แดเนียล (ดานีเอล) แม็คคิลวารี การเดินทางของท่าน มาโดยทางเรือตามลำน้ำเจ้าพระยาจากกรุงเทพฯ การมาเชียงใหม่ครั้งแรกของท่านนั้น เพื่อจะมาพบเจ้ากาวิโรรส แต่ไร้ผลเพราะพระเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้สวนทางกันกับอาจารย์ไปราชการที่กรุงเทพฯ ท่านอาจารย์ได้พักผ่อนที่เชียงใหม่เพียง 10 วัน ชาวเชียงใหม่ในขณะนั้นไม่เคยเห็นฝรั่งมาก่อน ต่างก็แตกตื่นมาดู หลังจากพักผ่อนจากการเดินทางมาจากกรุงเทพฯเป็นเวลา 10 วัน ท่านอาจารย์จึงรีบกลับกรุงเทพฯ เมื่อได้พบกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ที่กรุงเทพฯ ท่านอาจารย์แม็คคิลวารีก็ได้รับอนุญาตให้ทำการประกาศคริสต์ศาสนาในนครเชียงใหม่ได้หลังจากนั้นสามปี อาจารย์แม็คคิลวารี พร้อมด้วยครอบครัว กับอาจารย์โยนาธาน วิลสัน และครอบครัวของท่านได้อพยพมาอยู่นครเชียงใหม่ อาจารย์และครอบครัวให้ความเป็นกันเองกับทุกคนที่มาหา จุดของการสนทนาก็คือ อาจารย์และครอบครัวได้หว่านพืชบอกข่าวอันประเสริฐให้กับทุกคน มีชายคนหนึ่งรูปร่าง ชาว สูง ได้วนเวียนมาหาท่านอาจารย์อยู่เสมอ เขาผู้นั้นคือ “หนานอินต๊ะ” ต้นตระกูลอินทะพันธ์ หนาน (ทิด) อาจารย์บอกเขาว่า ในวันนั้นตะวันจะมีตออยู่ช่วงหนึ่ง การณ์นี้จะเกิดในวันนั้นแน่ หนานไม่เชื่อ (เพราะรู้เหมือนกันว่าทางเมืองเหนือเรียกกันว่าจันทร์คราสคือเดือน) แหะไม่มีใครรู้กำหนดแต่ถึงวันนั้นปรากฏว่าเกิด “สุริยุปราคา” จริง ๆ นี่คือเหตุที่ทำให้ “หนานอินต๊ะ” มีความเลื่อมใสในอาจารย์และได้เริ่มเรียนคริสต์ศาสนาและหลังจากนั้นก็มาสมาชิกคริสตเตียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่ง น้อยสุขะกับหนานไชย ถูกประหารชีวิตที่ป่าหนามเล็บแมว ทั้งนี้เพราะพญาสามล้านเทพสุนมีศักดิ์เป็นพญาเค้าสนามของพระเจ้ากาวิโรรส พระเจ้าเชียงใหม่ พญาสามล้านเป็นผู้มีอำนาจเต็ม ได้เรียก ตัวหนานทั้งสองมาไต่ถามและได้ให้ปากคำว่า เขาทั้งสองเป็นศิษย์ของพระเยซูใช่หรือไม่ เพราะความเชื่อและได้เดินตามพระบาทของพระองค์ ๆ เป็นทางนั้นทางแห่งความจริงและชีวิตทั้งสองคนจึงต้องอาญาและถูกประหารชีวิต การประกาศศาสนาหยุดชงักชั่วคราว บรรดาลูกจ้างคนงานต่างพากันกลัวอาญาของพญาเค้าสนามพากันแตกตื่นหนีกันไปหมด หนานอินต๊ะได้หนีไปซ่อนตัวอยู่ชั่วคราว เมื่อเหตุการณ์นั้นสงบลง เขาก็ได้กลับมาและเขาก็ได้สถาปนาเป็นผู้ปกครองคนแรกของคริสตจักรในเชียงใหม่ หนานอินต๊ะ เป็นคริสเตียนอยู่ 13 ปี จึงถึงแก่กรรม ศิษยาภิบาลคนแรกของคริสตจักรในเชียงใหม่คือ “หนานนันทา” ท่านผู้นี้มาเรียนรู้ในเรื่องพระเจ้ากับอาจารย์ทั้งสอง แต่ในขณะที่เหตุการณ์ประหารชีวิตคริสเตียนทั้งสอง หนานนันทากลับอาชญาของพระอาจารย์ ได้หนีภัยไปอยู่นอกอาณาเขตไทย คือไปอยู่กับพวกกะเหรี่ยง (ยางแดง) ท่านไปอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 12 ปี เหตุการณ์นั้นได้สงบลงแล้ว ท่านได้กลับมาหา

อาจารย์ ได้เล่าเรียนเรื่องพระเจ้าอีก มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้น จนได้รับสถาปนาเป็นศิษยาภิบาล นับเป็นศิษยาภิบาลคนแรกในสมัยนั้น ใคร ๆ ต่อใครเรียกท่านว่า “ครูนั้นตา”

โบสถ์คริสต์จักรหลังแรกก็คือ บ้านของอาจารย์แม่คิกลาวารี เป็นบ้านพักชั่วคราวซึ่งหลังคามุง ด้วยหญ้าคา บ้านพักของอาจารย์ได้สร้างถาวรขึ้นแล้ว อาจารย์ก็ได้สร้างโรงเรียนหญิงใกล้ ๆ กันกับ บ้านพักของท่าน คือ โรงเรียนพระราชชายา ต่อมาเป็นโรงเรียนดาราสาชา (ขณะนี้ย้ายเข้าร่วมอยู่ใน โรงเรียนดาราวิทยาลัยแล้ว) การนมัสการพระเจ้าก็ได้ย้ายจากบ้านพักของอาจารย์ที่โรงเรียนหญิง ก็คง นับได้ว่าที่นี่เป็นโบสถ์หลังที่สอง การนมัสการ ณ สถานที่นี้คงดำเนินไปได้นานพอสมควร ต่อมา มี ครอบครัวคริสเตียนครอบครัวหนึ่งในสหรัฐอเมริกาได้ยกมรดกที่ได้รับจำนวนหนึ่งให้เพื่อใช้ในการ สร้างโบสถ์คริสต์จักรที่หนึ่งเชียงใหม่ ด้วยเหตุผลว่าในขณะนั้นคริสตจักรมีคริสต์สมาชิกมาก โบสถ์ ถาวรยังไม่มีต้องอาศัยอาคารเรียนของโรงเรียนหญิงเป็นที่นมัสการ ห้องประชุมก็คับแคบไม่เพียงพอที่จะบรรจุสมาชิกจึงสร้างโบสถ์ใหม่ อยู่ทางปากใต้ของถนนเจริญเมือง ซึ่งศาสนาจารย์หนานตาได้ บริจาคให้ มีคุณหมอมอซิก ซึ่งเป็นเขยผู้น้องของพ่อครูหลวง เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง โดยใช้เวลาก่อสร้าง 1 ปีเศษ อาคารโบสถ์หลังนี้เป็นอาคารที่สูงเด่นสง่าอยู่คู่กับเมืองเชียงใหม่ ใช้นมัสการพระเจ้าตั้งแต่ปี ค.ศ.1891 ถึง ปีค.ศ.1968 เป็นเวลานานถึง 77 ปี หลังจากนั้นจึงได้ย้าย จากโบสถ์เก่าไปยังโบสถ์ใหม่ที่อยู่ในปัจจุบัน โดยศิษยาภิบาลบุญยืน นະตะเนตตี และ ศจ.อรุณ ทอง ดอนเหมือน ผู้ช่วยศิษยาภิบาล สมาชิกเดินขบวนจากโบสถ์เก่าข้ามถนนเจริญเมืองที่เชิงสะพานนวรัฐ ไปยังโบสถ์ใหม่⁴⁴

การเข้ามาของศาสนาอิสลาม - ฮินดู

ศาสนาอิสลาม ในอดีตมีชาวอิสลามที่อาศัยอยู่ร่วมกับชาวพุทธอยู่ก่อนแล้ว ในบริเวณบริษัท บอร์เนียว หรือแหล่งห่างในอดีต ซึ่งต่อมาก็มีมุสลิมที่อพยพเข้ามาจากมลายูมานาน อำเภอมงหัว หมูบ้านเขียวห้วยเก็ง คือคุณยงฟู อนันต์ มีชื่ออาหรับว่า อับดุลเราะห์มาน อิศหาก อันซีย์ เป็นผู้เริ่ม สร้างมัสยิดซีที่ชื่อที่มาจาก คุณแอดด์ เบน ในราคะมเต็ม แม้ว่าจะเลยการจ่ายการมัดจำแล้วก็ตาม ศาสนสถานของอิสลาม คือ มัสยิดอัสวา เป็นศาสนสถานที่สำคัญของชาวมุสลิมเชียงใหม่ ทั้งยังเป็น ศูนย์รวมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา เช่น สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เชียงใหม่ และอีกหลายหน่วยงาน และเป็นที่ตั้งของโรงเรียนจิตต์ภักดี ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนา อิสลามแห่งแรกในจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

โรงเรียนจิตต์ภักดี เปิดดำเนินการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 จนถึงปัจจุบันนี้ ได้ขอเปิดเป็น โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจากกระทรวงศึกษาธิการ สาเหตุการก่อตั้งโรงเรียนแห่งนี้ขึ้น เพราะอดีต ผู้อำนวยการโรงเรียน คือ อัลมัรฮูมฮัจญียง ฟูนันต์ และคณะได้เล็งเห็นว่า มุสลิมที่อยู่ในจังหวัด

⁴⁴ คริสตจักรที่หนึ่ง เชียงใหม่.2531. อนุสรณ์ฉลองครบรอบ 100ปี.

เชียงใหม่ และภาคเหนือยังขาดความเข้าใจในหลักการของศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง ประกอบกับยังขาดผู้รู้ที่จะให้คำแนะนำที่ถูกต้อง จึงได้จัดส่งนักเรียนจำนวนหนึ่งเข้าศึกษาที่โรงเรียนอิสลามตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีนิกะห์ คือ พิธีแต่งงานของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เริ่มต้นเมื่อชายหญิงตกลงใจกันและฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอ การสู่ขอนี้จะตกลงกันระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายเกี่ยวกับเรื่องมะฮั้ว (สินสอดทองหมั้น) และตกลงเรื่องกำหนดการของวันแต่งงาน (นิกะห์)⁴⁵

การเข้ามาของศาสนาซิกข์

วัดซิกข์ ชาวซิกข์คนแรกที่ได้เดินทางเข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ คือ นายอีเซอร์ ซิงห์ โดยเข้ามาทางประเทศพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2448 หลังจากนั้นมิชชันนารีซิกข์มารวมเพิ่มขึ้นอีก 4 ครอบครัว คือ นายรัตตัน ซิงห์ นายเกียน ซิงห์ นายวาเรียอาม ซิงห์ และ นายอมารดาส ซิงห์ จึงได้พร้อมกันจัดตั้งศาสนสถานหรือวัดขึ้นโดยสร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวที่มีลานกว้างสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา การตั้งหลักแหล่งของชาวซิกข์จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มและใกล้รอบศาสนสถาน หรือวัดของตน เนื่องจากวัดของชาวซิกข์มีบทบาทอย่างสูงต่อชุมชนทั้งทางกิจกรรมสังคมและเศรษฐกิจ ในระหว่างปี พ.ศ.2447 มีศาสตราจารย์ชื่อ ราม ซิงห์ เป็นศาสตราจารย์ประจำวัดแห่งนี้ต่อมาในปี พ.ศ.2518 ชาวซิกข์เชียงใหม่ ก็ได้บูรณะวัดของตนขึ้นมาอีกครั้งเป็นอาคารถาวรตราบจนกระทั่งทุกวันนี้⁴⁶

ลักษณะอาคารปัจจุบันเป็นตึกสูงหลังใหญ่สีขาวมียอดโดมสีทอง สูงสามชั้น บนชั้นสามเป็นห้องโถงขนาดใหญ่เป็นสถานที่ทำพิธีทางศาสนา

5.1.3 ลักษณะการขยายตัวของชุมชน

การขยายตัวของชุมชนเริ่มขึ้นจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักในบริเวณชุมชน ได้มีการกระจายตัวเข้าสู่พื้นที่ทางด้านตะวันออกและบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักของชุมชน โดยการคมนาคมในสมัยนั้นจะใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลักในการสัญจร โดยทิศทางการขยายตัวเริ่มจากแนวริมฝั่งแม่น้ำปิง ไปทางทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชนตามแนวริมฝั่งแม่น้ำและริมถนน เมื่อมีการสร้างวัดเกิดการเพิ่มขึ้นทำให้มีการสร้างบ้านเรือน ร้านค้ากระจายตัวอยู่บริเวณรอบวัด ตามลักษณะของสังคมชาวพุทธที่มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน

⁴⁵ ชุมพล ศรีสมบัติ. “ชุมชนมุสลิมอัต-ตักวา ในย่านวัดเกตเชียงใหม่.” เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/212476>

⁴⁶ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. “ชุมชนวัดเกต.” เข้าถึงเมื่อ 4 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/940938/>

การใช้ประโยชน์ที่ดินในยุคนี้ไม่มีความหลากหลายมาก ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยกระจายตัวอยู่ตามริมแม่น้ำปิงเป็นแนวแกนหลักของพื้นที่ โดยหลังพื้นที่อยู่อาศัยเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมรูปแบบนาผสมกับพื้นที่ว่างเปล่าที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา คือ บริเวณวัดเกตการาม แม้จะมีการตั้งโรงเรียนวัดเกตการามในชุมชนแล้ว แต่ก็ยังไม่ปรากฏเป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา เนื่องจากเป็นลักษณะของการใช้ประโยชน์ที่แทรกตัวอยู่ในพื้นที่วัดเกตการาม

5.1.4 โครงสร้างชุมชน

โครงสร้างชุมชนในยุคนี้ยังมีรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เน้นการทำเกษตร การค้าขายทางเรือ ประกอบด้วย โครงข่ายลำน้ำ ซึ่งมีแม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายหลักเพื่อใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกตำแหน่งของการตั้งถิ่นฐาน โดยมีศูนย์กลางหลักในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาในยุคนี้ คือ วัดเกตการาม ซึ่งมีโรงเรียนวัดเกตการามอาศัยพื้นที่ของวัดในการเรียนการสอนด้วย

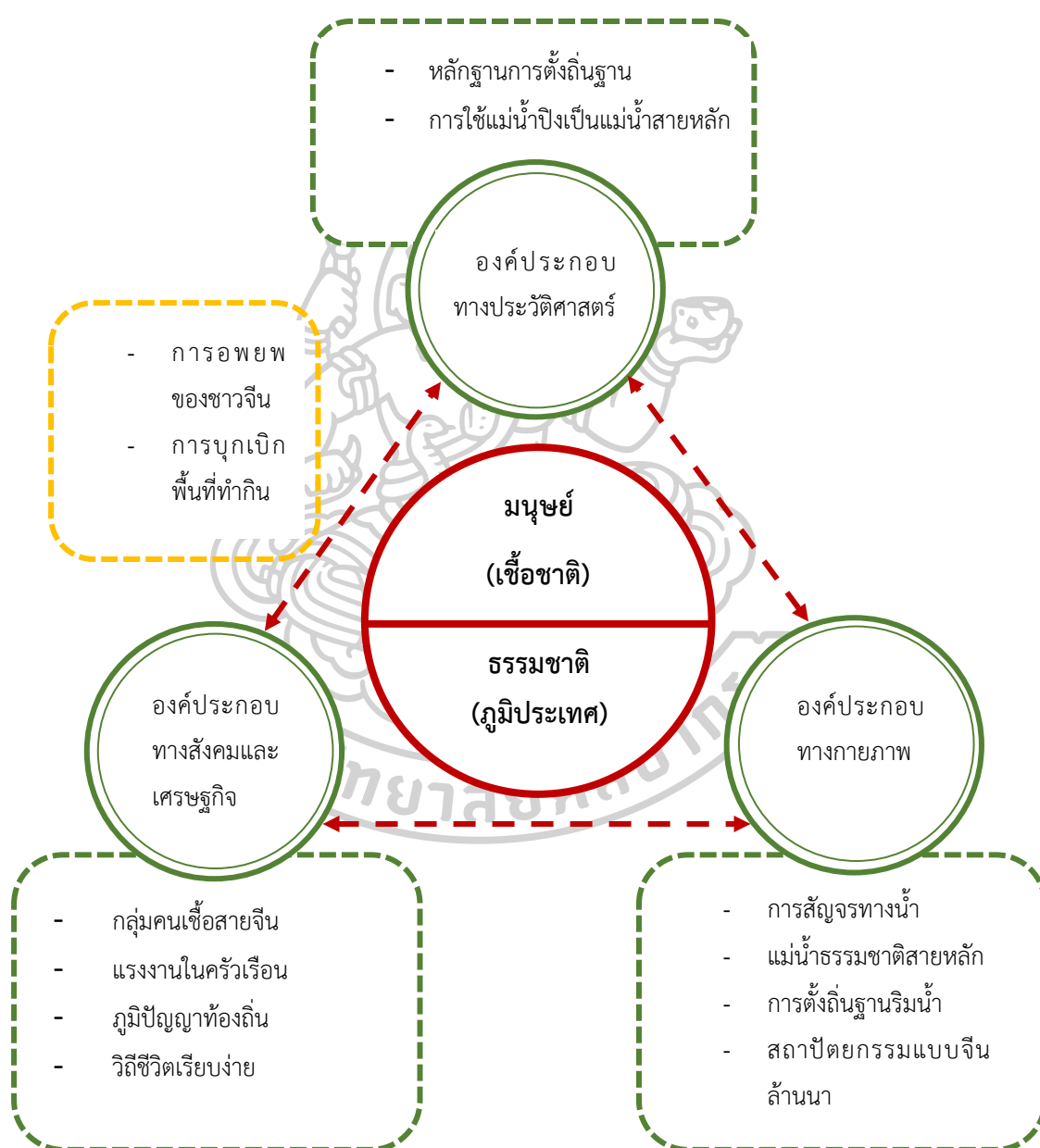
ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบในยุคนี้มีเพียงชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เพียงไม่กี่ชุมชน โดยจะกระจายตัวกันอยู่ตามแหล่งน้ำหรือคลองที่มีอยู่เดิมภายในพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบง่ายในลักษณะสังคมเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ สังคมชาวจีน และชาวไทยที่มีประเพณีและวัฒนธรรมรวมถึงคติความเชื่อที่นับถือมาร่วมกัน

5.1.5 การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามในยุคที่ 1

การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วงนี้ (แผนภูมิที่ 5.1) อาจกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ที่มีอิทธิพลต่อการเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลักมีข้อจำกัดทางการตั้งถิ่นฐาน เช่น ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เทคโนโลยี องค์ความรู้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับข้อจำกัดทางธรรมชาติที่มีอยู่ โดยในช่วงนี้ยังไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของธรรมชาติที่ปรากฏในพื้นที่มากนัก คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง เศรษฐกิจค้ำค้ำดีสิทธิ์เหนือธรรมชาติ โดยมีเครือข่ายลำน้ำเป็นปัจจัยหลักในการ ดำรงชีวิต เป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” (แผนภูมิที่ 5.1) แบ่งเป็นองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ คือ การสัญจรทางน้ำ แม่น้ำธรรมชาติสายหลักการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ สถาปัตยกรรมแบบจีนล้านนา ด้านประวัติศาสตร์ คือ หลักฐานการตั้งถิ่นฐาน การใช้แม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายหลัก ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ คือ กลุ่มคนเชื้อสายจีน แรงงานในครัวเรือนภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตเรียบง่าย ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

จากการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามในยุคที่ 1 นั้น ทางผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำ การประเมินคุณค่าวัฒนธรรมต่อไป โดยแบ่งการประเมินคุณค่าเป็น 4 ด้าน ซึ่งรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” ได้แบ่งการประเมินคุณค่าเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ สูง ปานกลาง น้อย ตามลำดับโดยบริเวณพื้นที่ ที่มีคุณค่าระดับสูง จะอยู่บริเวณพื้นที่ภูมิทัศน์ดั้งเดิม เช่นแนว ริมน้ำ บริเวณวัด บริเวณศาสนสถานต่าง ๆ เป็นต้น

รูปที่ 5.3 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามยุคที่ 1

ที่มา : จากการวิเคราะห์

5.2 ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรมการค้าทางน้ำ (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)

ภายหลังจากการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกนั้น ย่านวัดเกตการามก็ได้มีการพัฒนาความรุ่งเรืองต่อเนื่องมาซึ่งบรรยากาศบ้านเรือนบริเวณรอบ ๆ ชุมชนนั้นก็ยังคงเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม เนื่องด้วยชัยภูมิที่ติดแม่น้ำปิงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่เชื่อมระหว่างเมืองเชียงใหม่กับปากแม่น้ำโพธิ์ถือเป็นเส้นทางสัญจรและการขนส่งทางน้ำสายหลักเป็นชุมชนการค้าขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่และหัวเมืองทางเหนือ เป็นย่านที่รุ่งเรืองสูงสุดในยุคสุดท้ายของการค้าทางน้ำของเมืองเชียงใหม่ ทำให้ย่านนี้เริ่มมีความคึกคักมากในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 -ช่วงต้นรัชกาลที่ ทำให้ท่าวัดเกตเป็นท่าเทียบเรือที่มี 4 ความสำคัญของเรือสินค้าจากที่ต่าง ๆ จนส่งผลให้ท่าวัดเกตเป็นแหล่งพำนักของพ่อค้าหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวอังกฤษเข้ามาตั้งบริษัทบอร์เนียวเพื่อค้าขายไม้สัก กลุ่มหมอสอนศาสนาเข้ามาตั้งโรงพยาบาลแมคคอมิค โรงเรียนปรีณสร้อยวิทยาลัยและโรงเรียนดาราวิทยาลัย ชาวจีนเปิดร้านค้าขายต่าง ๆ ซึ่งในขณะที่คนเมืองส่วนหนึ่งยังคงทำไร่ทำนาอยู่ ซึ่งด้านหลังวัดเกตนั้นเป็นที่นา ซึ่งการทำนาได้ยกเลิกไปในปีพ.ศ.2504⁴⁷ จากการเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรมมาสู่ยุคการค้าทางน้ำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 ลักษณะทางกายภาพ

การตั้งถิ่นฐานมีความหนาแน่นและต่อเนื่องในบริเวณแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ โดยมีลักษณะขยายตัวตามแนวยาวของแม่น้ำปิงดังเช่นในยุคแรก และขยายตัวออกไปตามแนวถนนออกไปทางทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง แต่บริเวณด้านหลังวัดเกตการามนั้นยังคงเป็นที่นา เพื่อใช้สำหรับการเกษตรกรรมนอกจากนี้ เนื่องด้วยที่ตั้งของย่านที่มีระยะห่างจากกำแพงเมือง ศูนย์กลางการปกครองในอดีต เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ในบริเวณนี้ได้รับอนุญาตจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (พ.ศ.2413-2440) เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น พระราชทานให้เป็นพื้นที่อาศัยของพ่อค้ามิชชันนารีชาวต่างชาติ ที่เข้ามาเจริญไมตรีและค้าขายในเมืองเชียงใหม่ ทั้งพ่อค้าชาวไทยใหญ่ พ่อค้าชาวจีน พ่อค้าชาวพม่า พ่อค้าแขกอินเดียทั้งมุสลิม และแขกซิกข์ รวมถึงชาวตะวันตกที่เข้ามาทำกิจการค้าไม้รวมถึง คณะของมิชชันนารีนิวกายโปสเตรสแตนท์คณะอเมริกันเพรสไบเเรียน ตั้งแต่ปีพ.ศ.2407

รูปแบบการใช้พื้นที่ในยุคนี้คล้ายกับยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน คือ เป็นลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่เดียวกับที่อยู่อาศัย ทางด้านรูปแบบที่อยู่อาศัยยังคงเป็นลักษณะบ้านไม้ร้านค้าของชาวจีน ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบเรือนไม้พื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากจีนและมีทิศทางการวางตัวอาคารบ้านเรือนเหมือนในยุคเริ่มต้น สำหรับวัสดุในการก่อสร้างส่วนใหญ่ยังคงเป็น

⁴⁷ อนุ เนินหาด, “ย่านวัดเกตการาม.” เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.topchiangmai.com/info/ภาพเก่าในอดีต/ย่านวัดเกต-wat-ket-area/>

ไม้ ศาลาพักผ่อน ทำน้ำ และโรงจอดเรือ ยังคงเป็นองค์ประกอบที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน เนื่องจากการสัญจรทางน้ำยังคงเป็นรูปแบบการคมนาคมหลักของพื้นที่ โดยระบบโครงข่ายลำน้ำในยุคนี้มีความสมบูรณ์มากเมื่อเปรียบเทียบกับในยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน ทุกบ้านเรือนและร้านค้าที่ตั้งอยู่ติดบริเวณริมแม่น้ำปิงจะมีเรือพายและเรือหางแมงป่องซึ่งเป็นเรือขนส่งสินค้าเพื่อใช้ในการเดินทางไปมาหาสู่และติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งในและนอกพื้นที่

5.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงจากระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ มาเป็นระบบการทำเกษตรเพื่อการค้าเพิ่มมากขึ้นและระบบการค้าขายสัญจรทางน้ำเพิ่มมากขึ้น ในยุคนี้พืชเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ยังคงเป็นข้าว และสินค้าที่มีการค้าขายกันในยุคนี้ คือการค้าไม้ ผ้า เครื่องเงิน เครื่องแก้วเจียรระโน เครื่องปั้นดินเผาจีนและของพื้นเมือง ซึ่งเป็นของพื้นเมืองของชุมชนและย่านวัดเกตการามในช่วงเวลานั้น ในยุคนี้ชาวชุมชนวัดเกตการามเริ่มมีรายได้ที่มั่นคงมากกว่าในยุคเริ่มตั้งถิ่นฐาน ทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยภาพรวมของชุมชนแห่งนี้ดีขึ้น

การทำกรเกษตรกรรมเป็นงานที่ต้องทำทุกวัน ในยุคนี้ยังคงต้องพึ่งพาแรงงานในครอบครัวเป็นหลัก รวมถึงการค้าขายทางน้ำของชุมชนต้องอาศัยความสามัคคี และความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนที่มีร่วมกันมา เนื่องจากเป็นยุคที่มีการขยายตัวของชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม ประเพณีทางศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธ เช่น ประเพณีตักบาตร ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการล่องสะเปา รวมถึงมีการจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัดเกตการามซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวล้านนา เช่น การทำตุงทำโคม ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสานความสัมพันธ์กันพบปะและได้ทำความรู้จักกัน โดยมีวัดเกตการามเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสำหรับวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่สำคัญอย่างเช่นการรำกลองสะบัดชัยซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ เพื่อเป็นการระลึกถึงศิลปะการแสดงที่มีความผูกพันกับชาวล้านนา

5.2.3 ลักษณะการขยายตัวของชุมชน

ชุมชนวัดเกตการามยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำปิงมีความหนาแน่นและมีการขยายตัวมากขึ้นตามแนวทิศตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำปิง เมื่อบริเวณริมแม่น้ำเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น ความต้องการพื้นที่ทำกินก็เริ่มมีเพิ่มมากขึ้น มีการขยายตัวเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรมต่าง ๆ บริเวณชุมชนซึ่งได้มีการเข้ามาแทนที่ด้วยบ้านเรือนของคนในชุมชนและย่านการค้าของคนในชุมชนอีกด้วย แต่ยังคงเป็นลักษณะของชุมชนที่มีการขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกาลเวลา ของพื้นที่ชุมชนในยุคนั้น

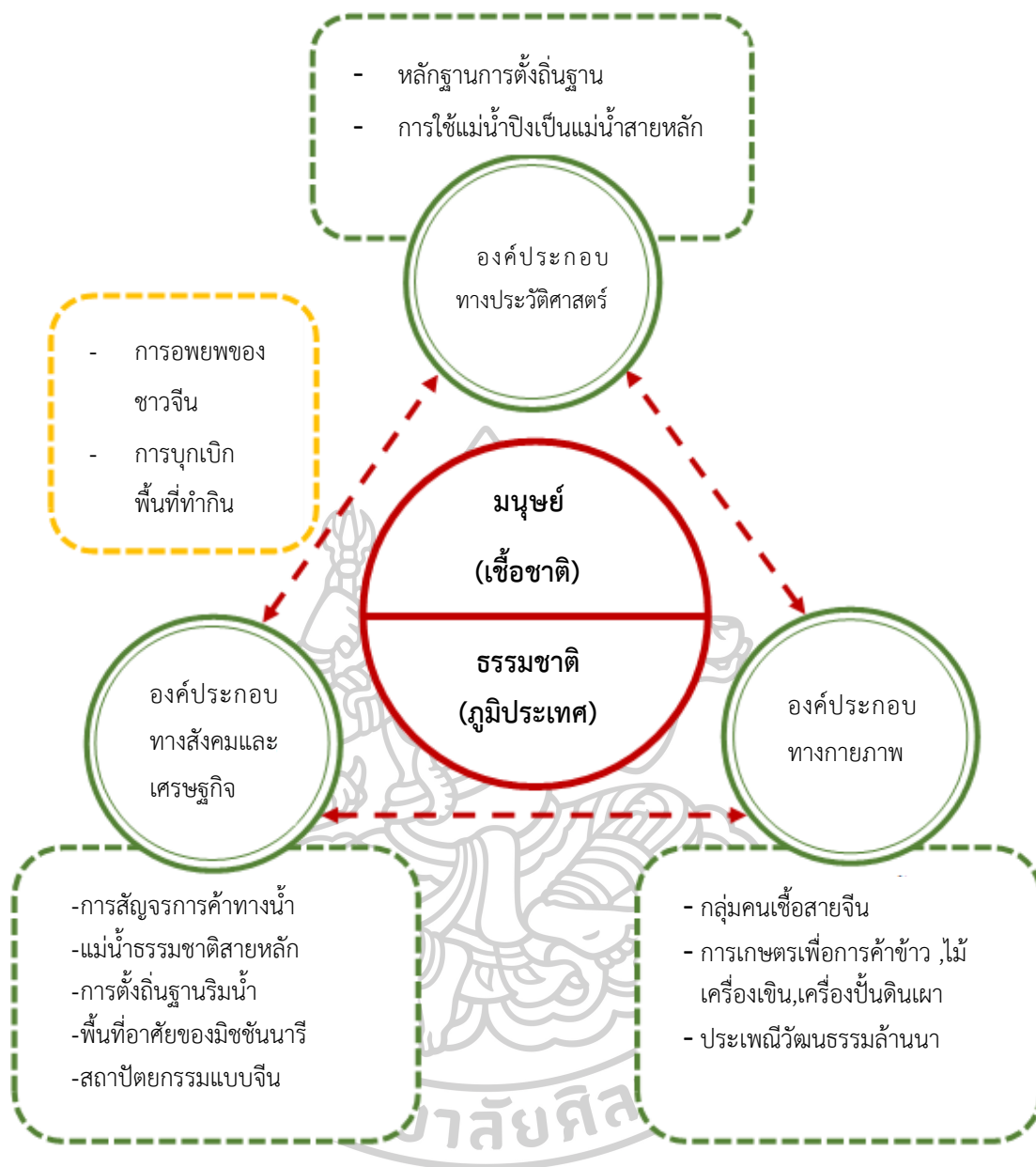
5.2.4 โครงสร้างของชุมชน

โครงสร้างของชุมชนในยุคนี้ยังคงมีรูปแบบคล้ายกับยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน ศาสนสถานยังคงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนยังคงมีพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจหลงเหลืออยู่บ้างแต่หลัก ๆ จะเป็นการค้าขายและสัญจรทางน้ำเป็นหลัก มีระบบประเพณีความเชื่อของชาวล้านนา สิ่งที่แตกต่างกันในยุคแรกคือ มีระบบการค้าขาย การขนส่งและสัญจรทางน้ำที่มีความสมบูรณ์เป็นระบบมากขึ้น เนื่องจากมีสินค้าขนส่งเพิ่มมากขึ้น

ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบที่เกิดขึ้นเป็นรูปแบบของชุมชนเกษตรกรรมที่มีการค้าขายสัญจรทางน้ำ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในด้านการทำการเกษตร การค้าขาย การสัญจรทางน้ำ และการแลกเปลี่ยนผลผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเริ่มมีความเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชุมชนวัดเกิดการมาเป็นย่านชุมชนที่มีชื่อเสียงอย่างมากในเรื่องของการค้าขายไม้และการขนส่งทางน้ำ เนื่องจากมีข้อได้เปรียบกว่าชุมชนอื่นในด้านของลักษณะทางกายภาพ แสดงให้เห็นความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของชุมชนที่เกิดขึ้นในยุคนี้แต่ยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเชื่อมโยงกันด้วยวัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงคติความเชื่อในคนในพื้นที่ชุมชนในอดีต

5.2.5 การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเหตุการณ์ในยุคที่ 2

การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วงนี้ ยังคงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก แต่มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนธรรมชาติสะท้อนออกมาในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำและชุมชนการค้าทางน้ำแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเห็นได้จากระบบการค้าขายโดยใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลักในยุคนี้ เมื่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มมีความมั่นคง ทำให้คนในชุมชนเริ่มให้ความสำคัญเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สะท้อนออกมาในรูปแบบของการพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาและประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต เป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ลักษณะเด่นรวมกัน” (แผนภูมิ 5.2)

รูปที่ 5.4 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามยุคที่ 2
ที่มา : จากการวิเคราะห์

5.3 ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน)

การพัฒนากระบวนโครงข่ายคมนาคมทางบกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามเป็นอย่างมาก ถนนเส้นแรกที่มีการตัดเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม ตำบลช้างม้อย อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นถนนลูกรังที่ตัดผ่านบริเวณหน้าวัดเกตการาม ปัจจุบันคือ ถนน ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ชองจรรยาจร 2 อุโมงค์ เป็นถนนขนาด-สายตอนไฮ 106

มีแนวเส้นทางเริ่ม จากทางแยกถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1) อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผ่านอำเภอเถิน อำเภอบ้านโฮ้ง อำเภอป่าซาง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูนและตัดเข้าตัวเมืองเชียงใหม่สิ้นสุดที่อำเภอ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และยังมีการตัดถนนสายย่อยอื่น ๆ เช่น ถนนแก้วนครรัฐซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ และถนนเจริญเมืองทางทิศใต้ ส่งผลให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1 ลักษณะทางกายภาพ

จากการตั้งถิ่นฐานตามแนวริมแม่น้ำปิงเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นประกอบกับการมีการตัดถนนสายแรกเข้ามาในพื้นที่ คือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข106 หรือ ถนนช่วงเชียงใหม่ – ลำพูน เส้นทางที่เป็นเส้นทางสายหลัก ในอดีตแม่น้ำปิงจะไหลผ่านทางทิศตะวันออกของเวียงกุมกาม เมืองหริภุญชัย และวัดอรุณญาราม พระนางจามเทวี เมื่อคราวที่พญามังรายยึดครองเมืองหริภุญชัยและสร้างเมืองใหม่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองหริภุญชัย ชื่อว่า เมืองชะแวง ได้เกิดน้ำท่วมจึงย้ายไปสร้างเมืองแห่งใหม่ คือ เวียงกุมกาม

ในราว พ .ศ.2101 สมัยท้าวแม่กุ (พระเจ้าเมกุฎิ) แม่น้ำปิงยังไหลผ่านทางทิศตะวันออกของ .เวียงกุมกาม และตัวเมืองหริภุญชัยอยู่ ในระหว่างปี พ.ศ.2101–2317 อาณาจักรบริเวณนี้อยู่ภายใต้การปกครองของพม่า จนถึงราวปีพ .ศ.2317 มีบันทึกว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยกทัพตามแม่น้ำปิงที่ไหลผ่านทิศตะวันตกของเวียงกุมกามและเมืองหริภุญชัย ซึ่งแสดงว่าแม่น้ำปิง (สายปัจจุบัน) เกิดการเปลี่ยนร่องน้ำในระหว่างที่พม่าปกครองพื้นที่ดังกล่าว⁴⁸

แม้ว่าแม่น้ำปิงจะมีการเปลี่ยนร่องน้ำแต่ยังปรากฏว่ามีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนตามแนวแม่น้ำปิงสายเดิม ทำให้เกิดเส้นทางคมนาคมทางบกเลียบตามแนวแม่น้ำสายดังกล่าว (ปิงห่าง) เป็นเส้นทางสายหลักในการติดต่อค้าขายระหว่างชาวเมืองเชียงใหม่และเมืองลำพูนมาจนถึงปัจจุบัน

ถนนสายเลียบบแม่น้ำปิงห่าง หรือถนนเชียงใหม่มีการสร้างถนน (ถนนเจริญราษฎร์) ลำพูน-ข้าหลวงใหญ่มณฑลลาวเฉียง ในสมัย (อัน บุนนาค) อย่างเป็นทางการขึ้น โดยพระยาทรงสุรเดช รัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ .ศ.2438 เริ่มสร้างตั้งแต่เชิงสะพานนครรัฐ (หน้าโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียนในปัจจุบัน) เลียบตามแนวแม่น้ำปิงห่างจนถึงเมืองลำพูน ซึ่งผลจากการสร้างถนนสายหลักและสายรองทำให้เกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแนวถนนขนานริมแม่น้ำปิง และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมถนนที่ตัดเข้ามาในพื้นที่ ทำให้การค้าขายทางน้ำในย่านวัดเกตการามลดบทบาทลงตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจระหว่างช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2484-2488) และปัจจัยทาง

⁴⁸ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. “ประวัติถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน.” เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/513120/>

การเมืองที่ส่งผลให้ชาวต่างชาติจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในย่านวัดเกตการามและเชียงใหม่ในขณะนั้น ต้องอพยพลี้ภัยออกนอกพื้นที่ ย่านวัดเกตการามจึงได้ผันตัวกลายเป็น ย่านที่พักอาศัยเก่าแก่และที่เก็บสินค้าของเจ้าของกิจการค้าเดิมในพื้นที่ที่ย้ายร้านไปอยู่ที่ย่านท่าแพหรือตลาดวโรรสแทน⁴⁹

รูปแบบสถาปัตยกรรมในยุคนี้เป็นอาคารที่ยังคงเป็นอาคารเก่าแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนแต่ก็มีอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ตามแนวโครงข่ายคมนาคมจะมีลักษณะอาคารเป็นสมัยใหม่ ประเภทอาคารพาณิชย์ หรือการนำอาคารเก่ามาเปลี่ยนแปลงเป็นโรงแรม ร้านค้า พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเป็นไปในเชิงพาณิชย์กรรมมากขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งวัสดุโครงสร้างที่มีมาแต่ดั้งเดิมรวมถึงการรักษาองค์ประกอบของสำคัญของที่อยู่อาศัยตามความเชื่อของชุมชนได้ดี เช่น การวางตัวของอาคารที่ยังคงมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ใช้สอยจากพื้นที่ริมน้ำ การใช้วัสดุโครงสร้างแบบดั้งเดิมซึ่งถือว่าเป็นย่านที่มีสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพราะมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งอาคารบ้านพักอาศัยทั้งที่เป็นเรือนเดี่ยว เพื่อการอยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว หรือเรือนแถวค้าขายที่เป็นบ้านพักอาศัยร่วมกับพื้นที่ค้าขายซึ่งสอดคล้องไปกับความเป็นมาของย่านที่เคยเป็นท่าหน้าสำคัญของเมือง ในยุคนี้โครงข่ายการสัญจรทางบกกลายเป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง โครงข่ายการสัญจรทางน้ำลดบทบาทลงมากกลายเป็นเพียงเส้นทางติดต่อระหว่างบ้านเรือนในระยะใกล้ๆ เป็นเส้นทางล่องเรือชมวิวนกท่องเที่ยว และเป็นเส้นทางที่เอาไว้ใช้ประกอบพิธีสำคัญหรือประเพณีสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น เมื่อโครงข่ายลำน้ำขาดความสมบูรณ์และได้ลดความสำคัญลง ส่งผลให้ความตระหนักในการดูแลรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำลดลงตามไปด้วย เกิดปัญหาน้ำเสียตามมาส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนบริเวณริมแม่น้ำและทำลายทัศนียภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรูปแบบชุมชนริมน้ำที่เคยมีมาแต่ในอดีต

5.3. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม 2

อาชีพหลักของคนในชุมชนได้มีการเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขายเป็นหลัก รวมไปถึงการทำพาณิชย์กรรมมากขึ้นโดยที่เน้นไปในเรื่องของ **ย่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** เป็นหลักในปี พ.ศ.2540 ตำบลวัดเกต มีประชากรอยู่อาศัยมากเป็นอันดับที่ 2 ของอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีประชากร 25 ประมาณ,คน ช 00ซึ่งแสดงให้เห็นว่าย่านวัดเกตการาม เป็นย่านพักอาศัยที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่ในอดีต โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในย่านส่วนใหญ่ ยังคงเป็นลูกหลานของคนที่มาตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม นอกจากนั้นแล้วก็มีคนจากภายนอกเริ่มอพยพเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบธุรกิจ

⁴⁹ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. “ประวัติถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน.” เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/513120/>

เรื่อยมา⁵⁰ นอกจากนี้กิจกรรมพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้น รวมถึงมีการจัดงานแสดงขายของ ตามเทศกาลที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ ในวัดเกตการาม ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาขาย ส่วนใหญ่เป็นสินค้าหัตถกรรม ผลผลิตงานฝีมือ สินค้าอุปโภคบริโภค

ด้านสภาพสังคมของคนในชุมชนได้เปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตสังคมแบบการค้าขาย และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยยึดถือความเรียบง่ายและยังคงยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ตามลักษณะของคนในชุมชน และยังประกอบไปด้วยศาสนาอื่น ๆ เช่น คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์

ในปี พ.ศ.2542 ย่านวัดเกตการามได้ถูกประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็น ย่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีอาคารประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นหนึ่งในหมุดหมายสำคัญในการศึกษาเที่ยวชมชุมชนอย่างต่อเนื่อง และได้มีการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการอนุรักษ์ขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม จาก การรวมกันชะลอการรื้อศาลาบาตร อายุกว่า 100 ปี ในวัดเกตการามด้วยการ 100 จัดการเสวนาเรื่อง ส่งผลให้เกิดการลงประชามติยกเลิกการรื้อถอน (ร่วมคิด ร่วมใจ พัฒนาวัดเกต) ศาลาบาตรจากคนในชุมชน ต่อเนื่อง ทำให้มีการทอดกฐิน เพื่อหาเงินบูรณะศาลาบาตรจนแล้วเสร็จ ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการ อนุรักษ์ที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลสถาปัตยกรรมภายในชุมชน⁵¹

5.3.3 ลักษณะการขยายตัวของชุมชน

ผลจากการที่มีการตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม ทำให้ชุมชนเริ่มมีการขยายตัวตามแนวโครงข่ายการสัญจรทางบกที่เกิดขึ้นนั้น เกิดเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มีแนวถนนเป็นแกนหลัก ซึ่งอาชีพหลักของคนในชุมชนจะเน้นการค้าขาย และเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นหลัก พื้นที่ทางเกษตรกรรมได้หายและลดบทบาทลงไป ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในพื้นที่ยังคงเป็นคนในพื้นที่แต่ดั้งเดิม และมีการอพยพของชาวต่างชาติและคนภายนอกเข้ามา รวมถึงมีแรงงานที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานหลักในการช่วยประกอบธุรกิจของเจ้าของกิจการที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนวัดเกตการาม

⁵⁰ สมโชติ อ่องสกุล, “การวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่” (การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่:เชียงใหม่, 2546): 29.

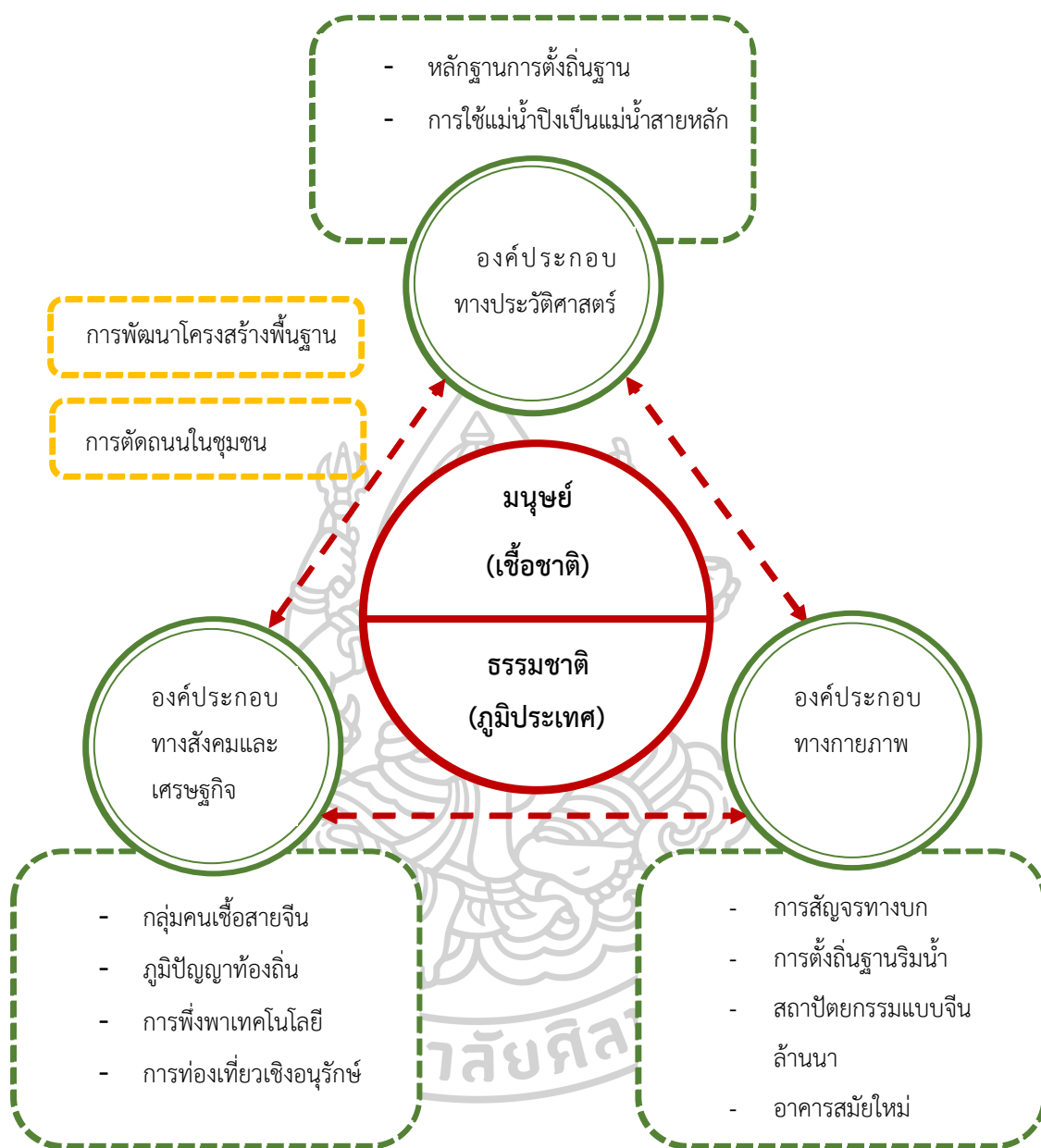
⁵¹ ปวีณะ ศิริวัฒน์ชัยพร และ วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, “การปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคารบ้านพักอาศัยพื้นที่ถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในย่านวัดเกต จังหวัดเชียงใหม่,” วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม 5, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561): 29.

5.3.4 โครงสร้างของชุมชน

โครงสร้างของชุมชนวัดเกตการามในยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในเรื่องโครงข่ายคมนาคมทางบกที่ได้เข้ามาแทนที่โครงข่ายคมนาคมทางน้ำ โดยมีศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน พื้นที่ทางเกษตรกรรมได้หายและลดบทบาทลงไป มีการขยายตัวของกลุ่มสถานศึกษาทั้งในระดับอนุบาลจนถึงอุดมศึกษาเพื่อรองรับกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการจัดตั้งสถานที่ราชการสำคัญในพื้นที่เพื่อให้บริการประชาชน

5.3.5 การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามในยุคที่ 3

จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจจังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วงนี้อันเนื่องมาจากผลจากการตัดถนนเข้ามาในบริเวณพื้นที่ชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมีการขยายตัวของชุมชนในรูปแบบชุมชนสมัยใหม่ทำให้พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติลดน้อยลง เป็นยุคที่มนุษย์มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบของธรรมชาติมากขึ้น ทำให้ความเชื่อ หรือพิธีกรรมต่าง ๆ สูญหายไป องค์ประกอบของภูมิทัศน์เริ่มสูญหายไปซึ่งเป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “วัฒนธรรมนำภูมิทัศน์” ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ทั้ง 4 ด้าน คือ องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ การสัญจรทางบก การตั้งถิ่นฐานริมน้ำ และสถาปัตยกรรมแบบเงินล้านนอาคารสมัยใหม่ ด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ หลักฐานการตั้งถิ่นฐาน และการใช้แม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายหลักด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่กลุ่มคนเชื้อสายจีน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพึ่งพาทางด้านเทคโนโลยี และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (แผนภูมิ 5.3)

รูปที่ 5.5 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตุการามยุคที่ 3
ที่มา : จากการวิเคราะห์

5.4 การเปรียบเทียบภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร พ.ศ. 2450 พ.ศ.2540 และ พ.ศ. 2563

การศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถอาศัยการวิเคราะห์จากภาพถ่ายทางอากาศในอดีตของกรมแผนที่ทหารนำมาเปรียบเทียบกับสภาพพื้นที่ในปัจจุบัน โดยคัดเลือกพื้นที่ในบริเวณที่เห็นการเปลี่ยนแปลงได้ชัด 2 บริเวณมาทำการเปรียบเทียบ คือ บริเวณตอนเหนือของพื้นที่ศึกษา (พื้นที่ของชุมชนวัดเกตการาม แนวบริเวณถนนเจริญราษฎร์ และถนนย่อย คือ ถนนแก้วนารัฐ) และบริเวณตอนล่างของพื้นที่ศึกษา (แนวบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข106) มีรายละเอียดดังนี้

5.4.1 บริเวณตอนเหนือของพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2450 พบว่า ยังไม่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางถนนเข้ามายังบริเวณชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นบริเวณพื้นที่ทุ่งนา การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีการเกาะตัวไปตามแนวแม่น้ำสายหลักคือ บริเวณแม่น้ำปิง เป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาก่อน สภาพแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติสูง เมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2540 พบว่ามีการตัดถนนเข้ามายังพื้นที่ศึกษา คือ ถนนเจริญราษฎร์ เป็นลักษณะของถนนที่ตัดขนานกับแม่น้ำปิง ส่งผลให้มีเส้นทางคมนาคมการสัญจรที่เพิ่มขึ้น การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณริมแม่น้ำ รวมถึงการสร้างถนนที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ชุมชนมีการขยายตัวและเจริญขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันพื้นที่ทางการเกษตรกรรมส่วนใหญ่ไม่ค่อยหลงเหลือให้เห็นอยู่แล้ว พื้นที่ทำนาได้หายไปหมดแล้วตามยุคสมัยและเริ่มปรากฏรูปแบบพื้นที่อยู่อาศัยภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นผลมาจากการตัดถนนเส้นหลักและเส้นย่อยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมีการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของการเป็นชุมชนริมน้ำภายในอดีตที่ผ่านมา (รูปที่ 5.6)

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2450

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2540

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2563

	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		พื้นที่ชุมชน		พื้นที่สวน
	ศาสนสถาน		พื้นที่นา		คลอง/แม่น้ำ

รูปที่ 5.6 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตอนเหนือของชุมชนวัดเกตุการาม

5.4.2 บริเวณตอนล่างของพื้นที่ศึกษา

บริเวณตอนล่างของพื้นที่ศึกษามีบทบาทสำคัญ ๆ ภายในชุมชน เนื่องจากมีการกระจายตัวของ ศาสนสถาน หน่วยงานราชการ โรงเรียนและแหล่งชุมชน จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2450 พบว่าบริเวณดังกล่าวยังไม่มี การตัดถนนเข้ามายังพื้นที่ การตั้งถิ่นฐานกระจายตัวตามแนวริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก โดยมีความหนาแน่นในตอนล่างของพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานในยุคเริ่มแรกของชุมชน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา มีอาณาบริเวณกว้าง ซึ่งต่อมาได้มีการสร้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข106ขึ้น โดยพระยาทรงสุรเดช (อิน บุนนาค) ข้าหลวงใหญ่มณฑลลาวเฉียง ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2438 เริ่มสร้างตั้งแต่เชิงสะพานนวรัฐ (หน้าโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียนในปัจจุบัน) เลียบตามแนวแม่น้ำปิงท่าจนถึงเมืองลำพูน และมีถนนสายย่อย เช่น ถนนแก้วนครรัฐและถนนเจริญเมืองเกิดขึ้นตามลำดับในเวลาถัดมา เนื่องจากการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข106 ทำให้มีการตั้งหน่วยงานราชการในบริเวณดังกล่าว เช่น โรงเรียนวัดเกตการาม คริสตจักรที่ 1 โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน มัสยิดอัสดีกวาทำให้ประชาชนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามแนวทางหลวงแผ่นดินหมายเลข106 หรือถนนเจริญราษฎร์ซึ่งเป็นถนนสายหลักของพื้นที่ พื้นที่เกษตรส่วนใหญ่เริ่มหายไปและมีถนน อาคารบ้านเรือนเข้ามาแทนที่ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศพ.ศ.2563 สภาพพื้นที่ในปัจจุบัน พบว่า การตั้งถิ่นฐานในบริเวณหน่วยงานราชการและศาสนสถานยังคงมีการขยายตัวและมีประชาชนเข้ามาอาศัยในพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันอาคารบ้านเรือนภายในบริเวณชุมชนจะมีทั้ง อาคารบ้านพักอาศัย และอาคารค้าขายแบบเรือนแถว ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมแบบจีนผสมกันกับความเป็นล้านนาในยุคนั้นที่ ยังคงหลงเหลือและอนุรักษ์ไว้ให้เห็นดังปัจจุบันนี้ เมื่อเปรียบเทียบภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตอนเหนือของพื้นที่และบริเวณตอนล่างของพื้นที่ชุมชนนั้น เป็นการสนับสนุนสมมติฐานว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบโครงข่ายลำน้ำมีผลต่อรูปแบบพื้นที่และกิจกรรมของคนในชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (รูปที่ 5.7)

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2450

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2540

ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2563

	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		พื้นที่ชุมชน		พื้นที่สวน
	ศาสนสถาน		พื้นที่นา		คลอง/แม่น้ำ

รูปที่ 5.7 แสดงภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตอนล่างของชุมชนวัดเกตการาม

ตารางที่ 5.1 สรุปพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็น	ช่วงที่ 1 : ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325)	ช่วงที่ 2 : ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรม (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)	ช่วงที่ 3 : ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน)
1.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์-วัฒนธรรม	- ทำวัดเกตได้กลายเป็นท่าเทียบเรือสำคัญของเรือสินค้าจากที่ต่าง ๆ จนส่งผลให้ย่านวัดเกตกลายเป็นแหล่งพำนักของพ่อค้าหลากหลายเชื้อชาติ ทำให้เกิดความหนาแน่นขึ้นในชุมชน	- คนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาอยู่อาศัยภายในชุมชนมากขึ้น การค้าขายขยายตัวจากการ เปลี่ยนผ่านสู่รูปแบบของเกษตรกรรมมาสู่ยุคการค้าทางน้ำ	-การพัฒนาาระบบโครงข่ายคมนาคมทางบกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม เป็นอย่างมาก
2.พัฒนาการด้านกายภาพ	- เป็นลักษณะของพื้นที่ทำนาและเกษตรกรรม และเป็นย่านการค้าทางน้ำซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่เชื่อมเมืองเชียงใหม่กับปากน้ำโพธิ์มีเส้นทางสัญจรและการขนส่งในอดีต -เป็นย่านชุมชนการค้าใหญ่ของเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองทางเหนือ	- เป็นลักษณะของพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่เดียวกับที่อยู่อาศัย - รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบเรือนไม้พื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากจีน และมีทิศทางการวางตัวอาคารบ้านเรือนเหมือนในยุคเริ่มต้น และยังมีโรงจอดเรือ	- การตั้งถิ่นฐานตามแนวริมของแม่น้ำปิงเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นมีการตัดถนนสายแรกเข้ามาในพื้นที่ คือ ถนนช่วงเชียงใหม่-ลำพูน - รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นอาคารที่ยังคงเป็นอาคารเก่าที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีน และมีอาคารพาณิชย์ ร้านค้า
3.พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ	- อาชีพหลักของคนในชุมชนยุคนี้ คือ การทำเกษตรกรรมและการทำนา ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลัก	- เริ่มเปลี่ยนแปลงจากระบบการเกษตรเพื่อยังชีพ มาเป็นระบบการทำเกษตรเพื่อการค้าเพิ่มมากขึ้น และระบบการค้าขายสัญจรทางน้ำเพิ่มมากขึ้น พืชเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ยังคงเป็นข้าว	- การค้าขายเป็นหลัก รวมไปถึงการทำพาณิชย์กรรมมากขึ้นโดยที่เน้นไปในเรื่องของ ย่านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมผลงานและแสดงประวัติศาสตร์ของชุมชน

ตารางที่ 5.1 สรุปพัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ประเด็น	ช่วงที่ 1 : ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325)	ช่วงที่ 2 : ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรม (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)	ช่วงที่ 3 : ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน)
4.พัฒนาการด้านสังคมและวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ในด้านวิถีชีวิตบรรพบุรุษของคนในชุมชนเป็นชาวจีนและชาวพุทธที่ได้นับถือพระพุทธศาสนาที่ทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน - มีประเพณีของชุมชนจัดขึ้นที่วัดเกตการาม เช่น ประเพณี ขนทรายเข้าวัด - มี 4 ศาสนาที่ได้เข้ามามีบทบาทภายในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู และศาสนาซิกข์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การค้าขายกันในยุคนี้ คือ การค้าไม้ ผ้า เครื่องเงิน เครื่องแก้วเจียรระโนรวมไปถึงเครื่องปั้นดินเผาเงินและของพื้นเมือง - มีกิจกรรมประเพณีทางศาสนา เช่น ประเพณีการตักบาตร สงกรานต์ การล่องสะเปา รวมถึงมีการจัดกิจกรรมขึ้นภายในวัดเกตการาม เช่น การทำตุ้งทำโคมของชาวล้านนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านสภาพสังคมของคนในชุมชนได้เปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตสังคมแบบการค้าขาย และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยยึดถือความเรียบง่าย และยังคงยึดมั่นเคารพ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาตามลักษณะของคนในชุมชน และยังประกอบไปด้วยศาสนาอื่น ๆ ด้วย เช่น คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์
5.พัฒนาการของภูมิ-ทัศน์วัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก - คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีระบบเครือข่ายที่เข้มแข็ง เคารพและศรัทธาใน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีเครือข่ายลำน้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นรูปแบบของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม” 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นเกษตรกรรมริมน้ำ และชุมชนการค้าทางน้ำแห่งแรกของ จังหวัดเชียงใหม่ คนในชุมชนเริ่มให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สะท้อนออกมาในรูปแบบของการพัฒนา ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ลักษณะเด่นรวมกัน” 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากผลจากการตัดถนนเข้ามาในบริเวณพื้นที่ชุมชน มีการขยายตัวของชุมชนสมัยใหม่ เป็นยุคที่มนุษย์มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบของธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “วัฒนธรรมนำภูมิทัศน์”

บทที่ 6
การวิเคราะห์องค์ประกอบ เอกลักษณ์
และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในบทที่ นั้นทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ 5 เกิดขึ้นของพื้นที่ศึกษาในแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลำดับต่อไป เนื้อหาในบทนี้เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ ตามเกณฑ์การแบ่งองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกาและคณะกรรมการมรดกโลกคือเรียก 4 องค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบทางกายภาพ ประกอบด้วยรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน อาคารสถาปัตยกรรม พื้นที่เกษตรกรรม โครงข่ายลำน้ำ และโครงข่ายการสัญจร องค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรมประกอบด้วย ประเพณีทางวัฒนธรรม พื้นที่ทางภูมิปัญญา องค์ประกอบทางเศรษฐกิจประกอบด้วย กิจกรรมและการใช้พื้นที่เศรษฐกิจชุมชน และองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วย สถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์และนำองค์ประกอบแต่ละด้านมาใช้เพื่อหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนและประเมินคุณค่าความสำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามเกณฑ์การประเมินคุณค่าที่ประยุกต์ร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยใช้วิธีการซ้อนทับแผนที่ในแต่ละองค์ประกอบ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินคุณค่าโดยมีผู้รู้เป็นผู้แนะนำให้คำปรึกษาเพื่อนำมาสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามต่อไป

6.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ

เป็นการวิเคราะห์การใช้พื้นที่ของคนในชุมชนที่เกิดจากการดำรงชีพในชีวิตประจำวันรวมถึงการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต โดยกระบวนการมีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน รูปแบบสถาปัตยกรรมอาคารสิ่งก่อสร้างโบราณสถาน และชุมชน ระบบที่ว่าง เครือข่ายลำน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม และภูมิทัศน์ชุมชน

6.1.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของชุมชนรวมถึงพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พบว่ารูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันยังมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำแต่จากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมรวมถึงปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่จากหน่วยงานของรัฐและการขยายตัวของเขตเมืองในรูปแบบของชุมชนบ้าน ร้านค้า โรงแรมที่เข้ามาประชิดพื้นที่ชุมชนทำให้ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบดังนี้

6.1.1.1 การตั้งถิ่นฐานแบบริมน้ำใกล้พื้นที่เกษตรกรรม

เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นลักษณะรูปแบบดั้งเดิมของพื้นที่ตั้งแต่สมัยอดีต โดยมีการกระจายตัวอยู่ตามแนวริมแม่น้ำปิงและมีพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่นา กระจายอยู่ตามชุมชน ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนในอดีต มีการวางตัวอาคารบ้านเรือน หันไปทางทิศตะวันตก โดยหันหลังบ้านเข้าหาแม่น้ำ และหน้าบ้านหันไปทางทิศตะวันออกเรียงตัวกันตามแนวยาวขนานทอดยาวไปกับแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชนซึ่งในอดีตยังใช้เป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำเพื่อใช้ในการติดต่อค้าขายและส่งออกสินค้า เช่น ไม้ ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่และชุมชนวัดเกตการามด้วย

6.1.1.2 การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาร่วมกับหน่วยงานราชการ

เนื่องจากในยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐาน ประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลวัดเกต เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีความผูกพันกับศาสนาพุทธ การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย จะต้องมียัดในพระพุทธรูปศาสนาอย่างน้อยหนึ่งวัด เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวบ้าน โดยในชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้ ก็มีวัดเกตการามซึ่งสร้างมานานกว่า 500 กว่าปี เมื่อมีการสร้างวัดขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงเลือกตั้งถิ่นฐานใกล้วัด จึงทำให้วัดเกตการามกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาตั้งแต่อดีต เมื่อมีการกระจุกตัวของประชาชนจึงมีการเลือกพื้นที่ใกล้วัดเป็นศูนย์ราชการเพื่อให้บริการประชาชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีอนามัย เป็นต้น บ้านเรือนและพื้นที่เกษตรกรรมจะอยู่โดยรอบ มีลักษณะเป็นวัด หน่วยงานราชการ บ้าน สวน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานลักษณะดังกล่าว นอกจากจะปรากฏอยู่ในพื้นที่บริเวณรอบวัดเกตการามแล้ว ยังปรากฏอยู่ตามวัดสำคัญ ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย ซึ่งการตั้งถิ่นฐานลักษณะนี้จะเป็นแบบกลุ่ม (Cluster Settlement)

6.1.1.3 การตั้งถิ่นฐานแบบริมถนน

เป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นในยุคที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมทางน้ำเริ่มลดบทบาทลงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานตามแนวริมน้ำมาเป็นชุมชนริมถนนแทนสะท้อนให้เห็นรูปแบบของสังคมเมืองกึ่งชนบทที่มีความไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศเดิม

ของพื้นที่ มีการวางตัวอาคารบ้านเรือนกระจายตัวตามแนวถนน โดยยังมีพื้นที่เกษตรกรรมเหลืออยู่บ้าง โดยแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรจะมาจากแม่น้ำหรือมาจากคลองสายย่อย โดยรูปแบบดังกล่าวจะเป็นลักษณะ “บ้าน สวน ถนน” การตั้งถิ่นฐานลักษณะนี้จะกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ ซึ่งการตั้งถิ่นฐานในลักษณะนี้ เส้นทางสัญจรทางน้ำได้ลดบทบาทลงไปมากแล้วเพราะเปลี่ยนมาใช้ทางสัญจรทางถนนเป็นสายหลักแทน ซึ่งถนนสายหลักที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีชื่อว่า ถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญของชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้

6.1.2 อาคารสถาปัตยกรรม

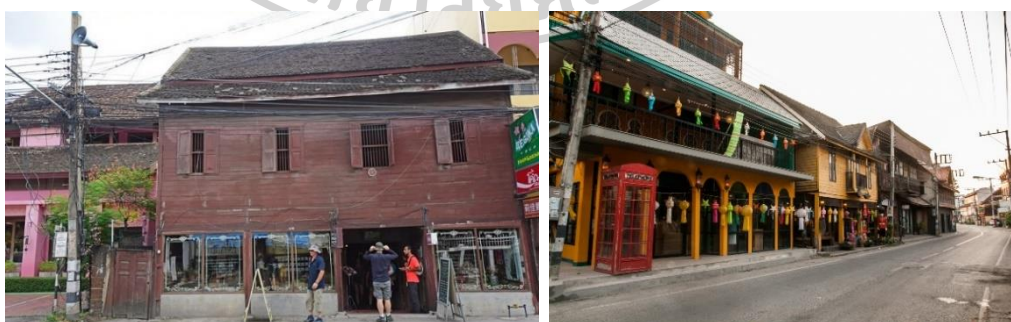
ความสำคัญและน่าสนใจของรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมของชุมชนวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต จังหวัดเชียงใหม่ คือ การปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่ได้รับอิทธิพลมาจากสถาปัตยกรรมจีน สะท้อนถึงคติความเชื่อที่ผสมระหว่างเชื้อชาติในพื้นที่ประกอบด้วย ไทย และจีน ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามสามารถแบ่งลักษณะของอาคารทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สถาปัตยกรรมประเภทพาณิชย์ กรรม สถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัยและกลุ่มสถาปัตยกรรมทางศาสนา โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มสถาปัตยกรรมประเภทพาณิชย์กรรม

เป็นรูปแบบอาคารที่สร้างขึ้นเพื่อความสะดวกในการค้าขายและอยู่อาศัย เน้นประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม รูปแบบอาคารบ้านเรือนจึงมีความเรียบง่ายและมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน

1.1 อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม เอือนไม้ หรือ “เอือนแป”

อาคารลักษณะนี้ ถือเป็นโครงสร้างที่มีความเก่าแก่มากที่สุด มีโครงสร้างเป็นไม้ยกพื้นสูง หลังคาลาดชัน มุงด้วยกระเบื้องดินขอ หรือไม้แป้นเกล็ด

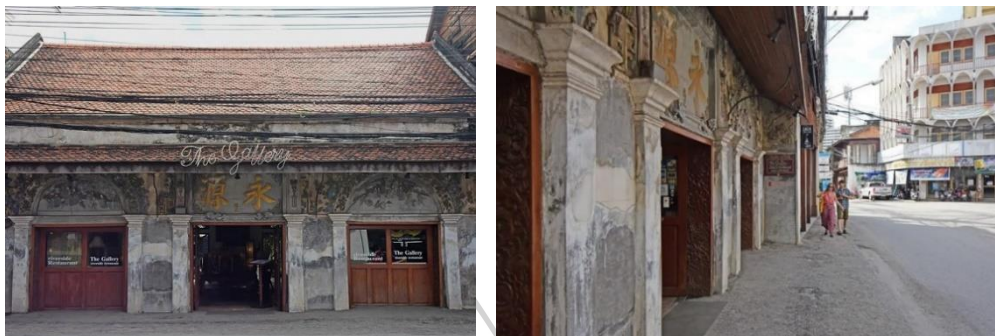

รูปที่ 6.1 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม เอือนไม้ หรือ “เอือนแป”

ที่มา : ผู้วิจัย(2563)

1.2 อาคารอิฐแบบจีน

ลักษณะอาคารแบบนี้เข้ามาพร้อมกับคนจีนที่เข้ามาค้าขายในย่านนี้ เมื่อมีการสร้างทางรถไฟในเชียงใหม่ขึ้น ลักษณะตัวอาคารเป็นแบบก่ออิฐถือปูน ติดดิน⁵²

รูปที่ 6.2 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม อาคารอิฐแบบจีน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

1.3 อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม “ห้องแถว”

อาคารลักษณะนี้เป็นอาคาร 2 ชั้น เป็นลักษณะ ก่ออิฐ ฉาบปูน โดยลักษณะอาคารจะมีพื้นที่ด้านหน้าจัดเป็นทางเดิน ชั้นบนจะมีระเบียงที่ยื่นออกมา ประดับด้วยลายปูนปั้น หรือลายฉลุไม้ โครงสร้างของตัวอาคารนั้นจะใช้อิฐเพื่อก่อรับน้ำหนัก หรือผสมกันในรูปแบบครึ่งตึกครึ่งไม้⁵³

รูปที่ 6.3 แสดงอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม ห้องแถว

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

⁵² ธนิต ชุมแสง, แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์, 1 (เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 13.

⁵³ ธนิต ชุมแสง, แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์, 1 (เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 14.

2. กลุ่มสถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัย

2.1 เรือนไม้

เป็นอาคารพักอาศัยที่ทำจากไม้ มีหลังคาจั่วยาวและมีความลาดชัน เพื่อการระบายน้ำฝน ตัวเรือนยกขึ้นสูงจากพื้นดินประมาณ 0.50 เมตร การเจาะช่องหน้าต่าง ประตู ค่อนข้างจำกัดทำให้รูปทรงค่อนข้าง ป้อมและเตี้ยซึ่งเป็นลักษณะของบ้านเรือน ในล้านนา โดยมีโครงสร้างและองค์ประกอบของอาคารทำด้วยไม้ทั้งหลัง ผนังมีทั้งผนังไม้ ตั้งตรง และส่วนที่ขยายออก หลังคาเรือนไม้ มุงด้วยกระเบื้องดินขอ หรือแป้นเกล็ด⁵⁴

รูปที่ 6.4 แสดงอาคารเพื่อการพักอาศัย เรือนไม้

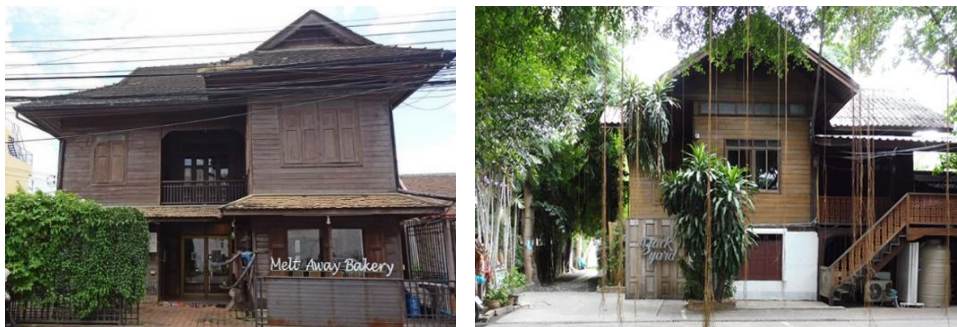
ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

2.2 เรือนผสม

เป็นเรือนที่สร้างขึ้นในภายหลังจากชาวอังกฤษที่เข้ามาทำการค้าขายและทำกิจการป่าไม้ ล้านนาจึงได้รับอิทธิพลแบบสถาปัตยกรรมยุโรปและบางหลังก็ผสมกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนล้านนาและศิลปะพม่าออกมาเป็นอาคารไม้ทั้งหลัง หรือครึ่งตึกครึ่งไม้ ซึ่งเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงในสมัยนั้น⁵⁵

⁵⁴ ธนิต ชุมแสง, แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์, 1 (เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 15.

⁵⁵ ธนิต ชุมแสง, แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์, 1 (เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 16.

รูปที่ 6.5 แสดงอาคารแบบเรือนผสม

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

3. กลุ่มอาคารสมัยใหม่

อาคาร โรงแรมที่พักอาศัยที่มีการออกแบบใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันและเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม โดยลักษณะตัวอาคารยังคงยึดตามโครงสร้างเดิมอนุรักษ์ไว้ และมีการปรับเสริมพื้นที่การใช้สอยภายในให้เป็นแบบร่วมสมัยมากขึ้น มีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กและมีการใช้สีสันทันสมัยมากยิ่งขึ้นด้วย

รูปที่ 6.6 แสดงอาคารสมัยใหม่ภายในชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย(2563)

4. กลุ่มอาคารทางศาสนา และสาธารณะ

อาคารที่สร้างขึ้นเป็นพิเศษเพื่อใช้สำหรับประกอบพิธีการทางศาสนา ได้แก่ วัดเกตการาม โบสถ์คริสต์จักรที่ 1 และวัดซิกข์ จัดเป็นเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น⁵⁶

⁵⁶ ธนิต ชุมแสง, แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรม ย่านถนนเจริญราษฎร์, 1 (เชียงใหม่: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 17.

วัดเกตการาม

วัดซีกษ์ครูสุวรรณ

มัสยิดอัตตักวา

คริสตจักรที่1 เชียงใหม่

รูปที่ 6.7 แสดงอาคารศาสนาที่อยู่ในพื้นที่ของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม
ที่มา :ผู้วิจัย 2563

5. กลุ่มสถาปัตยกรรมรูปแบบอื่น

5.1 ทำน้ำ

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นรูปแบบของชุมชนริมน้ำ ทำน้ำจึงเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป เป็นลักษณะสะพานยื่นลงไปใ้แม่น้ำสำหรับขึ้นลงเรือและมีทางเชื่อมต่อมายังโครงสร้างที่เป็นจุดรับส่งทางเดินสำหรับขึ้นลงทางน้ำ

รูปที่ 6.8 แสดงสถาปัตยกรรมบริเวณทำน้ำ

ที่มา ผู้วิจัย :, 2563

5.2 สะพานข้ามแม่น้ำและทางเดินริมแม่น้ำ

สะพานข้ามริมแม่น้ำเป็นสถาปัตยกรรมที่ใช้ในการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ริมสองฝั่ง เพื่อประโยชน์ทางการสัญจรและทางด้านการเกษตร หรือเดินทางไประหว่างประชาชนสองฝั่ง ริมน้ำเข้าด้วยกัน รูปแบบ วัสดุ และขนาดของสะพานเป็นตัวกำหนดลักษณะการใช้งาน เช่น โครงสร้างของสะพาน ปัจจุบันมีการทำให้มีความสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เนื่องจากสะพานเก่าในอดีตทรุดโทรมไปมากแล้วตามกาลเวลาและเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยโครงสร้างสะพานเป็นคอนกรีตใช้สำหรับขนส่งคนและสินค้าด้วยรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

รูปที่ 6.9 แสดงสะพานข้ามแม่น้ำและทางเดินข้ามแม่น้ำตรงข้ามวัดเกตการาม

ที่มา :ผู้วิจัย(2563)

6.1.3 โครงข่ายลำน้ำ

พื้นที่ตำบลวัดเกต ชุมชนวัดเกตการามนั้น ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญมากของคนในพื้นที่ชุมชนนี้ แม่น้ำปิง หรือแม่ปิง หรือแม่ระมิงค์เป็นแม่น้ำสายสำคัญของประเทศไทย และเป็นหนึ่งในสองของแม่น้ำที่บรรจบมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิงไหลอยู่ในหุบเขาระหว่างทิวเขาถนนธงชัยกลางกับทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก มีต้นน้ำอยู่ที่ดอยเชียงดาวในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ไหลลงทางใต้ผ่านจังหวัดลำพูนรวมกับแม่น้ำวังที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไหลลงใต้ผ่านจังหวัดกำแพงเพชรแล้วบรรจบกับแม่น้ำน่านที่อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ และจากจุดนี้ไปเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิงมีความยาวทั้งสิ้น 658 กิโลเมตร⁵⁷ ดังนั้น แม่น้ำสายนี้จึงเป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่ชุมชนอย่างมาก ความสมบูรณ์ของแม่น้ำสายนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิต การเกษตรในอดีตที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ทำนา มีคลองเล็ก ๆ พาดผ่านในอดีตทำให้ชุมชนในอดีตใช้น้ำจาก

⁵⁷ อุทยานแห่งชาติ จากธรรมชาติ สู่เขตอนุรักษ์, สำนักอุทยานแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ, 2545), 49.

คลองเพื่อทำการเกษตรด้วยเหมือนกัน แต่ปัจจุบันความสมบูรณ์ของแม่น้ำได้เปลี่ยนไปซึ่งเกิดจากการขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดการปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือนลงสู่แม่น้ำมากยิ่งขึ้นจึงไม่นำน้ำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรมากเท่าที่ควร จากปัญหาที่กล่าวมาทำให้ระบบโครงข่ายแม่น้ำขาดความสมบูรณ์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมในอดีตมาเป็นพื้นที่ชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในปัจจุบัน อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการใช้ถนนเป็นเส้นทางหลักแทนการสัญจรทางแม่น้ำ ทำให้การใช้น้ำหรือการเดินทางทางน้ำมีบทบาทลดน้อยลง จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงข่ายลำน้ำที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่

6.1.4 โครงข่ายการสัญจร

ในอดีตการติดต่อคมนาคมของชาวชุมชนวัดเกตการามจะอาศัยโครงข่ายลำน้ำ โดยมีแม่น้ำปิงเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ มีทิศทางการไหลของแม่น้ำมาจากทางทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ มีต้นน้ำอยู่ที่ดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ไหลลงทางใต้ผ่านจังหวัดลำพูน รวมกับแม่น้ำวังที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ไหลลงใต้ผ่านจังหวัดกำแพงเพชรแล้วบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ทำให้ชาวชุมชนในตำบลวัดเกตสามารถเดินทางไปมาหาสู่ค้าขายกันภายในชุมชน รวมถึงติดต่อค้าขายกับจังหวัดอื่น ๆ ได้อย่างสะดวก ตลอดจนใช้ประโยชน์ในการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและสินค้าต่าง ๆ เช่น ไม้ ผ้า เครื่องเงิน ออกจากพื้นที่ ปัจจุบันแม่น้ำปิงได้ลดบทบาทลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตแต่ยังคงใช้เป็นเส้นทางสัญจรภายในพื้นที่ของชาวชุมชนวัดเกตการาม เช่นการท่องเที่ยวทางน้ำ นอกจากนี้ในพื้นที่ศึกษายังปรากฏเส้นทางสัญจรทางเท้าบริเวณริมแม่น้ำ สำหรับการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเรือนในฝั่งริมน้ำเดียวกันรวมถึงมีท่าน้ำสำหรับลงเรือและติดต่อค้าขาย เติมน้ำมันรถยนต์ ในปัจจุบันก็ยังมีท่าน้ำหลงเหลือให้เห็นอยู่บ้างเพื่อประโยชน์การใช้สอยของประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ

สำหรับโครงข่ายการสัญจรทางบก มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 สายดอนไชย-อุโมงค์ เป็นถนนขนาด 2 ช่องจราจร มีแนวเส้นทางเริ่มจากทางแยกถนนพหลโยธิน (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1) อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผ่านอำเภอลี้ อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอป่าซาง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน และตัดเข้าตัวเมืองเชียงใหม่ สิ้นสุดที่อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่⁵⁸ ซึ่งถนนสายนี้เป็นถนนสายหลักในการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางลัดจากถนนพหลโยธินที่สามารถเชื่อมต่อไปยังสถานที่สำคัญ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติออบหลวง โดยไม่ต้องผ่านตัวเมืองเชียงใหม่ และสามารถใช้เป็นเส้นทางเชื่อมต่อเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 108 เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้โดยไม่ต้องเริ่มจากตัวเมืองเชียงใหม่แต่ไม่เป็นที่นิยมนัก

⁵⁸ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, “ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106,” เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข_106

เนื่องจากช่วงอำเภอเถิน ถึงอำเภอลี่ (รอยต่อระหว่างจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน)เป็นทางแคบตัดชันภูเขาสูงและคดเคี้ยวมาก⁵⁹จึงไม่เหมาะในการสัญจรในเวลากลางคืนโดยมีถนนทางหลวงสาย118 หรือถนนแก้ววรัฐเป็นตัวเชื่อมทางทิศเหนือ และถนนทางหลวงสาย1006 หรือถนนเจริญเมืองเป็นตัวเชื่อมอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ชุมชนเมื่อพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพพบว่าถนนเส้นนี้ตัดผ่านกลางพื้นที่ที่ทำการศึกษ ทำให้พื้นที่ริมฝั่งถนนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเส้นทางการคมนาคม

6.2 องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม

6.2.1 ประเพณีวัฒนธรรม

- ประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) ประเพณียี่เป็ง หรือประเพณีเดือนยี่ คือ ประเพณีลอยกระทงแบบล้านนาโดยคำว่า ยี่ แปลว่า สอง ส่วน เป็ง แปลว่า เพ็ญ หรือคืนพระจันทร์เต็มดวงซึ่งหมายถึงประเพณีในวันเพ็ญเดือนสองของชาวล้านนา ซึ่งตรงกับเดือนสิบสองของไทยงานประเพณีจะมีสามวันคือ

วันขึ้นสิบสามค่ำ หรือ วันดา เป็นวันซื้อของเตรียมไปทำบุญที่วัด วันขึ้นสิบสี่ค่ำ จะไปทำบุญกันที่วัด พร้อมทำกระทงใหญ่ไว้ที่วัดและนำของกินมาใส่กระทงเพื่อทำทานให้แก่คนยากจน วันขึ้นสิบห้าค่ำ จะนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็กส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ ในช่วงวันยี่เป็งจะมีการประดับตกแต่งวัด บ้านเรือน ทำประตูป้า ด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ทางมะพร้าว ดอกไม้ ตุง ซ่อประทีป และชักโคมยี่เป็งแบบต่าง ๆ ขึ้นเป็นพุทธบูชา และมีการจุดถ้วยประทีป(การจุดดวงปะตี๊) เพื่อบูชาพระรัตนตรัย และมีการจุดโคมลอยปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้าเพื่อบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์⁶⁰

⁵⁹ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, “ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108,” เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข_108

⁶⁰ มณี พยอมยงค์. “ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.”, 5 (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, 2547)

รูปที่ 6.10 แสดงประเพณียี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่

- **ประเพณีการลอยสะเปา** การลอยสะเปา หมายถึง การบรรจุเครื่องสักการะมีรูปเทียน พร้อมทั้งเครื่องอุปโภคไว้ในสะเปาแล้วปล่อยลงในแม่น้ำเพื่อไปสักการะพระแม่คงคาและเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดั่งงามต่อสิ่งที่มีประโยชน์และเกื้อกูลต่อชีวิต คือ ความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชนนั้นคือแม่น้ำ โดยยึดเอาแม่น้ำคงคาเป็นปฐมเหตุแห่งการเกิดประเพณี การลอยประทีปและเครื่องสักการะทางน้ำ หรือเรียกว่า ล่องสะเปา หรือไหลเรือสำเภาไฟ ในสมัยโบราณตามตำนานเมืองลำพูน ฉบับใบลานผูกของวัดบ้านโฮ้งหลวง จังหวัดลำพูนกล่าวถึงการลอยสะเปาทางน้ำในสมัยทริภุญไชยไว้ว่า ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ได้เกิดอหิวาตกโรคที่เกิดขึ้นในเมือง ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากจึงพากันอพยพออกจากทริภุญไชยไปอยู่ที่เมืองหงสาวดีเป็นเวลาหลายปี เมื่อทราบข่าวอหิวาตกโรคในเมืองทริภุญไชยได้สงบลงแล้ว จึงต่างพากันเดินทางกลับคืนสู่ทริภุญไชยแต่หลายคนไม่ได้กลับมา เนื่องจากมีครอบครัวใหม่ส่วนผู้ที่กลับมาแล้วคิดถึงญาติพี่น้อง ที่ยังอยู่เมืองหงสาวดี ในช่วงเดือน ยี่เป็ง จึงได้จัดดอกไม้รูปเทียนเครื่องสักการะ พร้อมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภคใส่ลงใน“สะเปา” ลอยลงน้ำแม่ปิง น้ำแม่กวงเพื่อระลึกถึงญาติพี่น้อง จึงเป็นมูลเหตุของการลอยสะเปาหรือลอยกระทงนับแต่นั้นเป็นต้นมา การลอยสะเปา จึงเป็นการทำบุญบริจาคทาน อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ และแก่ตนเองในกายภพพหุ ในอดีตชาวบ้านวิวาลัย ตำบลนันทาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นิยมทำสะเปากันที่วัดโดยชาวบ้านช่วยกันทำสะเปาเป็นรูปเรือลำใหญ่ วางบนแพไม้ไผ่ และนำสะตวง พร้อมด้วยข้าวของต่าง ๆ ทั้งหม้อ ไห เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ ใส่ลงไปในสะเปา ในช่วงหัวค่ำของวันยี่เป็งจึงพากันหามสะเปา พร้อมแห่ด้วยฆ้องกลองจากวัดไปลอยที่แม่น้ำปิง และทำพิธีเวียนทานที่ทำน้ำก่อนปล่อยสะเปาลอยลงไป ขณะที่สะเปาลอยไปได้ระยะหนึ่ง จะมีคนยกจวนคอยดักรอสะเปากลางแม่น้ำเพื่อนำเอาของอุปโภคต่าง ๆ มาใช้อุปโภคและบริโภค จึงเป็นการบริจาคทานอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประเพณีนี้จะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลยี่เป็งของทุกปี⁶¹

⁶¹ ศรีเลา เกษพรหม, “ล่องสะเปา,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ 11 (2542): 5850.

รูปที่ 6.11 แสดงประเพณีการล่องสะเปา ช่วงเทศกาลยี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่

- **ประเพณีสงกรานต์** คำว่าสงกรานต์นั้น แปลว่า ก้าวขึ้น เปลี่ยนผ่าน ซึ่งตรงกับทางโหราศาสตร์ที่ว่า วันสงกรานต์จะเป็นช่วงเวลาที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งตรงกับวันที่ 13, 14, 15 เมษายนของทุกปี ซึ่งทางภาคเหนือจะเรียกวันสงกรานต์ในแต่ละวันแตกต่างกันออกไปดังนี้ วันที่ 13 เมษายน จะเรียกว่า “วันสงขารล่อง” ความหมายว่า อายุสิ้นปีหมดไปอีกปี 14 เมษายน จะเรียกว่า “วันเนา” วันที่ห้ามพูดคำหยาบคาย 15 เมษายนจะเรียกว่า “วันพญาวัน” ถือว่าเป็นวันเริ่มจุลศักราชใหม่ ในระหว่าง 3 วันนี้จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น การทำความสะอาดบ้านเรือน เข้าวัดทำบุญ ขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย สรงน้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่และการละเล่นสาดน้ำของหนุ่มสาว

ในวันที่ 13 เมษายน เป็นวันสิ้นปีเก่าเตรียมเข้าสู่วันขึ้นปีใหม่ ผู้คนก็จะปิดกวาดทำความสะอาดบ้าน เพื่อชำระล้างสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากบ้านเป็นการต้อนรับปีใหม่ โดยมีรายละเอียดการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงเทศกาลดังนี้

วันที่ 14 เมษายน วันเนาหรือวันเนา ตามวัดวาอารามต่าง ๆ จะมีการเตรียมงานทำบุญสงกรานต์ ตอนบ่ายๆ จะมีการขนทรายเข้าวัดเตรียมก่อเจดีย์ทราย ในวันนี้คนโบราณมีความเชื่อว่าห้ามพูดไม่ดีต่อกัน ห้ามทะเลาะเบาะแว้ง เพราะจะทำให้มีโชคไม่ดีไปตลอดปี

วันที่ 15 เมษายน วันเถลิงศกหรือวันพญาวัน เป็นวันที่ผู้คนพากันเข้าวัด ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มีการรดน้ำดำหัว ขอพรจากผู้สูงอายุ ผู้อาวุโสในชุมชน มีการก่อเจดีย์ทราย การละเล่นสาดน้ำของหนุ่มสาว ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญที่หนุ่มสาวจะได้พบปะกันพูดคุยกันเกี่ยวพาราสักันได้ด้วยการละเล่นสาดน้ำ ซึ่งประเพณีนี้ก็ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญสำหรับ

คนในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม และชาวเชียงใหม่เป็นอย่างมาก เป็นประเพณีที่อยู่คู่กับคนไทยสืบเนื่องมาอย่างยาวนาน⁶²

รูปที่ 6.12 แสดงประเพณีสงกรานต์ ที่สะพานนวรัฐและบริเวณหน้าโบสถ์คริสตจักร พ.ศ.2511 และ พ.ศ.2507

ที่มา : บุญเสริม สาดราษฎร์ จังหวัดเชียงใหม่

6.2.2 พื้นที่ทางภูมิปัญญา

- การรำตีกลองสะบัดชัย กลองสะบัดชัย เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวภาคเหนือ กลองสะบัดชัยมีที่มาจาก กลองชัยมงคลที่ใช้ตียามออกศึกสงครามในอดีตเพื่อเป็นสิริมงคล เมื่อหมดศึกกลองชัยมงคลก็ได้ตกอยู่กับเจ้านายของทางภาคเหนือจนสุดท้ายกลองเหล่านั้นก็ได้ตกมาอยู่ที่วัดและใช้เป็นเครื่องส่งสัญญาณให้ชาวบ้านได้รับรู้ ไม่ว่าจะเป็ใน

⁶² เทศบาลตำบลเชียงใหม่. ประเพณีสงกรานต์. เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://chiangmai-roiet.go.th/content.php?cid=201704191026302X0jh0w>

การเรียกชาวบ้านมาชุมนุม หรือสัญญาณบอเหตุร้ายให้รับรู้จนมีวิวัฒนาการให้กลองชัยมงคลมาใช้อยู่ในขบวนพอรำ จึงได้นำมาใช้ไม้หามและทำกลองให้เล็กลงเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย ปัจจุบันนี้มี 3 ประเภทคือ

1. กลองสองหน้าขนาดใหญ่ มีลูกตุบที่มักเรียกว่า “กลองปูลา” แขนงอยู่ในหอกของของวัดต่าง ๆ ลักษณะการตีมีจังหวะหรือทวนองที่เรียกว่า “ระบ่า” ทั้งช้าและเร็ว บางระบามีฉาบและฆ้อง บางระบามีคนตีไม้แสะประกอบอย่างเดียว

2. กลองสองหน้า มีลูกตุบและคานหามซึ่งเป็นกลองที่จำลองแบบมาจากประเภทแรก เวลาตีผู้ตีจะถือไม้แสะข้างหนึ่ง มืออีกข้างหนึ่งถือไม้ตีกลอง การตีลักษณะนี้อาจมีฉาบและฆ้องประกอบหรือไม่มีก็ได้ ปัจจุบันกลองสะบัดชัยประเภทนี้เกือบสูญหายไปแล้ว ผู้ที่ตีได้และยังมีชีวิตอยู่ (2548) เท่าที่ทราบคือ ครูมานพ (พัน) ยารณะซึ่งเป็นศรัทธาวัดสันป่าข่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3. กลองสองหน้า มีคานหาม ไม่มีลูกตุบ มีฉาบ ฆ้อง ประกอบจังหวะ และมักมีนาคนไม้แกะสลักประดับซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายปัจจุบัน ปัจจุบันการตีกลองสะบัดชัยในพื้นที่ชุมชนวัดเหตุการณ์นั้นจะทำการสอนและถ่ายทอดฝึกฝนกันภายในวัดเหตุการณ์ ซึ่งถือเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนวัดเหตุการณ์นี้⁶³

รูปที่ 6.13 แสดงภูมิปัญญาการรำตีกลองสะบัดชัย

-ภูมิปัญญาการทำตุ่ง ทำโคม - เป็นศิลปหัตถกรรมที่แสดงถึงความเป็นล้านนาได้อย่างเด่นชัดคือ โคมและตุ่งล้านนา ซึ่งทำมาจากกระดาษสา โคมล้านนาแต่ก่อนใช้จุดไฟเพื่อให้ความสว่าง แต่เนื่องด้วยไฟดับง่ายจึงได้มีการประดิษฐ์สิ่งกำบังลมครอบดวงไฟ จึงเกิดเป็นลักษณะรูปทรงที่สวยงาม เช่น โคมดอกบัว โคมหูกระต่าย โคมเพชร โคมดาว โคมแปดเหลี่ยม โคมเงี้ยว โคมผัด

⁶³ จักรพงษ์ คำบุญเรือง. “กลองสะบัดชัย” การแสดงพื้นบ้านของคนล้านนา. เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/756555/>

โคมรูปสัตว์ ฯลฯ เป็นต้น โคมเหล่านี้เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในการใช้ศิลปะล้านนาตกแต่ง ประกอบกับการใส่ความเชื่อของชาวล้านนาลงบนลวดลายโคมได้อย่างลงตัว ส่วนตุ้งล้านนานั้นเป็นสิ่งที่ประกอบในพิธีทางศาสนา พิธีกรรมความเชื่อของชาวล้านนามาเป็นเวลานาน ที่มีลวดลายมากมายตามแบบฉบับล้านนา โดยวิธีการต้องลาย หรือ การสลักเพื่อให้เกิดลวดลายโดยใช้ค้อนตอกลงบนลวดตามแบบที่ต้องการ ซึ่งปัจจุบันการทำตุ้งทำโคม ก็ได้มีการทำและฝึกสอนกันภายในวัดเกตกกราม โดยจะมีการทำและสาธิตในช่วงเทศกาลที่สำคัญ ๆ เช่น การทำบุญปีใหม่ หรือช่วงเทศกาลยี่เป็ง⁶⁴

รูปที่ 6.14 แสดงภูมิปัญญาการทำตุ้งทำโคมของชาวเชียงใหม่

- การฟ้อนรำ โดยมีการฟ้อนรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะศิลปะที่มีการผสมผสานกันระหว่างชนพื้นเมืองชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นไทยยวน ไทยใหญ่รวมถึงพม่าที่เคยเข้ามาปกครองอาณาจักรล้านนา ทำให้นาฏศิลป์หรือการแสดงที่เกิดขึ้นในภาคเหนือได้รับอิทธิพลจากดินแดนใกล้เคียงจนถูกพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลาย แต่ยังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงความนุ่มนวลของท่วงท่าและทำนองเพลง ประกอบกับความไพเราะของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด สี ดี เป่า ที่มีความเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็น เป่ยะ สะล้อ ซอ ซึง และกลอง ซึ่งปรากฏอยู่ในการฟ้อนประเภทต่าง ๆ สำหรับลักษณะการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

⁶⁴ ชัพวิชญ์ ใจหาญ และศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด. การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมเพื่อการแสดงเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2565. เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/โคมและตุ้งล้านนา-2/>

1. การฟ้อนแบบพื้นเมืองเดิม เป็นการแสดงที่มีอยู่ตามท้องถิ่นทั่วไป เช่น การฟ้อนเล็บ ฟ้อนผาง ฟ้อนที ฟ้อนผี ฟ้อนหางนกยูง ฟ้อนดาบ ฟ้อนเชิง ฟ้อนกายลาย ฟ้อนแห่ครัวทาน เป็นต้น

2. การฟ้อนที่ได้รับอิทธิพลจากชาติอื่น อาทิ พม่า ไทใหญ่ เช่น ฟ้อนไต ฟ้อนโต ฟ้อนนก กิงกะหล่ำ ฟ้อนเงี้ยว เป็นต้น

3. การฟ้อนแบบคุ้มหลวงหรือแบบราชสำนัก เป็นการฟ้อนที่เกิดขึ้นในคุ้มของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งมีลักษณะการฟ้อนของภาคกลางผสมอยู่ เช่น ฟ้อนม่านม้วยเชียงตา ฟ้อนน้อยใจยา ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหม เป็นต้น

4. การฟ้อนแบบนี้โกล้านา ซึ่งเป็นการฟ้อนที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่โดยผู้สร้างสรรค์ ได้รับแรงบันดาลใจมาจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวไม่ว่าจะเป็น วิถีชีวิต ธรรมชาติ วรรณกรรมโดยผสมผสานความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อครูแม่ครูช่างฟ้อนผนวกกับความรู้ในด้านศิลปะการแสดง ตะวันตกจนสามารถสร้างสรรค์การแสดงชุดใหม่ขึ้นมา

ซึ่งปัจจุบันนี้ ในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามจะมีการฟ้อนรำแบบพื้นเมือง เช่น การฟ้อนเล็บ ซึ่งจะจัดแสดงขึ้นในงานเทศกาลที่สำคัญต่าง ๆ โดยจะจัดแสดงขึ้นภายในวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เป็นประจำทุก ๆ ปี⁶⁵

รูปที่ 6.15 แสดงภูมิปัญญาการฟ้อนรำ ฟ้อนเล็บ

- **ภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้าน** อำเภอเมืองเชียงใหม่ นอกจากเป็นศูนย์กลางด้านการปกครองของจังหวัดแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางสำคัญทางด้านวัฒนธรรมดนตรีล้านนาอีกด้วย พื้นที่แห่งนี้เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมดนตรีจากหลากหลายชาติพันธุ์ที่ดำรงอยู่ร่วมกัน โดยมีภาพดนตรีหลักคือดนตรีล้านนา ดนตรีของคนเมืองอันเป็นคนส่วนใหญ่ของพื้นที่ และรูปแบบเฉพาะที่พัฒนาประสมประสานกัน

⁶⁵ สุนิษา สุขิน และภัทรศิลป์ สุขัณศีล. ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน อำเภอเมืองเชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน-๑-4/>

ระหว่างวัฒนธรรมดนตรีไทยแบบแผนราชสำนักสยามที่ส่งผ่านคัมเจ้าสู่ดนตรีประชาชน ดนตรีในอำเภอเมืองจึงมีรูปแบบลักษณะการบรรเลงที่ชัดเจนและเคร่งครัด แม้ว่าภาพดนตรีหลัก ๆ ประกอบด้วยวงสะล้อ ซอ ซึง ปี่จุม การขับซอ วงพาทย์ ซ้องวง กลองชนิดต่าง ๆ ทั้งกลอง กลองตั้ง โห่่ง กลองปฐจา หรือกลองในกลุ่มดนตรีชาติพันธุ์ไทใหญ่ อาทิ กลองปู้เจ้ โดยสามารถพบดนตรีเหล่านี้ได้ในทุกเทศกาลประจำปี นอกจากนี้ยังสามารถชมเครื่องดนตรีได้ในวัดต่าง ๆ ทั่วเมืองเชียงใหม่ เช่น วัดเชียงใหม่ วัดเจติยหลวง วัดกุ้เต้า วัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวอย่างตลาดถนนคนเดินตลอดจนศูนย์การเรียนรู้ของสถานศึกษา หน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นล้านนา พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่ ทั้งนี้ยังมีแหล่งสืบทอด วงดนตรี และสล่า (ช่าง) โดดเด่น อาทิ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ศูนย์การเรียนรู้พื้นถิ่นศรีปิงใจแก้วกว้าง (พ่อหลวงอานนท์ ไชยรัตน์, วัดสันทรายต้นกอก) สล่าเครื่องดนตรีพ่อครูบุญรัตน์ ทิพย์รัตน์ คณะก้องฟ้าล้านนาเจียงใหม่ (วัดเกาะกลาง) เป็นต้น⁶⁶

รูปที่ 6.16 แสดงภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้าน

- **ภูมิปัญญาการทำเครื่องเขิน** เครื่องเขิน เป็นศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งของชาวล้านนา โดยเป็นภาชนะที่เกิดจากการใช้โครงไม้สานเป็นลายขัด หรือขดให้เกิดรูปทรงแบบต่าง ๆ และมีการตกแต่งขอบลวดลายจากตอกหรือหวายเป็นลายเส้นกลีบดอกไม้หรือลายเครือเถาต่าง ๆ แล้วนำมาถมด้วยพื้นให้เรียบเนียน ทาด้วยชาดสีแดงสด และเขียนลายโดยการใช้พู่กันจุ่มยางรักหรือรักผสมชาด ทาตกแต่งด้วยสีทอง และติดทองคำเปลว หรือการติดกระจกประดับตกแต่งสีสันสวยงาม ซึ่งปัจจุบัน

⁶⁶ ทรงพล เลิศกอบกุล. ดนตรีพื้นบ้าน. เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cn.com/ดนตรี-เพลงพื้นบ้าน-อำเภอ/>

สามารถพบการทำเครื่องเงิน และเครื่องเงินเก่าแก่ได้ที่พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม ภายในวัดเกตการาม⁶⁷

รูปที่ 6.17 แสดงภูมิปัญญาการทำเครื่องเงิน

- ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา เช่น น้ำตั้น โอง ผางประทีป กระจ่าง เป็นต้น ซึ่งวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นวิธีการที่สืบสานจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน จากการทำน้ำตั้นหรือคนโทน้ำ โดยได้รังสรรค์ชิ้นงานจากดินเหนียวด้วยการใช้มือในการปั้นขึ้นรูปทรงต่าง ๆ โดยมีทั้งสีดินเดิม และสีดำที่ต้องเพิ่มขึ้นตอนการเผาด้วยกลบ และนำมาเคลือบผิวให้มีความมันเงาสวยงามสำหรับลวดลายโบราณ ได้แก่ ลายหัวใจ กับลายใบโพธิ์ แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาลวดลายเป็นรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในชุมชนวัดเกตการามนั้นก็ยังมีมีการสาธิตการทำเครื่องปั้นดินเผาและการจำหน่ายอยู่ในพื้นที่ชุมชนตามร้านค้าต่าง ๆ ⁶⁸

รูปที่ 6.18 แสดงภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา

⁶⁷ ชวีวิชญ์ ใจหาญ และศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด. เครื่องเงิน. เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cn.com/เครื่องเงินประยุกต์/>

⁶⁸ ชวีวิชญ์ ใจหาญ และ ศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด. เครื่องปั้นดินเผา. เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cn.com/เครื่องปั้นดินเผา-3/>

6.2.3 กิจกรรมและการใช้พื้นที่

1) กลุ่มวัยเด็กและวัยรุ่น

อายุไม่เกิน 20 ปี เป็นวัยที่กำลังศึกษา โดยวัฒนธรรมจะใช้พื้นที่ของโรงเรียนในการทำกิจกรรมด้านการศึกษา นันทนาการและกิจกรรมทั่วไปที่มีความเหมาะสมตามช่วงวัย ส่วนในช่วงเวลา ก่อนหรือหลังกลับจากการไปโรงเรียน รวมไปถึงวันหยุดก็มีการใช้พื้นที่เพื่อทำกิจกรรมทางสันตนาการ การรวมกลุ่มกัน โดยใช้พื้นที่ประเภทลานโล่ง ลานวัดเหตุการณ์ สนามเด็กเล่นภายในโรงเรียน พื้นที่ริมแม่น้ำ นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันพระ หรือกิจกรรมตามงานเทศกาลต่าง ๆ พร้อมกับสมาชิกในครอบครัว ในปัจจุบันปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มนี้กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ใช้ในการทำกิจกรรมลดน้อยลงอย่างมาก เนื่องจาก มีการใช้เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารที่มีรูปแบบการพูดคุยกันผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามาแทนที่ในการพูดคุย หรือการทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนเช่นในอดีต

2) กลุ่มวัยทำงาน

เป็นกลุ่มคนช่วงอายุ 20-60ปี เป็นกลุ่มที่มีรูปแบบการใช้พื้นที่หลากหลายซึ่งมีความสัมพันธ์กับอาชีพ ในพื้นที่ชุมชนนี้สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มอาชีพหลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า กลุ่มเจ้าของธุรกิจ กลุ่มข้าราชการและพนักงานบริษัท โดยในพื้นที่ชุมชนนี้กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่ศึกษา กิจกรรมการใช้พื้นที่ของคนกลุ่มนี้จะอยู่ในพื้นที่บ้าน ร้านค้าของเจ้าของแต่ละคน ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ อาคาร บ้านเรือน ริมแม่น้ำ สะท้อนภูมิปัญญา ในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่แน่นแฟ้นกว่ากลุ่มวัยทำงานประเภทอื่น เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำปิงเหมือนกัน และมีการพบปะพูดคุยกันในระหว่างวัน รวมถึงในช่วงเทศกาลก็จะมีพื้นที่สาธารณะ เช่น ลานวัด สวนสาธารณะ ริมแม่น้ำในการค้าขายสินค้า คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในทุกกลุ่มเป็นอย่างดี

กลุ่มเจ้าของธุรกิจ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มของลูกหลานที่มีการศึกษาที่ดีได้รับมรดกตกทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษ เป็นเจ้าของกิจการเช่น โรงแรม พิพิธภัณฑสถาน ร้านขายของที่ระลึก กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมปานกลาง เนื่องจากต้องดูแลกิจการธุรกิจที่มีความเป็นส่วนตัว การใช้พื้นที่ของคนกลุ่มนี้มักจะอยู่ในบริเวณพื้นที่อาคารของตนเอง ไม่ค่อยได้ปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนมากนัก

กลุ่มข้าราชการและพนักงานบริษัท ส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานของคนในชุมชน บางครอบครัวที่พ่อแม่ทำอาชีพค้าขายลูกก็จะประกอบอาชีพรับราชการรวมไปถึงเป็นพนักงานบริษัทที่มีอยู่บ้างในชุมชนนี้ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมน้อย เนื่องจากต้องเดินทางไปทำงานยังที่ทำงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งจะได้กลับมาช่วยธุรกิจที่บ้านในช่วงหลังเลิกงาน หรือในวันหยุด การใช้พื้นที่ของคนกลุ่มนี้มักจะอยู่บริเวณบ้าน จากค่านิยมเรื่องการศึกษาและรายได้คนกลุ่มนี้

จะมีรายได้ที่แน่นอนและคงที่แน่นอน มีแนวโน้มจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาของพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว

3) กลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป

ส่วนใหญ่กิจกรรมของคนกลุ่มนี้จะอยู่บริเวณในบ้าน ละครเวกบ้าน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ของตนเอง เช่น การปลูกต้นไม้ พืชผักสวนครัว รดน้ำต้นไม้ ทำงานฝีมือ งานอดิเรกต่าง ๆ การอ่านหนังสือ นอนพักภายในบ้าน เลี้ยงหลาน นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่วัดเหตุการณ์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญ ไหว้พระ สวดมนต์ เป็นกลุ่มคนที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม คติความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมให้แก่คนกลุ่มอื่น ๆ

6.3 องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ

6.3.1 เศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนในตำบลวัดเหตุการณ์ จังหวัดเชียงใหม่เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์โดยปัจจุบันชุมชนแห่งนี้ขึ้นชื่อว่าเป็นชุมชนการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ซึ่งจะยังคงรักษาลักษณะทางกายภาพเอาไว้ เช่น ตัวอาคารบ้านเรือนที่เป็นมาตั้งแต่สมัยอดีต นักท่องเที่ยวจากหลากหลายที่ได้เข้ามาเที่ยวในชุมชนแห่งนี้เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านศาสนาและเชื้อชาติ และเป็นชุมชนที่เก่าแก่อยู่คู่เชียงใหม่มายาวนานกว่า 500 ปี รายได้หลักของชุมชนจึงมาจาก การท่องเที่ยวเป็นหลัก พวกพืชเศรษฐกิจไม่มีหลงเหลืออยู่แล้วในปัจจุบัน เพราะพื้นที่ชุมชนนั้นได้เกิดการขยายตัว เปลี่ยนเป็นอาคารบ้านเรือน ร้านค้า โรงแรม แกลเลอรี เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมและท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้นซึ่งชุมชนวัดเหตุการณ์ในปัจจุบันนี้ ได้ถูกจัดให้เป็นชุมชนการอยู่อาศัยเพื่อการอนุรักษ์เพราะพื้นที่ชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน

รูปที่ 6.19 แสดงบรรยากาศบ้านพักTanita เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

รูป 6.19 แสดงบรรยากาศร้าน Regina ร้านขายของเก่าและของที่ระลึก

รูปที่ 6.20 แสดงบรรยากาศร้าน เดอะแกลเลอรี ซึ่งเป็นร้านอาหารอาคารเก่าแก่ และเป็นที่รวบรวมผลงานทางศิลปะที่มีค่าหลายชิ้น

รูปที่ 6.21 แสดงอาคารเก่าแก่อายุกว่า 60 ปี ปัจจุบันเป็นร้านขนมและกาแฟเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มา ผู้วิจัย (2563)

6.4 องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์

6.4.1 สถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ

1. วัดเกตการาม

วัดเกตการาม ตั้งอยู่ที่ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ใกล้กับถนนเลียบริมแม่น้ำปิง ซึ่งย่านนี้ ถือเป็นสถานที่ที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดเชียงใหม่

วัดเกตกาม เป็นวัดเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่ สร้างในปี พ.ศ. 1971 สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ย่านวัดเกตอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ถือเป็นย่านเศรษฐกิจสำคัญของเชียงใหม่มาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันย่านวัดเกตเป็นทั้งย่านที่อยู่อาศัย และย่านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ มีพิพิธภัณฑวัดเกตการามที่ก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของผู้ที่มีความศรัทธาวัดเกต เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2542 มีคณะกรรมการวัดเกตการามเป็นผู้ดูแล อาคารของพิพิธภัณฑแห่งนี้เคยเป็นกุฏิ พระครูชัยสีลวิมล (พ.ศ. 2429 – 2500) เรียกกันว่า "โองตุ้เจ้าหลวง" การเข้าชมพิพิธภัณฑโดยปกติแล้ว จะมีคุณลุงจรีน เบน ศรัทธาวัดทำหน้าที่ในการดูแล และต้อนรับเยี่ยมชม หากแต่ยามใดที่ไม่มีผู้ดูแลประจำอยู่ ณ ที่นั้น ผู้ต้องการเข้าชมสามารถที่จะกดกริ่ง เพื่อเรียกให้คนมาเปิดประตู เมื่อสอบถามเจ้าอาวาสเพิ่มเติมได้ทราบว่า ก่อนที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ คณะกรรมการวัดไปดูการจัดแสดงของพิพิธภัณฑวัดร่องเมิงมาก่อน และเห็นว่า ชุมชนวัดเกตการามมีวัตถุทางวัฒนธรรมที่สามารถจัดแสดงได้เช่นกัน จึงต้องการที่จะจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑขึ้นมา เพื่อเก็บรักษาวัตถุที่มีได้ใช้ในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบันแล้ว วัดเกตการาม ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2524⁶⁹

รูปที่ 6.22 แสดงทัศนียภาพบริเวณวัดเกตการาม

2. สมาคมศรีสุริยาสภา (วัดซิกข์)

ในปี นายอีเซอร์ ชิงห์ เป็นชาวซิกข์คนแรกที่เดินทางเข้ามาในจังหวัด ๒๔๔๘.ศ. ครอบครัว ๔ เชียงใหม่ โดยเดินทางจากแคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย หลังจากนั้นได้มีชาว ซิกข์อีกเดินทางมายังจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยนายรัตตัน ชิงห์ นายเกียน ชิงห์ นายวาเรียอาม ชิงห์ และนายอมารดาส ชิงห์ ซึ่งตามหลักของศาสนาซิกข์ ถือว่าเมื่อมีชาวซิกข์มาอยู่ ร่วมกัน ๕ ครอบครัว จะ

⁶⁹ หนังสือพิมพ์รายวัน เชียงใหม่นิวส์. วัดเกตการาม สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถานอีกแห่งของเมืองเชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 16 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmai-news.co.th/page/archives/1236392/>

สามารถตั้งครุฑวารา (ศาสนสถานสำหรับปฏิบัติศาสนกิจ)และร่วมกันจัดตั้งศาสนสถานเพื่อปฏิบัติศาสนกิจโดยสร้างเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มีลานกว้างสำหรับประกอบพิธีเจริญธรรมและสวดมนต์จากนั้นในปี พ.ศ.๒๕๑๘ ได้สร้างเป็นอาคารถาวร⁷⁰

รูปที่ 6.23 แสดงทัศนียภาพบริเวณวัดซิกข์

3. มัสยิดอัตตักวา

การสร้างมัสยิดในสมัยนั้นเริ่มต้นจาก คุณยง พูนันต์ พูนันต์ ปัจจุบัน .ก.จ.ผู้ก่อตั้ง (ท) อพยพมา ”อับดุลเราะห์มาน อีสหาค อันซัยนี“ ชื่ออาหรับชื่อว่า ”ฮุยังโม“ ชื่อเดิมคือ (เสียชีวิตแล้ว จากประเทศจีน มณฑลยูนนาน ได้รวบรวมที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ อาทิเช่น คุณหว่างหมิ่นแฉ่ว คุณสมพงษ์ อยู่อย่างไท คุณสุจิตตรงเพียรเลิศ คุณมาหฺยูฉี คุณหย่างเอนเจ้า โดยได้ขอซื้อที่ดินจาก คุณแอนด์ เบน ได้ขายที่ดินให้ในราคาเดิมทั้งที่การวางมัดจำได้ล่วงเลยมานานแล้ว โดยได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากสมัครพรรคพวก ทั้งที่อาศัยอยู่บริเวณนี้และจากที่อื่น ๆ ได้เริ่มสร้างกำแพงและอาคารมัสยิดเมื่อปี พ.ศ. 2510 แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้เปิดเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2513 โดยมีเอกอัครราชทูตซาอุดีอาระเบียเป็นประธานในพิธี และตั้งแต่นั้นมัสยิดอัตตักวา ก็เป็น ศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาวมุสลิมในเมืองเชียงใหม่ มีโรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรกในภาคเหนือชื่อโรงเรียนจิตต์ภักดี

มัสยิดอัตตักวา เป็นศูนย์รวมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ในวิชาการของศาสนาอิสลามในภาคเหนือ⁷¹

⁷⁰ จุฑารัตน์ คำมา. ศาสนสถาน. เข้าถึงเมื่อ 23 พฤษภาคม 2564. เข้าถึงได้จาก <https://janeluxking.wordpress.com/ภาคเรียนที่-2-2557/ศาสนา-ซิกข์/ศาสนสถาน/>

⁷¹ ชุมพล ศรีสมบัติ. มัสยิดอัตตักวา เชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://muslimlanna.wordpress.com/2009/12/25/มัสยิดอัตตักวา-เชียงใหม่/>

รูปที่ 6.24 แสดงทัศนียภาพภายในบริเวณมัสยิดอัต-ตักวา

4. คริสตจักรที่1 เชียงใหม่

ศาสนาจารย์ดาเนียล แมคคิลวารี มิชชันนารีชาวอเมริกัน จากคริสตจักรเพรสไบทีเรียน สหรัฐอเมริกา ได้ก่อตั้งคริสตจักรที่หนึ่ง เชียงใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน ค.ศ.1868 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศข่าวดี เป็นพยานถึงพระเยซูคริสต์ และปลดปล่อยประชากรของพระเจ้าให้หลุดพ้นจากความเขลา และโรคพยาธิ ด้วยการให้การศึกษา รักษาพยาบาล และบริการสังคม ปัจจุบันนี้คริสตจักรยังคง สืบสานต่อเจตนารมณ์ และทำพันธกิจแห่งการประกาศเป็นพยานและปลดปล่อยดังกล่าวอย่างซื่อสัตย์คริสตจักรยังคงมุ่งเตรียมสมาชิกของคริสตจักร ทุกเพศทุกวัยให้สืบทอดเจตนารมณ์แห่งการก่อตั้งคริสตจักรด้วยการเพิ่มพูนความเชื่อศรัทธาในพระเจ้า ความรู้ในพระวจนะเพื่อจะใช้เป็นบรรทัดฐาน ในการสานต่องานและพันธกิจของคริสตจักร ตลอดจนการดำเนินชีวิตคริสเตียนอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งสู่ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในพระเยซูคริสต์ เพื่อรับใช้พระเจ้า และประชากรของพระองค์ที่ยากไร้ เจ็บป่วย พิการ อาวุโส เร่ร่อน เสียเปรียบ รับความ อยุติธรรมและประสบความทุกข์ยากลำบากทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและภัยธรรมชาติ ซึ่งกำลังเรียกร้องและร่ำไห้หาความรัก สันติสุข ความยุติธรรม และความรอด ในพื้นที่ชุมชนนี้ คริสตจักรที่1แห่งนี้ถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและเป็นศูนย์รวมของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์แห่งแรกในเมืองเชียงใหม่⁷²

⁷² มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย. ประวัติคริสตจักรที่หนึ่ง เชียงใหม่. เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/church1chiangmai/khaw-prachasamphanth/bthkhvam>

รูปที่ 6.25 แสดงทัศนียภาพบริเวณคริสตจักรที่ 1

6.4.2 บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์

1. พระเจ้าสามฝั่งแกน พระราชบิดาของพญาติโลกราช โดยมีพระยาเมือง พระยาคำ และพระยาลือ มีบริวารทั้งหมด 2,000 คนในการก่อสร้างวัดเกตการาม ประวัติของวัดเกตนั้นได้แสดงไว้ใน (ศิลาจารึกซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร)

2. นายอีเซอร์ ชิงห์ ชาวซิกข์คนแรกๆ ที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ และมีนายรัตตัน ชิงห์ นายเกียน ชิงห์ นายวาเรียอาม ชิงห์ และนายอมารดาส ชิงห์ ได้พร้อมกันจัดตั้งศาสนสถานหรือวัด (Gurdwara) ซิกข์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนา วัดของชาวซิกข์มีบทบาทอย่างสูงต่อชุมชนทั้งทางกิจกรรมสังคมและเศรษฐกิจ ในระหว่างปี พ.ศ.2447 มีศาสนาจารย์ชื่อ ราม ชิงห์ เป็นศาสนาจารย์ประจำวัดแห่งนี้ต่อมาในปี พ.ศ.2518 ชาวซิกข์เชียงใหม่ ก็ได้บูรณะวัดของตนขึ้นมาอีกครั้งเป็นอาคารถาวรราบจนกระทั่งทุกวันนี้⁷³

3. ดร.แดนเนียล แม็กกิลวารี และภรรยา ผู้ก่อตั้งคริสตจักรที่ 1 ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องเมืองเชียงใหม่กับเจ้าหลวง ในที่สุดจึงขออนุญาตเจ้าหลวงว่าเขาและภริยาประสงค์จะนำวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกไปปรับใช้ประชาชนในด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วยและให้การศึกษาแก่ผู้คนในเมืองเชียงใหม่ เจ้าหลวงก็ไม่ติดขัดอะไร พร้อมกับยังยกที่ดินริมแม่น้ำแม่ปิงฝั่งตะวันออกให้สร้างโรง (สถาน) มิชชันนารีได้ (ปัจจุบันคือคริสตจักรที่ 1 เชียงใหม่ ไกล่สะพานนวรัฐ)

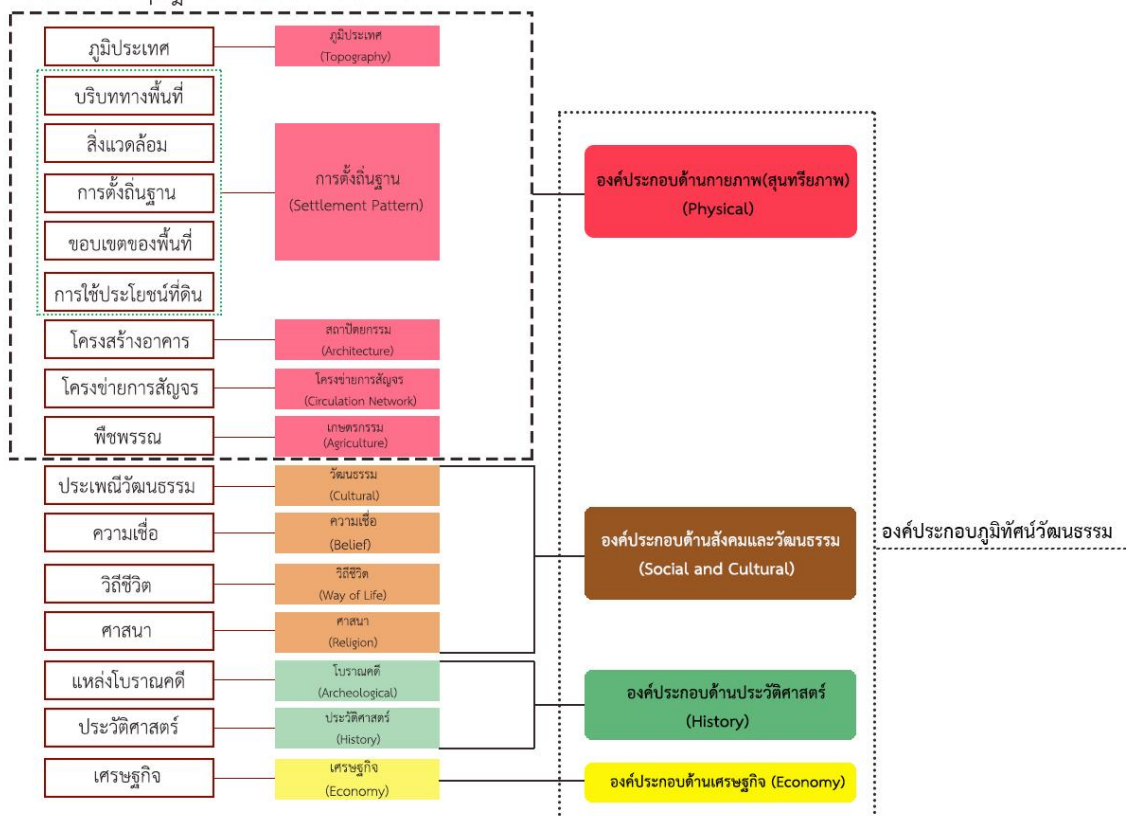
4. คุณตาแจ๊ค (จรีน เบน) ผู้จัดการบริษัทบอร์เนียวค้าไม้ และเป็นผู้ออกตั้งพิพิธภัณฑสถานเพื่อรวบรวมสิ่งของและข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

⁷³วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, “โครงการเผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์” (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547)

รูปที่ 6.26 ครอบครัวแม็กกิลวารี
ที่มา : เครือข่ายพิพิธภัณฑท์กลางเวียงเชียงใหม่

การแบ่งรายละเอียดขององค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
ได้รวบรวมนำทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยดังนี้

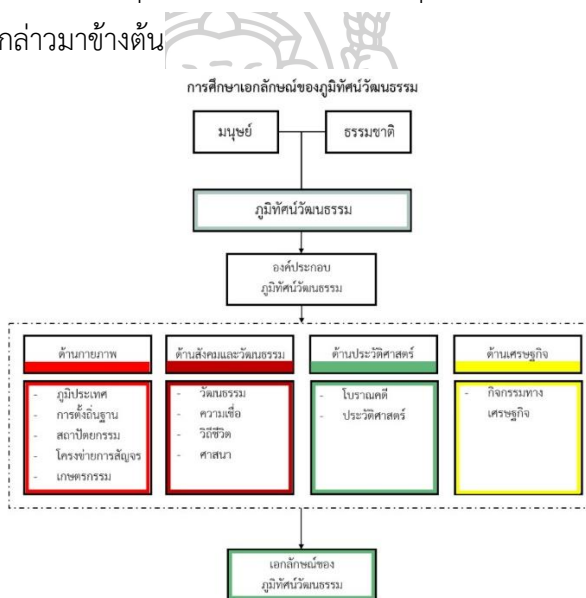

รูปที่ 6.27 แผนภูมิสรุปองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม

6.5 เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

คำว่า เอกลักษณ์ มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ว่ามีลักษณะที่เหมือนกัน หรือมีร่วมกันเช่น ชุมชนนี้มีเอกลักษณ์อยู่ที่การทอผ้าจาก หมายความว่า คนในชุมชนนี้มีอาชีพทอผ้าจากเหมือนกัน ๆ กัน หรือเมื่อกล่าวถึงภาคเหนือของประเทศไทยจะทำให้นึกถึงอาหารพื้นเมือง ดอยต่าง ๆ แสดงว่าเอกลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันโดยอาจมีมากกว่าหนึ่งอย่าง

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมโดยที่ผ่านปัจจัยและระยะเวลาที่แตกต่างกันเป็นตัวกำหนดให้เกิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ มีความแตกต่างกันออกไป⁷⁴ ส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตัวเองต่างกันไป โดยมีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน เป็นตัวกำหนดให้เกิดเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่นั้น⁷⁵ ซึ่งชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่มีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ดังที่กล่าวมาข้างต้น

รูปที่ 6.28 แผนภูมิเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม

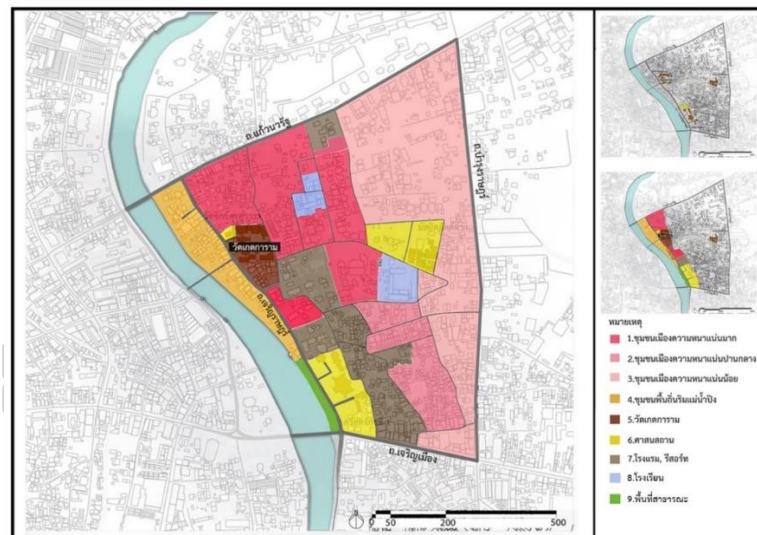
การหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ผู้วิจัยได้ใช้หน่วยวิเคราะห์ทางสายตาในการหาภาพตัวแทนและคำถามปลายเปิด ซึ่งการหาภาพตัวแทนได้ทำการคัดเลือกมาจากหน่วยวิเคราะห์ทางสายตาของพื้นที่ศึกษา โดยใช้หลักเกณฑ์ในการถ่ายภาพจากจุดที่คนทั่วไปสามารถ

⁷⁴ Sauer, C, *Land and life: A selection of the writing of Carl Ortwin Sauer* (Berkeley: University of California Press, 1967)

⁷⁵ Lennon, J, *Cultural landscape management* (Canberra: Australian Alps Liaison Committee, 1996)

มองเห็นหรือรับรู้ได้ เป็นภาพที่สามารถเป็นตัวแทนของหน่วยการวิเคราะห์ทางสายตา (Unit Analysis) เป็นภาพวิถีชีวิตในช่วงเวลาปกติของชุมชน (Everyday life) ที่มีความเป็นธรรมชาติโดยไม่มี การจัดองค์ประกอบของภาพขึ้น (Composition) เป็นภาพตัวแทนขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน⁷⁶ แบ่ง ออกทั้งหมด 9 หน่วยพื้นที่ศึกษาได้แก่ 1) ชุมชนเมืองความหนาแน่นมาก 2) ชุมชนเมืองความ หนาแน่นปานกลาง 3) ชุมชน เมืองความหนาแน่นน้อย 4) ชุมชนพื้นที่ถิ่นริมแม่น้ำปิง 5) วัดเกตการาม 6) ศาสนสถาน 7) โรงแรม และรีสอร์ท 8) โรงเรียน 9) พื้นที่สาธารณะโดยหน่วยที่ 1) - หน่วยที่ 3) จะจัดรวมอยู่ในหน่วยเดียวกัน ในการเลือกภาพมาทำการวิเคราะห์ในการหาภาพตัวแทน ซึ่งหน่วย ที่ 1) – หน่วยที่ 3) ได้มีภาพตัวแทนที่นำมาทำการคัดเลือกทั้งหมดจำนวน 12 ภาพ หน่วยที่ 4) จำนวน 8 ภาพ หน่วยที่ 5) จำนวน 8 ภาพ หน่วยที่ 6) จำนวน 4 ภาพ หน่วยที่ 7) จำนวน 12 ภาพ หน่วยที่ 8) จำนวน 2 ภาพ หน่วยที่ 9) จำนวน 4 ภาพ

หน่วยวิเคราะห์ทางสายตา

รูปที่ 6.29 แสดงหน่วยวิเคราะห์ทางสายตา

ที่มา : ผู้วิจัย (2565)

และได้ทำการคัดเลือกภาพตัวแทนจากทั้งหมด 9 หน่วย โดยคัดเลือกจากองค์ประกอบ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจากทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพทั้งหมดจำนวน

⁷⁶ รุจิโรจน์ อนามัยบุตร และ วิลาสินี สุขสว่าง, คู่มือการประเมินผลกระทบทางสายตาจากสิ่งก่อสร้าง ประเภทอาคาร Visual impact assessment manual. (กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555)

13 ภาพ แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1.การตั้งถิ่นฐาน 1.1 การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำปิง จำนวน 3 ภาพ 1.2 การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง จำนวน 4 ภาพ 2. สถาปัตยกรรม 2.1 เรือนไม้ จำนวน 2 ภาพ 2.2 ห้องแถว จำนวน 2 ภาพ 2.3 เรือนผสม จำนวน 2 ภาพ 3.โครงข่ายการสัญจร 4. พื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งข้อ 3. และ 4.ไม่ได้ทำการคัดเลือกมา องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดจำนวน 2 ภาพ แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. ประเพณี 1.1 การทำบุญไหว้พระธาตุประจำปีเกิด จำนวน 1 ภาพ 1.2 การละเล่นดนตรีพื้นบ้าน จำนวน 1 ภาพ องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ทั้งหมดจำนวน 3 ภาพ แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. วัดเกตการาม จำนวน 1 ภาพ 2. คริสตจักรที่ 1 จำนวน 1 ภาพ 3. วัดซิกข์ครุคูวารา จำนวน 1 ภาพ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจทั้งหมดจำนวน 6 ภาพ แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. ร้านค้า จำนวน 3 ภาพ 2. ร้านอาหาร จำนวน 2 ภาพ 3.โรงแรม จำนวน 1 ภาพ รวมทั้งหมด 24 ภาพ

หน่วยวิเคราะห์ทางสายตา

หน่วยที่ 1-3 การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง

หน่วยที่ 4 การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำปิง

หน่วยที่ 5 วัดเกตการาม

หน่วยที่ 6 ศาสนสถาน

หน่วยที่ 7 โรงแรม, รีสอร์ท

หน่วยที่ 8 โรงเรียน

หน่วยที่ 9 พื้นที่สาธารณะ

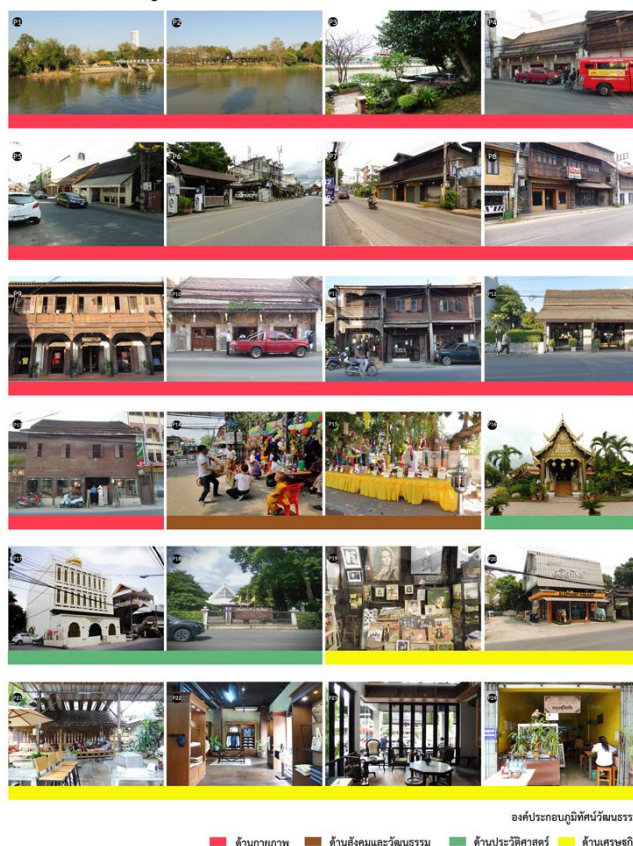
รูปที่ 6.30 แสดงการจำแนกหน่วยวิเคราะห์ทางสายตา

การคัดเลือกภาพตัวแทน

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม	จำนวนภาพ
ด้านกายภาพ(สุนทรียภาพ)	
■ การตั้งถิ่นฐาน	
การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำปิง	3
การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง	4
■ สถาปัตยกรรม	
เรือนไม้	2
ห้องแถว	2
เรือนผสม	2
■ โครงข่ายการสัญจร	
ถนนสายหลัก	
ถนนสายรอง	
■ พื้นที่เกษตรกรรม	
ด้านสังคมและวัฒนธรรม	
■ ประเพณี	
การทำบุญไหว้พระธาตุประจำปีเกิด	1
■ ภูมิปัญญา	
การเล่นดนตรีพื้นบ้าน	1
ด้านประวัติศาสตร์	
■ วัดเกตการาม	1
■ คริสตจักรที่ 1	1
■ วัดซิกข์คุรุคูวารา	1
ด้านเศรษฐกิจ	
■ ร้านค้า	3
■ ร้านอาหาร	2
■ โรงแรม	1
รวม	24

ภาพตัวแทนที่ถูกเลือก

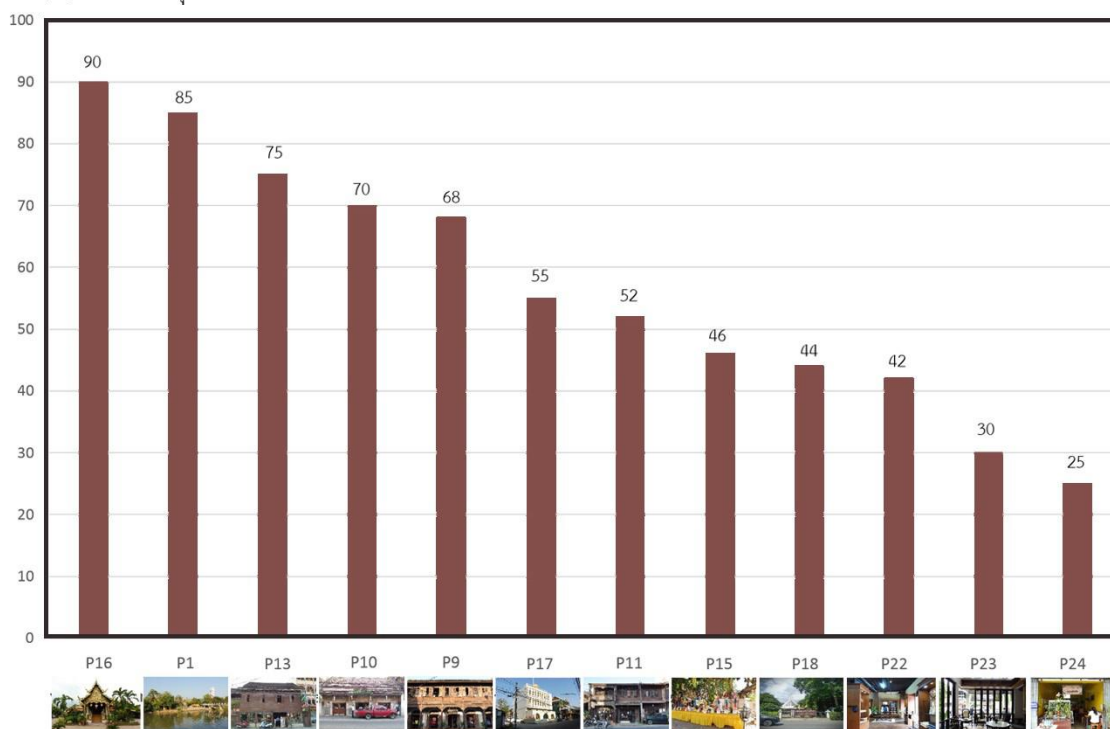
องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม
■ ด้านกายภาพ ■ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ■ ด้านประวัติศาสตร์ ■ ด้านเศรษฐกิจ

รูปที่ 6.31 แสดงการคัดเลือกภาพตัวแทนและภาพตัวแทนที่ถูกเลือก

ผลจากการคัดเลือกภาพตัวแทน(โดยไม่จำกัดจำนวนภาพ) จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน เป็นผู้คนที่มีความอายุ 20-40 ปี (ร้อยละ 32.5) อายุ 41-60 ปี (ร้อยละ 35.8) และอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 31.7) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มคนในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากมีถิ่นกำเนิดอยู่ภายในพื้นที่ ทำให้ทราบข้อมูลและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างดี ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างได้เลือกภาพ ตัวแทนทั้งหมด 12 ภาพ โดยไม่จำกัดจำนวนภาพ จากจำนวนภาพตัวแทน ทั้งหมด 24 ภาพ ได้แก่ ภาพ P16 (วัดเกตการาม) จำนวน 90 คน ภาพ P1 (ลักษณะทางกายภาพ) จำนวน 85 คน ภาพ P13 (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) จำนวน 75 คน ภาพ P10 (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) ภาพ P9 (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) จำนวน 68 คน ภาพ P17 (วัดซิกข์คุรุคูวารา) จำนวน 55 คน ภาพ P11 (สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น) จำนวน 52 คน ภาพ P15 (ประเพณีการทำบุญไหว้พระธาตุ) จำนวน 46 คน ภาพ P18 (คริสตจักรที่ 1) จำนวน 44 คน ภาพ P22 (ร้านขายของที่ระลึก) จำนวน 42

คน ภาพ P23 (โรงแรม) จำนวน 30 คน และภาพ P24 (ร้านก๋วยเตี๋ยวในชุมชน) จำนวน 25 คน
 ดัชนีภาพที่ 6.3 (ผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้ภาพตัวแทน)

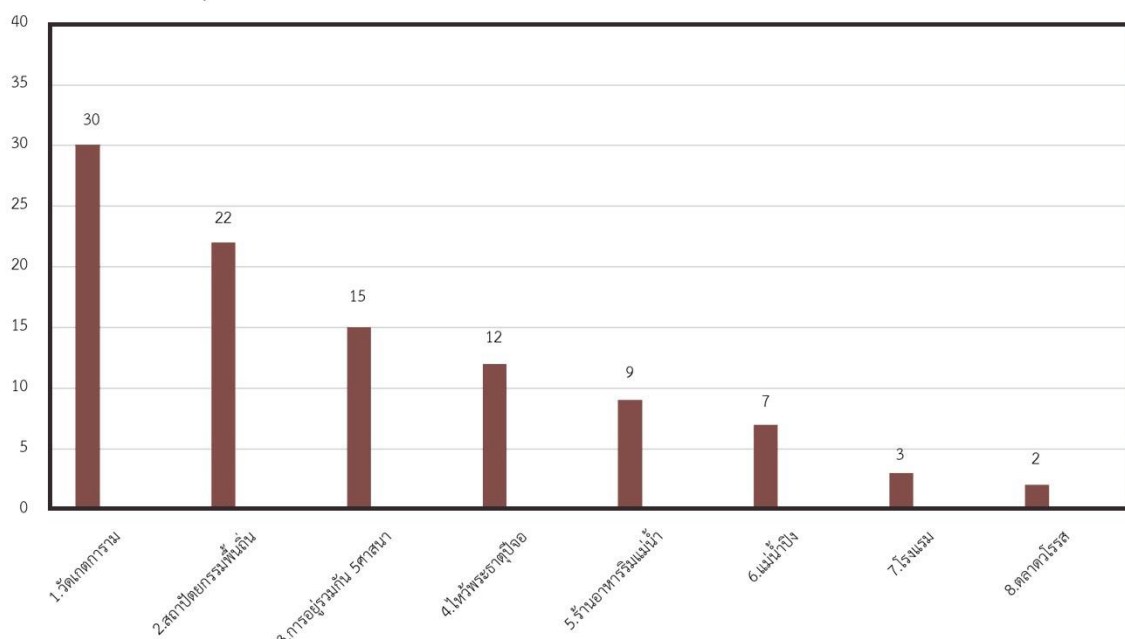
จำนวน(คน) ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง

รูปที่ 6.32 แผนภูมิแสดงผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้ภาพตัวแทน

ผลจากการใช้คำถามปลายปิด เพื่อหาเอกลักษณ์จาก 8 คำที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 100 คน แบ่งเป็น จำนวน 40 คนได้เลือกคำที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม ดังนี้ 1.วัดเกตการาม จำนวน 30 คน 2.สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จำนวน 22 คน 3.การอยู่ร่วมกัน 5 ศาสนา จำนวน 15 คน 4.ไหว้พระธาตุปีจอ จำนวน 12 คน 5.ร้านอาหารริมแม่น้ำ จำนวน 9 คน 6.แม่น้ำปิง จำนวน 7 คน 7.โรงแรม จำนวน 3 คน และ 8.ตลาดวโรรส จำนวน 2 คน ดัง

จำนวน(คน)ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง

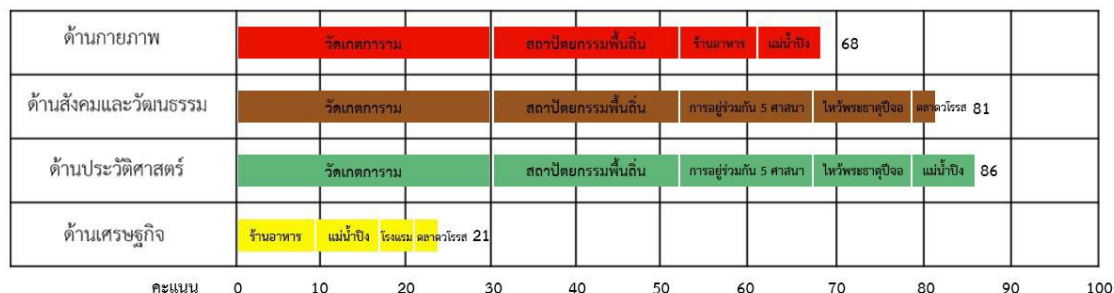

รูปที่ 6.33 แผนภูมิแสดงผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้คำถามปลายปิด

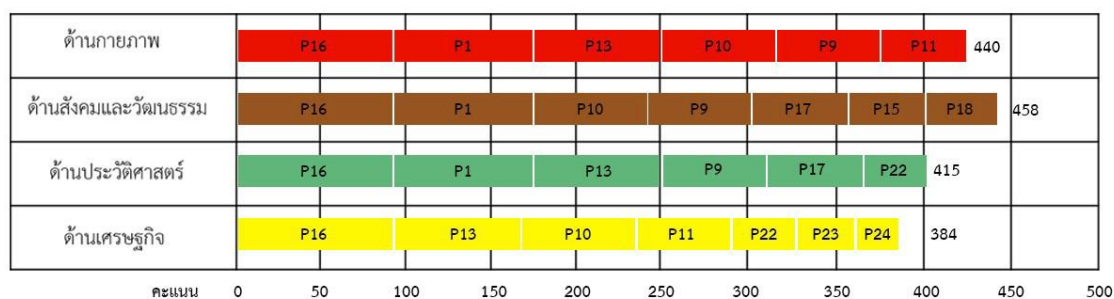
ผลจากการวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเขตกวามทั้ง 2 วิธีข้างต้นนั้น พบว่าผลของทั้ง 2 วิธีนั้นมีความแตกต่างกัน โดยผลจากการตอบแบบสอบถามโดยใช้คำถามปลายปิดพบว่ามีองค์ประกอบ ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์สูงสุด (86 คะแนน) รองลงมา คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม (81 คะแนน) ด้านกายภาพ (68 คะแนน) และด้านเศรษฐกิจ (21 คะแนน) และผลจากการตอบ แบบสอบถามโดยการคัดเลือกภาพตัวแทนพบว่ามืองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมสูงสุด (458 คะแนน) รองลงมาคือด้านกายภาพ (440 คะแนน) ด้านประวัติศาสตร์ 415 คะแนนและด้าน เศรษฐกิจ (384 คะแนน) ดังแผนภูมิที่ 6.5 ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเขตกวาม ได้ผลการศึกษาที่มีความถูกต้องและแม่นยำที่สุดจึงจำเป็นต้องนำ การหาเอกลักษณ์ทั้ง 2 วิธีมาใช้เพื่อให้ครอบคลุมการวิจัยมากที่สุดดัง (แผนภูมิที่6.5)

การวิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตุการาม

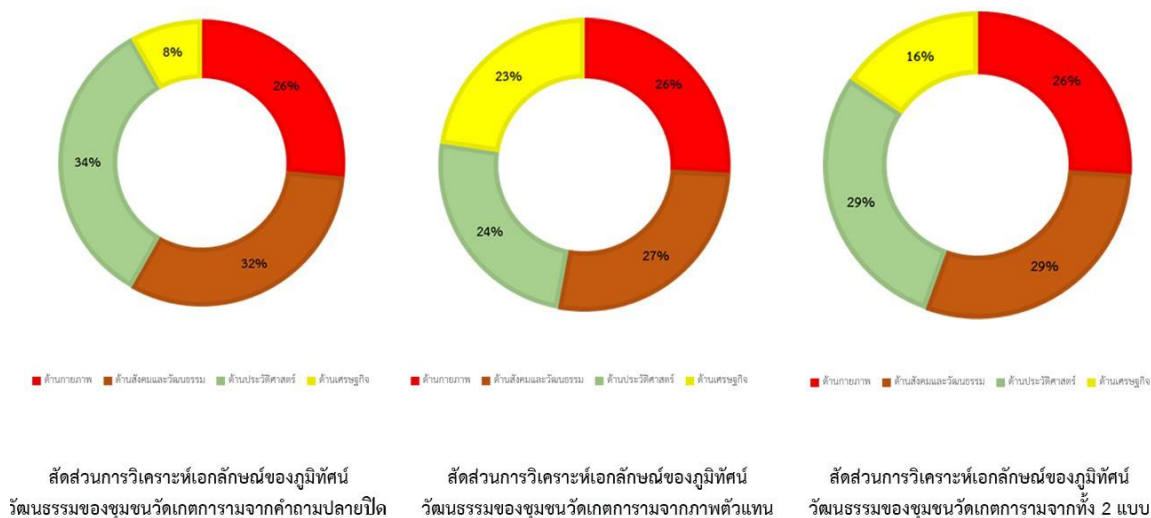
การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อหาสัดส่วนคะแนนความสำคัญของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การใช้ภาพตัวแทน(โดยไม่จำกัดจำนวนภาพ) เพื่อหาสัดส่วนคะแนนความสำคัญของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

รูปที่ 6.34 แผนภูมิ แสดงการวิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตุการาม

รูปที่ 6.35 แผนภูมิแสดงสัดส่วนการวิเคราะห์ผลของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาสัดส่วนของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามจากทั้ง 2 แบบ พบว่าชุมชนวัดเกตการาม มีเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 29% รองลงมา คือ ด้านกายภาพ ร้อยละ 26% และด้านเศรษฐกิจร้อยละ สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรม เป็นต้นกำเนิดขององค์ประกอบทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทำให้เกิดสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น คนไทยเชื้อสายจีนได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในชุมชน นำไปสู่การก่อสร้างที่อยู่อาศัยที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึงอิทธิพลของสถาปัตยกรรมของจีนแบบผสมในสมัยนั้น รวมถึงบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเกิดการประกอบอาชีพภายในชุมชนตามมา จึงสามารถนำมาเป็นเครื่องมือประกอบการประเมินคุณค่าและวิเคราะห์หาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป (แผนภูมิ 6.6)

6.6 การประเมินพื้นที่ที่มีคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการจำแนกองค์ประกอบที่สำคัญออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านกายภาพ องค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์ประกอบด้านประวัติศาสตร์ และองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจและได้ทำการระบุตำแหน่งขององค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้ง 4 องค์ประกอบลงในแผนที่ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยใช้หลักเกณฑ์การประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมของกฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter)⁷⁷ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และคุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผู้วิจัยได้มีการปรับหลักเกณฑ์การประเมินเพื่อให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา (ตารางที่ 6.1) เพื่อทำการวิเคราะห์หาว่าพื้นที่ใดในชุมชนที่มีคุณค่าอยู่ในระดับสูง ปานกลางและน้อยโดยใช้วิธีการซ้อนทับภาพรวมคุณค่าของความสำเร็จในแต่ละด้าน

6.6.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

6.6.1.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพสูง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพสูงเป็นบริเวณที่มีความงามรวมถึงแง่มุมของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส วัดจากคุณภาพ เช่นรูปร่าง ขนาด สี พื้นผิว และวัสดุของตัวอาคาร (เช่น หลักฐานทางกายภาพของภูมิทัศน์) ซึ่งในชุมชนวัดเกตการามนี้ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

⁷⁷ Australia Icomos (2013). *Burra Charter & practice notes*. Retrieved 2019, July 15. Australia: from <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>

ดั้งเดิมที่มีการเรียงตัวเป็นแนวยาวตามริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน โดยมีองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ เช่น มีพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณหลังบ้าน ทำน้ำ ทำเรือที่ยังมีการใช้งานของบางบ้าน รวมไปถึงแนวตลิ่งธรรมชาติ แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยมีกลุ่มของตัวอาคารบ้านเรือนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมของพื้นที่ที่สะท้อนถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน รวมไปถึงลักษณะทางกายภาพ รูปร่าง พื้นที่ใช้สอยของตัวอาคาร การวางตัวอาคารหันหน้าสู่ริมแม่น้ำปิง วัสดุและสีของอาคารมีความผสมผสานลงตัวไปกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ จากการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพสูงนั้นจะเรียงตัวกันอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำปิง และบริเวณถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรสายหลักของพื้นที่ชุมชนที่ศึกษา

6.6.1.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพปานกลาง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพปานกลางเป็นพื้นที่ที่ถัดออกมาจากบริเวณถนนเจริญราษฎร์เป็นพื้นที่พักอาศัย ร้านค้า เป็นส่วนใหญ่ มีการตัดโครงข่ายถนนเข้ามาในพื้นที่ชุมชน ทำให้มีการลดบทบาทของเส้นทางสัญจรทางน้ำลงไป แต่การสัญจรทางน้ำก็ยังคงมีอยู่สำหรับอาคารบ้านเรือน ที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยเส้นทางสัญจรทางน้ำ โดยอาศัยบ้านเรือนที่ล้อมรอบกรรมสิทธิ์พื้นที่ริมน้ำ นอกจากนี้ลักษณะอาคารสถาปัตยกรรมยังปรากฏหลักความเชื่อในการก่อสร้าง แต่มีการลดทอนองค์ประกอบบางส่วน โดยใช้ การก่ออิฐฉาบปูนเข้ามาแทนการใช้ไม้ มีการใช้วัสดุในการก่อสร้างให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ทั้งนี้พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพปานกลางส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณที่ลึกเข้าไป จากริมแม่น้ำปิง และถนนเจริญราษฎร์ซึ่งเป็นถนนสายหลักของพื้นที่ชุมชน โดยจะเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณริมถนนแก้ววรัฐซึ่งอยู่ทางตอนเหนือและถนนเจริญเมืองซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม

6.6.1.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพน้อย

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพน้อยในพื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ที่สูญเสียองค์ประกอบของลักษณะทางกายภาพ ชุมชนริมน้ำซึ่งเป็นรูปแบบชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ มีการตั้งถิ่นฐานตามแนวโครงข่ายการสัญจรทางบก เป็นอาคารสมัยใหม่ที่มีรูปแบบที่ไม่สามารถสะท้อนถึงการออกแบบที่แสดงถึงคติความเชื่อและความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนในพื้นที่เป็นหลัก การใช้ประโยชน์ใช้สอยจากการสัญจรทางน้ำได้หายไป ส่วนใหญ่เป็นอาคารราชการ สำนักงาน สถานีขนส่ง บริษัท ร้านค้า มีการใช้เส้นทางสัญจรทางถนนเป็นหลัก โดยพื้นที่ชุมชนที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพน้อยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมถนนบำรุงราษฎร์ หรือถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 สายอินทร์บุรี-เชียงใหม่ เป็นทางหลวงแผ่นดินสายประธานแนวเหนือ-ใต้ เชื่อมการคมนาคมระหว่างจังหวัดในภาคกลางกับจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นถนนที่อยู่

ทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชน เป็นถนนที่ตัดลงมาตามแนวยาวตัดกับถนนแก้วนวรรฐ์ซึ่งอยู่ทางเหนือและถนนเจริญเมืองซึ่งอยู่ทางใต้ของพื้นที่ชุมชน

6.6.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

6.6.2.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์สูง

พื้นที่ที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์สูงเป็นบริเวณที่มีการเกาะกลุ่มกันอยู่บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปิงและสถานที่สำคัญในพื้นที่ สถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดเกตการาม คริสต์จักรที่ 1 วัดซิกข์ครุฑวารา มัสยิดออตตักวา มีถนนเจริญราษฎร์เป็นถนนที่มีการใช้งานหลักมาอย่างยาวนานกว่า 500 ปี มีลักษณะอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน พื้นที่ชุมชนนี้มีการเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ได้สะดวกเพราะติดแม่น้ำสายหลัก ทำให้พื้นที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์สูง

6.6.2.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ปานกลาง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ปานกลางเป็นบริเวณที่ถัดออกมาจากบริเวณริมแม่น้ำ และมีการกระจายตัวกันอยู่ภายในชุมชนไปทางด้านทิศตะวันออก ยังคงเหลือหลักฐานความสำคัญของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ปานกลางส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ของสถานที่ที่สำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เช่น โรงเรียน อาคารราชการ สถานที่จัดแสดงงานศิลปะ มีการกระจายตัวตามบริเวณการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชน คือบริเวณรอบนอกของถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักของพื้นที่ชุมชน

6.6.2.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติน้อย

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติน้อย ส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในระยะเริ่มต้น ซึ่งพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติน้อยส่วนใหญ่จะไม่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ชุมชนริมน้ำเดิม ได้แก่ พื้นที่ติดบริเวณถนนบำรุงราษฎร์ ซึ่งได้แก่ ศูนย์การค้า ร้านค้า ร้านกาแฟ ห้างหุ้นส่วน บริษัท และอาคารสมัยใหม่ และบริเวณที่ติดกับถนนเจริญเมืองบางส่วน

6.6.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

6.6.3.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมสูง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นบริเวณที่สามารถสะท้อนรูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่แสดงถึงการใช้พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำปิง ได้แก่ วัดเกตการามและชุมชนวัดเกตการาม และ ศาสนสถานอื่น ๆ เช่น วัดซิกข์ครุฑวารา มัสยิดออตตักวา คริสต์จักรที่ 1 ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่อยู่ร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงมีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในชุมชน และรองรับกิจกรรมประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนโดยมีประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตของ

คนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของสภาพแวดล้อม โดยในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม มีวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) การล่องสะเปา สงกรานต์ รวมไปถึงภูมิปัญญาที่สำคัญที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมและประเพณีที่สำคัญทางศาสนาที่มีความสัมพันธ์ต่อคติความเชื่อ เช่น การทำตุงทำโคม การพ้อนรำ การรำตีกลองสะบัดชัย จากการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมสูง คือ บริเวณวัดเกตการาม ถึงแม้ว่าจะมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ได้รับผลกระทบจากแนวถนนที่ตัดเข้ามา แต่ยังคงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและวิถีชีวิตและความเชื่อ

6.6.3.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมปานกลาง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมปานกลางเป็นบริเวณที่มีการประกอบอาชีพของคนในชุมชนโดยมีการแสดงภูมิปัญญาหลงเหลืออยู่บ้าง ตามโรงเรียนในพื้นที่ชุมชน แต่เริ่มมีการพึ่งพาการใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้เครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานคน พื้นที่ถูกใช้ทำกิจกรรมและใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนในชุมชนมากกว่าหนึ่งกลุ่ม ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่ยังคงรักษารูปแบบประเพณีและวิถีชีวิตทางความเชื่อที่สืบทอดกันมา อาจจะมีบางประเพณีบางอย่างที่สูญหายไปบ้าง พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและเศรษฐกิจปานกลาง ได้แก่ พื้นที่บริเวณรอบนอกของวัดเกตการามไปทางทิศตะวันออกของพื้นที่ซึ่งเป็นโรงเรียน และโรงแรมเป็นหลัก

6.6.3.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมน้อย

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมน้อยเป็นบริเวณที่มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ส่วนใหญ่ เป็นโรงแรม หอพัก ที่พักอาศัย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงทรัพยากรเดิมของพื้นที่ และหันไปพึ่งพาการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และนำทรัพยากรจากนอกพื้นที่ชุมชนเข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพแทน เช่น อาชีพค้าขาย ร้านอาหาร โรงแรม และการประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว กระจายตัวอยู่ตามบ้านเรือน ที่พักอาศัย ร้านค้าของชุมชนวัดเกตการาม โดยขยายตัวไปตามทิศตะวันออกของพื้นที่ชุมชน ติดกับถนนบำรุงราษฎร์ หรือถนนทางหลวงหมายเลข 11 ซึ่งเป็นถนนสายสำคัญอีกสายหนึ่งของชุมชน

6.6.4 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ

6.6.4.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจสูง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจสูงจะอยู่ตามบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง หรือทางฝั่งบริเวณด้านหลังวัดเกตการาม และบริเวณแนวถนนเจริญราษฎร์เป็นถนนสายหลักของชุมชน มีร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และพิพิธภัณฑสถานของชุมชนที่วัดเกตการามที่อยู่ภายในวัดเกตการาม รายได้หลักของชุมชนจะส่วนใหญ่จะมาจากการค้าขายของคนในชุมชน เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึกภายในชุมชนทำให้พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจสูง

อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง บริเวณด้านหลังวัดเกตการามและบริเวณด้านหน้าวัดเกตการามเป็นบริเวณที่มีโรงแรม และร้านอาหารที่เก่าแก่และสวยงามภายในชุมชน เช่น โรงแรม 137 Pillar House และร้านอาหารที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ร้าน Hinlay Kerry House เป็นร้านอาหารเก่าแก่ของลูกสาวคุณตาแจ๊ค เบน

6.6.4.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจปานกลาง

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจปานกลางจะอยู่บริเวณถัดออกไปรอบนอกของวัดเกตการามซึ่งจะเป็นย่านชุมชนที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การค้าขาย เป็นหลัก

6.6.4.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจน้อย

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจน้อยจะเป็นย่านชุมชนที่อยู่ถัดออกไปบริเวณถนนบำรุงราษฎร์

6.7 การระบุคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม

ตารางที่ 6.1 แสดงการระบุคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนวัดเกตการาม

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม	คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม			องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม	คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม		
	สุนทรียภาพ	สังคมวัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์		สุนทรียภาพ	สังคมวัฒนธรรม	ประวัติศาสตร์
สุนทรียภาพ				ประวัติศาสตร์			
1.รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน - การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำปิง - การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง	■■■■■	■■■■■	■■■■■	1.พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ - วัดเกตการาม - คริสตจักรที่ 1 - ถนนเจริญราษฎร์ - แม่น้ำปิง - 137 Pillars House - ร้านอาหาร Hinlay Kerry House	■■■■■	■■■■■	■■■■■
2.พื้นที่แสดงลักษณะทางธรรมชาติ - แม่น้ำปิง	■■■■■	■■■■■	■■■■■	สังคมและวัฒนธรรม			
3.พื้นที่เกษตรกรรมและไร่ข้าวล่าน้ำ - พื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิมแม่น้ำปิง	■■■■■	■■■■■	■■■■■	1.ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน - ประเพณีสงกรานต์ - ประเพณียี่เป็ง - ประเพณีการบูชา	■■■■■	■■■■■	■■■■■
4.โครงข่ายการสัญจร - ถนนเจริญราษฎร์ - ถนนแก้ววรัญ - ถนนเจริญเมือง - ถนนบำรุงราษฎร์	■■■■■	■■■■■	■■■■■	2.ภูมิปัญญา - การตัดตุง-โคม - การละเล่นดนตรีเครื่องสายที่บ้าน - การรำที่กลองสะบัดชัย - การฟ้อนรำ	■■■■■	■■■■■	■■■■■
5.สถาปัตยกรรมบ้านเรือน 5.1 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิม - หอแงว - เรือนไม้ - เรือนผสม 5.2 สถาปัตยกรรมด้านความเชื่อ - วัดเกตการาม - วัดซีกงคู่สุวรรณ - คริสตจักรที่ 1 - โบสถ์วัดแก้ว 5.3 สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ - โรงแรม , ร้านค้า	■■■■■	■■■■■	■■■■■	3.พื้นที่ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรม - วัดเกตการาม	■■■■■	■■■■■	■■■■■
				เศรษฐกิจ			■■■■■
				1.เศรษฐกิจบริเวณชุมชนเมือง 2.เศรษฐกิจบริเวณชุมชนริมน้ำ			■■■■■

ตารางที่ 6.2 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	สูง	การตั้งถิ่นฐานของพื้นที่บริเวณชุมชนดั้งเดิมนั้น มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ มีองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำครบถ้วนในบริเวณเดียวกัน เช่น วัด ทำน้ำ ทำเรือ พื้นที่เกษตรกรรม
	ปานกลาง	การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมบริเวณริมแม่น้ำปิงยังคงมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมริมน้ำ บางครัวเรือนบางบ้านมีการใช้ทรัพยากรทางน้ำอยู่บ้าง มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ขยายตัวออกไปตามแนวถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน
	น้อย	กลุ่ม การตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมไม่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและลักษณะทางกายภาพ ซึ่งปรากฏองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำน้อยกว่า 3 องค์ประกอบ
โครงข่ายการสัญจร	สูง	พื้นที่ชุมชนปรากฏรูปแบบการตั้งถิ่นฐานโครงข่ายสัญจร โดยเป็นโครงข่ายดั้งเดิมของพื้นที่ คือการสัญจรทางน้ำ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม
	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนยังปรากฏโครงข่ายดั้งเดิม คือ การสัญจรทางน้ำ แต่เริ่มมีโครงข่ายการสัญจรรูปแบบใหม่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน เป็นโครงข่ายการตัดถนนสายหลักและสายรองของพื้นที่ชุมชน
	น้อย	พื้นที่ที่ไม่ปรากฏโครงข่ายดั้งเดิม คือการสัญจรทางน้ำ บทบาทของการสัญจรทางน้ำได้หายไปและมีโครงข่ายการใช้ถนนเข้ามาแทนที่ โดยมี การสัญจรทางถนนสายหลักและสายรองเพิ่มมากขึ้น

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 6.2 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
พื้นที่เกษตรกรรมและ โครงข่ายลำน้ำ	สูง	พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมมีการใช้พื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณพื้นที่ชุมชน ดั้งเดิมมีการทำการเกษตร ทำนา บริเวณริมแม่น้ำ มีความสอดคล้อง กับสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และโครงข่ายลำน้ำ เป็นพื้นที่ที่ มีการทำเกษตรกรรมของชุมชนริมน้ำซึ่งสะท้อนภูมิปัญญาทาง การเกษตร
	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมอยู่บ้าง แต่ เริ่มมีความไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศดั้งเดิม เริ่มมีการปรากฏ โครงข่ายถนนเข้ามายังพื้นที่เกษตรกรรม โครงข่ายลำน้ำต่าง ๆ ที่ เชื่อมต่อกับพื้นที่เกษตรกรรมเริ่มหายไปบางส่วน เนื่องจากพื้นที่มีการ ถมเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านอื่น เช่น การสัญจร ทำถนน สร้างที่อยู่ อาศัยเพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ชุมชน
	น้อย	พื้นที่เกษตรกรรมได้หายไปไม่มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ดั้งเดิมแล้ว ขาดความเชื่อมโยงกับโครงข่ายลำน้ำ คือแม่น้ำปิง ที่ยังคง เหลืออยู่เป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน พื้นที่เกษตรกรรมน้อยลง ไปมาก บางบ้านยังคงทำเกษตรกรรมอยู่แต่เป็นการทำสวนหลังบ้าน แบบเล็ก ๆ ปลูกพืชผักสวนครัว ไม่ประดับ เท่านั้น
สถาปัตยกรรมบ้านเรือน	สูง	กลุ่มของอาคารบ้านเรือนในพื้นที่นั้นมีการออกแบบที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัว มีหลักความเชื่อในการก่อสร้างได้รับอิทธิพลมาจากชาวจีนที่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ยุคแรก ๆ เป็นลักษณะของเรือนไม้ การก่ออิฐ แบบจีนผสมเลือกใช้วัสดุและสีของตัวอาคารที่มีความกลมกลืนกับ ธรรมชาติ มีกรวางตัวของอาคารบ้านเรือนหันหน้าเข้าสู่ริมแม่น้ำปิง ซึ่ง เป็นเส้นทางการสัญจรหลักของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

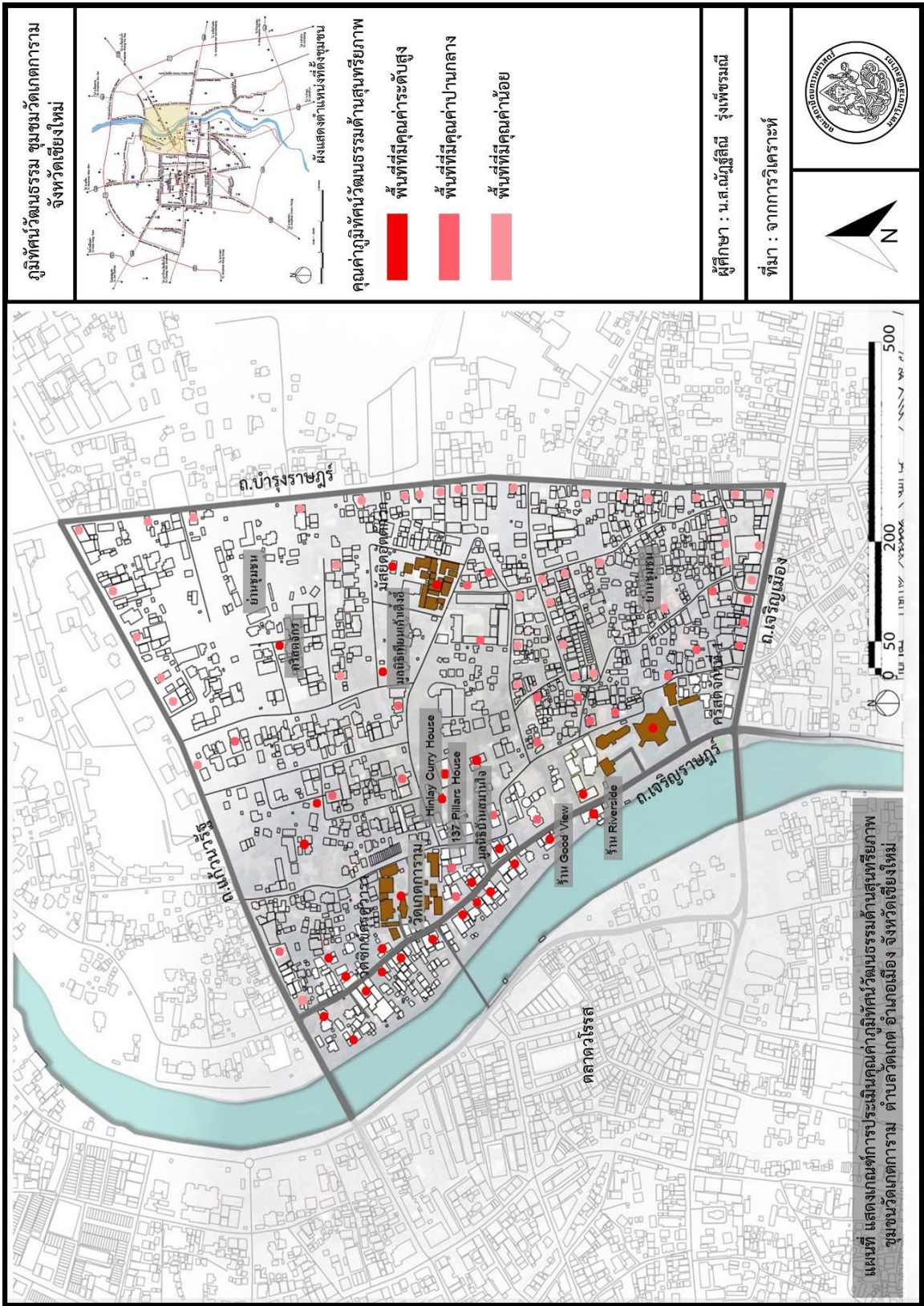
ตารางที่ 6.2 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
สถาปัตยกรรมบ้านเรือน	ปานกลาง	พื้นที่ชุมชนดั้งเดิมมีการก่อสร้างอาคารดั้งเดิมที่มีการสะท้อนการ ออกแบบเฉพาะตัวที่ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชุมชน ออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม มีการปรับเปลี่ยนวัสดุและสี ของอาคารให้ทันสมัยและทนทานมากขึ้น แต่ยังคงบริบทของ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของพื้นที่ชุมชนอยู่
	น้อย	กลุ่มอาคารบ้านเรือน ร้านค้าต่าง ๆ เป็นอาคารสมัยใหม่ที่มีรูปแบบ ลักษณะอาคารที่ไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม และไม่ได้ สะท้อนการออกแบบเฉพาะตัวดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชนได้
สถาปัตยกรรมที่เกิดจาก ความเชื่อ	สูง	กลุ่มของอาคารบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชน มีความสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชน มีวัดเกตการามเป็นศูนย์รวมจิตใจของ คนในชุมชนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน วัดเกตการามยังคงมีสภาพที่ สมบูรณ์ และได้รับการดูแลบูรณะมาตลอด
	ปานกลาง	สถาปัตยกรรมของพื้นที่ชุมชนยังให้ความเคารพกับพื้นที่ชุมชน บาง อาคารสภาพไม่สมบูรณ์เหมือนในอดีต แต่ก็ยังได้รับการดูแล
	น้อย	สถาปัตยกรรมมีการก่อสร้างตามยุคสมัยมากขึ้น อาคารสถาปัตยกรรม ที่เคยมีความสำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันถูกปล่อยทิ้งรกร้าง เสื่อมโทรม
สถาปัตยกรรมรูปแบบอื่น	สูง	สถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนเข้ากับธรรมชาติ มีการสะท้อนถึงภูมิ ปัญญาในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุท้องถิ่น มีสภาพที่สมบูรณ์
	ปานกลาง	สถาปัตยกรรมที่ขาดการดูแล ขาดความกลมกลืน สอดคล้องกับ ธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงถึงการใช้งานในปัจจุบัน
	น้อย	สถาปัตยกรรมถูกปล่อยทิ้งรกร้าง บางอาคารไม่ปรากฏให้เห็นแล้วใน พื้นที่ชุมชน หรือถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานไปแล้ว

น้อย

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

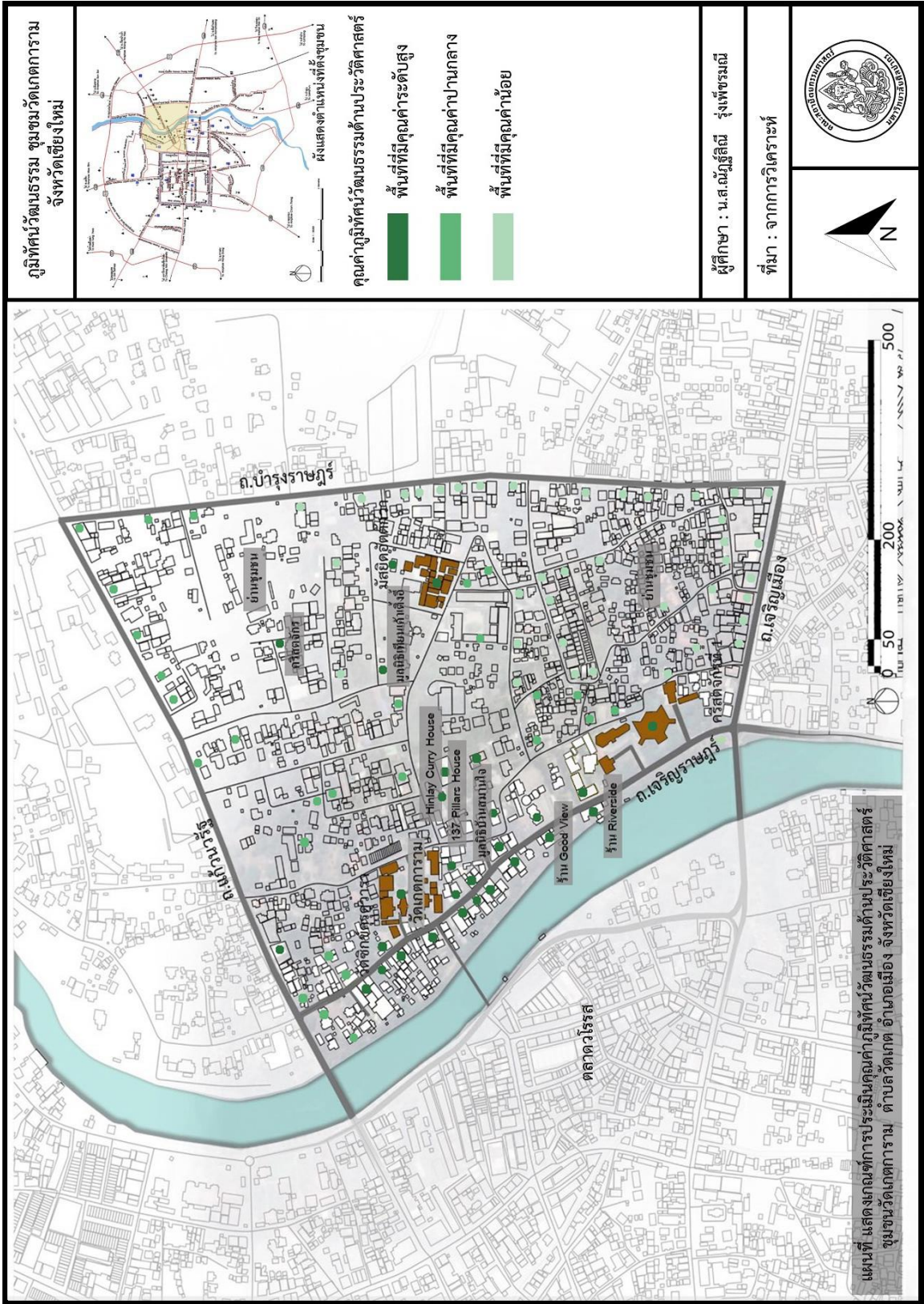
ตารางที่ 6.3 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
เหตุการณ์ที่มีความสำคัญกับ สถานที่ชุมชน และบุคคลทาง ประวัติศาสตร์	สูง	มีการปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของสถานที่ รวมถึง บุคคลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ มีการ จัดบันทึกหลักฐานต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการเชื่อมโยงถึง ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความสำคัญภายในชุมชน
	ปานกลาง	ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ สถานที่ บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เห็นและหลงเหลือเพียง บางส่วน เช่น จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ชุมชน หรือจากการ สัมภาษณ์ของคนในพื้นที่ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนาน
	น้อย	ไม่มีการปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มีความสำคัญ ทาง ประวัติศาสตร์ รวมไปถึง สถานที่สำคัญ และบุคคลสำคัญของพื้นที่ ชุมชนด้วย
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของพื้นที่ชุมชน	สูง	มีการค้นพบจุดกำเนิดเรื่องราว หรือวัตถุสิ่งของที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ รวมไปถึงพัฒนาการที่สำคัญ ของพื้นที่ทาง ประวัติศาสตร์ภายในบริเวณชุมชนที่มีความสำคัญ
	ปานกลาง	มีการจัดบันทึกและบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ ชุมชน เช่น ชาวบ้าน ผู้อาศัย ลูกหลานของคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ใน พื้นที่ชุมชนมาอย่างยาวนาน
	น้อย	ไม่มีการพบจุดกำเนิด หรือหลักฐานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และไม่มีการจัดบันทึกเรื่องราว รวมถึงหลักฐานที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 6.4 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
ประเพณีและวัฒนธรรมของ ชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ เป็นประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต มีประเพณีวัฒนธรรมที่มี ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ชุมชน
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุมชน โดย เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของคนในชุมชน มีการปรับเปลี่ยน รูปแบบของประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา
	น้อย	พื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนน้อยกว่า 3 ประเพณี วัฒนธรรม โดยเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมและเริ่มมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต
พื้นที่ที่แสดงออกถึง ภูมิปัญญาด้านศิลปะและ วัฒนธรรม	สูง	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี การฟ้อนรำ ศิลปะพื้นบ้าน และอาหาร
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี ปรากฏ 3 รายการ
	น้อย	พื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงคติความเชื่อ แบบแผนทางภูมิปัญญาและ การดำเนินชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาของคนในชุมชนดั้งเดิม แสดงออกถึงภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น งานฝีมือ หัตถกรรม การแสดง ดนตรี ปรากฏน้อยกว่า 3 รายการ

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

ตารางที่ 6.4 แสดงผลการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามในตำบลวัดเกต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

คุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
กิจกรรมและการใช้พื้นที่ ของชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคนทุก กลุ่มวัย ได้แก่ เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และคนชรา
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคน ร่วมกันเพียง 3 กลุ่มวัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่
	น้อย	พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และมีรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนแต่ละ กลุ่มวัย มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ปรากฏการใช้พื้นที่ของคน ร่วมกันน้อยกว่า 3 กลุ่มวัย

คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ

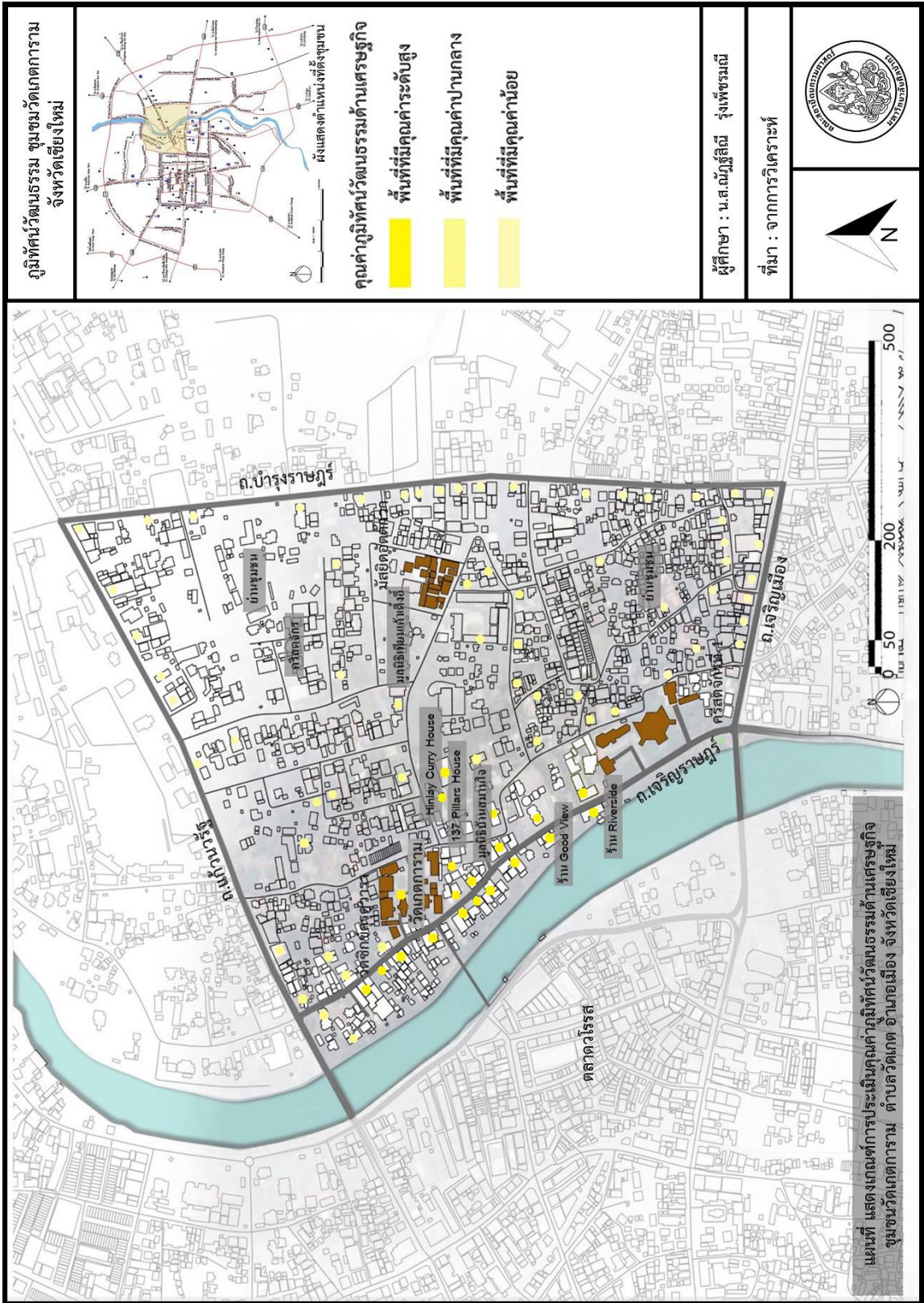
องค์ประกอบภูมิทัศน์ วัฒนธรรม	ระดับ	เกณฑ์การประเมิน
เศรษฐกิจชุมชน	สูง	พื้นที่ที่มีเศรษฐกิจของชุมชนที่แสดงออกถึงการใช้ทรัพยากรภายใน พื้นที่ แสดงเอกลักษณ์รวมถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน เช่นการค้าขายวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น การทำเกษตรกรรม การทำธุรกิจ ของคนในพื้นที่ชุมชน โดยเปิดพื้นที่เป็นร้านค้า พิพิธภัณฑ์
	ปานกลาง	พื้นที่ที่มีเศรษฐกิจของชุมชนที่แสดงออกถึงการใช้ทรัพยากรภายใน พื้นที่ แสดงเอกลักษณ์รวมถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน และเริ่มมีการทำเศรษฐกิจรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน เช่น การค้าขายสินค้า ขายของทั่วไปในชุมชน
	น้อย	พื้นที่ที่ไม่มีการแสดงออกถึงเศรษฐกิจระดับชุมชน ไม่มีการใช้ ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนเข้ามาเพื่อหารายได้ แต่เป็นการสร้างระบบ เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่ใช้การพึ่งพาเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่การใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

6.8 สรุปคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการศึกษาองค์ประกอบและการประเมินคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าพื้นที่ที่มีคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยรวมจะอยู่ในบริเวณแนวริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลัก สายสำคัญของพื้นที่ชุมชน เป็นบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานในยุคแรกของพื้นที่ศึกษาที่ได้แสดงออกถึงความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมและลักษณะทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สะท้อนออกมาในรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานในบริบทของชุมชนริมน้ำ ซึ่งมีแม่น้ำเป็นเส้นทางการสัญจรที่มีความสำคัญมากในอดีต ผสมผสานกับชุมชนของคนไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธ รวมถึงอีก 4 ศาสนาได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู ศาสนาซิกข์ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีความสำคัญกับคนในชุมชนเช่นกัน โดยชุมชนวัดเกตการามได้ชื่อว่า เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนานและมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา นอกจากนี้ยังมีลักษณะทางกายภาพที่มีความเฉพาะตัว เช่นกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม หรือ ห้างแถว มีการก่อสร้างอาคารที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เป็นอาคาร 2 ชั้น ก่ออิฐ ฉาบปูน มีการใช้ไม้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างด้วย อาคารเพื่อการพักอาศัยแบบที่หนึ่ง หรือ เรือนไม้ มีลักษณะของตัวบ้านเรือน เป็นลักษณะแบบล้านนา โครงสร้างทำด้วยไม้ทั้งหลัง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอ หรือแป้นเกล็ด อาคารพักอาศัยแบบที่สอง หรือเรือนผสมมีการสร้างขึ้นภายหลังโดยชาวอังกฤษที่เข้ามาค้าขายในชุมชนได้รับอิทธิพลแบบสถาปัตยกรรมยุโรปและบางหลังมีการผสมกับรูปแบบล้านนาและศิลปะพม่า ซึ่งเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงในสมัยนั้น รวมไปถึงอาคารที่มีความสำคัญทางศาสนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละศาสนา ซึ่งกลุ่มของอาคารดังกล่าวข้างต้นนั้น กระจายตัวอยู่ริมแม่น้ำ และถนนเจริญราษฎร์ ซึ่งเป็นถนนสายหลักของชุมชนมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ มีพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณหลังบ้าน เช่น การปลูกผักสวนครัว การทำนา ทำไร่ ซึ่งในอดีตถือว่าเป็นระบบเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ชุมชน รวมไปถึงการมีประเพณีวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ที่สะท้อนความเชื่อและความศรัทธาที่มีในพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างวัดเกตการาม ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 500 ปีทำให้บริเวณวัดเกตการามเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ที่มีคุณค่าโดยรวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทุก ๆ ด้านอยู่ในระดับสูง รวมถึงศาสนสถานอื่น ๆ อีก 4 ศาสนา ที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชนมาตามลำดับ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนและยังเป็นศูนย์รวมจิตใจและทำกิจกรรมทางศาสนาของคนในชุมชนทำให้ชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่มีความสำคัญกับจังหวัดเชียงใหม่และสามารถรักษารูปแบบขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมรวมถึงความเชื่อไว้ได้เป็นอย่างดีทำให้สิ่งเหล่านี้ก็กลายเป็นองค์ประกอบทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ที่มีความเกี่ยวโยงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสะท้อนออกมาในรูปแบบของพื้นที่ชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยริมน้ำที่ยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์ของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี(ตาราง 6.5)

ตารางที่ 6.5 สรุปการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม	การประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม				หมายเหตุ
	ด้านสุนทรียภาพ	ด้านสังคมและวัฒนธรรม	ด้านประวัติศาสตร์	ด้านเศรษฐกิจ	
1.รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน - การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำปิง - การตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมือง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	
2.พื้นที่แสดงลักษณะทางธรรมชาติ - แม่น้ำปิง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	
3.พื้นที่เกษตรกรรมและโครงข่ายลำน้ำ - พื้นที่เกษตรกรรมติดริมแม่น้ำปิง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	
4.โครงข่ายการสัญจร - ถนนเจริญราษฎร์ - ถนนแก้ววารีรัฐ - ถนนเจริญเมือง - ถนนบำรุงราษฎร์	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	
5.สถาปัตยกรรมบ้านเรือน 5.1 สถาปัตยกรรมพื้นที่ดั้งเดิม - ห้องแถว - เรือนไม้ - เรือนผสม 5.2 สถาปัตยกรรมด้านความเชื่อ - วัดเกตการาม - วัดซีกข์คุรุคูวาร่า - คริสตจักรที่ 1 - มัสยิดอัสดีกวา 5.3 สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ - โรงแรม , ร้านค้า	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	
6. ประเพณีวัฒนธรรม - ประเพณียี่เป็ง /ทำตุง-โคม	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	ระดับสูง	ระดับปานกลาง	

ที่มา : ผู้วิจัย

6.9 สภาพปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

6.9.1 สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

6.9.1.1 ปัญหาทางด้านกายภาพ

1) การสูญเสียคุณค่าทางอัตลักษณ์ของการตั้งถิ่นฐานชุมชนริมน้ำ

อัตลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ที่น่าสนใจ คือ มีบริบทของชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่พบได้ทางภาคเหนือรวมถึงภาคอื่น ๆ ในประเทศไทยที่มีบริบทของพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำมีการผสมกับคติความเชื่อทางศาสนา ลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชนเกิดเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมดั้งเดิมของชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่กับพื้นที่ริมน้ำได้ ปัจจุบันการพัฒนาโครงข่ายทางคมนาคมทางบกได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นซึ่งเป็นที่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชน การคมนาคมทางน้ำมีการลดบทบาทลงทำให้มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเปลี่ยนจากชุมชน

ริมน้ำ มาเป็นชุมชนริมถนนที่มีการคมนาคมทางถนนเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นภายในพื้นที่แต่ก็ยังคงมีการใช้การคมนาคมทางน้ำหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เริ่มมีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่เกิดขึ้นที่ไม่ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม เช่น การใช้วัสดุ สี หรือรูปแบบของตัวอาคาร มีการสูญเสียองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนริมน้ำ เนื่องจากในปัจจุบันไม่ได้มีการใช้งานแล้ว เช่น ท่าน้ำ ศาลาท่าน้ำ โรงจอดเรือ รวมถึงองค์ประกอบที่แสดงถึงความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน เช่น การวางตัวอาคาร ทิศทาง การประกอบอาชีพ ที่มีการลดบทบาททางน้ำลงไปอย่างมาก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดความสูญเสียคุณค่าด้านอัตลักษณ์ของชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธ และคนไทยในชุมชนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ที่มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอยู่ริมน้ำในอดีต

รูปที่ 6.36 อาคารสถาปัตยกรรมที่สูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่ชุมชนริมน้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

รวมถึงในพื้นที่ชุมชนยังมีปัญหาในเรื่องของทางเดินเท้าริมถนนซึ่งมีเพียงระยะสั้น ๆ และบางจุดไม่มีทางเท้าไว้สำหรับคนเดินได้ ซึ่งต้องเดินริมถนน ซึ่งถนนเส้นนี้มีรถยนต์สัญจรไปมาตลอดทั้งวันและรวดเร็วมากทำให้อาจเกิดอันตรายกับผู้คนในชุมชนรวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนได้ บางจุดของพื้นที่มีการรुकล้ำบริเวณทางเท้าเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลและการระบายน้ำบริเวณถนนบางจุดยังมีปัญหาระบายน้ำได้ไม่ดี ทำให้เกิดน้ำท่วมขังเกิดขึ้นได้ในพื้นที่บริเวณนั้น

รูปที่ 6.37 แสดงภาพบรรยากาศพื้นที่ชุมชนที่ไม่มีทางเดินเท้า

รูปที่ 6.38 แสดงภาพบรรยากาศพื้นที่ชุมชนที่มีการรुक้าทางเท้า
ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

2) สภาพแวดล้อมและลักษณะทางธรรมชาติของชุมชนเสื่อมโทรม

จากการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชน พบว่าคุณภาพน้ำของแม่น้ำปิงมีการเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตมาก มีคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมลงเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมและมลพิษที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเมืองเชียงใหม่ ตัวเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีประชากรเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น เครื่องจักรและเทคโนโลยีมีมากขึ้นตามลำดับ รวมถึงบ้านเรือนมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ เป็นผลให้แม่น้ำเน่าเสียระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปรวมถึงน้ำมีการปนเปื้อนของสารเคมีที่ใช้ลงในแหล่งน้ำ ทำให้คุณภาพน้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคได้ดังเช่นในอดีต นอกจากนี้พื้นที่บริเวณริมน้ำของชุมชนก็มีสภาพที่เสื่อมโทรม พืชพรรณขาดการดูแลรักษาและมีจุดที่อัปสยตา

รูปที่ 6.39 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่มีความเสื่อมโทรม

รูปที่ 6.40 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนริมน้ำที่เป็นจุดอัปสยตา

รูปที่ 6.41 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนที่ต้นไม้และพืชพรรณขาดการดูแลรักษา

รูปที่ 6.42 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนที่มีการระบายน้ำที่มีปัญหา

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

6.9.1.2 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ในอดีตนั้นชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่มีรายได้หลักของชุมชนมาจากการขนส่งสินค้าทางเรือ การค้าไม้ การทำการเกษตร ขายของสำริด เครื่องเงินต่าง ๆ ให้กับชาวต่างชาติ คนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ชุมชน แต่ในปัจจุบันนี้รายได้หลักของคนในชุมชนมาจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งถ้าช่วงไหนที่เป็นช่วงเทศกาลก็จะมีนักท่องเที่ยวจากต่างที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นจำนวนมาก เพราะชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย มีประวัติศาสตร์เรื่องราวทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน เป็นชุมชนที่มีความสำคัญกับจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างมาก แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ในปี พ.ศ.2563 ที่ผ่านมานั้นได้เกิดโรคระบาดขึ้น ชื่อ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งส่งผลกระทบต่อธุรกิจการท่องเที่ยวไปทั่วโลก ซึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ก็เช่นกัน ถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศไทยส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัดเชียงใหม่และชุมชนวัดเกตการามได้ ซึ่งเหตุการณ์นี้ก็เป็นเหตุการณ์ที่ไม่มีใครสามารถคาดการณ์หรือวางแผนล่วงหน้าเอาไว้ได้เลย ทำให้ชุมชนวัดเกตการามขาดรายได้จากนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรายได้หลักของพื้นที่ชุมชนไปเป็นจำนวนมาก เพราะในปัจจุบันพื้นที่ชุมชนได้มีร้านค้า ร้านกาแฟ ร้านอาหาร พิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพหลักของคนในชุมชน เมื่อชุมชน

ขาดรายได้จากนักท่องเที่ยวภายนอกแล้ว ทางผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนก็ได้รับผลกระทบมากพอสมควรจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ แต่ชุมชนก็สามารถมีรายได้จากคนในชุมชนด้วยตัวเอง โดยเป็นรายได้ที่มาจากร้านค้าภายในชุมชนที่มีการบริการให้กับคนภายในชุมชนด้วยตัวเอง เช่น ร้านขายของชำภายในชุมชน ร้านซ่อมรถ ร้านปะยาง ร้านก๋วยเตี๋ยว ร้านขนม ที่ยังมีการดำเนินการประกอบอาชีพต่อไปเพื่อช่วยเหลือและบริการชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยชุมชนเอง

รูปที่ 6.43 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนประสบปัญหาขาดรายได้

เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด19

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 6.44 ภาพบรรยากาศในพื้นที่ชุมชนประสบปัญหาขาดรายได้

เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด19

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

6.9.1.3 ปัญหาทางด้านสังคม

1) การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนด้านเกษตรกรรม

เนื่องด้วยสถานการณ์ในปัจจุบันนั้น การศึกษาของคนในพื้นที่ชุมชนมีแนวโน้มที่ดีขึ้น บุตรหลานของคนในพื้นที่ได้รับการศึกษาที่สูงในระดับอุดมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ส่วนใหญ่เดินทางไปศึกษาภายนอกพื้นที่นอกจังหวัด หรือนอกประเทศ ทำให้คนรุ่นหลัง ๆ มาไม่ค่อยได้ให้ความสนใจกับการทำเกษตรกรรมเหมือนในอดีต เนื่องจากเป็นอาชีพที่เหนื่อยและมีรายได้น้อย ทำให้คนรุ่นหลังมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้นซึ่งไม่เหมือนบุตรหลานในสมัยก่อนที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อยทำให้ไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากนัก จากการสอบถามคนในพื้นที่พบว่า มีทัศนคติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ดีในอดีตแต่พอมาถึงปัจจุบันบุตรหลานมีทางเลือกมากขึ้นในการประกอบอาชีพ ก็อยากจะสนับสนุนและส่งเสริมในด้านที่บุตรหลานมีความสนใจ ทำให้รูปแบบของภูมิปัญญาและวิถีชีวิตทางการเกษตรของคนในชุมชนขาดการสืบทอดไปยังคนรุ่นหลัง

2) การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามที่พบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ เช่น การทำตุ้ง ทำโคม งานหัตถกรรม งานฝีมือ งานสาน หรือประเพณีการเล่นทางศิลปะของดนตรี เช่น การรำตีกลองสะบัดชัย การฟ้อนรำ รวมถึงการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองล้านนาของคนในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน และมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนดั้งเดิม แต่จากกระแสของการพัฒนาเมืองที่เข้ามามีอิทธิพลกับพื้นที่ชุมชน ประกอบกับชุมชนวัดเกตการามเป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ ส่งผลทำให้วัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นถูกปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีความทันสมัยมากขึ้นขาดความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ภูมิปัญญา การเล่นที่เคยสร้างความบันเทิงและทำให้ผู้คนได้พบปะกันก็ถูกแทนที่ด้วยสังคมของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในชุมชนมีการพูดคุย พบปะ ทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลงส่งผลให้ในอนาคตอาจเกิดการสูญเสียเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนไปอย่างน่าเสียดาย

6.9.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

6.9.2.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ

1) รูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของพื้นที่มีแนวโน้มลดลงและมีการเปลี่ยนรูปแบบ

เนื่องจากปัจจุบันสภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงและเติบโตไปอย่างรวดเร็วทำให้มีการพัฒนาและก่อสร้างเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีอาคารสมัยใหม่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน โดยใช้วัสดุและโครงสร้างที่มีความทันสมัยมากขึ้น ซึ่งในอดีตวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นหลักจะเป็น

วัสดุโครงสร้างที่ทำจากไม้ และในปัจจุบันยังขาดช่างท้องถิ่นที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการก่อสร้างแบบเรือนไม้ในสมัยก่อน ส่งผลให้ในปัจจุบันการก่อสร้างส่วนใหญ่จะเป็นอาคารสมัยใหม่ ที่มีการก่อสร้างขึ้นตามจุดประสงค์การใช้งานของเจ้าของพื้นที่ ที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่แสดงถึงความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมในการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ชุมชนที่มีความสำคัญกับพื้นที่ริมน้ำในอดีตและคติความเชื่อของคนในพื้นที่ชุมชน ส่งผลให้พื้นที่ชุมชนมีแนวโน้มที่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะลดลงไปตามเวลา

รูปที่ 6.45 ภาพบรรยากาศอาคารสมัยใหม่ภายในพื้นที่ชุมชน

ที่มา ผู้วิจัย : (2563)

2) การคมนาคมทางบกในพื้นที่ชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันการคมนาคมในพื้นที่ชุมชนจะเป็นการคมนาคมทางบกเป็นหลัก ในปัจจุบันมีการใช้รถยนต์เข้ามาแทนที่การใช้เรือในการสัญจร เพื่อขนส่งสินค้า เดินทางและเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนซึ่งปัจจุบันการใช้เรือยังคงมีอยู่ แต่ใช้สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวชมทัศนียภาพเป็นหลักเท่านั้น จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาพบว่า พื้นที่การคมนาคมทางบกภายในชุมชนนั้น มีการใช้รถยนต์สัญจรผ่านเส้นนี้เป็นจำนวนมาก ทำให้ถนนในพื้นที่ชุมชนเริ่มทรุดโทรมและมีปัญหาในเรื่องทางเดินริมถนน ซึ่งไม่มีทางเท้าสำหรับคนเดินและนักท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมถึงมีการรื้อทำลายพื้นที่เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล ทำให้เกิดปัญหาเรื่องทางเดินเท้าและการใช้ถนนของคนในพื้นที่ชุมชน สาเหตุอีกหนึ่งอย่างที่พบ คือ การสัญจรโดยรถยนต์และรถจักรยานยนต์ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว หรือคนขับรถขับค่อนข้างเร็ว ภายในชุมชนมีถนนที่ไม่ใหญ่มากนักอาจทำให้เกิดอันตรายกับคนในชุมชน หรือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนได้ เวลาที่เกิดฝนตกก็จะมีน้ำท่วมขัง มีการระบายน้ำไม่ทัน ซึ่งการขยายตัวของการคมนาคมทางบกภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ถือว่าเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีทั้งถนนสายหลักและสายรองเกิดขึ้นภายใน

พื้นที่อย่างรวดเร็ว ทำให้มีการขยายตัวการคมนาคมทางบกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และการคมนาคมทางน้ำก็ถูกลดบทบาทลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน

รูปที่ 6.46 ภาพบรรยากาศการคมนาคมทางบกภายในพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

รูปที่ 6.47 ภาพบรรยากาศการคมนาคมบริเวณแม่น้ำปิงในปัจจุบัน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

3) พื้นที่สีเขียวและพื้นที่เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้งาน

เนื่องจากการทำเกษตรกรรม การทำนา เป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญของคนในพื้นที่ชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไปจากเดิม โดยปัจจุบันบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามได้ถูกปรับเปลี่ยนและพัฒนาเป็นร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เป็นหลัก ทำให้การใช้งานในพื้นที่ริมน้ำหรือพื้นที่ที่เคยทำการเกษตรดั้งเดิม ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากพื้นที่ที่เคยทำการเกษตรมาเป็นพื้นที่ริมน้ำที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยว และคนในพื้นที่ชุมชน ร้านค้า ร้านอาหาร ในพื้นที่ชุมชนในส่วนของพื้นที่ริมน้ำ ที่ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ทำการเกษตรนั้น ก็ได้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่ร้านอาหาร บริเวณริมน้ำ หรือปลูกผักสวนครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ รวมไปถึงเป็นพื้นที่รองรับ นันทนาการ จัดกิจกรรมริมน้ำเพื่อรองรับกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้

รูปที่ 6.48 ภาพบรรยากาศการเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปิง

มา : ผู้วิจัย, 2563

6.9.2.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ชุมชนในอดีตนั้นเป็นการทำเกษตรกรรมเป็นหลักรวมถึงการส่งออกสินค้าในชุมชนและค้าขายไม้ ซึ่งเป็นอาชีพที่มีความสำคัญกับคนในชุมชนมาตั้งแต่ในอดีต แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประกอบอาชีพไปมากแล้วมีการพัฒนาการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ชุมชนต่อเนื่องเรื่อยมาตามลำดับ จากการสำรวจพื้นที่ชุมชนพบว่าลูกหลานของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาที่สูงขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ไม่ได้สนใจการรับช่วงต่อใน

การทำการเกษตรกรรมที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ประกอบกับมีทางเลือกที่เพิ่มมากขึ้นในการประกอบอาชีพ มีแนวโน้มที่จะประกอบธุรกิจแบบสมัยใหม่ เช่น การเปิดร้านอาหาร ร้านกาแฟ โรงแรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้เข้ามาพัฒนาทางด้านการประกอบอาชีพมากขึ้นทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปแบบเดิมๆไม่หลงเหลืออยู่แล้วในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ จะมีก็แต่สวนผักหลังบ้าน หรือ การปลูกต้นไม้หลังบ้านเท่านั้น

รูปที่ 6.49 ภาพบรรยากาศโรงแรม ภายในพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย (2563)

รูปที่ 6.50 ภาพบรรยากาศร้านขายของที่ระลึกภายในพื้นที่ชุมชน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

6.9.2.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

ในอดีตวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่ชุมชนในด้านภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม เช่น การทำตุ้งท่าโคม การฟ้อนรำ การรำดี กลองสะบัดชัย การเล่นดนตรีพื้นบ้านซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่ในสมัยอดีตและมีความสำคัญกับคนในพื้นที่ชุมชนมาอย่างยาวนาน รวมไปถึงในด้านของทัศนคติความเชื่อหลักที่เกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนาพุทธ หรือมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีนที่

แสดงออกทางประเพณีที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน เช่น ประเพณีสงกรานต์ การสรงน้ำพระ การทำบุญเข้าวัด การล่องสะเปาและประเพณียี่เป็งหรือประเพณีการลอยกระทง เพื่อเป็นการขอขมาแม่น้ำคงคาตามคติความเชื่อที่มีการสืบทอดต่อกันมา ดังนั้นประเพณีที่เกี่ยวข้องดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีแนวโน้มที่จะได้รับการสืบทอดต่อไปในอนาคต หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณี เพราะเป็นประเพณีที่มีความสำคัญกับคนในพื้นที่ชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยภูมิปัญญาทั้งหมดที่กล่าวมานั้น มีการจัดทำกิจกรรมและจัดแสดงขึ้นภายในวัดเกตการาม ซึ่งเป็นวัดที่มีความเก่าแก่และมีประวัติความเป็นมาที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนาน

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะกล่าวถึงการสรุปผลการศึกษาพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ในตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการประเมินคุณค่าขององค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม เนื่องจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนและมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนวัดเกตการามต่อไป

7.1 สรุปผลการศึกษา

จากคำถามการวิจัย

“องค์ประกอบ เอกลักษณ์ ที่สำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม คุณค่าความสำคัญที่ส่งเสริมภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนวัดเกตการามประกอบไปด้วยอะไรบ้าง มีปัญหาทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนอย่างไรและมีแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมย่านชุมชนวัดเกตการามควรเป็นอย่างไร”

7.1.1 สรุปพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

ช่วงที่ 1 : ยุคเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชน (พ.ศ.2317- พ.ศ.2325)

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกิดขึ้นที่บริเวณริมแม่น้ำปิง ตั้งแต่ปลายสมัยการปกครองของพม่า เนื่องจากมีการกล่าวถึงการใช้ท่าเรือวัดเกตมาตั้งแต่ช่วงเวลาดังกล่าวต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น เมื่อพระเจ้ากาวิละ (พ.ศ.2317- 2325) เสด็จกลับจากการเดินทางไปเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 1 ที่กรุงเทพฯ พระองค์เสด็จมาขึ้นที่ท่าวัดเกต ย่านนี้เริ่มมีความคึกคักมากตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 3 - ต้นรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา เมื่อการค้าทางเรือระหว่างเชียงใหม่และกรุงเทพฯ เติบโตมากขึ้น ท่าวัดเกตได้กลายเป็นท่าเทียบเรือสำคัญของเรือสินค้าจากที่ต่าง ๆ จนส่งผลให้ย่านวัดเกตกลายเป็นแหล่งที่พักและอยู่อาศัยของพ่อค้าหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ชาวอังกฤษเข้ามาตั้งบริษัทบอร์เนียวค้าไม้สัก ปัจจุบันคือโรงแรม 137 โรงแรม 137 พิลาร์เฮาส์ เชียงใหม่ กลุ่มหมอสอนศาสนาเข้ามาตั้งโรงพยาบาลแมคคอมิค โรงเรียนปรีณส์ รอยลวิทยาลัย และโรงเรียนดาราวิทยาลัย ชาวจีนเปิดร้านค้าขาย ซึ่งด้านหลังวัดเกตเคยเป็นที่นา ซึ่งคนสมัยนั้นเพิ่งจะมาเลิกทำในปี พ.ศ.504 ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของลุงแจ๊ค (จรินทร์ เบน) และได้เกิดการขยายตัวพื้นที่ชุมชนไปตามแนวริมฝั่งแม่น้ำ ทำให้โครงข่ายลำน้ำถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานรวมถึงรูปแบบของเกษตรกรรม มีอาคารที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน มีสถาปัตยกรรมที่มี

ความสัมพันธ์กับพื้นที่ริมน้ำ และคติความเชื่อของคนในชุมชน ได้แก่ ชาวยุโรป อังกฤษ และชาวจีน ที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ชุมชนในตอนแรก และศาสนสถาน ได้แก่ วัด และสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาต่าง ๆ ที่มีรูปแบบของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ เรียกว่า “ภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม”

ช่วงที่ 2 : ยุคเปลี่ยนผ่านรูปแบบเกษตรกรรมการค้าทางน้ำ (พ.ศ.2326- พ.ศ.2437)

การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วงนี้ ยังคงเป็นกระบวนการที่เกิดจากการพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก แต่มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนธรรมชาติสะท้อนออกมาในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำ และชุมชนการค้าทางน้ำแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเห็นได้จากระบบการค้าขายโดยใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก และการทำนาเกี่ยวข้าว รูปแบบสังคมยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลัก ในยุคนี้เมื่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มมีความมั่นคง มีการขยายตัว ทำให้คนในชุมชนเริ่มให้ความสำคัญเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ สะท้อนออกมาในรูปแบบของการพยายามปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ พัฒนาประเพณีและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาและประเพณีที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ซึ่งเป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ลักษณะเด่นรวมกัน”

ช่วงที่ 3 : ยุคเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางคมนาคม (พ.ศ.2438 - ปัจจุบัน)

เกิดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ทั้งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำเดิมมาเป็นชุมชนที่มีการขยายตัวตามแนวถนนที่ตัดเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในช่วงนี้ อันเนื่องมาจากผลจากการตัดถนนเข้ามาในบริเวณพื้นที่ชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีการขยายตัวของชุมชนในรูปแบบชุมชนสมัยใหม่ทำให้พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติลดน้อยลง เป็นยุคที่มนุษย์มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบของธรรมชาติ ทำให้ความเชื่อ หรือพิธีกรรมต่าง ๆ สูญหายไป องค์ประกอบของภูมิทัศน์เริ่มสูญหายไป ซึ่งเป็นรูปแบบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “วัฒนธรรมนำภูมิทัศน์”

ความเจริญรุ่งเรืองย่านวัดเกตยังคงปรากฏหลักฐานให้เห็นจนทุกวันนี้ จากอาคารที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยและบริษัทห้างร้านของชุมชนชาติต่าง ๆ ที่มีด้วยกันหลายศาสนา ทั้งชาวพุทธ ชาวคริสต์ อิสลาม และชาวซิกข์ พบบ้านเรือนที่ยังคงรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่อายุร่วม 100 ปี ทั้งบ้านเรือนที่ทำด้วยไม้สักและอาคารก่ออิฐถือปูน บางแห่งถูกนำมาดัดแปลงเป็นร้านอาหาร เช่น เดอะ แกลเลอรี เป็นอาคารที่สร้างโดยชาวจีนโดยด้านหน้าเป็นแกลเลอรีแสดงภาพเขียน และด้านหลังเป็นร้านอาหาร ด้วยความเป็นย่านเก่าและความสำคัญในการอนุรักษ์ชุมชนทำให้ชาวบ้านวัดเกตนำโดยลุงแจ๊ค

(ผู้จัดการบริษัทบอร์เนียว) ร่วมมือกันตั้งพิพิธภัณฑ์วัดเกตการามในบริเวณวัดเกต ของที่จัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์ล้านเป็นของในชุมชนที่ตกทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลาน เช่นเครื่องเงิน เครื่องแก้ว เจียรไน เครื่องปั้นดินเผาเงินและของพื้นเมือง เป็นต้น ย่านชุมชนวัดเกตการามนอกจากจะเป็นย่าน ประเพณีวัฒนธรรมแล้ว ยังเป็นความมั่งคั่งทางด้านภูมิปัญญาของชุมชนที่มีคุณค่ายิ่งอีกด้วย

7.1.2 สรุปองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

จากการวิเคราะห์พัฒนาการทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละยุคของชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีองค์ประกอบทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นตัวแปรสำคัญ ได้แก่ รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน อาคารและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม พื้นที่เกษตรกรรม โครงข่ายลำน้ำ โครงข่ายการคมนาคม ประเพณีวัฒนธรรม พื้นที่ทางภูมิปัญญา ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมการใช้พื้นที่ แหล่งโบราณคดี และสถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ ล้านเป็นองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกันและส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมในแต่ละช่วงสมัยที่เกิดขึ้น โดยเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม สอดคล้องกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำวิจัยชิ้นนี้ เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบที่สำคัญทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอ เมือง จังหวัด เชียงใหม่

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านกายภาพ ได้แก่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะรูปแบบอาคารทางสถาปัตยกรรม โครงข่ายการสัญจรภายในพื้นที่ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานแบบริมน้ำใกล้พื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำที่มีวัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนาร่วมกับหน่วยงานราชการ การตั้งถิ่นฐานแบบริมถนน ซึ่งการตั้งถิ่นฐานในแต่ละแบบนี้มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัยสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาอย่างรวดเร็ว การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนที่สะท้อนถึงคติความเชื่อที่ผสมกันระหว่างเชื้อชาติของคนในพื้นที่ชุมชน ประกอบไปด้วย ชาวยุโรป คนจีน คนไทย จำแนกออกเป็นเรือนพื้นถิ่น แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ สถาปัตยกรรมประเภทพาณิชยกรรม สถาปัตยกรรมเพื่อการพักอาศัย และกลุ่มสถาปัตยกรรมทางศาสนา 5 ศาสนาได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู และซิกข์ ประกอบด้วย วัดเกตการาม คริสต์จักรที่1 วัดซิกข์คุรุคูวาร่า มัสยิดอัสตักวา และศาลเจ้าที่ต่าง ๆ ภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีสถาปัตยกรรมรูปแบบอื่นที่เป็นส่วนประกอบของชุมชนเป็นรูปแบบอาคารสมัยใหม่ สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมและโครงข่ายลำน้ำ ประกอบด้วย พื้นที่ทำนา ทำสวน ด้านโครงข่ายการสัญจรในพื้นที่ ประกอบด้วยโครงข่ายการสัญจรทางน้ำ ปัจจุบันมีเพียงเรือท่องเที่ยวในแม่น้ำปิงเท่านั้น ทำเรือริมแม่น้ำ ทางเดินริมน้ำส่วนตัวของบริเวณบ้านของคนในพื้นที่ชุมชน โครงข่ายการสัญจรทางบก ซึ่งมีการขยายตัวเข้ามาในบริเวณพื้นที่ชุมชนอย่างรวดเร็ว

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ รวมถึงสถานที่สำคัญทางศาสนาและคติความเชื่อภายในพื้นที่ชุมชน เช่น วัดเกตการาม รวมถึงศาสนสถานที่สำคัญของศาสนาอื่น ๆ เช่น โบสถ์คริสต์จักรที่ 1 วัดซิกข์คุรุดูวารา พิพิธภัณฑสถานบ้านบอร์เนียว 137 เสา ที่เป็นที่ตั้งของบริษัทค้าไม้บอร์เนียวในอดีต ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2432 โดยนายหลุยส์ ที เลโอน็อนแวนส์ผู้จัดการคนแรกของบริษัท ต่อมา ผู้จัดการคนสุดท้าย คือนาย วิลเลียม เบนส์ ได้ซื้อไว้เป็นทรัพย์สินส่วนตัวเมื่อปี พ.ศ.2482 และได้ยกให้กับลูกของท่านคือคุณตาแจ๊ค เบนส์ ก่อนที่จะขายให้กับ บริษัท วงศ์พันเลิศ จำกัด เพื่อพัฒนาเป็นโรงแรม 137 Pillars House ในปัจจุบัน รวมถึงบุคคลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏบันทึกในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ พระเจ้าสามฝั่งแกน พระราชบิดาของพญาติโลกราช โดยมีพระยาเมือง พระยาคำ และพระยาลือ มีบริวารทั้งหมด 2,000 คนในการก่อสร้างวัดเกตการาม ประวัติของวัดเกตนั้นได้แสดงไว้ใน(ศิลาจารึกซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวิหาร) นายอีเซอร์ ซิงห์ ชาวซิกข์คนแรกที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ และมีนายรัตตัน ซิงห์ นายเกียน ซิงห์ นายวาเรียอาม ซิงห์ และนายอมารดาส ซิงห์ ได้พร้อมกันจัดตั้งศาสนสถานหรือวัด (Gurdwara)ซิกข์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีทางศาสนา ดร.แดเนียล แม็กกิลวารีและภรรยา ผู้ก่อตั้งคริสต์จักรที่ 1 และ นายแจ๊ค เบนส์ บุคคลที่ริเริ่มก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่แห่งนี้ซึ่งบุคคลที่กล่าวมานี้ถือว่ามีคุณูปการสำคัญลำดับต้น ๆ กับชุมชนวัดเกตการามอย่างยิ่ง

องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม ซึ่งส่วนใหญ่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่ชุมชน เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็นประเพณีวัฒนธรรมทางศาสนา เช่น ประเพณียี่เป็ง หรือประเพณีลอยกระทงของทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นประเพณีที่เก่าแก่มีมาอย่างยาวนาน ประเพณีสงกรานต์หรือที่คนเมืองเหนือเรียกว่า ‘ป่าเวณิปีใหม่เมือง’ ในเทศกาลสงกรานต์มีประเพณีสำคัญหลายประการที่ชาวเชียงใหม่ยึดถือปฏิบัติ แต่ละประเพณีล้วนมีความหมายและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่รอบตัวทั้งสิ้น ประเพณีต่าง ๆ เริ่มจากวันที่ 13 จนถึง 15 เมษายนของทุกปี ประเพณีการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ซึ่งวัดเกตการามเป็นวัดประจำปีจอ ซึ่งผู้ที่เกิดในปีจอจะนิยมมาไหว้สักการบูชาพระเทพแก้วจุฬามณีที่วัดเกตการามแห่งนี้ ประเพณีการล่องสะเปา

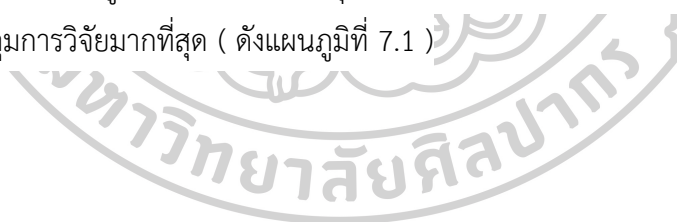
จากการที่สอบถามคนในชุมชนพบว่า ประเพณีการล่องสะเปานี้ได้เหลือน้อยและไม่ค่อยพบในเมืองเชียงใหม่แล้วในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ทางภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของพื้นที่ที่ทำการศึกษาร่วมกัน เช่น การระบำตลกอลงสะบัดชัย การฟ้อนรำ การทำตุงทำโคม การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา การเล่นดนตรีประกอบเพลงพื้นบ้านในงานประเพณีต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะจัดขึ้นภายในวัดเกตการามทั้งหมด สำหรับกิจกรรมการใช้พื้นที่ พื้นที่ภายในวัดเกตการามจะเป็นพื้นที่ที่มีคน

ทุกกลุ่มทุกวัยมารวมตัวกันเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเพราะเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้

จากการลงสำรวจภาคสนามพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านประวัติศาสตร์ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ด้านกายภาพและด้านเศรษฐกิจรองลงมา ด้านกายภาพ ได้แก่ ภูมิประเทศ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และแม่น้ำปิง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ วัดเกตุการาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การอยู่ร่วมกัน 5 ศาสนา และการไหว้พระธาตุประจำปีจอ ด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดเกตุการาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และการไหว้พระธาตุประจำปีจอ และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม และตลาดวโรรส ทั้ง 4 องค์ประกอบที่กล่าวมานี้ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญกับชุมชนวัดเกตุการามทั้งสิ้น

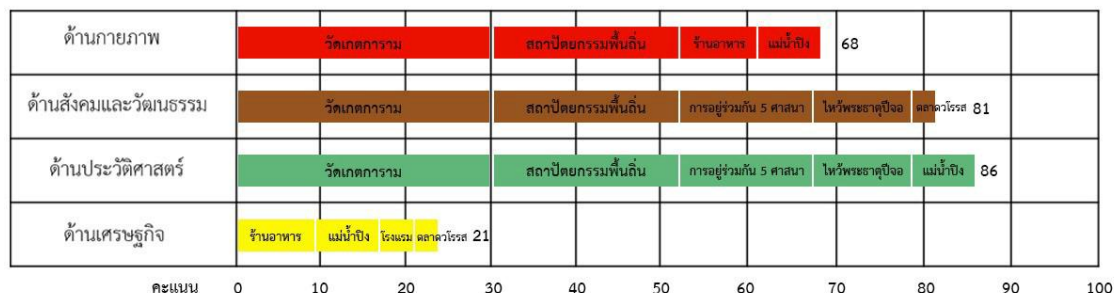
7.1.3 สรุปเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตุการามทั้ง 2 วิธีข้างต้นนั้น พบว่าผลของทั้ง 2 วิธีนี้มีความแตกต่างกัน โดยผลจากการตอบแบบสอบถามโดยใช้คำถามปลายเปิดพบว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์สูงสุด (86 คะแนน) รองลงมา คือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม (81 คะแนน) ด้านกายภาพ (68 คะแนน) และด้านเศรษฐกิจ (21 คะแนน) และผลจากการตอบแบบสอบถามโดยการคัดเลือกภาพตัวแทนพบว่า มีองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมสูงสุด (458 คะแนน) รองลงมาคือด้านกายภาพ (440 คะแนน) ด้านประวัติศาสตร์ 415 คะแนน และด้านเศรษฐกิจ (384 คะแนน) ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตุการามได้ผลการศึกษาที่มีความถูกต้องและแม่นยำที่สุดจึงจำเป็นต้องนำการหาเอกลักษณ์จากทั้ง 2 วิธีมาใช้เพื่อให้ครอบคลุมการวิจัยมากที่สุด (ดังแผนภูมิที่ 7.1)

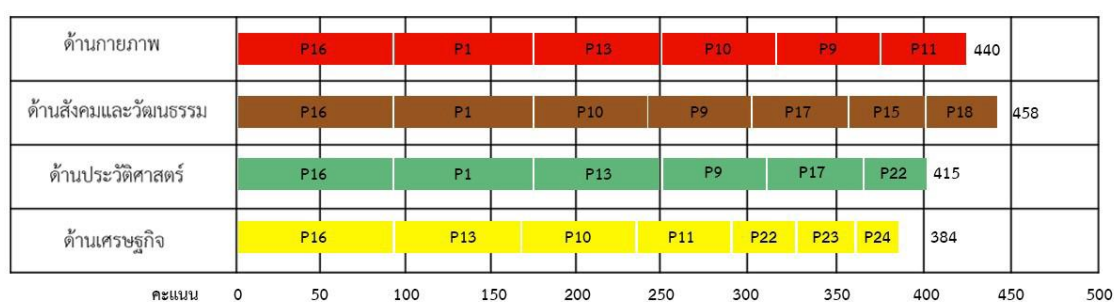

การวิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม

การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อหาสัดส่วนคะแนนความสำคัญของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

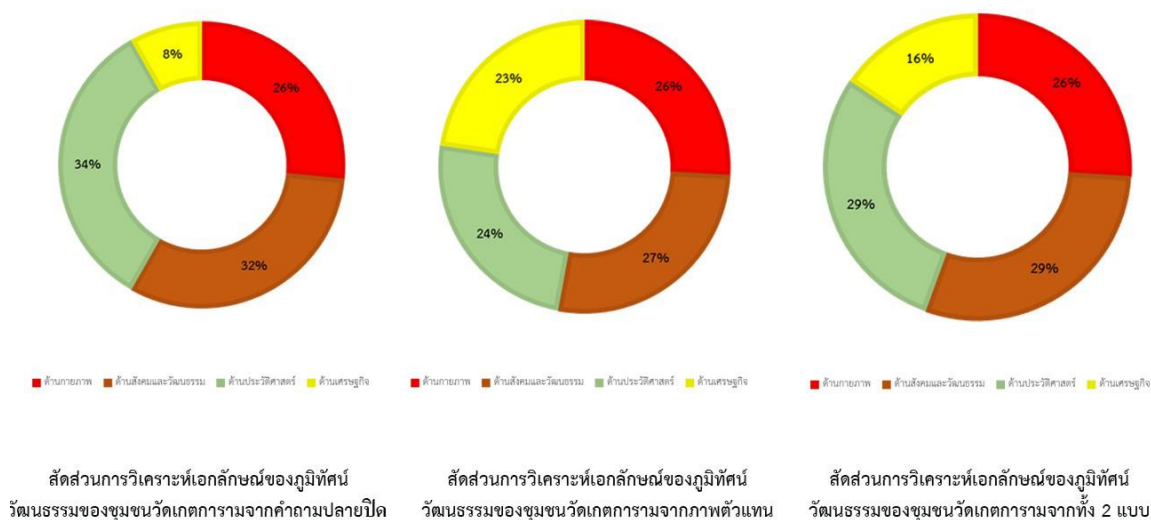
การใช้ภาพตัวแทน(โดยไม่จำกัดจำนวนภาพ) เพื่อหาสัดส่วนคะแนนความสำคัญของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

รูปที่ 7.1 แผนภูมิแสดงการวิเคราะห์ผลการศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชนวัดเกตการาม

ที่มา : ผู้วิจัย

จากการศึกษาสัดส่วนของเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการามจากทั้ง 2 แบบ พบว่าชุมชนวัดเกตการาม มีเอกลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านประวัติศาสตร์ในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 29% รองลงมา คือ ด้านกายภาพ ร้อยละ 26% และด้านเศรษฐกิจร้อยละ 16% สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมเป็นต้นกำเนิดขององค์ประกอบทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจึงสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการประเมินคุณค่าและวิเคราะห์หาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อไป (ดังแผนภูมิที่ 7.2)

รูปที่ 7.2 แผนภูมิแสดงสัดส่วนการวิเคราะห์ผลการหาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม
ที่มา : ผู้วิจัย

เอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการามเกิดจากการผสมกันระหว่างองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านประวัติศาสตร์มาเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ด้านกายภาพและด้านเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านช่วงเวลาที่แตกต่างกันซึ่งประกอบไปด้วยเอกลักษณ์หลัก ได้แก่ วัดเกตการาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การอยู่ร่วมกัน 5 ศาสนาและลักษณะภูมิประเทศและเอกลักษณ์รองได้แก่รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ไหว้พระธาตุประจำปีจ้อ ร้านอาหาร โรงแรม และตลาดวโรรส

7.1.4 สรุปการประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

จากการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ได้มีการแบ่งพื้นที่ที่มีคุณค่าออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสุนทรียภาพ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านเศรษฐกิจโดยได้สรุปเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดังนี้

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ จะเรียงตัวกันอยู่ตามแนวบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานในบริบทชุมชนริมน้ำและบริเวณพื้นที่ด้านในบริเวณชอยด้านหน้าวัดเกตการาม พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพเป็นบริเวณที่มีความงาม รวมถึงแง่มุมของการรับรู้ทางประสาทสัมผัส วัด จากคุณภาพ เช่นรูปร่าง ขนาด สี พื้นผิวและวัสดุของตัวอาคาร (เช่นหลักฐานทางกายภาพของภูมิทัศน์) ซึ่งในชุมชนวัดเกตการามนี้ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมที่มี

การเรียงตัวเป็นแนวยาวตามริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่ชุมชน โดยมีองค์ประกอบของชุมชนริมน้ำ เช่น มีพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณหลังบ้าน ทำน้ำ ทำเรือที่ยังมีการใช้งานของบางบ้าน รวมไปถึงแนวตลิ่ง ธรรมชาติ แสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม มีรูปแบบอาคารสถาปัตยกรรมที่ออกแบบตามความเชื่อของคนในพื้นที่ชุมชนหลากหลายศาสนา เช่น การออกแบบอาคารหันหน้าเข้าสู่ริมแม่น้ำปิง มีการยกใต้ถุนสูง มีพื้นที่ทางการเกษตรที่มีความสัมพันธ์กับโครงข่ายลำน้ำ การทำนา ปลูกสวนในอดีตซึ่งสะท้อนลักษณะของชุมชนริมน้ำได้อย่างสมบูรณ์

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ จะอยู่ที่บริเวณวัดเกตการาม และสถานที่สำคัญทางศาสนาได้แก่ คริสต์จักรที่1 วัดซิกข์คุรุคูวารา มัสยิดออตตักวา ภายในชุมชน รวมไปถึงบ้านพิพิทธภัณฑ์ค้าไม้ของบริษัทบอร์เนียว เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีความสำคัญในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในระยะแรก และเป็นบริเวณที่มีเรื่องราวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โดยได้มีการบันทึกข้อมูลไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีหลักฐานที่ยืนยันและพิสูจน์ได้ เป็นพื้นที่ที่มีการเกาะกลุ่มกันอยู่บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำปิง มีถนนเจริญราษฎร์เป็นถนนที่มีการใช้งานหลักมาอย่างยาวนานกว่า 500 ปี มีลักษณะอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน พื้นที่ชุมชนนี้มีการเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ได้สะดวกเพราะติดแม่น้ำสายหลัก ทำให้พื้นที่ชุมชนมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน จนทำให้เกิดรูปแบบขององค์ประกอบอื่น ๆ ตามมา เช่น การตั้งถิ่นฐาน ประเพณีวัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏอยู่ในบริเวณศาสนสถานสะท้อนรูปแบบของกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่แสดงถึงการใช้พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำปิง ได้แก่ วัดเกตการามและชุมชนวัดเกตการามและศาสนสถานอื่น ๆ เช่น วัดซิกข์คุรุคูวารา มัสยิดออตตักวา คริสต์จักรที่1 ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่อยู่ร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงมีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในชุมชน และรองรับกิจกรรมประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนโดยมีประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของสภาพแวดล้อม โดยในพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม มีวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความสำคัญกับพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) การล่องสะเปา สงกรานต์ รวมไปถึงภูมิปัญญาที่สำคัญที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมและประเพณีที่สำคัญทางศาสนาที่มีความสัมพันธ์ต่อคติความเชื่อ เช่น การทำตุ้งท่าโคม การฟ้อนรำ การรำตึกลองสะบัด สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ปรากฏอยู่ในบริเวณพื้นที่รอบ ๆ วัดเกตการามและบริเวณริม ฝั่งแม่น้ำปิง โดยมีแนวถนนเจริญราษฎร์เป็นถนนสายหลักของชุมชน รายได้หลักของชุมชนส่วนใหญ่มา จากการค้าขาย เช่น เปิดร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านขายของชำ ร้านขายของที่ระลึก ซึ่งแต่ละร้านถือเป็น ร้านเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชุมชนมายาวนาน บางร้านทำเป็นพิพิทธภัณฑ์เพื่อบอกเล่า

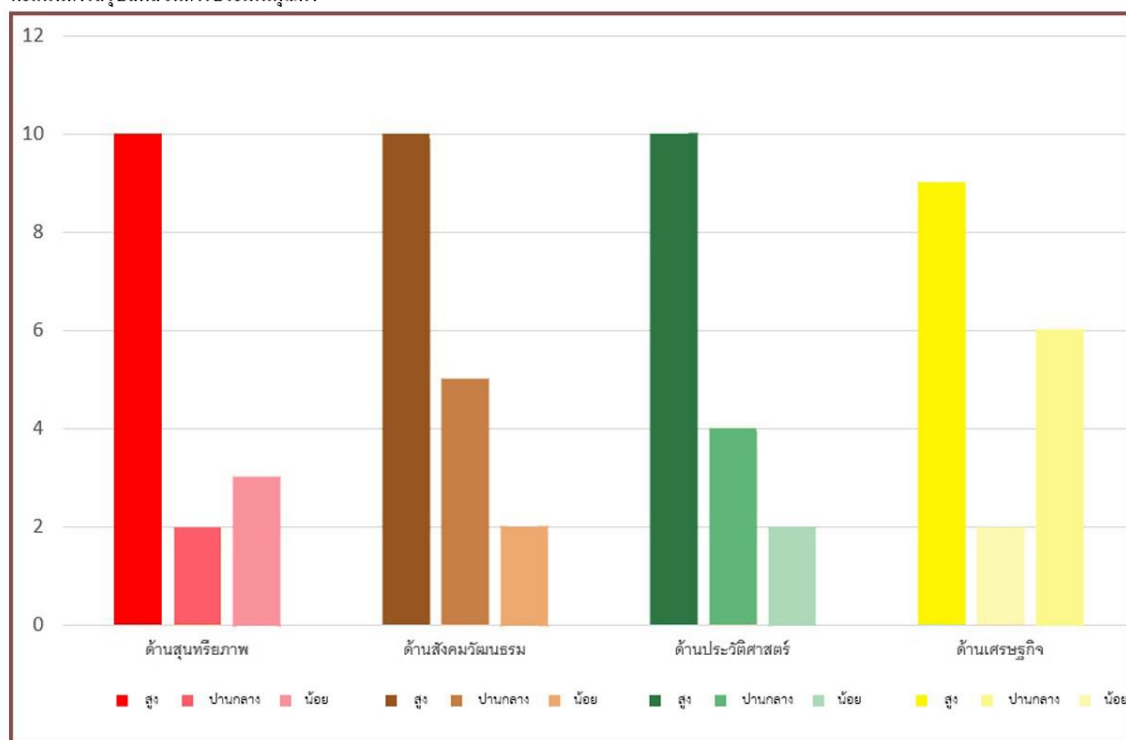
เรื่องราวของชุมชนวัดเกต การาม ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารบ้านพักอาศัยที่อยู่มายาวนานและเป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมมาเปิดกิจการ เพิ่มขึ้น ลูกหลานยังคงเก็บลักษณะทางกายภาพเอาไว้ไม่ให้ถูกทำลาย และรายได้อีกทางหนึ่ง คือ รายได้ จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมภายในชุมชนแห่งนี้อีกด้วย

จากการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถสรุปสัดส่วนในด้านต่าง ๆ ออกมาดังนี้ จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่า คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่อยู่ในระดับสูงจะมีสัดส่วนที่เท่ากันทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุนทรียภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์ รองลงมา คือ ด้านเศรษฐกิจ คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่อยู่ในระดับปานกลางมีสัดส่วนที่เท่ากันทุกด้าน และคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจมีสัดส่วนที่สูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ และด้านสุนทรียภาพ อาจกล่าวได้ว่าสัดส่วนของทั้ง 3 ด้าน ที่อยู่ในระดับสูงและระดับปานกลาง อาจมีความสัมพันธ์กันกับชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้เป็นอย่างมาก (แผนภูมิที่ 7.3)

สรุปการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม

คะแนนการสรุปสัดส่วนการประเมินคุณค่า

รูปที่ 7.3 แผนภูมิแสดงสัดส่วนสรุปการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

7.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์เอกลักษณ์หลักและเอกลักษณ์รอง

7.2.1 เอกลักษณ์หลักภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม

- 1) วัดเกตการาม เสนอให้มีการควบคุมรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างภายในวัด เช่น ขนาด วัสดุ สี
- 2) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เสนอให้มีการกำหนดรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างให้มีรูปแบบเดียวกัน และควบคุม วัสดุ ขนาด สี และความ
- 3) การอยู่ร่วมกัน 5 ศาสนา กำหนดให้มีงานหรือกิจกรรมที่แต่ละศาสนาสามารถทำร่วมกัน ในพื้นที่สาธารณะได้โดยไม่แบ่งแยกศาสนา เช่น กิจกรรมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรืองานประจำปี
- 4) ลักษณะภูมิประเทศ เสนอให้มีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทัศนียภาพภายในพื้นที่ชุมชน เช่น ทางเดินเท้า และ พื้นที่สาธารณะของชุมชน

7.2.2 เอกลักษณ์รองภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม

- 1) รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เสนอให้มีการควบคุมรูปแบบของอาคาร ขนาด วัสดุ สี และความสูง และมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 2) ไหว้พระธาตุประจำปีจอ เสนอให้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ
- 3) ร้านอาหารและโรงแรม เสนอให้มีการกำหนดรูปแบบของอาคาร ขนาด วัสดุ สี และความสูง ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนมีรายได้ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง และควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนให้เป็นไปอย่างเหมาะสม
- 4) ทัศนียภาพในชุมชน เสนอให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสวนสาธารณะริมแม่น้ำปิง จัดทำพื้นที่ทางเดินเท้าให้สะอาดเรียบร้อย ปลอดภัย และจัดทำเพิ่มทางระบายน้ำภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน

7.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กำหนดรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างภายในชุมชนให้มีองค์ประกอบเดียวกัน

การก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ขึ้นมาภายในชุมชนนั้นย่อมส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ชุมชนริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญสายหลักของพื้นที่ชุมชน โดยกำหนดให้มีการออกแบบอาคารที่สอดคล้องกับความเป็นมาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีมาอย่างยาวนานเช่น การใช้วัสดุ การใช้สี ความสูง และองค์ประกอบของตัวอาคารตามที่ดินประเทอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย เช่น รูปแบบของอาคารที่พักอาศัยควรเป็นรูปแบบอาคารไม้ และอาคารก่ออิฐแบบจีน ซึ่งถือเป็นลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน วัสดุของตัวอาคารควรเป็น วัสดุที่ทำมาจากไม้และปูน สีของตัวอาคาร ควรเป็นสีธรรมชาติของวัสดุจากไม้ หลังคา ควรเป็นทรงจั่วและปั้นหยา และโรงแรม

ร้านอาหาร ร้านค้าภายในชุมชนก็ควรจะมีอาคารออกแบบเหมือนกัน ซึ่งเป็นการขอความร่วมมือจากคนในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก เพราะชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย ส่วนอาคารดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วก็ให้อนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบเดิมเอาไว้เพื่อรักษารูปแบบของอาคารเก่าแก่ภายในพื้นที่ชุมชนให้คงอยู่อย่างถาวรและยั่งยืนตลอดไป รวมถึงการเพิ่มทัศนียภาพที่สวยงามและใช้งานได้จริงบริเวณริมแม่น้ำปิงฝั่งชุมชนวัดเกตการาม คือการทำทางเดินเท้าตลอดบริเวณแนวริมแม่น้ำบ้านเรือนอาคารและร้านอาหารที่อยู่ริมแม่น้ำควรให้ความร่วมมือ และรักษาความสะอาดเพื่อภูมิทัศน์ที่ดีและสวยงามภายในชุมชน

รูปที่ 7.4 แสดงทัศนียภาพบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงฝั่งบริเวณชุมชนวัดเกตการาม

ที่มา : ผู้วิจัย, 2563

2) ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทัศนียภาพภายในพื้นที่ชุมชน

จากการลงสำรวจพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามนั้น พบว่าพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามยังขาดการดูแลและปรับปรุงพื้นที่ชุมชนอีกหลายจุด ข้าพเจ้าจึงขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ชุมชนดังนี้

2.1) ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสวนสาธารณะริมน้ำ บริเวณหน้าคริสตจักรที่ 1 ให้ดูสะอาดสวยงาม ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสภาพปัจจุบันค่อนข้างจะเป็นจุดอับสายตา อันตราย มีฉาซีฟค่อนข้างเยอะ เพราะถือว่าจุดนี้เป็นจุดที่นำสายตา และเป็นจุดที่มีความสำคัญของพื้นที่ชุมชนอย่างมาก เนื่องจากเป็นที่รวมตัวของคนในพื้นที่ชุมชน และเป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจของพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ โดยรูปแบบควรใช้วัสดุก่ออิฐฉาบปูน เป็นชั้นบันไดลงไปริมแม่น้ำปิง และมีที่นั่งที่ทำมาจากวัสดุจากไม้ หรือวัสดุจากธรรมชาติ มีการปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีลานเอนกประสงค์ริมน้ำหรือเวทีสำหรับใช้จัดกิจกรรมที่สำคัญภายในชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน และเป็นจุดศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่าองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม และองค์ประกอบทางด้านประวัติศาสตร์เป็นต้นกำเนิดให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพและองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจตามมา

2.2) จัดทำพื้นที่ทางเดินเท้าให้สะอาดเรียบร้อย และปลอดภัย ซึ่งจากการลงสำรวจพื้นที่ชุมชนนั้น พบว่าชุมชนแห่งนี้ยังขาดพื้นที่ทางเดินเท้า ซึ่งถือว่าจำเป็นมากสำหรับพื้นที่ชุมชน เพราะชุมชนแห่งนี้มีทั้งนักท่องเที่ยว รวมไปถึงคนที่สนใจในประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเข้า มาเยี่ยมชม และให้ความสนใจกับพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างมาก จึงขอเสนอให้มีการจัดทำทางเดินเท้าเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และปลอดภัยสำหรับคนที่มาท่องเที่ยวภายในชุมชนแห่งนี้

2.3) จัดทำและเพิ่มทางระบายน้ำบริเวณภายในชุมชน เนื่องจากพบว่า หน้าฝนมีน้ำท่วมขัง และน้ำระบายช้าอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการปล่อยน้ำทิ้งจากบ้านเรือนภายในชุมชนลงสู่ แม่น้ำ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพน้ำเสีย ควรมีการสร้างความรู้เรื่องการจัดทำบ่อหรือถัง ดักไขมันก่อนระบายลงสู่แม่น้ำซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติของพื้นที่ชุมชน

3) เสริมสร้างให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

มีการจัดประชุมและอบรมเสนอแนะเพื่อหาแนวทางให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการสร้างความรู้และความตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณริมน้ำ รวมไปถึงปลูกฝังการอนุรักษ์ รักษาภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมภายในชุมชน การประกอบอาชีพภายในพื้นที่ชุมชนให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน ถ้าเกิดวิกฤตเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ เช่น สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19ที่เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2563ภายในประเทศไทยนั้น ก็ส่งผลกระทบไปทั่วโลกและรวมถึงประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้ด้วย ถ้าชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันหารายได้จากชุมชนด้วยกันเองก็จะสามารถอยู่ได้อย่างแข็งแรงและยั่งยืน และผ่านพ้นสถานการณ์อันเลวร้ายนี้ไปได้ด้วยดี ซึ่งจะเป็นวิธีการที่สามารถรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจากการสอบถามคนในพื้นที่พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีกลุ่มหัวหน้าชุมชนเป็นแกนนำหลัก ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งถ้าหากมีการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มแกนนำได้โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐก็จะเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประสบความสำเร็จได้รวดเร็วและง่ายยิ่งขึ้น

4) จัดทำแนวทางการพัฒนามาตรการในการส่งเสริมเศรษฐกิจและอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่นการทำตุ๋นทำโคม การทำเครื่องเงิน เป็นงานหัตถกรรมในพื้นที่ชุมชน โดยสามารถส่งเสริมให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้และพัฒนางานหัตถกรรมให้มีความร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น ภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมในการสร้างตลาด หรือช่วยเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปได้ สร้างเครือข่ายของตลาดให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่ชุมชน มีการนำเสนอและประชาสัมพันธ์พื้นที่ชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สิ่งพิมพ์ งานเทศกาลประจำปีซึ่งมีประเพณีและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในพื้นที่ได้ ประชาชนในพื้นที่เป็นส่วนสำคัญในการช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวและมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมและดูแลชุมชน ควรมีการปลูกฝังวางรากฐานให้เยาวชน และประชาชนในพื้นที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี ส่งเสริมให้เยาวชนเป็นมัคคุเทศก์ในการแนะนำการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการามแห่งนี้

มีการจัดทำมาตรการเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐ โดยการสร้างแรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ชุมชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในชุมชน โดยอาจจะเป็นการมอบรางวัลหรือยกย่องเชิดชูสำหรับผู้ที่มีส่วนร่วมในการรักษาชุมชนในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านประเพณีและวัฒนธรรม และการรักษารูปแบบอาคารทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชน

7.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาปัญหาเบื้องต้นของพื้นที่ชุมชน รวมไปถึงข้อมูลของพื้นที่ชุมชน สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ก่อนลงพื้นที่ เพื่อเป็นการลดปัญหาการลงพื้นที่ของชุมชนที่อาจจะทำให้เกิดข้อขัดแย้ง ทำให้ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลมีความคลาดเคลื่อน
- 2) จัดทำและเสนอแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนอย่างเป็นระบบโดยให้เป็นพื้นที่ชุมชนตัวอย่างที่ดีและสมบูรณ์เพื่อให้เป็นแบบอย่างของชุมชนอื่น ๆ ในการศึกษาข้อมูล และให้เกิดการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนได้
- 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรเข้ามาดูแลและให้ความรู้รวมไปถึงการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลอย่างจริงจัง รวมถึงการหาแนวทางในการแก้ปัญหาและดูแลชุมชนให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและได้รับผลกระทบน้อยที่สุด มีการประเมินผลการดำเนินงานและเผยแพร่ให้ประชาชนในพื้นที่รับรู้อย่างชัดเจนเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในพื้นที่ได้
- 4) จัดให้มีการประชุมหัวหน้าแกนนำของชุมชนและลงพื้นที่ภายในชุมชนเป็นประจำ เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและหาแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีความแข็งแรงอย่างยั่งยืนต่อไป
- 5) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ชุมชน เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดคุณค่าต่อไป
- 6) ควรเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาและทำวิจัยในครั้งนี้เช่นกัน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทางผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบ เอกลักษณะของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็น การศึกษาในวิชาสุดท้ายของหลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่ง ได้ดำเนินการตามขั้นตอนระเบียบวิธีการได้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ทางผู้วิจัยต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย ซึ่งทางผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลทั้งหมดนี้จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาทางด้านภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่และสามารถนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ชุมชนในอนาคตได้ต่อไป

รายการอ้างอิง

กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555." **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 129, ตอนที่ 36 (25 เมษายน 2555): 17-22.

———. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 12.

———. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 13.

———. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 130, ตอนที่ 43 (21 พฤษภาคม 2556): 3-4.

กระทรวงมหาดไทย, **กฎกระทรวงฉบับที่ 49 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522**, (กรุงเทพมหานคร, 2540).

จักรพงษ์ คำบุญเรือง, “**กลองสะบัดชัย**” การแสดงพื้นบ้านของคนล้านนา, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/756555/>.

———, **ชุมชนวัดเกต**, เข้าถึงเมื่อ 4 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmai-news.co.th/page/archives/940938/>.

———, **ประวัติถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน**, เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/513120/>.

จุกวรัตน์ คำมา, **ศาสนสถาน**, เข้าถึงเมื่อ 23 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://janeluxking.wordpress.com/ภาคเรียนที่-2-2557/ศาสนา-ซิกข์/ศาสนสถาน/>.

ชัชวิชญ์ ใจหาญ และศรียา หงษ์ยี่สิบเอ็ด, **การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมเพื่อการแสดงเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 11 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/โคมและตุ้งล้านนา-2/>.

———, **เครื่องเขิน**, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/เครื่องเขินประยุกต์/>.

———, **เครื่องปั้นดินเผา**, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/เครื่องปั้นดินเผา-3/>.

ชุมพล ศรีสมบัติ, **ชุมชนมุสลิมอัต-ตักวา ในย่านวัดเกตเชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/212476>.

ชุมพล ศรีสมบัติ, **มัสยิดอัต-ตักวา เชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2564, เข้าถึงได้จาก <https://muslimlanna.wordpress.com/2009/12/25/มัสยิดอัต-ตักวา-เชียงใหม่/>.

เชียงใหม่นิวส์, **วัดเกตการาม วัดเก่าแก่อัลลิรรมน้ำปิงแห่งเมืองเชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ วันที่ 10 พฤษภาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/963942/>.

ทรงพล เลิศกอบกุล, **ดนตรีพื้นบ้าน**, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cnx.com/ดนตรี-เพลงพื้นบ้าน-อำเภอ/>.

- เทศบาลตำบลเชียงใหม่, **ประเพณีสงกรานต์**, เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://chiangmai-roiet.go.th/content.php?cid=201704191026302X0jh0w>.
- "ประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่องกำหนดประเภทของแหล่งน้ำในแม่น้ำปง พ.ศ. 2549." **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 123, ตอนที่ 27 (16 มีนาคม 2549): 40.
- ปราณอม ต้นสุขานันท์, **การอนุรักษ์ชุมชนเมือง**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. มิวเซียมไทยแลนด์, **อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**, เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.museumthailand.com/th/museum/The-Princess-Mother-Memorial-Park>.
- มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย, **ประวัติคริสตจักรที่หนึ่ง เชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 1 มิถุนายน 2564, เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/church1chiangmai/khaw-prachasamphanth/bthkhwam/>.
- รถเมล์เชียงใหม่ RTC Chiang Mai City Bus, **รถเมล์เชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.cmhy.city/place/17469-RTC-BUS-R1-CM-Zoo-Central-festival>.
- รุจิโรจน์ อนุกรมบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง, **คู่มือการประเมินผลกระทบทางสายตาจากสิ่งก่อสร้างประเภทอาคาร Visual Impact Assessment Manual.**, (กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2555).
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, **ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106**, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข_106.
- , **ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108**, เข้าถึงเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก https://th.wikipedia.org/wiki/ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข_108.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ, **โครงการเผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์**, (เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547).
- วิลาส นิรันดร์สุขศิริ. "ร้อยปีหลุยส์ ที. เลียวโนเวนส์ กับแผ่นดินสยาม." **ศิลปวัฒนธรรม** ปีที่ 26, ฉบับที่ (มีนาคม) (2548): 131-37.
- ศรีเลา เกษพรหม, **ร่องสะเภา**, พิมพ์ครั้งที่ 11: สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ, (2542).
- ศิริเกศอนงค์ ไตรรัตน์ทรงพล, "การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนริมคลองระวะเข้ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547).
- สมโชติ อ่องสกุล, **การวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่**, ใน การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เชียงใหม่: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- . "การอนุรักษ์เมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงทอง." **วารสารเมืองโบราณ** ปีที่ 20, ฉบับที่ 3

(กรกฎาคม-กันยายน) (2547).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**, (กรุงเทพฯ, 2550).

สุนิษา สุทิน และภัทรศิลป์ สุกัณศีล, **ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน อำเภอเมืองเชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://artsandculture-cn.com/ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน-อ-4/>.

หนังสือพิมพ์รายวัน เชียงใหม่นิวส์, **วัดเกตการาม สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โบราณสถานอีกแห่งของเมืองเชียงใหม่**, เข้าถึงเมื่อ 16 พฤษภาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1236392/>.

อนุ เนิน หาด, **ย่านวัดเกตการาม**, เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2564, เข้าถึงได้จาก <https://www.topchiangmai.com/info/ภาพเก่าในอดีต/ย่านวัดเกต-wat-ket-area/>.

———, **ย่านวัดเกตการาม**, พิมพ์ครั้งที่ 1, (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2544).

Australia Icomos, **Burra Charter & Practice Notes**, 2013, Retrieved 2019, July 15, Available from <https://australia.icomos.org/publications/burra-charter-practice-notes/>.

De Blij, H, **Human Geography; Culture, Society and Space**, (New York,, 1997).

Fowler, P, **World Heritage Cultural Landscapes, 1992-2002**, (Paris: UNESCO World Heritage Centre, 2002).

Lennon, J. M, **Cultural Landscape Management**, Edited by 1996. (Australia: Cultural Heritage Working Group Australian Alps Liaison Committee.

Lucas, P. H. C, **Protected. Landscape: A Guide for Policy-Makers and Planners**, (London: Chapman & Hall, 1992).

Sauer, C, **Land and Life: A Selection of the Writing of Carl Ortwin Sauer**, (Berkeley: University of California Press, 1967).

The Australia ICOMOS, Charter for Place of Cultural Significance, In **The Burra Charter** (Australian: Deakin University, 1999).

Zube, E, **Perceived Land Use Patterns and Landscape Values**: Landscape Ecol. 1, 1987).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

มหาวิทยาลัยศิลปากร

แบบสอบถามชุดที่ 1

แบบสอบถามเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย นางสาวณัฐลลณี รุ่งเพ็ชรธณี รหัส 60060204

แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อประกอบการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา องค์ประกอบชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่” ตามหลักสูตร ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไปเพื่อหาเอกลักษณ์ของชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว

ส่วนที่ 2 : คำถามปลายปิด

ส่วนที่ 3 : ภาพตัวแทน

แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไป

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว

1.1 เพศ (1) ชาย (2) หญิง

1.2 อายุ.....ปี

1.3 ระดับการศึกษา

(1) ต่ำกว่าประถมศึกษา (2) ประถมศึกษา (3) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.

(4) อนุปริญญา/ปวส. (5) ปริญญาตรีขึ้นไป

1.4 ศาสนา

(1) พุทธ (2) คริสต์ (3) อิสลาม (4) ฮินดู (5) ซิกข์

1.5 อาชีพ

(1) นักเรียน/นักศึกษา (2) ค้าขาย

(3) ราชการ/รัฐวิสาหกิจ (4) ธุรกิจส่วนตัว ระบุ.....

(5) รับจ้างทั่วไป (6) อื่น ๆ ระบุ.....

1.6 ท่านอาศัยอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่เกิดใช่หรือไม่

(1) ใช่ (2) ไม่ใช่ ย้ายเข้ามาอยู่ที่ชุมชนนี้.....ปี ย้ายมาจาก.....

ส่วนที่ 2 : ท่านคิดว่าคำใดดังต่อไปนี้ ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของ “ชุมชนวัดเกตการาม” อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 2. วัดเกตการาม
- 3. แม่น้ำปิง
- 4. ไหว้พระธาตุปี้จ่อ
- 5. ตลาดวโรรส
- 6. โรงแรม
- 7. ร้านอาหารริมแม่น้ำ
- 8. การอยู่ร่วมกัน 5 ศาสนา

ส่วนที่ 3 : ท่านคิดว่าภาพใดต่อไปนี้ ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของ “ชุมชนวัดเกตการาม” อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (ทั้งหมด 24 ภาพ โดยไม่จำกัดจำนวนภาพ)ซึ่งแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้

3.1 ด้านกายภาพ (จำนวน 13 ภาพ)

ภาพที่เลือก.....

3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม (จำนวน 2 ภาพ)

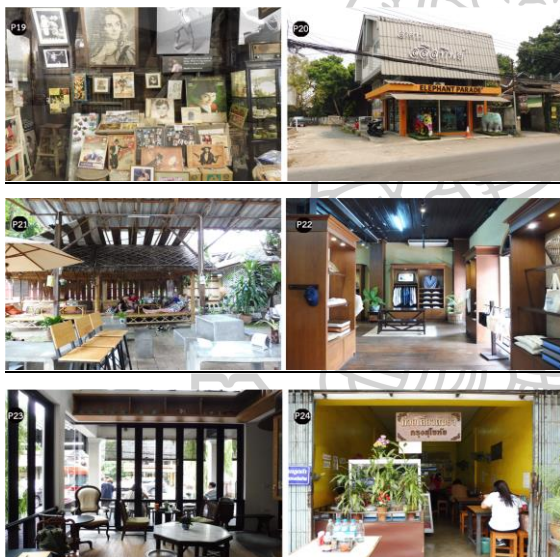
ภาพที่เลือก.....

3.3 ด้านประวัติศาสตร์ (จำนวน 3 ภาพ)

ภาพที่เลือก.....

3.4 ด้านเศรษฐกิจ (จำนวน 6 ภาพ)

ภาพที่เลือก.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดที่ 2

แบบสอบถามเรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย นางสาวณัฐลลณี รุ่งเพ็ชรธณี รหัส 60060204

แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อประกอบการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา องค์ประกอบชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่” ตามหลักสูตร ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไป แบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว

ส่วนที่ 2 : องค์ประกอบทางกายภาพ

ส่วนที่ 3 : องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

ส่วนที่ 4 : ทศนคติที่มีต่อชุมชน

แบบสอบถามกลุ่มบุคคลทั่วไป

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัว

1.1 เพศ (1) ชาย (2) หญิง

1.2 อายุ.....ปี

1.3 ระดับการศึกษา

(1) ต่ำกว่าประถมศึกษา (2) ประถมศึกษา (3) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า/ปวช.

(4) อนุปริญญา/ปวส. (5) ปริญญาตรีขึ้นไป

1.4 ศาสนา

(1) พุทธ (2) คริสต์ (3) อิสลาม (4) ฮินดู (5) ซิกข์

1.5 อาชีพ

(1) นักเรียน/นักศึกษา (2) ค้าขาย

(3) ราชการ/รัฐวิสาหกิจ (4) ธุรกิจส่วนตัว ระบุ.....

(5) รับจ้างทั่วไป (6) อื่น ๆ ระบุ.....

1.6 ท่านอาศัยอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่เกิดใช่หรือไม่

(1) ใช่ (2) ไม่ใช่ ย้ายเข้ามาอยู่ที่ชุมชนนี้.....ปี ย้ายมาจาก.....

ส่วนที่ 2 : องค์ประกอบทางกายภาพ

เฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย (ตอบข้อ 2.1 – 2.5)

2.1 ประเภทของธุรกิจปัจจุบัน

- (1) ร้านอาหาร (2) ร้านเบเกอรี่/ ร้านกาแฟ
 (3) ร้านขายของที่ระลึก/ของฝาก (4) ร้านอื่น ๆ ระบุ.....

2.2 ในอดีตพื้นที่ประกอบอาชีพของท่านเคยเป็นสถานที่อะไรมาก่อน

เหตุผลที่เปลี่ยน.....เปลี่ยนมา.....ปี

2.3 ที่ผ่านมามีท่านประสบปัญหาในการประกอบอาชีพค้าขายอย่างไรบ้างและมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

- (1) มี (2) ไม่มี

ถ้ามี ปัญหาคือ.....

วิธีแก้ไข.....

2.4 องค์ประกอบของอาคารบ้านเรือนของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ตัวเรือนอยู่อาศัย (2) ระเบียงบ้าน/ชาน (3) เรือนครัว(แยกจากตัวเรือน)
 (4) เสาบ้านลักษณะต่าง ๆ (5) ศาลพระภูมิ (6) ห้องน้ำ(แยกจากตัวเรือน)
 (7) ท่อน้ำ/ศาลาริมน้ำ (8) ที่จอดรถ /ที่จอดรถเรือ (9) อื่น ๆ .....

2.5 ความรู้สึกของท่าน เกี่ยวกับอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

- (1) ภูมิใจกับรูปแบบของบ้านที่อยู่อาศัย (2) ตัวบ้านมีคุณค่าทางจิตใจ
 (3) เฉย ๆ ไม่ได้รู้สึกอะไร (4) อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 3 : องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ท่านคิดว่า ประเพณีอะไรในชุมชนของท่านมีความสำคัญและเป็นที่ยึด (เรียงลำดับ)

ประเพณี	ลำดับ
(1) ประเพณีสงกรานต์	
(2) ประเพณีการทำตุง (ตานตุง)	
(3) การสวดมนต์ทำอาหารตังเดิม	
(4) ประเพณีเป็ง (ลอยกระทง)	
(5) ประเพณีการชุธาด (ไหว้พระธาตุประจำปีเกิด)	
(6) ประเพณีลอยโคม	
(7) ประเพณีปอยหลวง(งานบุญปอยหลวง)	
(8) ประเพณีการล่องสะเปา (ล่องเรือสำเภา)	

3.2 ท่านคิดว่า ภูมิปัญญาอะไรในชุมชนของท่านมีความสำคัญและเป็นที่ยึด (เรียงลำดับ)

ภูมิปัญญา	ลำดับ
(1) วัฒนธรรมการแต่งกายแบบล้านนา	
(2) งานแกะสลัก	
(3) การตัดตุ่ง - ตัดโคม	
(4) งานหัตถกรรม (เครื่องปั้นดินเผา) , (งานจักสาน)	
(5) ภูมิปัญญาอาหารที่มีความหลากหลายทาง เชื้อชาติ ศาสนา	
(6) วงเครื่องสายพื้นบ้าน (สะล้อ,ซอ,ซึง,ขลุ่ย,ปี่,กลองต่างๆ)	

3.3 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

- (1) สนใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
  (2) พอมีส่วนร่วมบ้าง
 (3) ไม่สนใจและไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร
  (4) อื่น ๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 4 : ทศนคติที่มีต่อชุมชน

4.1 ความผูกพันและความทรงจำที่มีต่อย่านชุมชนวัดเกตการาม

.....

.....

4.2 สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ท่านภาคภูมิใจใน “ชุมชนวัดเกตการาม” แห่งนี้ ได้แก่อะไรบ้าง

.....

.....

4.3 ท่านคิดว่ามีปัญหาอะไรบ้างที่เป็นปัญหาสำคัญของชุมชน (ในช่วง 5-10ปีที่ผ่านมา)

.....

.....

4.4 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการ “ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชน”

.....

.....

4.5 ท่านคิดว่าปัญหา หรือ อุปสรรคในการอนุรักษ์รูปแบบอาคารบ้านเรือนดั้งเดิม(พื้นถิ่น) คืออะไร

.....

.....

4.6 ท่านคิดว่าปัจจุบัน ชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ยังขาดองค์ประกอบ หรือกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

4.7 ท่านคิดเห็นอย่างไรกับคำกล่าวที่ว่า “ชุมชนวัดเกต” เป็น “แหล่งวัฒนธรรม” ที่มีความหลากหลายและเป็น “ย่านวัฒนธรรม” ที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดที่ 3

แบบสัมภาษณ์เรื่อง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โดย นางสาวณัฐลลณี รุ่งเพ็ชรธณี รหัส 60060204

แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อประกอบการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษา องค์ประกอบชุมชนวัดเกตการาม จังหวัดเชียงใหม่” ตามหลักสูตร ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลสำคัญฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 : ประเด็นการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 : ประเด็นการสัมภาษณ์เฉพาะบุคคล

แบบสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลสำคัญ

ผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี

ระยะเวลาในการอาศัยในพื้นที่.....

ส่วนที่ 1 : ประเด็นการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป มีดังนี้

- 1.1 ประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชน รูปแบบและลำดับการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ชุมชน
- 1.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านต่าง ๆ
- 1.3 เหตุการณ์สำคัญ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต ประเพณีและความเชื่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 1.4 กิจกรรมทั่วไปของคนในชุมชน / ความเป็นมาของกิจกรรมภายในชุมชน / การเปลี่ยนแปลง
- 1.5 สภาพปัญหาที่พบภายในชุมชนและแนวทางในการแก้ไขปัญหา
- 1.6 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอนาคตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- 1.7 สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์และความภูมิใจในชุมชน / ทัศนคติในการก่อสร้างอาคารรูปแบบใหม่ ๆ
- 1.8 แนวทางการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนที่ 2 : ประเด็นการสัมภาษณ์เฉพาะบุคคล

2.1 เจ้าอาวาสวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

- ประวัติของวัดเกตการาม และการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่โดยรอบ
- กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่จัดขึ้นภายในวัดเกตการาม / ประเพณีและวัฒนธรรม
- ทัศนคติต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในชุมชนวัดเกตการาม

2.2 ผู้นำชุมชนวัดเกตการาม

- ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนวัดเกตการาม
- พัฒนาการและรูปแบบการประกอบอาชีพของชุมชนวัดเกตการาม
- รูปแบบของอาคารและสถาปัตยกรรมในชุมชนวัดเกตการาม
- ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
- เศรษฐกิจหลักและรองของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม

2.3 ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรม ตำบลวัดเกต อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

- บทบาทของสภาวัฒนธรรมตำบลวัดเกต
- รูปแบบของกิจกรรม พื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรม และความร่วมมือจากภาคประชาชน
- ผลิตภัณฑ์ / ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่
- แนวโน้มของการสืบทอดผลิตภัณฑ์ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลวัดเกต

- แผนนโยบายหรือโครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในอนาคตที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่ / ผลกระทบ
- แนวคิดในการสร้างความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ให้คนในชุมชน

2.5 ข้าราชการครู

- กิจกรรมที่ส่งเสริมด้านคติความเชื่อของพื้นที่ชุมชน
- วัฒนธรรมและประเพณี / วิถีชีวิตของคนในชุมชน

2.6 คนในพื้นที่ดั้งเดิม (คุณ ประณีต ชิตจารีวิวัฒนานันท์)

- ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนวัดเกตการาม
- พัฒนาการและรูปแบบการประกอบอาชีพของชุมชนวัดเกตการาม
- รูปแบบของอาคารและสถาปัตยกรรมในชุมชนวัดเกตการาม
- ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง
- เศรษฐกิจหลักและรองของพื้นที่ชุมชนวัดเกตการาม

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ณัฐ์สินี รุ่งเพ็ชรฉวี
วัน เดือน ปี เกิด	22 พฤศจิกายน พ.ศ.2534
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2558 สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต พ.ศ. 2560 เข้าศึกษาปริญญาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

